esen dal

ev ona yakıştı

· ev ona yakıştı · esendal ·

SANATÇININ DAHA ÖNCE YAYINLARIMIZ ARASINDA ÇIKAN ESERLERİ :

1. Ayaşlı ile Kiracıları (Roman) 400
2. Temiz Sevgiler (Hikâyeler I. Cilt) 1000

EV ONA YAKIŞTI

EV ONA YAKIŞTI

Copyright, (yayın hakkı) *Dost Yayınları*'nındır.

KAPAK DÜZENİ: SALİM ŞENGİL

Bu 2. ciltte sanatçının 1926 - 1948 yılları arasında yazdığı ve sonradan yeniden elden geçirdiği hikâyeleri bulunmaktadır.

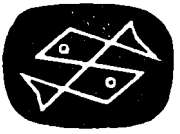
ESENDAL

EV ONA YAKIŞTI

— Hikâyeler —

2. CİLT

DOST YAYINLARI
İzmir cad. 22/9
YENİŞEHİR-ANKARA

Kurucusu: **Salim ŞENGİL** • Sahibi ve Yazı İşleri sorumlusu: **N. ŞENGİL** • Dost Yayınları: **77** • Ayda bir çıkar • Hikâye dizisi: **2** • İstanbul'da Hilâl Matbaasında Haziran 1971 ayında basıldı.

içindekiler

1.	Uğursuzluk	9
2.	Bir mektup ve cevabı	16
3.	İhtiyar Kadın	40
4.	İki Kadın I	43
5.	İki Kadın II	49
6.	Gevenli hacı	67
7.	Avni Hurufi efendi	75
8.	Kuvvetli hükümet	81
9.	Hastanenin yemek tablosu	97
10.	Sinema	103
11.	Ana kız - iki kız	111
12.	Haydar beyin sakalı	116
13.	Gül hanımın annesi	121
14.	İki ziyaret	125
15.	Asılsız bir sözün esası	147
16.	Arabacı Ali	152
17.	Kaçırdık mı	163
18.	Düğün dönüşü	169
19.	Kızımız	173
20.	Haşmet Gülkokan	185

21. Celile 199
22. Bir kadının mektubu 209
23. Türbe 215
24. Ev ona yakıştı 217
25. Ana - baba 224
26. Rüya nasıl çıktı 228
27. İhtiyarlık 233
28. Doğuş 238
29. Karga yavrusu 243
30. Dursun hacı 245
31. Bir akşam üstü 249
32. Sahan külbastısı 257
33. Kurt masalı 263
34. Bu yollar uzar 265
35. Karısının kocası 268

Not : 275

UĞURSUZLUK

Beşinci şubeden Hayri geldi; otuz, otuz beş yaşlarında, bekâr, üstü başı düzgün, biraz saf, gayet terbiyeli bir memur; elinde imza edilecek evrak, göğsünü ilikleyip müsteşarın kapısına yaklaştı.

— Beyefendinin yanında kim var? diye, hademeden sordu. Hademe dışarıda imiş, yeni gelmiş, o da arkadaşına seslendi:

— Kim var Hasan?

— Ben bilmem; ben görmedim, Ali'ye sor...

Ali de ortada yok! İçeride kim olduğu anlaşılamadı. Hayri efendi bir lâhza tereddüt etti sonra kapıya büsbütün yaklaşıp iki üç, işitilmez darbecik vurdu ve cevap beklemeyerek dikkatle, yavaşça tokmağı çevirdi.

Odada iki misafir ile bir de levazım müdürü varmış, misafirler bir köşede yavaş sesle sohbet ediyorlar, levazım müdürü de müsteşarın önünde ayakta duruyor, bir kâğıt okuturuyordu.

Hayri efendi ayakta bekledi, müsteşar kâğıdı okudu, levazım müdürü ile konuştu. Bir derkenar yazacak oldu, ancak ona da karar veremedi, nihayet kâğıdı yarına bıraktı. Ve levazım müdürü çıktıktan sonra Hayri efendiye baktı.

İkindi güneşi odanın içinde kaynıyor ve cigara dumanlarıyle oda hamam halvetleri gibi insanı terletiyordu. Müsteşar terini silerek Hayri efendinin uzattığı kâğıtları birer birer okuyup imza etmeğe başladı. Hayri efendi imzalanan evrakı kurutup dosyasının üzerine bırakıyor ve müsteşara yeni bir kâğıt uzatıyordu. Son kâğıdı verirken müsteşar sordu:

— Kitapçının parası gönderilmedi mi?

Hayri efendi anlıyamadı:

— Efendim? diye sordu.

— Kitapçının parası gönderilmedi mi?

«Hayır efendim, gönderildi» diyecekti. Fakat birdenbire beceremedi. Yalnız:

— Hayır efendim... dedi. Ve o esnada müsteşar konuşan misafirlerin sözlerine kulak misafiri olup, lâkırdılarına karıştığı için sözünü bitiremedi.

— Müdür beyi gönderiniz.

— Peki efendim.

Hayri efendi, müsteşarın emrini müdüre söyledi ve gidip yerine oturduysa da kendisinden pek memnun değildi, müsteşarın sözlerini tekrar ettirmişti. Yeni gelen kâğıtları dalgın dalgın karıştırmağa başladı. Müdür yukarı çıkmıştı, fakat durmayıp avdet etti ve kızgın bir çehre ile Hayri efendiye hitabedip:

— Kitapçının parasını postaya vermediniz mi? diye sordu.

— Verdik!

— Ee, ne için yukarıda «vermedik» diyorsunuz. Bir gün beni bu adamla kavga ettireceksiniz... Nerede makbuzu?

— Bende...

— Veriniz bana!..

Hayri efendi evvelâ ceplerini, sonra gözlerinin içini, defterlerin arasını arayıp makbuzu buldu, müdür tekrar yukarı çıktı.

Hayri efendi donmuş kalmış idi. Müsteşarın suali hâlâ kulağında idi, o «gönderilmedi mi» diye sormuştu. Ona cevap «hayır» demişti, bundan gönderilmediği mânâsı çıkmaz ki... «Hayır efendim, gönderildi» deseydi elbette daha açık

olurdu. Fakat araya lâkırdı karıştı. Demek müsteşar noksan anlamış, noksan değil, büsbütün yanlış anlamış ve müdürü çağırıp ihtimal ağır söylemiştir, ancak şimdi makbuzu gösterip beraat edince, ikisi de kabahati Hayri efendiye yükletecekler... Onun dikkatsizliğine, onun işe ehemmiyet vermediğine hükmeyliyecekler... Gördün mü belâyı!.. Zaten bir haftadan beridir bütün işleri böyle aksi gidiyordu. «Yanlışlık ile acaba sol taraftan mı kalktım?» diye düşünmeğe başladı. Ve kendince uğur denediği bazı beyitleri okudu. Müsteşara kendi cevabının doğru olmadığını nasıl anlatmalı. Şimdi yukarıda şüphesiz onun aptallığından ve unutkanlığından, ihtimal sersem ve işe yaramaz bir memur olduğundan bahsediyorlardı. Böyle beceriksiz ve zavallı olmak onu öldürüyordu. Hayata karşı kalbinde derin bir infial duyuyordu. Şu dakika her şeyden soğumuş, her şeyden bizâr idi. Hiç bir şeyin faydası yok. Bütün hayat boş, bilûzum...

Müdür ile müsteşar bir yerde konuşurken gidip anlatsa.. Müsteşara sualini ve ona kendi verdiği cevabı ihtar eylese! Fakat odaya nasıl girmeli? Ne demeli?

Dalgın kapıya doğru yürüdü. Belki bu dalgınlık ile yukarı da çıkacaktı. Fakat kapı açıldı, müdür girdi, onu görmemiş gibi gidip yerine oturdu ve evrak ile meşgul olmağa başladı. Çehresinden dargın olup olmadığını anlamak mümkün değildi. Hayri efendi derdini hiç olmazsa müdüre olsun anlatmalıdır, artık bu kadar da olmaz, bir kabahati olsa ne ise... Hiç günahı yok iken...

Dudakları arasından, uğurlu saydığı mısraları alelâcele tekrar edip müdürün masasına yaklaştı:

— Müdür bey, dedi; müsteşar bey bana «Kitapçının parası gönderilmedi mi?» diye sormuşlardı, bendeniz «hayır efendim gönderildi» diyecek yerde her nasılsa yalnız «hayır efendim» demişim. Mamafih zatıâlileri de teslim buyurursunuz ki, yine bendenizin cevabım doğrudur. Bundan gönderilmedi mânâsı hiç bir vakit de çıkmaz. Onun için... Ben zatıâlilerinin ve müsteşar beyefendinin... «Teveccühlerini kaybetmek istemem.» diyecekti; fakat sözünü bitiremedi. Müdür bey cevap verdi.

— Müsteşar bey size para gönderildi mi? diye sormuş siz de —itiraf ediyorsunuz— «hayır efendim» diye cevap vermişsiniz. Artık bunun şöylesi, böylesi yok. Dikkatsizlik ediyorsunuz, sonra tamire kalkışıyorsunuz.. Ne olacak? Bir gün bir mafevk yanında mahcup düşeceğim. Ama ben yalnız sizin için söylemiyorum. Bütün bizim kalem böyle, geçen gün de Sıtkı efendi o kör herifin istidasını kaybetti. Müsteşar bey bana söylemedik söz bırakmadı. Bugün de siz parayı kendi elinizle verdiğiniz hâlde vermedik deyip çıkıyorsunuz... Artık ben ne diyeyim?..

— Fakat müdür beyefendi...

Müdür sözünde devam ederek:

— Sinek bir şey değil, fakat mide bulandırır. Bunun bugün elbette bir ehemmiyeti yok; fakat yarın mühim bir şey de olabilir. Ve o zaman ne deseler hakları var. Asıl lâkırdının ağırını size değil, bana söylüyorlar. Adama zaten birşey söylemek lâzım değil, mahkûm ederler. Devlet memuriyetidir bu, şakaya gelmez.

— Fakat müdür beyefendi...

Müdür yine sözüne devam ederek:

— Ben de sizin gibi mâdûn oldum. Fakat hayatta bir defa âmirlerime söz getirecek harekette bulunmadım. Bizim bildiğimiz memuriyet böyledir, arkadaşlık böyledir.

Müdür işi nasihata döktü, bütün kalem dinliyordu. Hayri efendi, müdürün önünde ayakta, ne bir şey söyliyebiliyor, ne dönüp yerine oturabiliyordu. Artık iş nasihata döndükten sonra tekrar işi tazeleyip beraat etmeğe uğraşmak olmıyacaktı. Fakat nihayet, sanki haksız imiş gibi mahkûm oluyordu. Müsteşar nazarında, müdür ve bütün kalem mahkûm idi. Kendi sersemliğiyle arkadaşlarına da söz getirmiş oluyordu.

Müdürün uzun bir nasihatinden sonra vakıa onunla barışılmış oldu ve müdür de uzun bir nasihat verdiğine memnun olup yüzü gülmeğe başladı ise de hata da kendi üzerine yamandı kaldı; fazla olarak müsteşar da onu kabahatli görecekti.

Kalemde ne ise... Fakat müsteşar yanında böyle kalmak onu meyus ediyordu. Kendinden bizâr, dünyadan, insanlardan her şeyden bizâr, eve döndü... «Acaba bunu tashih etmeğe

imkân yok mu?» diye düşünüyordu. Müsteşarın yanına çıkıp meseleyi izah etmeğe ne manî var? Bir memur için âmiri nezdinde böyle lekeli kalmaktan ise büsbütün koğulmak elbette hayırlıdır. Sabah daireye erken gidecekti; müsteşarı odasında yalnız bulacak ve ona kendi sualini hatırlatacak, verdiği cevabın noksan olduğunu itiraf ile beraber yanlış olmadığını da söyliyecek. Bunları düşünürken yerinden kalkıyor, ceketini kavuşturur gibi gecelik entarisini iki taraftan çekiyor, kapıyı vuruyor, topu çevirip içeri giriyor. Ve mırıldanarak «birşey arzetmek için müsadei âlilerini rica ederim, geçen gün evrak imza ettirmek için nezdi âlilerine geldiğim vakit kitapçının parası için sual buyrulmuştu.» diye başlayıp işi izah ediyor, fakat ifadenin pek uzun olacağını görüp ikmal etmiyor, tekrar yerine oturup düşünmeğe başlıyordu.

Şifâhen söylemekten ise müsteşara bir mektup yazmak daha kolay olacağı hatırına geldi. Mektubu yazıp odacıya verecek ve neticesine muntazır olacaktı. Elbette müsteşar mektubu okuyunca onu çağıracak. O zaman gidip etekliyecek, maksadını izah edecek, kendi hatası olmadığını ispat eyliyecek, âmirlerine sadakat ve merbutiyetini gösterecek, müsteşar onu taltif edecek, sonra kaleme gelip arkadaşlarının nezdinde de beraat eylemiş olacaktı. Bu çareyi düşünebildiğine çok memnun oldu. Hemen müsteşara yazacağı mektubun müsveddesini yapmağa başladı:

«Muhterem müsteşar beyefendi...» yahut daha resmî olmak için «Muhterem beyefendi hazretleri...» pek soğuk! Daha iyi bir elkab kullanmalı mektubun tesiri iptidasındadır. «Arz-ı nacizidir!» bu da adeta bir arkadaşa mektup yazar gibi... Bir türlü bir karar verip mektuba başlıyamıyordu. «Elkabını sonra yazarım!» dedi ve mektuba başladı «Bundan birkaç gün mukaddem bendeleri bazı evrak imza ettirmek bahanesiyle huzuru âlilerine dahil olmuş idim. İmzayı müteakip zatıâlileri kitapçının paralarının gönderilip gönderilmediğini sual buyurmuşlardı...» Bu kadar yazdıktan sonra okudu beğenmedi, «Odun gibi bir ifade, damdan düşer gibi yazılır mı? Derdimizi anlatalım derken bir de bu mektupla bir sui tesir uyandıracağız.» diye düşündü ve evvelâ bir mukaddeme yapmak istedi: «Zat-ı âlilerine karşı, bendelerinin hu-

lûs ve ubudiyet derecesini ancak Cenabı Hak bilir...» Olmadı. «Geçende huzuru âlilerinde cereyan eden bir mesele hakkında zatıâlilerine bazı günâ izahat itâsına... (müsadei devletlerini) mi demeli? Yoksa (kendimi mecbur görüyorum...) gibi birşey mi yazmalı?..» Tereddüt etti. Elkab gibi buna da bir karar veremiyordu. Ve yazarken okur ve düşünür ve gezinirken kendisince uğursuz bellenilmiş şeyleri yapmamağa çalışıyordu. Bugün sabahtan beri pek ziyade korkak ve müteredditolmuştu. İkide birde kendi mukaddes mısralarından birkaçını okuyordu.

Zihni pek ziyade karışmış, vücudu yorulmuş idi; hiç bir şey yazamıyacağını görüp yatmağa karar verdi. «Yarın kalem vaktinden evvel kalkıp birşey düşünürüm» diyordu. Fakat ertesi gün de hiç bir şeye karar veremedi. Ve sabahleyin daireye giderken, ölüme gider gibi derin bir yeis, bir korku hissediyordu. Artık kalemi, işleri, hepsi ona yabancıydı. Artık müsteşara evrak imzalatmağa gidemiyordu.

Aradan henüz üç beş gün geçmiş idi ki, bir gün evden daireye giderken müsteşarı önünde gördü, o da daireye doğru gidiyordu, birden içinden gelen bir cesaretle sokuldu. Selâm verdi. Müsteşar dalgın gidiyormuş, adetâ korkar gibi oldu, sonra vekarını takınıp yolunda devam etti. Hayri efendi de onun bir adım gerisinde gidiyor ve birkaç günden beri zihninden geçen şeyleri mırıldanıyordu. Müsteşar döndü ve:

— Birşey mi söylüyorsunuz? dedi.

— Maruzâtım vardı da...

— Müstacel mi? Dairede söyleseniz olmaz mı?

— Başüstüne, emredersiniz! dedi; fakat pek ziyade mahcup oldu; ezildi. Ve o gece oturup bütün bir haftadır başına gelen bu mahcubiyetlerin, bu üzüntülerin sebebini düşünmeğe başladı; hele birkaç gündür sağ taraftan kalkmadığında hiç şüphe yoktu. Buna dikkat ediyordu. Gece tırnaklarını kesmemişti, kendince uğursuz saydığı türkülerden hiç birini işitmediğine hattâ hatırına bile getirmediğine kaildi. O halde bir şey kalmıyor. Bir hafta yatağının yerini değiştirmişti. Bu uğursuz gelmiş olacak!.. Bu kadar gündür nasıl olup da bunu düşünemediğine şaştı. Ve hemen masayı, sandalyeleri

kaldırıp, duvara yapıştırdığı resimlerin yerlerini değiştirip yatağını eski yerine çekti. Bunlar onca tecrübe olunmuş şeylerdi, mantıkî hiç bir mülâhaza bu kanaati sarsamazdı. Odasını eski haline koyup herşeyi yerli yerine astıktan ve taktıktan sonra, yarın baht ve talihinin değişeceğine, bir haftadan beridir onu üzen, öldüren uğursuzlukların zail olacağına kani olarak, büyük bir ümit, büyük bir istirahatla yatıp uyudu.

9 Mart 1924

BİR MEKTUP ve CEVABI
— KÜÇÜK ROMAN —

I

İlk, ikinci, üçüncü derece tahsillerini Konya'da, yüksek tahsilini İstanbul'da, Hukuk Mektebi'nde bitirmiş, ufak bir memur olup adliye'ye girmiş, biraz da ilerlemiş iken,eline geçen bir fırsatta, yaşının geçkince olmasına bakmayarak, hükûmet hesabına, Avrupa'da tahsilini tamamlamağa giden, eski mutasarrıflardan, Kozanlı Halil bey oğlu Şinasi Halil bey, lisansiye olup memlekete döndükten ve kendine İstanbul'da büyükce bir hizmet de bulup yerleştikten sonra, bütün ağır başlı insanlar gibi düşünerek, evlenmeğe, ev, bark kurup, çoluk, çocuk yetiştirmeğe karar verdi ve bir kere bu kararı verince, kafasında, aile hukukuna, kadınların terbiye ve idaresine, çocukların yetiştirilmelerine dair, neredense toplanmış kalmış bir yığın malûmat ve hikmet bulunduğunu anladı ve, daha adı belli olmayan karısına karşı derin bir sevgi duymağa ve ona ölünceye kadar sadık kalacağına yeminler etmeğe hazırlandı. Fırsat düşürdükçe, arkadaşlarına diyordu ki:

— Azizim, bir insan ya hiç evlenmemeli yahut evlenirse, ölünceye kadar, karısına sadık kalmalıdır. Başka türlüsüne benim aklım ermez. Aile hukuku demek bu demektir...

Bu zamana kadar bir kadın ile, yirmi dört saat olsun, bir yerde kalmamış ve hayatı, burada ve yabancı memleketlerde, pek uslu geçmiş olduğunu bilen arkadaşları, onun bu sözlerinin samimî olduğunu hiç şüphe etmediler ve bir çocuk ruhu kadar temiz ruhundan gelen nutukları, sessizce dinlediler.

II

Anasını hiç görmemiş, üvey anası yanında pekaz bulunmuş sonra da bütün ömrünü mekteplerde, bekâr odalarında geçirmiş olan Şinasi bey, evlilikte, ummadığı rahatı görmüş olmalıdır ki, arkadaşlarına:

— Dünya cennetindeyim, azizim, beni tebrik etmez misiniz? diyor ve sevinci gözlerinden okunuyordu.

Bir yaradılışta olmasalar bile, geçinmeğe gönülleri olunca, bir anlaşmak yolu bulup, birlikte kocayan karı kocalar çoktur. Şinasi Halil bey her işe karışır, fikirlerini söyler, uzun uzun nasihatlar eder, kendi hukukî kanaatlarına göre neticeler çıkarır, yanıldığını hiç aklına getirmez, evinde, her iyiliğin, her güzel şeyin kendinden geldiğine inanır; karısı ise sorulmadıkça düşündüklerini söylemez, kimse ile teklifsiz olmak istemez, bağırarak konuşmaktan hoşlanmaz, dağınık kıyafetle kimseye, kocasına bile görünmez bir kadın. Eğer koçası fikrini sorarsa söyler, bu fikir kocasına hoş gelmez ve bir münakaşa açılırsa, Saide hanım, kendi kanaatlerini, çok soğuk kanlılıkla, sonuna kadar müdafaa eder. Kocası ondan fikirlerini sormazsa, uzun nutukları, nasihatları sonuna kadar dinler ve bitince hiç sesini çıkarmaz, bir «evet» bile demeğe lüzum görmez, elindeki işine yahut kitabına bakar.

Şinasi Halil bey, karısının bu huyunu öğrendikten sonra ondan fikirlerini sormaz oldu. Ev temiz, döşeli, yemeklerin tadı yerinde, kadın güzel, sinirli değil, istediğin kadar söyle

dinler, ve dinliyorsa, demek ki doğru buluyor... Şinasi bey de ilerisine gitmez, evinde kendini hâkim, biraz da müstebit bulur ve dünyanın en rahat, en mesut adamı olduğuna ve bu rahatı kendi kafası, kendi aklı ile kurduğuna inanır ve arkadaşlarına öğünür, der ki:

— Azizim, mesut olmak için akıllı olmak kifayet eder; baht, talih bunlar boş şeydir! Ben lâkırdı dinlemem!..

III

Bu saadet içinde beş altı yıl çabuk geçmiş bulundu ve Kuruçeşme'nin bu sessiz, bu temiz evi, bu her günü biribirine benzeyen ölçülü, kavgasız yaşayış, bilmeyerek, ikisini de usandırdı. Geçen beş altı yıl içinde iki erkek çocukları olmuştu; beklenirdi ki bu çocuklar evlerini şenlendirsin ve onları avutsun, ancak yazık ki böyle olmadı, çocuklar analarına çektiler ve evin sessizliği içine gömüldüler, babaları bile onların yüzlerini seyrek görür oldu.

Hayatta şikâyet edecek daha esaslı dertleri bulunmaması da, onları evlerinden şikâyete teşvik ediyordu. Yalnız, alıştıkları evi değiştirip rahatlarını bozmaktan da korktuklarından, bir zaman şikâyetle vakit geçirdiler; sonra artık şikâyet de yetmez olunca, Şinasi bey, kati kararını verdi ve ev aramağa başladı. İki üç hafta sonra Şişli'de, cadde üstünde büyük bir apartımanın ikinci katını kiraladılar ve taşındılar.

Yeni evleri ilkin onları avuttu, eğlendirdi, sonra bu mahallenin yaşayışı, komşuları, işidilen sözler, görülen tavırlar, beğenilen düşünceler Şinasi Halil beye yeni fikirler vermeğe başladı; Şişli'ye taşındıktan altı ay sonra arkadaşlarına diyordu ki:

— Azizim, ömrünü bir erkek ile geçirmiş, hattâ hiç erkek yüzü görmemiş kadın çoktur, ama ömrünü bir kadın ile geçirmiş bir erkek bulamazsın; erkeklerin ya karıları vardır, yahut metresleri. Bu, azizim, bir yaradılış mes'elesidir. Ben tetkik ettim: insanlar eş tutan hayvanlardan ziyade tavuklara benziyorlar. Erkeklerde görülen bütün taşkınlıkların sebebini bu hilkat meselesinde aramalıdır Boşuna mı insan-

lar takım takım odalıklar, gözdeler, kadınlar beslemişler? Ben bu meselenin, gelecek nesiller için, tabiî ihtiyaçlara göre düşünülmesine muhalif olamam!.

Bu meselenin tabiî ihtiyaçlara göre nasıl düşünüleceğini söylemiyordu, ancak, nasıl düşünülürse düşünülsün, bu nazariyeler bu kadar ileri gittiği zaman, sanır mısınız ki iş yalnız gelecek nesillere bırakılsın ve bu gün için tatbikat çok geride kalsın ve Şinasi Halil bey eskisi gibi uslu otursun? Mektepten tanıdığı bir eski arkadaşının yangın yerlerinden birinde, yıkık duvarlar, çukurlar, hendekler arasında yaptırdığı ve içinde tek başına oturduğu bekâr evinde, gündüzleri, gelici, geçici birtakım kadınlarla görüşmeğe başladı. Ev öyle bir yerde ki, biri, kim gelip gittiğini gözetlemek istese, gelip kapının önünde nöbet beklemeli. Bu emniyet Şinasi beye hoş geldi. Kadınlardan adını saklayarak, bir kadın ile bir iki kereden fazla görüşmemeğe dikkat ederek yeni nazariyelerinin tatbikatını ileri götürmeğe başladı. Bu sırada aklını da her zamankinden çok beğeniyor ve arkadaşlarına diyordu ki:

— Akıl, azizim, insanın kafası yerinde olmalı! Dünyada neler olur da kimsenin ruhu duymaz...

Arkadaşları bu sözlerinden ne demek istediğini anlamadılar, neler yaptığını da bilmiyorlardı, ama onun eski Şinasi Halil olmadığının farkında idiler ve yaptıklarından çok fazlasını da ondan umuyorlardı.

IV

Bu günler Büyük Muharebenin bittiği, Kurtuluş Muharebelerinin daha başlamadığı kara günlere gelir. Köşede, bucakta ne kadar esir, çürük adamlar varsa meydana çıkmış bulunuyorlardı. Silâhlarını bırakanların ne güne düşeceklerini, düşman milletler ve onların dostları, her zamandan ziyade bu günlerde ve her yerden ziyade İstanbul'da bütün dünyaya gösterdiler. Bir çok babalar kadınlarının ve çocuklarının yüzlerine bakamaz oldular. Birçokları şaşkınlıklarından ve ne yaptıklarını bilmemezliklerinden sarhoşluğa, serseriliğe vurdular. Bunlar arasında ve tam bu sırada, Şinasi

Halil bey de piyasanın belli başlı yıldızlarından Güzide isminde bir kadın ile tanıştı.

Bu kadın Şinasi Halil beyin o zamana kadar tanıdığı, görüştüğü kadınların hiç birine benzemiyordu; Güzide, akıllı kadın, hamiyetli, fedakâr kadın, Şinasi beyin faziletlerini, kıymetini, onun yanında kendi hiçliğini anlayan kadın!..

Şinasi bey, ilkin bu eve misafir gibi gelip giderken, sonraları Güzide'ye gelip giden misafirleri çekemez ve istemez oldu! Güzide onu seviyor, onun için her yokluğa katlanıyor. Okumuş bir kadın değil ama anlayışlı, çok genç değil ama güzel. Güzide'nin yanında vakitler hoşça geçiyor. O, Şinasi bey için herkese kapısını kapadı, Şinasi bey de onları beslemeğe başladı.

Güzide'nin Handan isminde, on sekiz yaşlarında bir kızkardeşi, bir de onun cılız, hastalıklı bir nişanlısı var ki, hiçbir iş görmez, evden dışarı çıkmaz, kızın dizi dibinden ayrılmaz. Bunlar Güzide ile beraber oturuyorlar, Güzide onları besliyor. Evde geçen üstü kapalı lâkırdılardan anlaşılıyor ki: Handan'a aygınlar, baygınlar çok imişse de, kız daha kimseye çıkarılmıyormuş...

Güzide'nin bir de Suzan isminde bir arkadaşı var, Hakkı bey isminde birinin kapatması. Birlikte Güzide'ye gelip gidiyorlar. Güzide bunlardan hiç bir işini gizlemiyor. Onlar Şinasi beyi de tanıyorlar, konuşuyorlar Bunlardan başka kimse Şinasi beyin oraya gelip gittiğini bilmiyor.

Şinasi bey, geceleri de Güzide'nin evinde geçirebilmek için bir yol, bir yalan aramağa başladı ve bir kaç günler düşündükten sonra, karısına «Anadolu'ya Yardım Cemiyeti»ne girdiğini söyledi.

— Böyle bir cemiyet mi var? Yeni mi? Hiç adı duyulmadı!

— Bu gizli cemiyet...

— Gizli olsun, gene adı duyulurdu! Ne ise sizden duymuş olduk!..

Saide hanım başka bir söz ilâve etmedi.

Güzide'nin evinde geç vakitlere kadar kalmağa başladı.

Orada onu rakıya, kumara alıştırdılar. Suzan dostu ile geliyor, Güzide, Handan, nişanlısı Besim oturup ufacık poker çeviriyorlar. Ne var, şimdiki zamanda pokerin oynanmadığı bir cemiyet var mı? Güzel meze ile arada bir de çakıştırıyorlar. Handan gibi civan bir kız verir de içilmez mi? Doğrusunu söylemek lâzım ise bu Handan hoş bir şeydir! Pek ahlâklı bir iş olmasa da, Şinasi bey, bunu umuyor ve arasıra Suzan da onu düşündürüyordu.

Şinasi bey geceleri eve geç gelmeğe başladı ve bir zaman evi böyle alıştırdıktan sonra geceyi dışarda geçirmek tecrübelerini yaptı. Her şey yolunda! Güzide'nin evinde geçen bir geceden sonra, karısına, yüz sandık cephaneyi Anadolu'ya geçirmek için müzakere edip tertibat aldıklarını, yahut depolardan silâh kaçırdıklarını söylüyordu. Bir gün de, işe daha fazla revnek vermiş olmak için, eye büyükce bir kutu getirdi ve bu kutuda dinamit olduğunu gizlice karısına söyledi. Kutuyu sakladılar. Bununla bir köprü atılacak imiş...

Kim der ki ömründe eline bir çakı bıçağı almamış olan bu hukuk adamı dinamiti koltuğu altında taşısın?..

— Ha? değil mi Saide? Şu zamanın ettiği işleri görüyor musun?

Saide hanım bir kitap okuyordu, başını kaldırdı, işitememiş, anlamamış gibi, dalgın, kocasına baktı ve:

— Siz kendiniz de inanamıyorsunuz ya, dedi.

— Ama inanılır şey mi?

Saide hanım gülümsedi:

— Doğru, dedi.

Evde her şey yolunda. Güzide'nin evinde de her ihtiyat tedbiri alınmış, hizmetçiler tenbihli, dostlar arasında bile kimse onu adı ile çağırmıyor, Handan ona «Enişte bey» dediği için hepsi, Güzide bile enişte diyorlar. Apartımanın arka avluya açılan hizmet kapısından gelip gidiyor, arkasında kimse olmamasına dikkat ediyor, Güzide herkese yalnız yaşadığını söylüyor, evde misafir olursa enişte beyi bir odaya kapayıp oturtuyor, kimseye göstermiyorlar, her tertip yolunda gidiyordu.

V

Bir gün, bir ılık yaz günü, öğle üstü, Güzide'nin Bulgar çarşısındaki evinin yatak odasında, geniş yumuşak divan üstünde, yarı çıplak uzanmış konuşuyor dondurma bekliyorlardı. Kapı çalındı. Eleni geldi dondurma getirdi sandılar. Gelen bir hizmetci kız imiş, bir mektup getirmiş. Aşçı kadın mektubu getirdi Güzide'ye verdi. Güzide açtı, okudu, Şinasi beye baktı ve:

— Bu mektup sana, dedi.

— Bana mı? Kimden?

— Evden olacak!

— Evden? Ne münasebet?

Şinasi bey mektubu aldı ve Saide'nin yazısı ile şu satırları okudu:

«Şimdi İstinye'den Rüstem'i göndermişler, babam rahatsız imiş, beni istiyormuş. Oraya gidiyorum ve ne kadar kalırım bilmiyorum. Nimet hanım da bu sabah kardaşını yoklamağa gitti, geç kalırsa Kadıköy'ünde kalacağını Sara'ya söylemiş. Sizi rahatsız etmek doğru olmadığını biliyorsam da, belki mühim bir işiniz çıkar, bu gece de eve gelemezsiniz, çocuklar evde yalnız kalırlar deye bu mektubu yazıyorum. Acısını başka akşam çıkarmak üzere, bu gece evde bulunsanız isabet olur efendim. Saide.»

Şinasi bey sarardı, sonra kızardı, Güzide'nin yüzüne baktı. Güzide:

— Buraya geldiğini evde söyledin mi? diye sordu.

— Yoook, hiç söyler miyim!

— E, nereden biliyor?

— Bilmem!..

— Demek öğrenmiş.

Şinasi bey cevap vermedi, mektuba baktı, düşündü, biraz sonra:

— O beni bugün Maltepe'de bilir, dedi.

— Maltepe'de bilse buraya mektup yazar mı?

— Ben evden çıkarken «Maltepe'ye gidiyorum.» demiştim!..

— Demekten ne çıkar! O senin nerede olduğunu biliyormuş!

— Kim? Saide mi? Nereden bilecek?

— Aa mektup ondan değil mi?

Şinasi bey elindeki mektuba baktı, düşündü, ve:

— Mektup ondan, dedi.

— E?

— Saide'nin burayı bilmesi bana pek tabiî görünmüyor!

— Ne gibi?

— O beni Maltepe'de bilmesi daha doğrudur gibi geliyor!

— Neden? Doğrusu sizin burada olduğunuzdur, o da doğrusunu biliyor?

— Nereden biliyor?

— Ben bilir miyim? Onu kendinden sormalı!

Güzide, Saide hanımı tanımaz, Şinasi beyin evdeki ihtiyat tertibâtını bilmez, karı koca arasındaki emniyetin farkında değildir, bu mektubu Saide'nin yazamayacağını ona nasıl anlatmalı? Bu mektup Saide'nin bile olsa... Yok, Saide'nin olamaz. Bir tesadüf mü? Yazı Saide'nin olmasa... Kim yazabilir ve niçin?

Şinasi Halil bey düşündükçe dalgınlaşıyor ve dalgınlaştıkça ne düşüneceğini şaşırıyordu. Onun böyle derin düşüncelere daldığını görünce, Güzide sıkıldı, kızdı ve:

— Ben anlamıyorum ki, dedi, bu zamanda metresi olmayan var mı? Niçin erkekler böyle oluyorlar?

— Nasıl oluyorlar? diye Şinasi bey sordu.

Öyle ya, bir mektupla kadınlarınız sizi şaşkına çeviriyorlar.

— Hiç değil... Neye şaşkına döneyim? Ben başka şey düşünüyorum... Bu oyunu elbette birisi bana oynadı!

— Hangi oyunu?

— Bu oyunu... Saide bu mektubu yazamaz.

— Neden yazamıyormuş?

— Yazamaz...

— Bu da tuhaf! O yazamaz da kim yazar?

— Bilmem!..

— Hadi canım çocuk olma, boş yere aklını da yorma; onu karın yazmıştır.

Şinasi bey cevap vermedi. Eğer bu mektubu Saide yazmış göndermiş ise, onun evi yıkılmış demektir. Bir daha Saide'nin yüzüne nasıl bakmalı? Saide ona sorduğu zaman ne cevap vermeli? Evinin idaresi ne olacak? Bakalım Saide onunla oturmak isteyecek mi? Karısını, çocuklarını nasıl bırakmalı? Saide'ye yalvarsa... Acaba Saide razı olur, ayrılmaktan vazgeçer mi? Geçerse Şinasi bey evinde eski yerini tutar mı? Tuta bilir mi? Saide bunları öğrendi ise bir günde öğrenmedi ya! Neden kocasına hiçbir şey açmadı? Sakın Handan, yahut Suzan, bunu bir alay olsun diye yapmış olmasınlar!.. Ama onlar İstinye'deki evi, Rüstem'i nereden bilecekler? Keşki bu iş böyle bir alayla geçmiş olsa, bir daha tövbeler olsun, ne Güzide'nin evine, ne de başka birinin evine ayak basmayacak. Nereden de kendimi bu çirkefe attım?» diye düşünüyor ve Güzide gözüne çirkin, iğrenç görünüyordu. Buradan, bir ayak evvel çıkıp kaçmalı.

Güzide onun düşüncesini sanki yüzünden okudu ve Şinasi beyin korkaklığına kızdı:

— Canım, dedi, söylemeyeyim diyorum ama dayanamıyorum, ne oluyorsunuz? Sizin buraya geldiğinizi biliyorlar, iyi ya, varsın bilsinler, ne olur? Kıyamet mi kopar? Metresi olan bu dünyada yalnız bir Şinasi bey değil ya! Evden bunu biliyorlarmış, bugüne kadar da ses çıkarmıyorlardı, pekâlâ, siz de hiç oldırmazsınız olur gider. Bunun düşünecek nesi var?

— Karım biliyordu da bu güne kadar neden bana hiçbir şey söylemedi?

— Onu, gidince evde kendisinden sorarsın! Ben olsam hiç bozmam. Mademki biliyor, varsın bilsin!

Şinasi bey, Güzide'yi dinledi, cevap vermek istemedi.

— Cevap vermiyorsun, evden korkuyor musun?

— Çocuk gibi söyleme, neden korkayım, o senin dediğini ben yapamam.

— Niçin?

— Yapamam.

— Böyle kırk yıl korku çekeceğine bir defa söyler, kurtulursun. Bak bir mektup ile ne şekle girdin, aynaya baksana!

— Aynaya ne bakayım, ben suratımı bilirim...

Şinasi bey bunu söylemekle beraber gene aynaya baktı, yüzünü bozuk, kendini çirkin buldu.

Eleni'nin getirdiği dondurmalar masanın üstünde su olmuştu, ikisi de yemek istemediler.

Güzide, Şinasi beyin gittikçe dalgınlaştığını ve mektubun tesiri ile şaşırdığını görerek kızdı ve Şinasi beyi de kızdırmak isteyerek;

— Ama beğendim, dedi, usta hanımınız varmış. Keşki benim de bir kocam olsaydı da, ben de ona bu oyunu oynasaydım. Doğrusu kadına imrendim. Bu erkeklere böylesi lâzımdır.

Şinasi bey istemeyerek,

— Nasıl? diye sordu.

İşte böylesi... Kadın kim bilir ne kadar yalan dinlemiştir, ama hepsinin acısını birden çıkardı!

Şinasi bey cevap vermedi.

Bu erkekler, hem karılarını bırakır gelirler, hem de sonra ufak bir şeyden korkar kaçarlar. İster evlen, ister serbest yaşa.

Güzide de somurttu. Şinasi beye kalkıp bu evden çıkmaktan başka yapacak kalmadı. Allah vere de kimse görmeden çıkıp gidebilse; çünkü kapıdan çıkarken onu yakasından tutup yüzüne tüküreceklermiş gibi geliyordu.

VI

Şinasi bey, Güzide'nin evinden çıkarken hırsızlık etmiş gibi korka korka, etrafına bakarak çıktı ve biraz uzaklaşınca, kimsenin kendisini görmediğine, arkasından gelmediğine emin olmak için durup arkasına bakarak uzaklaştı ve akşama kadar başıboş sokakları dolaştı, düşündü. Görünüyor ki, bu mektubu ona Saide yazmıştır, başka türlü olamaz; ama Saide bunu nasıl öğrendi? Biri mi ona söyledi? Kim söyleyebilir? Evi nasıl buldu? Saide, onun söylediği yalanlara inanmamış ise, neden inanmadığını söylememişti? Bir kadın kocasının başka kadınlara gittiğini bilir de susar mı?

Nereye gittiğini, ne yaptığını bilmeyerek sokakları dolaştı, gezdi, verebildiği son karar: Saide'ye her şeyi inkâr etmek oldu. Mektubu almamış olacak, evdekilere bir şey sezdirmeyecek, Saide hanım açarsa, onu da inkâr edecek! Saide gözüyle görmüş olsa gene inkâr!.. Eğer inkâr etmezse artık evinin babası, Saide'nin kocası değil demektir! Haklı olmasa bile evinin idâresinin selâmeti için biraz zalim olmaktan başka yol yok. Saide'yi görünce kaşlarını çatacak, eğer Saide bir şey sorarsa kısa cevaplar verecek, o suretle davranacak ki Saide ona çok uzun sualler sormağa cesaret edemesin. Bu iş geçiştirilebilirse ancak böyle geçiştirilir. Yumuşak durmak, yalvarmak, sakalı ele vermek demektir. Sonra artık evin idâresi ne olacak? Saide ile yerlerini değiştirmiş olacaklar. Saide becerebilir mi? Becerse bile Şinasi bey buna tahammül edebilir mi? Olmaz, inkâr etmek doğrudur.

Bu karar ile eve geldi. Sara ile çocuklar yalnızdılar. Aşçıyı da bu gün karakola çağırmışlar, daha dönmemiş. Niçin çağırdıklarını Sara bilmiyor. Şinasi bey şüphelendi: Polis tahkikat mı yapıyor? Sakın Saide bir gevezelik etmiş olmasın? Yoksa evdekiler, bilir bilmez bir halt karıştırdılar da hükümet onu mu haber aldı? Herkes onun, karısını aldatmak için yalan söylediğine inanmaz, Anadolu'ya yardım ediyor dediler mi, Arapyan hanını boyladığı gündür! Hay kör şeytan! Bunu nasıl anlamalı? Karakoldan sormak olmaz, şüphelenirler. Bir aralık evden savuşmak da aklına geldi ama faydasız buldu. Bir kere onu aramaya görsünler, nerede olsa, ne zaman olsa bulurlar; daha da fena olur. Sonra Saide hanımı düşündü, «imkân var mı Saide gevezelik etsin?» Gevezeliği Saide hanıma yakıştıramadı «söylenecek sözü söylemeyen kadın hiç gider de gevezelik eder mi? Ama ben hapse girsem bütün yalanlar doğru olur!» diye aklından geçti.

Sara, Saide hanımın İstinye'ye gittiğini, Nimet hanımın bu gece evde olmayacağını söylüyordu. Mektupta yazılanların hepsi doğru çıkıyor. Zaten yanlış olmasına imkân var mı? Mektubu başkasının yazmış olmasını düşünmek Şinasi beyin kendi kendine icat etmek istediği bir tesellidir. Oturup ona

göre bir daha düşünmeli. Şimdi bu işde yalan söylemek o kadar kolay değil. Ne ayıp... Bir gün gelip de karısının karşısına böyle bir suçla çıkacağını hiç aklına getirmezdi. Hovardalık! Yaraşır mı? «Bunları ben mi yaptım? Nasıl oldu da düşünemedim? Saide, acaba beni nasıl karşılayacak? Acaba neler biliyor? Bu Yahudi kızı her şeyin doğrusunu bilir ya, benim için sormak olmaz...»

Şinasi bey salonun ortasında durdu, başına gelen bu büyük felâketi nasıl atacağını bir daha düşündü. Bir hamlede bu işi bitirmeğe bir çare yok mu? Diş ağrısı çekmiş de canından bezmiş adamlara benziyordu. Kalkıp İstinye'ye gitmek olmaz mı? Ne olacaksa olsun, bitsin! Eğer Saide bir kavgaya karar vermiş ise, bu fırtına, İstinye'de belki daha kolay geçer. Sonra kaynatası aklına geldi, ondan utandı. «Eğer doktor ağır hasta ise büsbütün ayıp olur. Eğer Saide yarın da gelmezse, o zaman doktoru yoklamak borç olur, o vesile ile giderim. Eğer babası ağır hasta ise, Saide hiçbir şey söyleyemez.» deye düşündü. Saide hanım ile münakaşa kolay olmayacağını biliyordu. Hiç akla gelmedik bir yerden tuttura bilir. İlk iş onun neler bildiğini öğrenmektir. Gene Sara aklına geldi; eğer kabil olsa, Sara ile konuşulsa, sonra Saide ile konuşmak çok kolay olurdu!

Şinasi bey geziniyor, düşünüyor, kendini avutamıyordu. Bir aralık çocuklarını görmek istedi, yemek odasına indi. Sara onlara yemeklerini yediriyordu. Şinasi beyi görünce:

— Sizin için de hazırladım, dedi, şimdi vereceğim.

Çocuklar babalarını görünce gülümsediler. Küçük Orhan elindeki ekmek parçasını uzattı. Saide bunları nasıl da kendine benzetmiş! Bu gülümsemeleri tıpkı analarının gülümsemesi! Bu çocukları kedi yavrusunu saklar gibi saklayıp büyütüyor. Hafta geçiyor da Şinasi bey onların yüzlerini görmüyor. Çocuklar Nimet hanım isminde bir kızın elindedir. Bu Nimet hanım kimdir? Saide bu kızı nereden buldu? Şinasi bey bilmiyordu.

Şinasi bey büyük oğlu İrfan'a sordu:

— Bu gün gezmeğe çıktınız mı?

— Gittik. Nimet hanım yok...

— Kim götürdü?

İrfan Sara'ya bakarak,

— Sara götürdü.

— Nereye gittiniz?

— Bahçeye gittik, Harbiye'ye gittik, Maçka'ya gittik.

Biraz sonra İrfan babasına:

— Orhan'ın tıramvayı bozuldu, dedi.

— Kim bozdu?

Çocuklar cevap vermediler. Kim bozdu? Kimse bozmadı, kendi kendine bozuldu. İrfan,

— İçi bozuldu, diye cevap verdi.

— Oyuncaklarını bozan çocuklara bir daha oyuncak almazlar.

İrfan, çatal ağzında, biraz düşündü, cevap vermedi. Babasının sesinde bir dargınlık, bir tekdir sezdi. Doğru mu? Biraz durduktan sonra:

— Annem söyler, Nimet hanım alır, dedi.

Orhan da,

— Nimet hanımı alır, diye tekrarladı.

— Oyuncaklarını kıran çocuklara Nimet hanım da almaz, diye Şinasi bey ısrar etti.

İrfan, babasına baktı, hiç cevap vermedi. Onun sözlerinden ne anladığı da belli olmadı.

Bu çocukları kendisine benzettiği için Şinasi bey karısına kızıyordu. Oyuncaklarını kırarsa ceza göreceği çocuğa öğretilmemiş! Çocuklar ceza nedir bilmiyorlar! İlkin analarını adam etmek isterdi. Şinasi bey ona ne güzel, ne esaslı fikirler söylemiştir ya, Saide dinlemez ki, dinlemiyormuş ki. Bak şimdi hepsi meydana çıkıyor. Kocasına bile inanmıyormuş. «İnanmayabilir, ama söylemeli ve neye inanmıyorsa, onu benden gizlememeli idi.» Kendi kafasının dikine giden bir kadın. Şinasi bey, o zamana kadar karısını beğenirken, şimdi ona yeni yeni kusurlar buluyor ve kendini teselli eder gibi oluyordu. Yemek odasında gezinmeğe başladı. Çocuklar Sara ile konuşuyorlardı. Şinasi bey onların ne dediklerini bile anlamıyor, bu çocukların analarına benzemiş olmalarına kederleniyordu.

Sara, çocukları doyurduktan ve odalarına çıkardıktan sonra Şinasi Halil beye de yemek verdi. Şinasi bey, ayakta

olursa kendini daha rahat bulduğu için, yemeği tez bitirmeğe çalıştı ve hemen hiçbir şey yiyemedi. O yemekte iken Sara aşçının geldiğini haber verdi. Şinasi bey aşçıyı yanına istedi ve neden karakola istediklerini sordu. Aşçının bir hemşerisi varmış, bir adam vurmuş, onun yerini soruyorlarmış. Keşki Şinasi beyi sorsalardı ve aşçı gelip onu evde söyleseydi!... Saide şaşırırdı... Şu dakikada gelip onu hapse kaldırsalar, memnun olacağını sanıyordu.

Yemekten sonra yukarı çıktı, saatlarca gezindi ve bir aralık o zamana kadar yapmadığı şeyleri yaptı: karısının kitaplarını, notalarını, kâğıtlarını karıştırdı. Bu kitapların, aksi gibi, hemen hepsi ingilizce. Çoğu da roman. Saide kocasının çok uzun nasihatlarına aldırmayarak gene bu romanları okuyor. Şinasi beye göre: yalan söylemekle yazmak ve okumakla dinlemek arasında hiç fark yoktur. Biri yalan söylerse, ona kızıyorlar ve dinlemiyorlar da, yazarsa niçin okuyorlar ve neden kızmıyorlar? Romancılar, müsavi: yalancılar. Romanın yalan olduğunu isbat etmek ister mi? Demek yazanlar yalancıdırlar! Okuyanlar da yalan okuyorlar. İnsan yalanı bilmiyerek okur ama yalan olduğunu bildikten sonra da gene okumak ister mi? Biz niçin Avrupa'nın eyiliklerini almıyoruz da hep böyle sakat yerlerini taklide uğraşıyoruz? Avrupa'da da ağır başlı, kendini bilir takımı roman okumazlar. Şinasi bey bu hakikatları, belki kırk kere, uzun uzun nasihatlarla anlatmış ve kendisinin hiç roman okumadığını da söylemiş, Saide hanım da sanki anlamış gibi görünmüş olmasına rağmen işte gene bir sürü roman! Ve yalnız bu romanlar için değil, şimdi Şinasi bey çok eyi anlıyordu ki, Saide, her işde, kocasını dinlemiş ve anlamış gibi görünmüş, sonra gene kendi bildiğini yapmış. Bu ev güzel, temiz, her şeyi yerli yerinde bir ev ama Şinasi beyin düşündüğü, istediği ev değil! Bu çocuklar Şinasi beyin bilmediği bir tarzda, Şinasi beyin bilmediği adamlar tarafından terbiye olunuyor. Bunlar hepsi Saide'nin. Bu kadın nakadar inatçı, sinsi bir kadın! Şinasi bey, Saide'nin fotoğrafını aldı baktı: arkasına koyu renkli bir tayyör giymiş. Kim der ki, bu fidan boylu kız iki çocuk anasıdır?... Karısı olmasa, adam bunu elde etmek için ne çılgınlıklar etmez? Karısını bu gözle görünce kıskan-

dı. İnsan inanabilir mi ki, bu kadının göynünde, Şinasi beyden başka bir erkeğin gölgesi gezinmiyor? Ve gezmemesi temin olunabilir mi? Böyle bir hak olsa bile kadın onu dinler mi? Nasıl oluyor da bizim erkeklerin birçokları kadınlarının başka erkek görmediğini, beğenmediğini kabul ediyor ve bu işde kalender olanlara kötü gözle bakıyorlar? Şinasi bey, Saide'nin de, pek nazarî de olsa bir gözdesi olabileceğini düşünmeğe bile dayanamıyor ve bu fikirleri kafasından atmağa çalışıyor, başka şeyler düşünmek istiyordu. Kendi derdini unutur gibi oldu. «Ya Saide birini seviyorsa!» düşüncesi beynini yakınağa başladı ve deli gibi Saide'nin çekmesini, dolaplarını, dikiş kutusuna kadar, her şeyini karıştırdı, bir mektup, bir işaret, onun göynünde yabancı bir erkek bulunduğunu gösterecek bir delil aradı. Onun yazı yazdığı masanın gizli bir gözü var mı diye baktı, piyanonun içini bile karıştırdı, yorgun düştü. Saide gibi genç bir kadın, Şinasi bey gibi az çok yaşı geçkin sayılan bir erkekle kanaat etmeyip bir başkasını sevemez mi? «Saide bunu yapar mı?» diye kendi kendine soruyor ve bu suale cevap veremiyordu. Saide'nin ruhu, düşüncesi ona kapalı; karı koca bugüne kadar sanki resmî yaşamışlar. Bunun kabahati kimde?..

Bir aralık kapı çalınıyor gibi geldi. Gündüz, aşçı meselesinden kalan bir korku ile titredi. Bu vakit kim gelir? Polisler gelmiş olmasınlar? Dinledi, ses yok. Yavaşça içeri odaya geçti, balkon kapısını açtı, uzandı sokak kapısına baktı. Kimseler yok. Balkonun parmaklığına dayandı, sokağa bakmağa başladı. Tıramvaylar durmuş, geçenler seyrekleşmiş. Uzakta bir gıramofon sesi var. İki kedi yaya kaldırımının kenarında oturmuşlar birbirine bakışıyor, sanki konuşuyorlardı; biraz sonra biri kalktı kaçtı, öteki de hemen arkasından fırladı. Kaçan durup kovalayanı tırmalamak istedi.

Karşıda apartımanın köşesine sıkışmış baraka kahveden bir adam, bir kürek ateş çıkardı yaya kaldırımının kenarına döktü. Sokakta, evlerde, herşeyde bir uyku kokusu var. Gecenin serin havası Şinasi Halil beye biraz sükûn vermiş gibi idi. «Yatsam acaba uyuyabilir miyim?» diye düşündü. Yatıp da uyuyamamaktan korkuyordu, ama korktuğu gibi olmadı, sabaha karşı idi, yattı ve hemen uyudu.

VII

Şinasi Halil bey ertesi gün, daireden döndüğü zaman karısını evde buldu. Karı koca, Şinasi beyle çocukların yattıkları odalar arasındaki küçük salonda karşı karşıya geldiler. Şinasi bey, rengi sarı, kaşları çatık, ağır bir tavırla,

— Ne imiş doktorun hastalığı? diye kaynatasını sordu.

— Rahatsızlığı hiç, üşümüş biraz. Rüstem anlamamış, beni telâşa düşürdü. Beni annemin arsa senedini aratmak için çağırmışlar. Senet bende idi, bu sabah yolladım.

Şinasi bey, karısının yüzüne baktı. Onun ne sesinde bir dargınlık var, ne tavrında bir değişiklik! Sanki ne Güzide'den haber almış, ne de Şinasi beye mektup yazmış! Sakın o mektubu başka birisi yazmış olmasın?...

Saide hanım, kocasına cevap verdikten sonra kapıya doğru gitti, Sara'yı çağırdı ve elindeki çocuk çamaşırını vererek,

— Bak düğmelerini diktim, dedi, Nimet hanıma söyle, olursa bunu geydirsin.

Sonra döndü, pencere yanında bir sandalyaya oturdu ve başını çevirip sokağa baktı. Eğer kocası ona bir sual sormasaydı «Havada yağmur sıkıntısı var!» deyecek sanılırdı.

Şinasi bey, elleri pantalonun ceplerinde, kapıdan piyanoya doğru gidip geliyor ve sinirden bacakları titriyor, dizleri kesiliyordu. Herşeyi inkâr etmeğe karar vermişken, karısının bu kayıtsızlığı, onun bütün karar ve pilanlarını bozdu ve hemen düşünemedi.

— O mektubu sen mi bana yolladın? deye sordu.

Saide, kocasına baktı ve sanki bu sualin altından ne çıkacağını anlamak ister gibi,

— Ben yolladım, dedi, Rüstem beni şaşırttı! Çocuklar yalnız, haber vermek de istedim...

— Hım...

Biraz sonra gene Şinasi bey

— E, sen benim orada olduğumu nereden biliyordun?

— Tahmin ettim.

— Ben sana Maltepe'ye gittiğimi söylemiştim!

— Hatırlamıyorum.

— Benim hatırımda!

— Olabilir.

Şinasi bey biraz gezindikten sonra,

— E, sen o evi nereden biliyordun? deye sordu.

— Ben evi bilmiyorum; mektubu Sara götürdü, dedi.

— Sara nereden biliyormuş?

— Bilmem, sormadım.

— E, Sara'nın bildiğini sen nasıl bildin?

— Tahmin ettim. Hizmetçiler bilirler...

— Benim o eve gittiğimi de hizmetçiler mi söyledi?

— Hayır, onu Âlî beyin kızları söylemişlerdi.

— Âlî beyin kızları mı? Ne münasebet? Onlar nereden biliyorlarınış?

Saide hanım tavrını bozmadı:

— Bilmem, sormadım, dedi, onlar da birinden işitmişlerdir!

— Birinden, kimden?

Saide hanım dudaklarını büktü,

— Bilir miyim? dedi.

— Sormalıydın. Elbet bu lâkırdıyı bir çıkaran var!

Saide hanım gülümsedi,

— Hangi lâkırdıyı? deye sordu.

— İşte benim oraya gittiğimi...

— Sizin oraya gittiğiniz yalan mı?

— Yalan olmasa da, gene bir çıkaran var elbette...

— Çıkaran demeyin, kimden duyuldu demek doğrudur!

— Olsun, benimle kim uğraşıyor?

— Kimsenin uğraştığı yok canım, bu bakkalın, çakkalın, herkesin bildiği bir şey, gizli değil ki!

Biraz durduktan sonra Saide hanım ilâve etti:

— Bakkal, öteki evinizin de hesabını sizin adınıza yazıyor. Onlar da bizim bakkaldan alış veriş ediyorlarmış. Geçende bir yanlışlık bile oldu, Sara'yı yolladım düzeltti. İnsan, Güzide gibi cihanın tanıdığı bir kadınla yaşar da, hiç gizli kalır mı? Herkes arkanızdan size «Enişte bey» diyor. İsim bile takmışlar!

«Enişte bey» ismini işitince, Şinasi bey, fena halde bozuldu, kızardı ve dudaklarının arasından:

— Rezalet, dedi.

Utanıyordu. O kendini çok vekarlı görür, herkesin ona bir hörmet borçlu olduğunu sanırken, hizmetçilerin, bakkalların eğlencesi olmuş! «Enişte bey» diye ona gülüyorlarmış! Saide mektubu yazmasa, Şinasi bey de, bugün ona sormasa, demek bu rezalet böyle sürüp gidecekti. İster misin bu «Enişte bey» bir damga gibi onun sırtına asılıp kalsın? Ne iğrenç! Handan onu, Enişte bey, deye çağırdığı gün, bu isim arkasında kolayca saklanacağını sanmış, sevinmiş olduğunu hatırladı. Kimin aklına gelir ki, bu ismi herkes işitsin, öğrensin ve bu isim onun başına bir belâ olup kalsın? Bu işlerden nasıl kurtulmalı? Dertleşecek kimse yok. Karısı ona yabancı, çocukları ona yabancı, kimsesi yok ki, gidip başına gelen bu felâketi anlatsın. Saide istese, onu bu rezalete düşmekten kurtarabilirdi. Saide, onun başka bir kadınla yaşadığını öğreniyor da, baksana, sanki yabancı imiş gibi kayıtsız.. Kocasını seven kadın böyle mi olur?

Karısının önünde durdu:

— E, Saide, dedi, sen bunları öğrendin de ne yaptın?

— Ben? Ne yapabilirdim? Sizden odamı ayırdım. Daha başka türlü yapabil...

Şinasi bey karısının lâkırdısını kesti:

— Odanı nasıl ayırdın? dedi, ben farkında değilim!

— Siz neyin farkında oldunuz?!

Geceler eve geç gelmeğe başladığı günlerde bir gün Saide ona demişti ki: «Ben çocukların odasında yatacağım; siz geceleri geç geliyorsunuz, geç yatıyorsunuz. Biz eskisi gibi erken yatıp erken kalkıyoruz. Böyle daha rahat olur.» Bu sözleri o zaman Şinasi Halil bey çok tabiî, çok doğru bulmuş ve karısından ayrı düşeceğini hiç düşünmemişti. Zaten emzikli olduğu zamanlarda da Saide ayrı yatardı. İnsan işine gelen şeyleri ne çabuk kabul eder. Şinasi bey dalgınlığına şaştı. Demek kendini tanımıyormuş!

— Ayrılmağı düşünmeden evvel, senin için başka yapacak bir şey yok muydu?

Saide hanım düşündü ve:

— Bilmem ne söylemek istiyorsunuz? dedi.

— Demek sen beni hiç sevmiyormuşsun?...

Saide gülümsedi,

— Ha, sevmek... aramızda şimdiye kadar böyle bir söz geçmemişti!

— Geçmemiş olsun. İnsan kocasını sevmez mi?

— Sever! Kocasına göre...

— Demek sen beni hiç sevmiyordun? Bunu öğrendiğime çok memnunum... Doğrusu hiç ummazdım.

Saide hanım, kocasına baktı,

— Tuhaf, dedi, sanki ben sizin üstünüze birini sevmişim, siz de onu tutmuşsunuz gibi sevgiden imtihana çekmek istiyorsunuz! Karısını bırakıp birtakım sokak kadınları ile düşüp kalkan sizsiniz; yanlış bir şey konuşmayalım!

— Ben, ben... Sen birini sevdin demedim ki. Beni sevmiyorsun dedim.

— E?

— Beni sevmiyorsun, onu öğrendim!

— Sevmediğimi çok mu görüyorsun? Ben sizi niçin seveyim? Beni bıraktınız başka kadınlara gittiniz deye mi?

Şinasi bey, kendi içinden Saide'yi haklı bulmuyordu; onun ne Saide'yi bıraktığı var, ne de başka kadınlara gittiği; onun yaptıkları birtakım geçici heveslerin peşinde koşmuş olmaktır. Bunu Saide de anlar, ama şimdi itiraf etmez. Şinasi bey cevap verdi:

— Olsun, insan sevmese de, gene kocasını kıskanır.

— Ha, demek kıskanılmak istiyordunuz! Doğru, sizi kıskanmalıydım, ağlamalı, komşularla dertleşmeli, hasta olmalıydım öyle mi? Klâsik kıskançlık... Ben o tip kadınlardan değilim ki!

— Ben, sana beni kıskan da, ağla dedim mi? Ama insan kocasına bu kadar kayıtsız olur mu? Kocası bir hata ederse, karısı ihtar etmez mi?

— Siz, beni öyle mi alıştırdınız? Siz, herşeyi benden eyi düşündüğünüzü söylemez miydiniz? Siz hiç benim fikirlerimi sordunuz mu? Siz bana boyuna nasihat verdiniz.

Şinasi bey kendi kendine söylermiş gibi:

— Ben nasihat verdim de, sen de çok tuttun! dedi.

— Tuttuklarım da olmuştur. Nasihatlarınız çoğu ameli değildi, istesem de tatbik edemezdim.

Şinasi bey cevap vermedi. Yorgun, bitkin, sinirli, aklı da-

ğınık, ne düşüneceğini bilmez, bu işin içinden nasıl çıkacağını kestiremez bir iradesizlik, bir bıkkınlık, canından bezginlik ile ayakta ancak durabiliyordu.

Ona «Enişte bey» diyorlarmış! Kendini memleketin ve mesleğinin büyük bir adamı olmak için yetiştirmiş bu değerli insana, bundan daha çirkin, daha kirli, pis isim olur mu? Bunu kimler biliyorlar? Bu ismi dairede efendiler de biliyor ve arkasından alay ediyorlarsa ölmeli! Güzide'den firengi hastalığı alsa, bundan daha ehven olurdu. Bu işi kime danışmalı? Saide'den sormalı mı? Bu kadar rezil olduktan sonra bir daha eğilmek daha fena olmaz mı? Saide karşısında olsun vaziyetini ıslah edebilse...

Düşündü, düşündü, kendince bir çare bulmuş olmalıdır ki Saide hanım'a:

— Ben o eve niçin gittiğimi sana izah edebilirim! dedi.

— O eve niçin gittiğinizi ben sizden sormadım ki...

— Sen sormadın, ama ben izah etmek vaziyetindeyim!

— Niçin? Siz kimseye hisap vermeğe borçlu değilsiniz.

Biraz durduktan sonra:

— Hem siz yalan söylemeği beceremiyorsunuz, bu zamana kadar ettiğiniz tecrübeler yetmedi mi? Eğer doğruyu söylemeğe kalkarsanız, o da iğrenç olur. Hem ne lüzum var, bu lâkırdıları niçin konuşuyoruz? Ben sizden hesap sormuyorum. Yaptıklarınızı çirkin buluyorsanız yapmazsınız, hoş görüyorsanız devam edersiniz.

Şinasi bey cevap verdi:

— Ben sende hasıl olan fikirleri izale etmek isterim., dedi.

Saide hanım, biraz sinirlendi ise de, belli etmek istemiyerek yavaş sesle sordu:

— Nasıl fikirler? dedi.

— Bir çok fikirler... Ben o eve gidiyorsam elbette bir maksatla gidiyordum!

— Sanırım, şu Anadolu'ya yardım meselesini söyleyeceksiniz!

— Söylerim ya, onu da söylerim, belki başka şeyler de söylerim.

— Parlak... Çok cesaretlisiniz!

— Niçin?

— Yahut çok safsınız!

— Neden?

— İsbat edecek şeyler söyleyebilecek misiniz? Sizin söyleyeceğiniz şeylere ben hemen inanacak değilim ya! Sonra gittiğiniz yer, öyle bir yer olsa ki, orada neler geçtiğini kimse bilmese, eh, ne ise. Güzide gibi kadınların evinde hiç gizli olur mu? İster misiniz Sara'yı çağırayım, size Güzide'nin evinde ne konuştuklarınızı anlatsın? Bundan da başka, sizinle senelerce oturan bir kadın, sizin ne olduğunuzu bilmez olur mu? Siz memleketi seviyorum, filân işi yapıyorum demekle hemen size inanır mı?

— Ben memleketimi sevmiyor muyum?

— Sevmek... kimbilir size göre sevmek nedir?

— Sana göre sevmiyor muyum?

— Sevmiyorsunuz ya, sevdiniz de, şimdiye kadar ne yaptınız?

Şinasi bey bu sefer karısını çok haksız buldu:

— Yok Saide, dedi, bu kadarı benim hakkımda çok olur. Ben hiçbir şey yapmasam bile gene memleketimi severim. Kimse bunun aksini iddia edemez. Kime istersen sor.

— Kimseye sormam, soracağım adamlar sizi benden daha eyi mi bilecekler?

Biraz durduktan sonra, Saide hanım, gülümseyerek dedi ki:

— Hem Anadolu'da sizin ettiğiniz hizmetlerden hiç memnun olmuyorlarmış!

Şinasi bey «Ne söylüyorsun?» der gibi karısının yüzüne baktı.

— Yolladığınız dinamitler patlamıyormuş!...

Şinasi bey birşey anlamadı. Gene Saide hanım devam ederek:

— Ben de, dedi, eve getirdiğiniz kutuyu açtım, içinden taş parçaları çıktı. Size göstermek için sakladım. Hiç olmazsa, içine dinamite benzer şeyler koduımalı idiniz!

Saide hanım, gülerek söylüyordu. Şinasi bey hiç cevap vermedi. Neresinden başlansa söz bir çıkınaza gidiyor. Dinamit kutusu deye getirilen kutuyu Saide'nin açacağı nereden

akla gelirdi. Eyi ki, içinde dinamit yoktu. Biçimsiz işler... Saide ona «Safsınız, çocuksunuz!» deyecek kadar ileri gitmişti. Bundan sonra bu evde dirlik olur mu? Bu işler neden böyle oldu? Herşey yolunda sandığı bir zamanda hangi aksi şeytan bunları karıştırdı? Şimdi ne olacak? Nasıl bu işler düzeltilecek? Epeyce düşündükten sonra Saide'nin önünde durdu ve:

— E, Saide, şimdi ne olacak? dedi.

— Ne olacak?

— Bu böyle gidemez ya...

— Gidemeyen nedir?

— Ben sana karşı, ele, güne karşı böyle kalabilir miyim?

— Bugüne kadar kalıyordunuz ya.

— Kalıyordum ama ben bilmiyordum ki... Resmî vaziyetim de var... dosta düşmana karşı...

Saide hanım dudaklarını büktü ve:

— Bunun çaresi ne olacak, yaptıklarınızı yapmazsınız!

Bu cevap Şinasi Halil beyi kandırmadı. «Ben yaptıklarımı yapmam, o belli, ama halk unutur mu? Sen benim kabahatlerimden geçer, bağışlar mısın?» demek istiyordu. Deyemedi, yalnız:

— Halk unutur mu? dedi.

— Eh, zaman ile unutur...

Tam bu sırada onları yemeğe çağırdılar. Karı koca ne büsbütün darılmış, ne de anlaşmış ve barışmışlardı. Yemeğe indiler. Yahudi kızı dikkatle ikisinin de yüzlerine bakıyordu. Götürdüğü mektup üzerine bir fırtına kopacağını tahmin ederdi. Yukarıda karı kocanın ne konuştuklarını dinleyememişti. Saide hanımın böyle şeyleri nakadar tez sezdiğini bildiği için cüret edememişti. Ne geçtiğini anlayamadığına sıkıldı.

Yemekten sonra, Şinasi bey, çalıştığı odaya çekildi. Saide hanım da çocuklarının yanına gitti.

VIII

Bu günden sonra Şinasi Halil bey, evde kimse ile, bu mesele üzerine konuşmadı. Kimseyi görmek de istemedi. Eve gelince odasına kapanıyor, gece geç vakitlere kadar oturu-

yordu. Vaziyetini kurtarmak için onun kendince bir büyük karar vermek üzere olduğunu Saide hanım anladı ve sabırsızlıkla bekledi. Bu karar, aileyi bozup dağıtacak şiddetli, çetin bir karar olabilir mi? Saide hanım, buna ihtimal vermiyor, kocasının yarım bir tedbir ile işi geçiştirmek isteyeceğini sanıyordu. Tamir edeyim derken daha fena şeyler de yapması ihtimali vardı.

Son konuşmalarından tam iki hafta sonra, bir gece, Şinasi Halil bey eve gelmedi. Saide hanım, kararın verilmiş ve işlemeğe de başlanılmış olduğunu anladı; yukarı, kocasının odasına çıktı ve masanın üstünde şu mektubu buldu:

«Saide, bu mektup, senin bana yazdığın son mektubun cevabıdır. Ben, herkesten ziyade sana karşı ve söylediğim yalanlar dolayısiyle vicdanıma karşı vaziyetimi kurtarmak için, söylenilmiş bu yalanları doğru yapmaktan başka bir çıkar yol bulamadım. Anadolu'ya gidiyorum. Sana veda edemedim, çünkü yüzüm yok. Olan paramızdan iki yüz elli lira aldım, dört yüz liraya yakın para da size kaldı. Bu parayı yazı masasının gözüne, anahtarını da uç kutusuna kodum.

Eğer birşey olursam, çocuklar sana emanet. Gözüm arkada değildir. Sağ kalırsam, umarım ki, sen de bu geçen şeyleri unutursun. Ben de bu vicdan ağrısından kurtulurum.

Hasretle senin ve çocukların gözlerinizden öperim. Şinasi Halil.»

Saide mektubu okudu, gülümsedi. Anahtarı kutudan aldı, cebine kodu, sonra pencereye yaklaştı, boş sokağa baktı. Boş sokak her zaman insana hüzün verir. Sinirleri çelikten sanılan bu kadın, orada, sessizce ağladı.

IX

Bu aile şimdi buradadır. Geçende, dostlarından biri, Şinasi Halil bey'i gördü ve:

— Gel, dedi, bu gece çorbaya bana konuk ol, sana şu yeni açılan yerde bir yemek yedireyim; birkaç tek de çekeriz, dertleşiriz. İstersen seni bara da götürürüm! Dilber Alaman bacılarına göz kocatırsın! Gece de kalırsan bizim otelde boş

oda çok!... Ne olacak, bir kere gittikten sonra bir daha gelecek değiliz ya?...

Şinasi bey düşündü ve:

— Olamaz azizim, dedi, Saide içtiğimi istemiyor. Bara da hiç gidemem, yerin kulağı vardır!...

— Canım bunda ne var? Bar kötü bir yer değil ya! İstersen eve bir yalan kıvırır, bir masal okursun.. Ha?

Şinasi bey cevap verdi:

— Yok azizim, dedi, iş senin bildiğin gibi değil; ne olur biterse hepsini bülbül gibi gider evde söylerim. Ben yalan yüzünden bu güne düştüm ya! Bir yalan için, ben, Düzce, Bolu dağlarını yayan aştım da geldim, çekmediğim şeytan azabı kalmadı, sen ne diyorsun? Üstelik evdeki saltanattan da vazgeçtik de, zor kurtulduk; bir daha yalana da tövbe ettik. Yoksa ben yabancı tavuklara bayılırım, tadını da çok yakından bilirim, ama evliliği görür müsün! Yalnız sana haber vereyim ki, gelecek nesiller, bunu bizim çektiğimiz gibi çekip durmaz! Buna emin ol, bir yolunu bulur tabiatin hakkını verirler!...

Ne ise... Sen gene bunları benden işitmemiş ol! Senin aklın varmış da evlenmemişsin azizim, dedi, ayrıldılar.

1932

İHTİYAR KADIN

Hoşca yaşamanın bir yolu da bulunduğun yerin rengine boyanmak olduğuna inandığım için, evlerinde oturduğum Rusların bir eğlence gecelerinde, bana doğduğum günü sordukları zaman, bizde doğduğu günü tutmak, o günü bayram etmek âdeti olmadığını, bizden birçokları gibi, benim de doğduğum günü bilmediğimi söylemedim, yakın bir günü, doğduğum gün deye, seçtim, söyledim ki, unutmayayım ve ben de, o gece dostlara, ev sahiplerime, onların komşularına bir yemek yedirebileyim! «Ne olur, benim de bir gecem olsun! Benim de sağlığıma, bu yabancı yerlerin dostları, içsinler, yesinler. Hayatın neye değeri var? Sağ kalır da bu yerlerden kurtulursak bir hâtıra olur!» deye düşündüm. Öyle de oldu ya. O geceden bir değil, bir çok hâtıralar kaldı.

Yedik, içtik, çaldık, oynadık, Makar Petroviç'i, karısı Pelageya Pavlovna'yı sarhoş ettik, Galya'ya Hahol oyunları oynattık, tatlı sesini ve pek acıklı hâtırasını sakladığım Entlâ Yuriyevna, bir Revel türküsünü, benim şerefime hem çaldı, hem okudu, komşulardan bir delikanlı, armonik ile Rus panayır şairlerinin kıt'alarını okudu, Madam Kuruner isminde bir Alaman hanımı da, yaşlı ve acılı bir kadın olmasına bakmayarak, bize çok eğlenceli türküler okudu.

Hayatta az geceler bu kadar şen ve uygun geçer.

Gülüp eğlendiğimiz ve felekten çaldığımız bu gecenin hâtıraları arasından, bu Madam Kuruner denilen ihtiyar kadının hâtırası da bende kaldı.

Bu hanım, Rusya Alamanlarından bir gırafın kızı, büyük bir mühendisin karısı imiş. İhtiyarlamış. Kaç yaşındadır bilmem. Otuz yaşında bir oğlu var. Kocası çoktan metresleri ile yaşıyormuş. Büyük Muharebe ve Büyük Rus İhtilâlinden sonra, mühendis, karısını, oğlunu evinden çıkarmış ve yanına genç bir metres almış. Ana - oğul bu mahallede şimdi oturdukları eve taşınmışlar. Genç Kuruner, demiryolunda ufak bir memur idi. Çok geniş değilse bile, ana oğul, rahatça yaşıyorlardı. Bu hayat iki sene sürmüş. İki yıldan sonra, genç Kuruner, şimdi mahallemizde edepsizliği ile meşhur bir Rus kızına tutuluyor ve onunla evleniyor. Bu gelin hanım eve gelince ilk işi kaynanasını evden çıkarmak oluyor. Ihtiyar kadın gene o evin bodrumuna sığınıyor. Orada bir odada yaşamağa ve kocasından aldığı pek az bir para ile geçinmeğe başlıyor ve kimseye de şikâyet etmiyor. Rahmetli Entlâ'nın anlattığına göre, oğlu, anasını evinden kovarken ağlamış, boynuna sarılmış, ana oğul öpüşmüşler. Madam Kuruner oğlunu mazur görür imiş. Belki kocasını da haklı buluyordu! Kimbilir. Çünkü hiç şikâyet etmezmiş. Yalnız o gece, bizden ayrılırken hayattan biraz hoşnutsuzluk getirdiydi. Dedi ki:

— Elde fırsat varken, gençlik, güzellik varken eğlenmeli ve herşeyi dert edinmemeli, herşeyi çok derin düşünmemeli. Eğer zaman şimdiki gibi dar ise ona da bir çare bulmalı. Bak ne güzel eğlendik, zaman bize çok müsait olsa da ancak bu kadar eğlenirdik. Hayatın kazancı yalnız budur. Bu geceyi, «hayatta bir gece yaşadım!» deye sayar ve eğer varsa defterinize de yazabilirsiniz. Bu geceler ihtiyarlıkta çok az gelir ve tadı da azalır. Hele kadınlar için! Bilmem bu genç hanımlar biliyorlar mı? Hayat kadınlar hakkında çok merhametsiz, çok zalimdir. Kadın tez ihtiyar oluyor ve geç ölüyor. Herkes severken hayat tatlıdır. Sonra acılaşır. Ölüm de geç kalır, ister istemez, gider, yeni kurulmuş ailelere yük olursunuz!

Ne ise, bu güzel geceden sonra bu karanlık sözleri etme-

ğe lüzum yoktu. Yemeğe ve arkadaşlarınıza tekrar teşekkür ederim. Geceniz hayırlı olsun.

Madam Kuruner gitti. O gece ihtiyar hastalanmış. Ertesi günü mahalle kadınları ziyaretine gittiler. Pelageya Pavlovna süt göndermiş, ihtiyar istememiş. Galya'nın fikrince: açlıktan ölmeğe karar vermiş.

— Hasta değil, yemiyor, yemek istemiyor, diyor.

Entlâ bir hüküm veremiyor. Bir gece oradan geldi, ağladı. Evdeki bütün kadınlar da sanki ondan kumanda almış gibi ağladılar.

Bu dedikodu bir hafta kadar sürdü. Bir gece Madam Kuruner'in öldüğünü haber verdiler. Mahalle bu ölümü matemle, yasla karşıladı. Cenazesinde hep bulunduk. Yalnız kocası ile oğlu gelemediler. Kocasını bilmem fakat oğlunu karısı bırakmamış. Sonradan mahalle kadınlarından dinledim: Kocası, cenazesi için biraz para yollamış, yetmemiş, üst tarafını Entlâ Yuriyevna eklemiş, çünkü o da Protestan idi.

Genç Kuruner, anasının cenazesinde bulunmak istemiş, karısı ile döğüşmüşler, kadın camları da kırmış, sonra da kaçmış gitmiş. Nereye gittiğini kimse bilmiyor. Cenuba bir yere gitmiştir sanıyorlar. Viladikafkas'da eskiden sevdiği ve birlikte yaşadığı bir Hinguş varmış, sanki onun yanına kaçmış diyorlardı.

1938

İKİ KADIN

I

Sayın bay,

Dün Behiye geldi. Yazdığınız kâğıdı getirdi. Ağızdan buyurduklarınızı da anlatmaya çalıştı. Kâğıdı okudum. Söylediği sözleri de dinledim. Bana öyle geldi ki: siz, biraz öğüt vermekle —eğer varsa— öfkemin geçeceğini, kocamın yanına döneceğimi, kurulmuş bir evin de bozulmaktan kurtulacağını sanmışsınız.

Niçin Hayri'den ayrılmak istediğimi kimseye anlatmıyacaktım. Sanıyorum ki ayrılmak isteyince, kocam bu isteğin neden ileri geldiğini bilecek, kolayca da ayrılacağız. Yazdıklarınızdan ve buyurduklarınızdan anlaşılıyor ki Hayri, ondan umulduğu kadar, olgunluk gösteremiyor. Benden ayrılamıyacağını söylemiş. Bu boş sözü söylemiyeceğini sanırdım. Ben istemedikten sonra, kim, beni ona yahut başka birisine bağlı tutabilir! O yasalar, kanunlar, töreler şımarık kızlarla kart yaşlarında azmış kadınlar içindir ki, yok yere evlerini bozmağa, çocuklarını sokak ortasında bırakmağa kalkışırlar. Yahut o kocalar içindir ki, ilkin ne haltettiklerini bilmiyerek karılarına yüz verir, şımartır, sonra da karıları şımardı diye

boşamağa kalkarlar. Kanun bu densizliklerin önüne geçmeğe çalışır. Ben bunlardan değilim ki! Bizi birbirimizden ayırmalı ki, belki birer ev kurarız. Bu işi kısaca size anlatayım. Belki siz de Hayri'ye anlatabilirsiniz.

Bilirsiniz ki ben burada öğretmenlik edip duruyor, birini bulup evlenmek istediğimi de yakın tanıdıklarımdan gizlemiyordum. Babam, anam, kardeşlerim ölmüşler, bizi ninemle yalnız bırakmışlardı. Ninem de bu son yıllarda ölünce tek başıma kaldım. Evimiz kapanır gibi olmuştu. Birini bulup da evlenirsem, birkaç yıl içinde, yeniden bir ocak tütmeğe başlar, diye düşünüyordum.

İsteyenler oldu, varmadım. Kurulmuş evlere gelin olmak, kocamın evinin göreneği ve töresi içine girmek istemiyordum. Ev içinde ev kurmak olmaz. Soranlara da «kaynanalı, görümceli yere gelin olmam» dedim. Geçti. Sonra günün birinde, giden istasyon müdürünün evinde, bu Hayri'yi gördüm. Müdür ile karısını sever ve onlara inanırdım. Hayri'nin anasını, babasını tanırlarmış. Uzun yıllar İzmir'de komşuluklarını etmişler. «İyi adamlardı» dediler. Hayri de benim gibi yalnız kalmış. O da evlenmek istiyormuş. İşi var, eli ekmek tutuyor. «İyi çocuktur.» dediler. Ben de kendi anladığım kadar denedim, fena bulmadım. Güler yüzlü, ağırbaşlı bir genç! O da beni beğenmiş olacak ki evlendik.

Bu yeni evi kurmak için önümde tuttuğum örnek, anamın, babamın kurmuş, içinde bizleri yetiştirmiş oldukları evdi. Bu evde başlangıcından bitimine kadar dirlik, düzenlik hiç bozulmamıştır. Bu evden yetişen adamlar şaşkın yahut haylaz olmadılar. Hepsi, yüreklerinde, ana baba, kardeş, yurt, ulus saygısı taşıyan kimseler oldular. Sırası gelince de kendi paylarına düşen can borcunu da ödediler. Yiğitçe öldüler. Bu ev, ancak geçinecek kadar kazanabilen bir araba yapıcısının evi idi. Ama ekmeklerini alınlarının teri ile kazanan, yalan, dolan bilmiyen, yürekleri doğru, gönülleri geniş insanlar yetiştiriyordu

Ben öğretmen olduğum, birçok çocuğu bir arada gördüğüm için, baba ocağı içinde alınan sıkı bir terbiyenin değerini, belki başkalarından biraz da çok bilirim. Bildiğim için de bu yeni evi açarken ona göre hazırlandım. Bizim evimiz-

de, babam evin büyüğü idi. Hayri de bu evin büyüğü olacak. Anam babamı nasıl saydı ise ben de kocamı öyle sayacaktım. Ben o kadınlardan değilim ki, evin büyüğü ben olacağım diye tutturup, türlü akılsızlıklarla ağzının tadını kaçırayım. Her eve bir baş ister, o baş da erkek olur. Yaratılışın töresi böyledir. Ben bunu çocukluğumdan görüp, anamın babamın da birbirini kullanışlarını öğrenmiş ve beğenmiş olduğum için evlenince hiç şaşırmadım. Kocamı saymağa başladım.

Hayri bunu beklemiyormuş. Beni şımartacak şeyler yapmak istedi. Hiç kendimi bozmadım. Babam ile anam nasıl yüzgöz olmamışlarsa, ben de öyle, kocamla aramda —biraz güçlükle— bir utanç, bir saygı payı bıraktım. Temiz bir ev, temiz bir sofra, ağız tadıyla yenir iki kap sıcak yemek, güler bir yüz herkesin hoşuna gider. Kocaların en yola gelmezi ile en anlamazı bile, böyle bir evde, az çok yola girerler. Daha düğün olmadan, Hayri benim okuldan çekilmemi istedi. Hemen çekildim. Yalnız evimle uğraşmağa başladım. İyi gidiyor gibi idik.

Daha başlangıç sayılacak aylarda idi, bu savaşlar karışıklığı başladı. Hayrinin işleri arttı. Alım satıma başladılar. Hayri'ye bir arkadaş, başlarına da bu Aziz Tokdoğmuş gibi sarhoşun birini yolladılar. Hayri de yeni evimizin temellerini, ötekinden berikinden, hediye almakla kurmağa başladı.

Bir gün ben evde yoktum, dört teneke yağ getirip bırakmışlar. Gündüzleri bize gelip çalışan Elife kadın da almış. Yağımız da vardı. Ben de yağ istememiştim. Akşam Hayri geldi, ondan sordum. «Haberim yok» dedi. Belki bir yanlışlıktır, bakalım, anlaşılır, dedik. İki gün sonra da anlaşıldı. Yanlış değilmiş. Bu yağları bize Salih Arapoğlu hediye yollamış. Bunu öğrenince canım sıkıldı. Biliyorsunuz ki bu Salih Arapoğlu tefecilikten, çalıp çırpmaktan para yapmış, uğursuz heriflerden biridir. Şimdi de müteahhitlik ediyormuş. Bize ne diye yağ yollar.

Hayri'ye, yağları yollayanın Arapoğlu olduğunu, öğrendiğimi söyledim, «parasını yollayayım mı?» diye sordum. «Niçin parasını yolluyorsun, bize hediye yollamış» dedi. «Öyle ise biz de ona bir hediye yollamalıyız» dedim. Yüzüme baktı, «Bakalım, yollarız» dedi. Ben de üstüne varmadım. İstemedi-

ği şeyleri, anam, babama nekadar söylerse ben de o kadar söyleyip işin tadını kaçırmamağa çalışıyorum.

Aradan biraz geçtikten sonra, bilmem nasıl bir sırası geldi de «Salih'e de bir hediye yollamayı unutmayalım» demiştim, Hayri, canı sıkılmış gibi, «Ne hediyesi yollayacağım, dedi, keratalar bizim yüzümüzden yüz binlerle liralar kazanıyorlar, varsın versinler. Bir de üstelik para mı vereceğim.» Ben sustum. Yüzüm biraz değişmiş olmalı ki, Hayri sözünü çevirdi, «Bakalım, dedi, bir uygun bir şey olursa yollarız!»

Benim bu hediyelerden hoşlanmadığım anlaşılınca, artık evimize hediye gelmez oldu. Bundan sonra gelen şeyleri, Hayri, birinden ucuz bulmuş da almış getirmiş oldu. Herkes darlaştıkça bizim evimizde kahve, un, şeker bollaştı. Nemize, niçin bunları topluyoruz? Hayri'nin aç gözlülüğünden başka birşey değil. Koyacak yerimiz bile yok.

Bir gün de bir taban halısı getirmiş, bana diyor ki «Bunu taksitle ucuz veriyorlar, istersen alalım». Anladım ki, bu da öyle hediyeli bir iş. «Bizim koyacak yerimiz bile yok, dedim, halımız, kilimimiz de var, alıp da başımıza dert mi edeceğiz.» Beni kandırmağa çalıştı. Ben kanmadım ve sustum. Sustuğumu görünce: «Dursun da ben aldırırım» dedi, ama aldırmadı. Bugüne kadar da evdedir.

Bu arada Hayri'nin arkadaşının karısı geldi. Ben görüşüne gitmeliydim, gitmedim. O bize gelmiş. Kolları altın bilezikler, parmakları altın yüzüklerle dolu, etine dolgun genç bir kadın. Birlikte getirdiği, kimler olduklarını bilmediğim iki yaşlıca kadın karşısında bana öğünüyor: «Ben, diyor, bizimkini alıştırmışımdır, ne istersem elbette yapacak. Bulsun, buluştursun, yapsın. Herkes nasıl yapıyor! Bu sefer İstanbul'a izinli giderse, bana kürk manto getirecek. Yemin ettirdim. Şimdi ellerine para geçiyor. Bu gün yapmazsa, ne gün yapacak!».

Bu sözlerinden bu bayanın nasıl bir kadın olduğunu anladınız. Bir işte çalışan, bir rütbede iki adamdan birinin karısı o ise birisi de benim. Herkes ona ne gözle bakıyorsa, bana da o gözle bakacak. Benim sırtımda kürklü manto görmezlerse «Bunlar çalmıyorlar» demiyecekler ki. «Çalıyor da saklıyor.» diyecekler. Diyorlar da. Benim yüzüme karşı da dediler.

Bir sabah tanıştığımız memur bayanları bize geldiler. Hiç böyle geldikleri de yoktu. Daha kapıdan girerken «Doğrusu size hâlis kahve içmeğe geldik, dediler, hâlis kahve bulunsa bulunsa Ayşe hanım'da bulunur dedik. Allah arttırsın, onlar da herşey bulunur...»

Bana ne gözle bakıldığını bu kadınların ağızlarından açıkça işitince evimden, kocamdan, herşeyden, hepsinden soğudum. Kadınların karşılarında da kızardım. Söyledikleri doğru. Aşağıda belki on okka kahve var. İçmiyorum. Hayri'ye de içirmiyorum, ama var! Tuhafı bu ki, Hayri'ye içirmiyorum da, o da sormuyor. «Kahvemiz yok mu? Niçin bana nohut içiriyorsun?» demiyor.

Bizim yerlilerimizden olup da bizi tanıyanlar belki söylemezler ama bu yabancılar arkamızdan söylemedik söz bırakmıyorlar. Bu misafir kadınlara ne demeli, diye düşündüm, «çok eyi etmişsiniz, dedim, helbet bulunuyor.» Hemen Elife kadına koştum, bir tava kavurmasını söyledim. Biraz geç olduysa da hâlis kahve içip gittiler. Böyle yapmasaydım, arkamdan, bir fasıl dedikodu daha başlıyacaktı.

Arkamızdan pek çok sözler söylendiğini, bunların birazı da doğru olduğunu Hayri de öğrendi ve ilkin korktu, sıkıldı ise de biraz sonra alıştı mı ne oldu bilmem, gene eski kayıtsızlığını takındı. Bir saman işinden üç dört yüz lira aldı, getirdi bir çantaya koyup kilitledi. Benden sakladı. Gökçay'lı kasap İsmail ile ortak oldu. Bunu bizim eve getirdi, içki içirdi, yemek yedirdi. Gizli konuştular. Daha bunun gibi birtakım işler içinde dönüp para toplamağa koyuldu.

Kocam bana karşı iyi davranıyor, benim de şık kadınlar gibi giyinip kuşandığımı, boyandığımı istiyordu. Ben boya kullanmam ama giyinişimi çoklarına değişmem. Kocamın bunu anlamadığı ve bu işten çakmadığı anlaşıldı. Hayri'nin attığı temeller üzerine ancak bir sonradan görme türedi evi kurulabilirdi. Artık iyice anlamağa başladım ki, bu adamla benim istediğim ev kurulmaz. Ne yapmalı diye düşündüm. Babam böyle yolsuz bir adam olsaydı anam ne yapardı? diye kendi kendime sordum. Belki katlanır, otururdu. Ben de katlanıp oturabilecek miyim? Günlerle bunu düşündüm. Katlanamıyacağım. Böyle bir adamın karısı olmak bana ağırdı.

Bundan da başka yarın bunu tutar, içeri tıkabilirler. Bu karanlık işlerin hesabını sorarlar. O kötü günde artık bundan ayrılamam da! İyisi mi yol yakınken herkes kendi evine dönmeli.

Kurulmuş bir evi bozmamak için, ben, Hayri ile açıkça konuşup ona şart koşabilirim. Koşmadım. Şunun için ki, ona inanım kalmadı. Benim diyeceğim sözleri o anlamazdı. «Çok çalışıp az kazanmak, alınteri ile ekmek yemek, bununla öğünmek» ona masal gelir. Yirmi iki ay birlikte yaşadık, karılık kocalık ettik, o beni hiç anlamadı, ben onu pek güzel anladım. Son günlerde bile istiyordu ki, beni giydirsin kuşatsın. Arkadaşından işitmiş olacak, bana kürk manto almağa kalkışıyordu.

Bu yazdıklarımdan anlıyacaksınız ki, karı koca bizim aramızda çok ayrılık var. Bu ayrılığı Hayri'ye anlatabilirseniz, umarım ki, o da çocukca inatlar etmez, bu iş de böylece bitmiş olur.

Vekilliğimi alarak bu işte bana yardım etmenizi yeniden diler, saygılarımı sunarım.

1942

İKİ KADIN
II

Bayan Behin, yirmi yaşlarında, kadınlığının tatlı güzellik çağlarını yaşamağa yeni başlamış, kumral, sevimli bir kadın. Yirmi aydanberi mühendis Kadri Yerdeniş'in eşidir. Maden işleri çokça olan şehirlerimizden birinin yeni bir mahallesinde, yeni yapılmış bir evde otururlar.

Özledikçe, bayan Behin, anasını, babasını görmek için İstanbul'a gider, her gidişinde de önceden babasına yazar, o da kızını Pendik'ten karşılar, birlikte Büyükada'ya, evlerine giderlerken, bu gelişinde yazmamış; bir sabah, ansızın çıkagelmişti.

Anası, babası, kardeşleri yakın bir evde oturan teyzesi, teyzesinin kızı, Behin'i sevenler, bu gelişe sevindikleri kadar da üzülür gibi olmuşlardı ki, sakın bu geliş, kocası ile bir dargınlık yüzünden olmasın!..

İlkin anası dayanamadı, sordu:

— Ansızın geldin, dedi, yüreğim oynadı. Doğru söyle bakayım, niçin habersiz geldin?

Behin gülümsemedi. Hepsinin yüzlerine ayrı ayrı baktıktan sonra, anasına:

— Dargınlıkla gelmedim, dedi, bay güveyiniz ile aramız eskisinden daha bozuk değildir. Keyfi de yerindedir. Ben evden çıkarken, kumara yeni oturmuşlardı. Ben orada olursam gece yarısına, olmazsam sabaha kadar oynarlar. Ben evden çıkarken o da çıktı, bahçe kapısına kadar da geldi. Ellerinizden öptüğünü de söyledi. Yanıma adam da kattı. Yataklıda yer bulamazsam diye de üzüldü. İstasyona telefon edecekti, bereket versin ki bizim telefon, üç gündenberi bozuktu. Ben yer buldum. Uyuyamadım ama, rahat geldim.

Anası istediğini anlıyamamış, içi rahat etmemiş gibi göründü:

— Kocan seni, istasyona kadar olsun getirmedi mi? diye sordu.

Behin

— Getirmedi, dedi, belki getirirdi ama, misafirleri vardı. Benim geleceğimi de bilmiyordu. Ben bile bilmiyordum. Ansızın çıktım. Akşamdan arkadaşlarını çaya çağırmıştı. Gün aşırı bu arkadaşları bize gelirler. Beni evde yalnız bırakıp toplantıları başka yerde yapmak bay güveyinizin işine gelmez. Beni birlikte götürüp sabahlara kadar bu kumarcı heriflerle oturtamıyacağını da bilir. Bildiği için de bu arkadaşları bize toplar. Gelir gelmez de kumara otururlar. Oturmadan önce de ayakta biraz nazlanır, kırıtırlar: «canım bu akşam da oturup konuşalım» derler. Bu boş söz söylenilmedikçe oyuna oturduklarını görmedim. Dün akşam da gene «Oturup konuşalım!» dedikten sonra oyuna başladılar. Bilirim ki oyun başlayınca iş uzar. Yemek de bizde yenir. Ben buna alışmalıydım. Hazırlıklı bulunurum da gene de sıkılırım. Hiç hoşlanmadığım bir takım kılıksız herifleri her akşam, yahut iki akşamda bir ağırlıyacağım diye çalışmaktan sıkıldığımı bilir. Beni yemek odasına çağırır. Der ki: «Karıcığım ne sıkılıyorsun? Bu herifler yabancı mı? İyi kötü ne varsa önlerine koyarız. Ben senin yerinde olsam, bunlara zeytin ekmek yediririm!»

Böyle söyler de sonra yemek biraz azca çıksa, yahut pek düzgün olmasa, aşçıya çatacak gibi olur.

Dün gece de, yemek ne var, bir bakayım; bir kap olsun arttıralım, diye mutfağa giderken... Giderken değil, gittim.

Bizim ahçının bizi hiç beğenmeyen, enayi yerine koyduğu gözlerinden okunan bu adamın yağlı suratına bakınca, soracağımı, söyliyeceğimi unuttum. İçim sıkıldı. Ama o kadar sıkıldı ki, sinirli kadınlar gibi bağırarak düşüp bayılacağım, sandım. Burnuma küf kokusu geliyor. Yüzüme sanki pamuk yapıştırmışlar. Elimle yüzümü temizliyorum. Bir yandan da kocamın esmer, uçuk suratı, basık burnu, patlak gözleri, çıplak kafası...

Behin sözünü bitiremedi. Yan gözle babasına baktı. Sonra gülerek:

— Benim kocam, doğrusu, çirkin adamdır ama, sevimsiz değildir! dedi.

Anası sözünü keserek:

— Aman Behiiin, ne de çirkin konuşuyorsun. Ben senin sözlerini hiç anlamıyorum, dedi.

Behin gülerek:

— Niçin? diye sordu. Anlaşılmıyacak ne söyledim. Kadri sevimlidir, dedim. Yalan mı? Hem sevimlidir, hem de şıktır. Yeni evlendiğimiz günlerde Güzide bizi sokakta görmüş de, bana soruyordu: «Kimdi o yanındaki kübik şair kılıklı sefil mahlûk?» diyor. «Ayol, o kocamdı. Şair değil, mühendistir!» dedim. «Vay, baltayı taşa mı vurduk, diyor, iyice görmemiş olacağım, bana pek kırık dökük gibi göründü!»

Behin'in anası kızdı:

— Halt etmiş, dedi, neden kırık dökük olsun. Kıskançlıktan söylemiş!

Behin güldü:

— Evet, dedi, ben de, onun için kızmadım ya! Ben şimdi anlıyorum ki, bizim kızlar, «mühendis» deyince, yüzü güneşten yanmış, dağda, kırda, ocak içinde, makina başında çalışan, yağlı, isli, paslı adam sanıyorlar. Kaçına söyledim, «Ayol, mühendis Bey olur, herkes gibi kaleme gider.» dedim, kandıramadım. Bana mektup yazıyorlar: «Kocanın yağlı kömür tozunu, tahta fırçası ile mi çıkarıyorsun?» diye soruyorlar. Zavallılar bilmiyorlar ki, benim kocam ömründe ocağa girmez. Öyle pis yerlerde dolaşmaz. Biraz toz olsa mendilini burnuna tutar. İpek çorap, ipek gömlek giyer. Mikroptan da

ödü patlar. Küçücük kolonya şişesi cebindedir... Ben ne söylüyordum, sözümü unuttum... Ha, nasıl geldiğimi anlatıyordum. Evet, içim sıkıldı; baktım ki orada durursam istemediğim şeyler olacak. İlkin dışarı çıkıp gezinmek istedim. Sonra düşündüm, orada ne işim var? Buraya gelir sizleri görürüm. Tren de var. Hemen odama çıkıp hazırlandım. Beni giyinmiş görünce, Kadri sıkıldığımı anladı. Biraz da şaşırdı. Ne diyeceğini bilemedi, «bir kaç gün kal da, beraber gideriz!» dedi.

«Yok, artık ben gideyim de sen gelirsin, birlikte döneriz, dedim. Çıktım geldim işte!»

Bu sözler Büyükada'daki evin yemek salonunda sabah kahvaltısı edilir, kahveler içilirken söyleniyordu. Behin'in sözleri, dinleyen üzerinde, başka günlerdekinden daha iyi bir iz bırakmadı. Bu kadın kocasını sevmemiş, bugün de sevmiyor. Bir mühendise varmak istemişti. Bu, bay Yerdeniş ortaya çıkınca, evlendirecek daha iki kızı olan anası, «mühendis istiyordun, işte mühendis. Eli de ekmek tutuyor, Avrupa'da da okumuş, hadi var» dedi. Babası kızlarına koca bulmakta, ne yapacağını bilmeyen bir adam, pek ince eleyip sıkı dokunursa, kızların evde kalıp gitmelerinden korkar görünüyor. Kadri pek yakışıklı adam değilse de, bahtiyarlık güzellikle değil ya! Susuyordu. Behin, çirkinliğe katlanacak ama, bu adamla anlaşabileceğine pek inanmadığını görerek ayak sürümek istedi. Anasının babasının boynuna asılıp kalmaktan da korktuğu, karşısına da başka biri çıkmadığı için vardı. Ama, bu adama ısınamadı. Bunu herkes görüyor. Susuyorlar. Anası anlamıyor. «Kocanın güzeli, çirkini olur mu? Erkekte güzellik aranır mı? diyor. Kumar oynuyormuş! Eh, parası var oynuyor. Bu günde kumar oynamayan var mı? Bunun için adam kocasına soğuk durur mu? Ya herif kızar da, o da soğuk durursa!»

Behin sözünü kesince:

— Ben doğrusu bir şey anlamadım! dedi.

Behin'in küçük kızkardeşi sokulup, ablasının boynuna sarıldı. Behin'in erkek kardeşi on sekiz yaşlarında Reşit, teyzesinin kızı Müeyyet'i kızdırmak için, sofradan kalkarken, kendi kendine söylemiş gibi:

— Kadın kaprisi!.. dedi.

Müeyyet, arkasından bakarak:

— Bayılsınlar, dedi. Kadını anlamış da, kaprisini de biliyor!..

Gülüştüler, dağıldılar. Behin, Müeyyet'le yukarı çıktı.

★

Akşama doğru babası ile Behin evden çıkıp iskeleye doğru gittiler ve yolda Behin, düşündüklerini anlattı. Diyor ki: «Ben kocamla anlaşmışım rahatım, desem yalan olur. Annem bunu dinlemek bile istemiyor. Ben de ona üzüntü olmak istemiyorum. Annem sanıyor ki, ben kocamı sevmiyorum, çirkin olduğu için! Ve sanıyor ki, beni dinlese, ben yüz bulacağım ve kocamdan ayrılmak isteyeceğim. O da bunu hiç istemiyor. Kadri'yi, koca olarak hiç fena bulmuyor. Ben de onun yanında Kadri'nin ne kötülüğü varsa söylüyorum. Korkuyorum ki, daha başka kötülüklerini de söyliyeceğim. Bakınız size söyliyeyim. Bu adam ve arkadaşları iyi adamlar değillerdir. Kadri'nin Tahsin adında bir adamı vardır. Gelir, odaya kapanır görüşürler. Para işleri döner. Diyorlar ki, Kadri, direk işlerinde bu Tahsin ile ortakmış. Bu, hizmetçilerin ağızlarına kadar da düşmüştür. Ben kocamın hiç bir işini bilmem. Evde olan parasının kapalı olduğu kasanın anahtarlarını yıkanırken de banyo odasına götürür. Bu ev kocamın evidir. Ben bu evde kâhya kadın sayılırım. İşin kötüsü bu ki, annem, bunlara aldırmaz. «Kadın ol da, kocanı eline al!» der. Ben de öyle kadın olmak istemem! Biraz gevşeklik gösterecek olsam, Kadri beni, güzellikte hizmetçilerden de aşağı düşürür. Kadri o adamlardandır ki, iyi davranmağa, yüz vermeğe hiç gelmez. Geçende: «Bu her gece kumar seni yormuyor mu?» dedim. «Bizimki kumar değil, karıcığım. Eğleniyoruz!» dedi. Güldüm. «Ne güzel eğlence, dedim, dün gece kaçta yattın? Aynaya git de yüzündeki yorgunluğa bak. Elli yaşında adam yüzü...»

Ne diyecek diye beklemedim, yürüdüm, bahçeye çıktım. Ben bilirim ki, bana çok kızmıştır. Hiç aldırmadım. Arasıra böyle yapmazsam hiç kullanılmaz.

★

Behin'in anası, kız kardeşi ile oturmuşlar, dertleşiyorlardı! Behin'in anası diyor ki:

— Allah her şey vermiş, rahat vermemiş. Oğlan zengin. İki bin lira saydı, buna bir küpe aldı. Bugün hangi koca karısına alıyor! Her şeyin var, Allahın kulu, otur da ye! Tutturmuş «kocam çirkin!». İşittin ya, sofrada herifi nasıl maskara ediyor. Neymiş, arkadaşlarını getiriyor, kumar oynuyorlarmış! Şimdi kumar ayıp mı? Bir oynamıyanı göstersene! Ben hiç ağzımı açmıyorum. Açsam kavga etmeli. İyisi mi, susar otursun!

★

Gece ay ışığında Behin ile teyzesi kızı Müeyyet gezmeğe çıkmışlar. Behin söylüyor, Müeyyet dinliyor. Behin diyor ki:

— Ben bir mühendisin, canlı bir adamın karısı olmak istedim. Yüzü güneşte yanmış olsun. Eve yorgun argın gelsin, bir iş yapmış olduğuna inansın. Yemek istesin. Yaramaz çocuklar gibi gürültü etsin. Evde, bir iş odası olsun, orada resim çizerken ıslık çalsın. Ayağına iri kunduralar giysin. Baş açık, caketsiz sokağa çıksın. Bir işler görsün, adı duyulsun. Bu yurdu, bu yerleri, bu ağaçları, bu sokakları, bu insanları benimsesin. Sokakta giderken genç kadınların, kızların gözleri ona kaydığını göreyim. Bir utanması olsun, yüreği temiz adam olsun. Benden çok da işlerini düşünsün.

Koca dediğin bir köle olursa, onun ne tadı kalır! Bir sözden, bir asker geçişinden, bir düşünceden yüreği parlar, gönlü ateş alır adam olmalı. Boş günlerinde meşe odunlarını kesip bahçeye bir parmaklık yapsın, yaptığını da herkese beğendirsin! Benim kocam bir ayyaş, bir kumarbaz, sinsi, cı-

lız, kurnaz geçinir bir zavallı. Adam kıtlığında bunlara da adam diyorlar. Ben buna varır mıydım. Annemin acelesi, benim evde kalıp babama yük olmam korkusu, aklını aldı. Şimdi oturup düşündükçe baygınlıklar geçiriyorum. Kocalarından boşanıp başkalarına varan kadınları da işittikçe bunlara benziyeceğimi düşünüp, iğreniyorum... İşittin mi, Maciide kocasından ayrılıyormuş. Kocası ile kararlaştırmışlar; yeni varacağı herif karısından ayrılıncaya kadar eski kocası ile kalıyormuş. Büyük kızı da on beş yaşındadır. Piyano hocasına kaçmış. Neyse eve getirmişler.

Bunları işittikçe, kocadan ayrılacağım diye ödüm kopuyor. Bu korku olmasa, benimki de çekilir şey değil ya!

Behin söyledi, Müeyyet söyledi, gece yarısını bir saat geçeye kadar gezindiler.

★

Bu geceden dokuz ay sonra Müeyyet, Mükrim Selet adında, Demiryolları İstasyon Müdürlüğünden bir gence varmıştı.

Çocukluğu haylazlıkla, sınıfta kalıp okul değiştirmekle geçmiş olan bu Mükrim Selet, gençliğe ayak basınca, babası da ölünce, değişmiş, çalışmış, yer tutmuş, otuz yaşında iken de büyükçe istasyonlardan birine müdür olmuştu.

Bilmem kim araya girdi, Mükrim geldi Müeyyet'i gördü, beğendi ve istedi. Eski günler olsa Müeyyet gibi bir kızı, Mükrim gibi bir istasyon müdürüne vermezlerdi. Ama şimdi kızlar, daha iyisi gelecek de beni istiyecek diye evde oturup, kartlaşmaktan korkuyorlar. Evdekiler «olmaz» demeğe hazırlanırlarken, Müeyyet kendisi araya girdi, «olur» dedi. Ne olur, bir istasyon müdürü olsun! Ve bu «olur» dan bir ay sonra da, gelin oldu gitti. Kız giderken Haydarpaşa istasyonunda anası, teyzesi uzun uzun ağladılar. «Canım ne oluyor? Niçin ağlıyorsunuz? Beni de ağlatacaksınız!» diye Müeyyet karşıladıkça, anası, teyzesi, «Ah, kolay mı yavrum, diyarı gurbet!» dediler durdular.

Müeyyet'in nikâhında Behin de bulundu. Mükrim'i de beğendi, ayrılırken de:

— Bana bak, evine yerleş de, beni de misafir çağır, diyordu.

Bu günlerde Kadri kendini Ankara'ya kaldırtmak için çalışıyor ve yeni açılacak işlerden birine ikinci müdür olmak için çabalıyordu. Umduğu olmadı ise de, ummadığı bir ikinci müdürlüğü ele geçirdi ve Ankara'ya evini kaldırdı.

Bir apartmanın dört küçük odalı bir katına güçlükle yerleştiler. Bu yeri bulabilmek için de bir buçuk ay otelde kaldılar. Ev bulmak tasası ile Behin Ankara'dan ayrılamadı.

Müeyyet'e yazdığı mektupta diyor ki: «Şimdi burada kuracağım ev de benim evim değildir. Kocamın evidir. Isınamıyorum. Buz gibi soğuk, iri bir kurbağa ile yaşasam belki daha az tiksinirim. Bu iğrenişin verdiği çekingenliği ve soğukluğu artık bu Kadri bey de anlıyor. Ben de katlanacağım ve, boşanmak için her ne yapabilirsem, yapacağım.»

Bu mektuptan iki ay sonra da Behin, kocasından ayrılmış bulunuyordu.

★

Bu ayrılık hiç beklenilmeyen bir günde Kadri'nin bir sözü ile, hemen rasgele oldu. Aşçıları gitmiş, yerine başka birini bulamamışlardı. Hizmet eden kadın da yemek bilmiyor, bildiği kadarını da yapmak istemiyordu. Karı koca ikisi de sinirli, bu işi konuşurlarken söz arasında Kadri, «evimiz» dedi. Behin:

— O da doğru değil, dedi. Burası kumar için tutulmuş bir yer. Bir odasında da biz oturuyoruz!

Bu söz Kadri'yi kızdırdı:

— Burası benim evimdir, dedi. Beğenen oturur, beğenmeyen de gider.

Şimdiye kadar Kadri'nin ağzından böyle söz çıkmış değildi. Behin'in benzi uçtu ve:

— Doğrusu ben beğenmiyorum, dedi. Gitmem doğru olur.

Kadri:

— Onu da keyfin bilir, deyip çıktı, gitti.

O gidince Behin kendini pek kimsesiz, yalnız buldu. Babası, anası evimize dönecek diye korkuyorlar, istemiyorlardı. Kocasının evi de, havası gittikçe bozulan bir kutu. Bunları düşünerek biraz ağladı. Sonra hazırlanmağa başladı. Yalnız giydiği giyim ve çamaşırı aldı. Kocasının ona aldığı yüzük, küpe, iğne her ne varsa, kilitleyip bıraktı, anahtarını da bir zarfa koyup kocasının pijamasının cebine bıraktı; üç treni ile İstanbul'a gitmek üzere evden çıktı. Çıkarken de, artık bu eve dönmiyeceğini içinde duyarak biraz korkar, biraz da sevinir gibi oldu.

★

Behin'in, babası evinde karşılanışı, iyi olmamakla beraber, umduğu kadar da ağır olmadı. Bu ayrılık çoktan bekleniyormuş. Kimseyi korkutmadı, şaşkınlığa düşürmedi. Anası güler yüz göstermedi ise de, pek asık bir surat da takınmadı. Babası:

— Biliyorum kızım, dedi, bugün olmasa yarın olacaktı!.

Hiç kimse de «barışınız, aranızı bulalım!» demediler. Ötede Kadri ise bunu umar gibi idi. Kendisini elden kaçırılmış bir koca, diye tanıyordu. Karısının kumardan hoşlanmadığını, misafir istemediğini biliyorsa da, bu kadar şey için, bir kadının kocasını bırakacağına inanılmaz.

«Kızgınlığı geçince gene gelir, yahut ben gider getiririm!» diye düşünürken, ayrılık istenildiğini duyunca şaşırdı ve Behin'in ne düşünce ile bunu yaptığını anlamadı.

Ayrıldıktan sonra bile içinde Behin'in yanlışlığını anlayıp geleceğine bir inan var gibi idi.

★

Ayrıldıktan kırk beş gün sonra Behin, Müeyyet'in evine misafir gitti. Müeyyet istiyordu ki: yaşayışını, kocasını Behin'e göstersin, beğendirsin ve bu Mükrim'e varmakla iyi bir iş yapmış olduğuna kendisi de inansın.

Behin de istiyordu ki: kocasından ayrılmakla bir akılsızlık etmiş olmadığını anlatacak, uzun uzun anlatacak biri olsun! Kendisine hak verdirsin..

Hem bunun için, hem de anasının her gün çatık duran kaşlarından biraz kurtulup dinlenmiş olmak için Müeyyet'in yanına kaçmak istiyordu.

Behin, istediği gibi bir koca bulacağını ummadığı, istemediğine de varmıyacağı için bir işe girmeyi düşündü, tanıdığı arkadaşlarına, bir iş çıkarsa, haber vermelerini söyledi. Hangi işe girmesi hesaplı olacağını Müeyyet'le konuşacaktı.

İki bayan buluştular, istedikleri kadar da konuştular. Burada Behin de Müeyyet'in kocasını yakından tanımağa başladı.

Mükrim, yakışıklı, orta boylu, giydiğini kendisine yakıştırır, kendini saydırabilir bir adam. Biraz keman çalar, güzel monologlar yazar ve söyler. Bilet almak için gişe önüne gelmiş köylüleri, köylü kadınları anlatmağa başlayınca, onda büyük bir sanat adamı yaşadığını görürsünüz. Tatlı, sevimli bir insan. En sevdiği şeylerden biri de yemek pişirmek. Elinden de geliyor. Müeyyet diyor ki:

— Çok yazık ki, Mükrim biçki, dikiş bilmiyor. Burada çok işe yarardı!

Görülüyor ki, bunlar karı koca uymuşlar. Kocası olgun bir adam, karısı yüz vermekle şımarmaz bir kadın. Bu iyi bir ocak. Böyle gidecek. Behin, bir kaç gün bunların evlerinde kalınca anladı ki, Mükrim, olgun bir adam olmakla beraber iyiliğin çoğu Müeyyet'in tutumundan geliyor. Kocası ona yüz veriyor. O kendisini bozmuyor. Eski kadınlar gibi kocasına ayağa kalkıyor, yer veriyor. O söylerden başkasını dinlemiyor. Mükrim de karısına ne yapacağını bilmiyor. Behin kendi kendine «bunları ben de yaptım ama, karşımda bir Mükrim yoktu» diye düşündü.

★

Bunları görür konuşur, istasyonu gezer, yakındaki şehre gidip dolaşırken, günün birinde bu bayanlar, istasyonun makine tamir atelyelerini de gezmek istediler. Mükrim'e söylediler. O da atelye müdürüne söyledi. Atelye müdürü de ikinci müdür bey Fevzi Eslen'e buyurdu ki, bu bayanlara fabrikayı gezdirsin, sonra da resim bölgesinde bir çay içirsin. Kendi evinden de takım yolladı. Ertesi gün bay Fevzi Eslen de öğleden sonra kapıya dayanıp, bayanlara «buyurun» dedi. Bayanlar sırtlarına, toza, yağa dayanır birer takım giydiler, başlarına da birer tartma tarttılar, bay Eslen'in arkasına düşüp fabrikaya gittiler. Tamir atelyesi dışardan görüldüğü gibi değil, oldukça büyük bir yer. Bir ucundan başladılar. Her bölüğe girince, kadınları oranın başı kimse ona tanıtıyorlar, sonra tezgâh başlarını gezip işlenen işi gösteriyorlar.

— İşte efendim burası bizim takım dairemiz. Şefini tanıtayım, Hikmet efendi. Burada, içerde tezgâhlarda kullanılan takımlar yapılır. Bakınız çelik bir makkap torna ediyor.

Bayanlar yapılan keskilerden, makkaplardan daha çok bunları yapanlara bakıyorlardı. Onlar da işleriyle uğraşır görünüp, göz ucu ile bu iki güzel kadını süzüyorlardı. Çalışanlardan biri, artık usta olması yaklaşmış bir genç. Ensesi, kulaklarının üstü kadar kısa kesilmiş, tepesinde kara, sert, kıvırcık saçları dikilmiş bir adam. Bayanları göz ucu ile biri ötekine gösteriyor.

— Buyurunuz, bu kapıdan. Burası bizim depomuz. Çalışanlar arasında yaşı ufak olanlar da var. Yüzü gözü is, yağ içinde, kaynak yapan bir köylü çocuğu gözlükleri gözünden çıkarıp, «bunlar da nereden çıktı!» demek ister gibi kadınlara baktı. Müeyyet, kendisini tutmasa gülecekti. Bunların arasında biçimsiz kafalar, biçimsiz suratlar da var. Kılığından hiç umulmayan bir genç, tel kafes dokuyan bir makine yapmış.

★

Tekerlekler torna ediliyor.

Yeni bir bölüğe girdiler. Ortada büyük bir lokomotif ile

onun arkasında bir dekovil lokomotifi duruyordu. Bay Eslen:

— Burası, efendim, bizim montaj dairemiz, dedi.

Orada lokomotifin önünde, arkaları dönük duran ve yapılan işe bakan bir kaç kişi, başlarını çevirip kadınları görünce, çekilip yol verdiler.

Bay Eslen onlardan birini göstererek:

— Efendim, bu dairenin şefi Ali Enver, dedi.

Güzel bir baş, uzun boy, geniş omuzlar.

Behin ile Müeyyet bakıştılar. Biraz yağlıca, kül rengi bir kostüm. Otuz yaşlarında kadar!

Müeyyet durdu, biraz arkadan gelen Enver Ali'ye kolları çıkarılmış, pistonu açılmış, kömürlüğü ayrılmış bir makinayı göstererek:

— Bu zavallıya ne olmuş da parçalamışsınız, diye sordu.

Enver Ali gülümsiyerek ve kadınların yüzlerine bakmıyarak:

— Biraz hastalanmıştı, dedi, baktık, bu akşam bizden çıkacak. Yarın hizmete girer.

Müeyyet

— Bu kadar çabuk mu? diye güldü.

Enver Ali:

— Çabuk, dedi, yalnız bilmiyorum, yakında gene bize gelir mi?

Enver Ali, bay Eslen'e:

— Biz kaynak yapıp bırakmalı idik, dedi, koyduğumuz parça çok gelirse belki, başka yerinden kopacak.

İkisi makineye yaklaşıp kadınları yalnız bıraktılar. Behin, Müeyyet'e:

— Bu sizin montaj dairenizin şefi beni almaz mı? diye sordu.

Müeyyet güldü:

— Almaz olur mu, sen varacak ol, dedi.

— Bekârsa, ben varıyorum.

Gülüştüler.

Bay Eslen ile Enver Ali kadınların yanına döndüler. Bay Eslen anlatıyor ki: Bu yeni makineler piston yanından ana çatıları kırıyormuş. Niçin kırdığı anlaşılmıyor. Hepsi maki-

nelerin yanına sokuldular. Bayanlara, kopan yeri gösterdiler. Behin sordu:

— İki yanı da kırmış mı?

Enver Ali:

— Yok, dedi, bu makinede yalnız bu yanı. Bunun eşinde, iki yanı da kırmıştı.

— Makine yoldan çıkmamış mı?

— Çıkmamış. Kazan, kollar tutmuş. Başka sakatlık yapabilirdi.

Ayrıldılar. Fabrikanın başka yerlerini gezmeğe gittiler. Döküm yerini gördüler. Elektrikle demir kesildiğini seyrettiler. Epeyce yoruldukları için vagon tamir atelyesini gezemediler. Bayanlara çay içirdiler. Bu tâmir atelyelerinin genel müdürü de yanlarına geldi, başka bölgeler şeflerinden de gelenler oldu, Enver Ali gelmedi.

★

Akşam yemeğinde Müeyyet'le kocası, fabrika müdürü ile ileri gelenlerine bir çay vermeği kararlaştırdılar. «Nerede verelim? Nasıl verelim?» diye konuştular. Yemekten sonra Mükrim gidince, Behin yorgun olduğunu söyliyerek yatınağa gitti.

Ertesi sabah Behin, Müeyyet'in odasına girdi:

— Baksana yavrum, dedi, bu senin makinistin beni almaz mı?

Müeyyet gözlerini açıp:

— Sahi mi söylüyorsun? diye sordu.

— Çok sahi.

Müeyyet:

— Bu da pek kübik olmaz mı? dedi.

— Belki olur. Ne yapalım! Ben uzun uzun dul oturmak, kendime koca bulmağa çalışmak istemiyorum. Bu yakında ya kocaya varacağım, yahut bir işe gireceğim. İşe girersem, artık kolay kolay kocaya varmam.

Müeyyet sustu, düşündü. Behin yeniden söze başlayıp:

— Hem kızım sana söyliyeyim, ben bu Enver Ali'yi sevdim. Anladın mı? Hani âşık, maşık diyorlar... İşte öyle bir

şey!.. Sen hiç kimseyi sevdin mi? Ben sevmedim. Seviyorsam, işte bu senin makinisti seviyorum. Bu gece hiç gözümün önünden gitmedi. Anladın mı kızım? İşte sana uzun lâfın kısası! Şimdi bu adam kimdir? Evli mi, bekâr mı? Evli ise doğrusu yanarım.

Müeyyet

— Öğreniriz, dedi.

— Eniştem bilmez mi?

— Bilmezse de öğrenir. Yalnız bu adam ne de olsa bir ustabaşı. Sen bir ustabaşıya varacak mısın?

— Anlaşılıyor ki varacağım. Huysuz çıkarsa da hiç olmazsa sevdiğim bir adam olur. Ne yapayım?

★

Bundan bir kaç gün sonra öğrendiler ki, Enver Ali ergen imiş. Bir anası varmış, onunla yaşıyormuş. O da geçen yıl ölmüş. İşletmenin evlerinden birinde, yalnız oturuyormuş. İstanbul'un Çengelköy'ünden imişler. Bir yüzbaşının oğlu imiş. Sanayi mektebini bitirmiş. Tesviye ustası çıkmış. İstinye doklarında çalışmış, ustabaşılık etmiş, sonra buraya takma bölgesi şefi olmuş. İçki, tütün içmezmiş. Herkesten de kaçar, yalnız yaşarmış.

Bunlar öğrenilince, Mükrim, karısına ve Behin'e dedi ki:

— Bu iş o kadar çabuk olmaz, bırakınız da ben bu adamla tanışayım ve arkadaşlaşayım. İstediğimiz gibi görür, anlar, sonra işimize gelirse kendisine açarız.

İş böyle olunca, Enver Ali ile tanışıklık oluncaya kadar Behin, İstanbul'a gidip babası ile de konuşmak istedi.

Müeyyet:

— Çay verecektik! Onu nasıl yapalım? diye sordu.

— Çay... Evet! Ben İstanbul'a gitmeliyim. Çayı sen verirsin!

Behin o gece gitti.

★

İstanbul'dakiler Behin'i biraz düşünceli ve sinirli buldular. Anası hiç bir şey sormadı. Babası sordu. Behin de her şeyi olduğu gibi anlattı. Diyor ki:

— Bu adamı görünce karar vermiştim, varacaktım. Ama, iş uzadı. Kimbilir, ya olur, ya olmaz. Mükrim, bu işi yaklaştıracak bir yol gösterdi. Bu sefer ben korkınağa başladım. Bilmiyorum ne yapmalı. Görseniz bu genci beğenirsiniz. Yalnız mühendis değil, ustabaşı.

Babası bu işten korktu, kızını da korkutmak istedi. Diyor ki:

— İyi adam olabilir. Bu gibilerin içinde iyi koca olanları, evine, barkına bağlı kalanları daha çoktur. Ama, alışmamışsındır. Üç beş kişi içinde kocan sana hor görünür.

Babası hem bunları söyledi, hem de gitti, tanıdıklarından çocuğun aslını aradı, sordu. Bunlar eski Çengelköyün yerlisi imişler. Babası Yüzbaşı Ali bey, Balkan'da yaralanmış, emekliye çıkmış, genç yaşında da ölmüş. Bunların büyük babaları Dalyancı Hacı Emin efendi. Gününde, bir iki dalyan tutar işletirmiş. Babası ölünce bunlar çok yoksul kalmışlar. Anası bunu büyütmüş. Elinde bir sanatı olduğunu istemiş. Sanayie vermişler, orada yetişmiş. Behin'in babası, soyca bunları fena bulmuyor. Yalnız: «Gitti, bir işçiye vardı» diyecekler.

Anası da duyunca, kocasına dedi ki:

— Kızın perisi süfli, ne yapacaksın! Biz, bu gitsin bir ameleye varsın diye mi okuttuk? Kadri gibi, canım kocayı bırak, git bir işçiye var! Ele güne karşı da bizi rezil et. Ya Apti Paşanınkiler, Atiye hanımefendi sorarsa ne demeli!

Behin'in anasının «Apti Paşa» dediği bu adam, perde çavuşluğundan yetişme bir deniz paşası imiş. «Atiye hanımefendi» dediği de, eski müşürlerden birinin kızı. İhtiyar bir kadın. Kocası bunları bildiği için aldırmadı.

★

Müeyyet, Behin'e yazıyor: «Mükrim'le arkadaş oldular. Bize gelip gidiyor. Az konuşuyor. Şakadan hoşlanıyor. Beyaz

inci gibi dişleri var. Yeni harflerle yazısı çok işlek. Buna şaştım. Eli her işe yatıyor. Yazısının güzelliği de bundan olsa gerek! Kadınlarla konuşmayı, kadınlara bakmayı bilmiyor. Mükrim, çok temiz yürekli, işinde çok dikkatli olduğunu söylüyor.»

Bir başka mektubunda da: «Kendi işini sever, yaşayışını sever bir adamdır. Burada onu çok az tanıyorlar. Ben, senin buna varmandan eskisi kadar korkmuyorum. Eskisi kadar da kübik bulmuyorum. Bulunduğu yerde kendisini saydırır. Bilmiyorum ki, sen sahi bu adama varacak mısın! Biz daha senin adını ona anmadık, o da seni hiç sormadı. Unutmuş görünüyor.»

Behin bu mektuba karşılık yazmak isteyince eli titredi. Eskiden çok kararlı iken şimdi, gevşemiş gibi idi. Babasına gidip soruyordu. Babası, Enver Ali'yi hiç görmediği için kızına «Sen bununla yaşıyamazsın» dememekle beraber, kızını soğutmağa çalışır gibi görünüyordu. Arkadaşlarından bir ikisine sordu. Bunlar, Kadri'den boşandığına iyi ettiğini söylüyorlar, ne kadar iyi olursa olsun, bir ustabaşıya varma, diyorlar. Bir takımı «gidip istasyonda oturacaksın, orada sinema var mı?»

Birisi de diyor ki: «Bir yüksek sosyeteye, bir ustabaşıyı, kocam diye nasıl çıkaracaksın?»

Behin bu «yüksek sosyeteyi» düşündü. Koy öyle bir sosyete olsun, ben de çıkayım da görsünler. Bak ustabaşı ile karısı nasıl olur, görsünler! Yeter ki ustabaşı benim istediğim gibi çıksın.

Danıştığı arkadaşlarından biri de, bir fizik doçenti, işini kavramış, adını duyurmuş bir bayan, diyor ki: «Sınıf değiştiriyorsun. Bir inkılâptır. Cemiyet bunu istemez. Senin üstüne az yahut çok bir baskı yapar. Bu baskı dolayısiyle sen de kendini beğenmez, sevmezsin. Bahtiyarlık da, kendini beğenmek ve sevmektir. Bizim cemiyet ne kadar baskı yapabilir, bu ayrı bir iş...»

Müeyyet yazıyor:

«Gel kendin gör; bu işi bitir. Behin, senin için üzülüyorum. Varsan, yahut varmasan, her ikisi için de sevinece-

ğim. Ben, bir durup varmalısın, diyorum, bir gün sonra da, belki daha iyi birisi karşına çıkar, diyorum.»

Behin, yazdığı karşılıkta: «Geleceğim, diyor. Doğrusu şu ki, yalnız babamı düşünüyorum. Bu işte de bir aksilik çıkarsa, üzülecek. Çoklarını dinledim. Hiç kimse bana canlı bir şey söylemedi. Ne derler? Annem bunu şimdiden söylüyor: «Saffet Bey'lerin Bedia, o tiyatrocu herifi sevip de kaçtığı gün, çok ayıplamıştım. Şimdi başıma gelecek zahir!» diyor. Bu sözlerden iğreniyorum. Bedia'ya benzetilmeyi hiç istemem. Ancak ne yapayım? Doğru gördüğüm bir yoldan sapayım mı?

Kardeşlerim de susuyorlar. Ne yapacak diye bana bakıyorlar. Bunların yanlış anlıyarak kötü bir ders almış olmalarını hiç istemem. Bocalıyorum. Bugün de kafamın içi karmakarışık» diye yazıyor.

Bu sırada Mükrim, bir iş için İstanbul'a gelmişti. Behin'in babasına, anasına Enver Ali için iyi şeyler söyledi ve Behin'i alıp götürdü.

★

Bu gidişten iki yıl sonra, gene bu istasyonda işletmenin evlerinden birinin kapısı önünde, salkım ağaçları altında bir çocuk arabası duruyor. Yanında demir bir bahçe iskemlesi, üstünde bir dikiş. Evin kapısı açık.

Öğle paydosu çalacak. Enver Ali gelince yemek hazır olmalı.

Behin mutfağa gitmişti. Mutfakta bir köylü kadın tuz yıkıyor.

Behin sofrayı düzeltti. Paydos da çaldı.

Şimdi Enver Ali gelir, arabada uyuyan kızı uyandırır.

Behin pencereden baktı. Kocası geliyor. Dışarı çıkıp Enver Ali'yi karşıladı ve:

— Haydi içeri, yemek hazır...

— Biraz bakayım, uyandırmam.

— Olmaz, içeri.

Kocasının göğsüne dayanıyordu. Adım adım geriliyor.

— Olmaz, diyorum! Kızın uykusu kaçıyor.

— Uyandırmam, korkma!

Bu adamın kızına karşı bağlılığı, belki anasından fazladır.

Behin, Müeyyet'e anlatıyor:

— Bunu kollarına yatırıyor, saatlerce burada dolaşıyorlar. O da, ne dersin, babasını tanıyor!

Kıza, İnci adını koymuşlar. Bu kızı sevmeyen de yok. Müeyyet'in çocuğu olmuyor. Sabah, akşam buradadır.

Mükrim uğrar. Behin'in anası bile diyor ki:

— Ne olacak, ana güzel, baba güzel. Helbette kız oya gibi çıkmış!

Böyle diyor da gene de kızını anlamıyor. Lâkırdı sırası geldikçe:

— Allâhın kırının başında oturmuş, yemeği kendi pişiriyor, dikişi kendi dikiyor, çocuğa kendi bakıyor. Sesi de çıkmıyor. Ne diyeceksin! Benim kızımın gönlü süfli. Canım kocadan ayrıl da, sen git, bir amele parçasına var!

Oğlu Reşit de:

— Ablam, akıllılık etti, diyor.

— Sen akıldan ne anlarsın! Bakalım başımıza ne marifetler çıkaracaksın!

Yıllar geçtikçe Behin'in anası, kendine hak verdirmek için Apti Paşalara, Atiye hanımefendiye kadar gitmekten başka çare bulamıyor.

Bu böyle olmakla beraber, Enver Ali'yi de seviyor:

— Dal gibi delikanlı, diyor (Enver Ali'nin soyadı «Daloğlu» dur).

Behin, kırda yaşıyor demektir. Rengi biraz buğdaylaşmış. Çürüyüp gitmekten kendini kurtarmış.

Müeyyet ona diyor ki:

— Yalnız bahtlı değil, akıllı kızsın. Çokları Enver Ali'yi görür de, beğenir ve varacağını aklına getirmez. Sonra da burada bu güzel yuvayı kuramazdı. Şehir isterdi, süs isterdi. Kolay mı, bir koluna sepeti, bir koluna kocasını takıp, pazara lâhana almağa gitmek!

1942

GEVENLİ HACI

Geven Çiftliği ve köyü ağası Hüseyin: Orta boylu, geniş omuzlu, ağır gövdeli, çakır gözlü, basıkça burunlu, kısa kesilmiş çember sakallı, iri ağızlı, yetmişlik, dinç bir ihtiyar. Görenler elli yaşında sayarlar. Denilebilir ki, buraların en çalışkan, en becerikli, en yırtıcı ve zengin adamıdır. Ekmeğini taştan çıkarır. Başkalarının ellerinden aldığı da olur. Değirmeni, hızarı, mal davarı, ekeneği, çayırları, alış verişi olan adamdır. Bu son yıllarda çocuklarını, kardeşinin çocuklarını, güveylerini, hepsini askere aldıklarını ileri sürerek, işlerinin yüzüstü, birçok çoluk çocuğun da kendi başına kaldığını söyler durursa da, inanmamalı. İşlerini kendi görür, çocuklarını, güveylerini, kardaşının ve onun çocuklarını yanında yanaşma gibi kullanırdı. Şimdi işlerini gene kendi görüyor, kullandığı çocukları yerine de daha ucuzunu bulmuş, bir boğazı tokluğuna çalıştırıyordu.

Bir orman pazarlığı için Kastamonu'ya inmiş olduğu günlerde, kendi kazalarında hem candarma kumandanı değişti, hem de askerlik şubesi reisi. Bu değişikliği, Gevenli, ancak köye döndüğü gece öğrenebildi. Ertesi günü, gidip, «hoş geldiniz» demeği kararlaştırdı ise de candarma kumandanı önce davranmış, Geçit Karakoluna telefon edip, Hacı'yı istemiş ve

her nedense «sakın kaçırmayın, kendi gelmezse yakalayın, getirin» diye de sıkı emir vermiş.

Candarmalar, gün görmüş adamlar oldukları, Ağa'yı da tanıdıkları, işleri de bildikleri için kumandana «başüstüne» demişler, ağaya da işi anlatmışlardı. Demişlerdi ki: «Kumandan iyi adam, ama, yenidir. Biraz atılır. Sen hamını alırsın!»

Erkenden, Gevenli, yaylısını koşturup, şehre indi. Bölük kumandanının da karşısına çıktı.

Kumandan, otuz beş yaşlarında kadar görünür, biraz çocuksu, biraz da kadınsı yüzlü, giyimine, kuşamına düşkün, bir adam. Masasının başına oturmuş cıgara içiyor, pencereden dışarıya, uzaklara bakıyordu. Gevenli içeri girince, başını çevirdi:

— Ne istedin? diye sordu.

Gevenli ellerini kavuşturmuş, biraz da eğilmiş duruyordu.

— Buyurmuşsun, geldim, dedi.

— Kimsin sen?

— Adım, Hacı Hüseyin'dir ya! Gevenli, derler.

Yüzbaşı:

— Hııım, dedi. Kaşları da çatıldı. Kaç gündür nerede idin? Seni aratıyordum?

Gevenli, «Kastamonu'da idim», diyecekti, kumandan lâkırdısını kesti.

— Kastamonu... İşiniz, gücünüz, yalan, dolan! Evinde de asker kaçaklarına yataklık et!

Gevenli, «onlar asker kaçağı değildirler» diyecek gibi oldu ise de, kumandan söyletmedi.

— Kes sesini, dedi. Ben senin gibilerini çok gördüm. Mütegallibenin kafası kopmadıkça, bu millete rahat yoktur.

Kumandan hem bu sözü söyledi, hem de masanın üstünde duran zilin düğmesini çevirdi. İstiyordu ki Recep Çavuş gelsin. Kumandan da ona «al, bu herifi, götür, askerlik şubesine teslim et.» desin. Böyle yapabilse idi, sert başlamış olduğu işi, sert bitirmiş olacaktı. Gevenli'nin yüzüne dik dik bakarak:

— Ben, senin gibilerini de yola getirmeği bilirim, dedi. Hele bir kerre kendini Divanı Harp'ten kurtar...

Gevenli, hiç sesini çıkarmadı. «Hele, söylesin, bakalım. Bunların söyleyeni, söylemezinden daha iyidir».

Candarmalar, zil sesini işitmemiş olacaklar, gelen giden olmadı. Kumandan, yeniden düğmeyi çevirdi, sonra da,

— Recep Çavuuuuş, diye bağırdı.

Ses yok. Kimsenin gelmediğini görünce, Gevenli dışarı çıkıp, birini bulacak, getirecek oldu, kumandan bağırdı:

— Nereye, dedi. Dur, orada. O senin işin değil.

Kumandan, bir yandan «Recep Çavuş» diye bağırmağa, bir yandan da tekmesiyle odanın döşemesini dövmeğe başladı. Gelen, giden yok! Kalktı, dışarı çıktı. Merdiven başından seslendi:

— Recep Çavuş!

Nöbetçi ses verdi:

— Dışarı çıktı.

Kumandan bağırarak:

— Nereye dışarı çıktı?

Nöbetçi, bilmiyor. Kumandan,

— Halil yok mu, orada? diye sordu.

O da gaz almağa gitmiş. Kumandan kimi sordu ise yok. Herbiri bir yana gitmişler. Kumandan kızdı:

— Canınızı yakarım, dedi. Bak orada kahvede olmasınlar. Birini bulursan, yolla, bana gelsin!

Sertlik, kumandanlıkta adamla olur. Buyurursun, gelmez, ararsın bulunmazsa, artık keskinlik, sertlik de kalmaz. Kumandan, odasına dönüp, yerine oturdu. Gevenli ayakta duruyordu. Kumandan, ne diyeceğini, ne yapacağını bilemedi. Iş tavsadı. Her yapış yerinde gerek! Kumandan, yüzüne bakmayarak, Gevenli'ye:

— Otur oraya, dedi.

Gevenli arkasındaki sandalyanın ucuna ilişti. Aradan biraz geçince, Kumandan cıgara içecek oldu; Gevenli kalktı, ateş verdi. Buzlar biraz daha çözüldü. Kumandan, yaratılıştan yumuşak adam. Zoruna kıyaklık, suratsızlık olmuyor. Aradan biraz daha geçince Kumandan dayanamadı, söze başladı:

— Ne diye o asker kaçaklarını evinde besliyorsun? Dedi. Divanı Harbe verirlerse, ne yapacaksın?

Gevenli, bu işten korkmadığını anlatmak ister gibi, durdu. Sonra:

— Onlar, asker kaçağı değillerdir, dedi. Onları bize Hükûmattan verdiler. Muhacırdırlar. Sürüyorlardı da, bizim taşçı ustasını yollayıp Şube'den aldırdık. Çocuklar, güveyler hepsi askerde. Bende de yaş yetmiş! Bunlar da olmasa bir araba çoluk çocuğu nasıl besleyeceğiz? Biz de asker babasıyız. Ne deyip de asker kaçağını saklayalım.

— E, bak Şube'den asker kaçağı, diye istiyorlar?

— Zatin gibi, Şube Reisi de yenidir. Orada Tevfik Efendi var, hepsini bilir.

Kumandan biraz daha yumuşadı. Gevenli de kendini biraz ağır tuttu. Kumandan kaşlarını kaldırarak:

— Ben bilmem, dedi. Gider, Şube'den işini bitirirsin.

Biraz daha durduktan sonra:

— Bu mütegallibelikten de artık vaz geçmeli!

— Sağlık olsun, sayende vaz geçeriz. Biz köylü adam.. Okuma yok, yazma yok.

Kumandan biraz daha yumuşadı,

— Yok, dedi, sen ne ise, zararın yok ya! Ama, bir kardeşin varmış. Bizi bile aldattı. Geçit Karakolu'na odun verecek olmuş, kış geldi, daha odun ortada yok!

— Zâtine yanlış demişler. Daha ben Kastamonu'ya gitmeden, odun Karakol'a indi. Mehmet Onbaşı, «odun verin de, ben köylüye çektiririm» demişti. Sonra, kağnı bulamamış, biz indiriverdik.

— Odun, karakola gitti mi? Onlar, bana gelmedi, diyorlardı. Bilememişler.

Kumandan telefonu aldı, açtı. konuşmağa başladı:

— Alô, merkez, ver Geçit Karakolu'nu! — Alo, neresi? — Mehmet Onbaşı! — Kimsin, sen ? — Çağır kumandanı! — Nerede? Ha? Ne davarı? Kim geçiyormuş? — Ulan, tüccar mısınız, candarma mı, anlamadık ki... Ben size tenbih etmedim mi, benim haberim olmadan ne cehenneme gidiyorsunuz! Yakarım canınızı, anladın mı? Bak buraya, oraya odun getirdiler mi? — Haa. Kaç araba? — Ne diyorsun anlamıyorum. — Ulan, nasıl konuşuyorsun? — Anlamıyorum, senden başka kimse yok mu orada? — Allah hepinizin belâsını ver-

sin. Beni dinle: Ne davarı imiş o geçen? — Satıyorlar mı? — Haa? — Haaa? — Ee? — Bak buraya: Git kumandana söyle, öğeç ise, ucuz olursa iki tane de benim için alsın, anladın mı? Ucuz olursa! — Bana bak, kumandan da gelince bana telefon etsin, anladın mı?

Kumandan telefonu kapadı. Gevenli'den sordu:

— Burada, dedi, muhacir mallarından yok mudur?

Gevenli:

— Vardı ya, sattılar, dedi. Kalmadı.

Daha da söyliyecek, muhacir mallarının ne olduklarını anlatacaktı ama, Recep Çavuş içeri girdi, topuk tepip, durdu. Kumandan onu görünce, kaşlarını çatarak:

— Ben size tenbih etmedim mi, dedi. Hepiniz birden ne cehenneme savuşuyorsunuz?

— Ben, o piliçler için gittim.

— Sen, piliçlere gittin, ötekiler ne cehenneme gitmiş?

— Yusuf, Bölük Emini'nin evine gitmiş, odun yaracakmış. Halil de ben gelirken postahaneden çıkıyordu.

Kumandan,

— Ben, onlara gösteririm, dedi. Sen piliç buldun mu?

— O kadında var ama, dört kuruştan aşağı vermiyor.

— Canım, köy yerinde dört kuruşa piliç olur mu? O kahvecinin piliçlerine baktın mı?

— Baktım, o satmıyor. Ben damızlık yapacağım, diyor.

— Öyle ise sen gene dışardan ara. Ben dört kuruşa piliç yemem.

Gevenli söze karışıp, dedi ki:

— Kaç tane isterseniz, bizden alsınlar.

Sonra Recep Çavuş'a dönerek:

— Köye iniver, Ali'ye söyle, kaç tane istiyorsan, versin. Yahut Geçit Karakolu'ndan getirsinler.

İş oldu. Recep Çavuş topuk tepip, gitti. Kumandan da Gevenli ile artık iyice arkadaştı. Gevenli'ye dedi ki:

— Şubeye uğrayıver, bana anlattığın gibi anlatırsın. Eğer isterse Şube Reisi bana telefon etsin.

Gevenli, kalktı, çıktı, doğru Şube'ye gitti. Reis'i sordu, yokmuş, dışarı çıkmış. Yazıcı Tevfik Efendi'yi sordu, o da dışarı çıkmış. Bekledi, ikisi birlikte geldiler. Reis'in odasına git-

tiler. Biraz sonra Tevfik Efendi dolaptan kâğıtlar çıkarıyordu. Gevenli'yi gördü ise de, görmemezliğe geldi. Gevenli de masaya kadar gidip, durdu. Tevfik Efendi, yüzüne bakıncaya kadar da sesini çıkarmadı. Tevfik Efendi, ona bakınca:

— Reis beni istemiş, dedi.

— Haberim yok.

— Haberim yok olur mu? Kâğıt yazmış, candarmadan beni istemişsiniz. Herif az daha dama tıkacaktı.

— Yalan söyleyecek değilim ya, Reis kendi yazmıştır.

— Gene o sürgünleri karıştırmışlar. Asker kaçağı diyorlarmış. Bunlar asker kaçağı mı? Bunları ben nasıl aldım, sen iyisini bilirsin!

— Ben hiç bir şey bilmem. Beni bu işin içine karıştırma, sen kendin geldin, Reis ile yaptın.

— Canım, bu herifleri hükümetten gizli almadım ya! Bunu da bilmez misin?

— Bilmişim ne olacak, bilmemişim ne olacak?

— Sen bildiğini söyle, babam, ben alt yanını getiririm.

Gevenli biraz durduktan sonra:

— Kuzum, Tevfik Efendi, dedi, beni yabancı heriflerle dalaştırma. Bak barsağında ne varsa söylesin, ben de işime gideyim. Yoksa hepsini getirir, Şube'ye dökerim. Alsınlar kaçaklarını. Bir araba asker çocuğunu da Şube beslesin.

— Kendi içerde, gir de söyle.

— Herif beni tanımaz, ben de onu tanımam. Ne yaparsan gene sen yapacaksın!

— O şimdi, şubeyi döşetecek. Biraz yardım ister. Sen biraz para verirsen, gideyim, bakayım.

— Verelim, canım, ne yapalım, sen bir bakıver.

— Kırk lira verecek, diyeyim mi?

— Tevfik Efendi. Bilmez gibi söyleme gözüm! Biz bunları uşakların boğazlarından kesip veriyoruz. Bize aylık veren yok. On lira verelim, ne yapalım. Eksikliğimizmiş deriz. Ne yapalım.

— On lira için yanına bile girmem. Beni dinlemez? Hesaplı bir şey de de, gidip açayım.

— Sen hele yanına gir, belki bize acır...

Anlaşıldı ki, Gevenli yirmi lira verecek. Tevfik Efendi eline bir takım kâğıtlar alıp, Reis'in yanına gitti. Aradan biraz geçince, nefer geldi, Gevenli'yi çağırdı.

Yeni Şube Reis'i, kırk beşlik, ellilik, kıranta, ağzı kalabalık bir adam. Masanın önünde ayakta durmuş, bir takım kâğıtları okumadan mühürleyip, Tevfik Efendi'ye veriyordu. Gevenli kapıdan girince, Reis işini bırakmayarak:

— Buyurun, ağam, dedi. Buyurun bakalım.

Gevenli,

— Hoş geldin, dedi.

— Hoş bulduk. Sen de hoş geldin, safa geldin. Bak, dedi, biz de burada millet için çalışıyoruz. Kanımız, canımız millete kurban olsun. Biz asker için çalışacağız, asker de millet için. Biz borcumuzu yaparız. Niçin mi dersen, «ve câhidu» buyurulmuş. Siz köylü kısmı, bundan anlamazsınız. Burası da, bugüne bugün bir askerlik dairesidir. Hepimizin bir şerefidir. Kitapçasını da istersen «el cenneti tahtessüyuf», senin anlayacağın, cennet kılıcın altında. Senin yanında da o sürgünler varmış. Başkası olsa ben yapacağımı bilirim ama, sen yabancı değilsin. Kullanırsın. İşlerini bitirirsin. Sonra verirsin candarmaya, işte bu! Şimdi ben, bir söz söyleyeceğim, sen beni kırmayacaksın. Anlaşıldı mı? Tevfik Efendi, al bakalım defterini. Yaz ağaya yirmi beş lira! Yaz!

Gevenli sesini çıkarmadı. Ancak sanki, vermek istememiş ve bunun için söylenmiş gibi, Reis kaşlarını kaldırıp, gözlerini açarak:

— Yoooo, dedi. Benim sözüme yok olmaz. Bu da milletin bir işi. Âyetini, hadîsini de getiririz. Adamına göre lâf. Anlaşıldı mı? Ver şimdi mühürünü! Bas, şuraya Tevfik Efendi! Hah. Ben haber yollayınca paraları verirsin. Şimdi, hoş geldin, gene buyur.

Gevenli çıktı, ama kapı yanında Tevfik Efendi'yi bekledi. Tevfik Efendi çıkınca, ona dedi ki:

— Tevfik Efendi, bu Reis'in avculuğu yok mu?

Tevfik Efendi, Gevenli'nin yüzüne baktı,

— Ne olacak, diye sordu.

— Belki bize sevkiyattan bir iki vagon alıverir, dedi.

Tevfik Efendi yürüdü.

Ben karışmam, dedi. Sen istersen, söyle.

Canım, babam, bunda yenilmiş, içilmiş bir şey yok ya! Sen onun dilinden anlarsın.

Tevfik Efendi sustu. Gevenli yan gözle ona bakarak:

Ben, dedi, yarın bir yol sana uğrayayım mı?

Tevfik Efendi,

— Uğra bakalım, dedi.

1946

AVNİ HURUFİ EFENDİ

Kına gecesinde hizmet eden ev sahipleri, onlara yardıma gelen hamarat, becerikli komşular, saz takımından, sarhoşlaşmış davetlilerden daha çok gürültü ediyorlar, bağırıyorlardı. Meze isteniyor, su getiriliyor, boş yere gidip geliniyor, bardaklar, tabaklar kırılıyor, küfürler ediliyor, bir karışıklık, bir kargaşalıktır gidiyor...

Tahrirat Müdürü Avni Hurufî efendi, elli yaşlarında, tıknaz, kırca kısa sakallı, kırmızı yüzlü, çıplak kafalı bir efendi, bütün hatırlı misafirlerin alındıkları büyük odaya alınmış, bir köşeye yerleştirilmiş. Yaşlı adam, hatırlı adam, derviş adam. Şimdiye kadar kimseyi kırıp incitmemiş. Bütün memleketli ile hoş geçinmiş, yerli değil ama, yerli gibi olmuş. Herkes hatırını sayıyor. Ortaya rakı masasına kalkıp yorulmak olmasın diye yanına bir küçük masa, üstüne rakısını, peynir mezesini, şekerli elmasını koymuşlar; sonra da sanki unutmuşlar. O da kimseyi istemiyor. Kesrette vahdet... Gıdasını içecek, sonra usulca evine savuşacak. Hem kendi âdeti bozulmamış, hem de düğün sahiplerinin hatırı hoş edilmiş olacak.

Oturmuş içer, etrafını seyreder, ahkâmını çıkarırken yanına uzunca boylu, soluk benizli, gençten bir adam sokuldu.

Selâmı verdi, çok terbiyeli, çok mahçup bir tavırla Avni Hurufi efendi'nin yanındaki sandalyaya ilişti.

Avni Hurufi efendi bu genci tanımıyor ama, düğün evinde, biraz da sarhoş olduktan sonra adam tanımak ister mi? İltifat etti, hatırını sordu, rakı ikram edecek oldu. Yeni gelen bu iltifata, bu hatır soruşlara ayağa kalkıp oturmakla, elini başına götürüp askerce selâmlamakla cevap vermiş oluyordu. Biraz tuhaf ama, eh, sarhoşluktur! Bu zavallı çokça içmişe benziyor, gözleri buğulanmış, biraz da kaymış...

Yeni gelen, birkaç dakika sustuktan, önüne baktıktan sonra birdenbire söylemeğe başladı. Yavaş sesle söylüyor, dili de dolaşıyordu:

— Ayak türabıyım. Âciz kulunuz... Allah sizi bana çok görmesin... Her zaman muhtacım. Âciz, Şevki bendeniz, efendimizin... Bandırma'da Salih Çavuş'un evinde efendimin hizmetine yetişmiştim. Sabık Liman Çavuşu Şevki bendenizim. İki bendezadeniz vardı, ömürlerini efendimize bağışladılar... Kölenizim. Gece gündüz...

Avni Hurufî efendi, iki ölmüş çocuk babası olan bu adama acıdı. Bu bir ricada bulunacak, bir yardım isteyecek sandı. Ona yardım etmeğe, ona bir iyilik etmeğe hazırdı. Eğer söz sırası gelirse, diyecekti ki: «Merak etme, erenler, derdi veren devasını verir. Her şeyin bir kolayı bulunur.»

Şevki, sözüne aralık verdi ama, kaymış gözlerini Avni Hurufî efendi'nin gözleri içine dikti kaldı. Çok çirkin, ağır, kanlı olan bu bakış karşısında, Avni Hurufî efendi, sıkıldı. Bu adamı çocuklarını döve döve öldürmüş, karısını da öldürecek bir adama benzetti.

Şevki, sandalyasını biraz yaklaştırmak ister gibi yaparak söze yeniden başladı:

— Âciz kulunuz, Şevki köleniz... Ellerinizi, ayaklarınızı öperim. Merhamet ediniz. (Meze tabağından ekmek alıp öperek) Şu nimet hakkı... Eğer bilsem efendimizin kurbanı olurum. Kurban... Sıkıyorsam, köpeğiniz olurum. Efendimize karşı benim kusurum çok. Füüüüüüü... Sıkıyorsam, ellerinizden öperim, ayaklarınızdan öperim. Eğer kusurum oluyorsa... (Ekmeği alır öper) Şu nimet hakkı.. Ellerinizi...

Şevki, Avni Hurufî efendi'nin elini öpmek istedi. Avni Efendi çekinerek:

— Şevki efendi, oğlum, ne yapıyorsun? Senin bana karşı ne kusurun olur? Erenler hoş görürler! Sen halden anlar adamsın...

Şevki, iri gözlerini dikmiş, Avni efendi'nin yüzüne bakıyor, sözlerini sanki anlamamış gibi duruyordu. Böyle biraz kaldıktan sonra, yutkundu, söze başladı:

— Efendim, sen beni ne yaptın? Sen beni erittin, dedi, sen beni erittin... Füüüü... Ben elinden öpmeliyim. Ben...

Şevki tekrar Avni Hurufî efendi'nin eline sarılmak istedi, o da nedense elini vermekten çekiniyor.

— Canım be evlâdım, bırak şu el öpmeyi! Güzel güzel konuşalım.

Şevki, dinlemedi. Avni Hurufî efendi, çok inat etse, güreş etmek lâzım gelecek. Masa, sandalya devrilecek, çaresiz elini öptürdü. Canı da sıkıldı.

Odada hiç kimse bunların köşesi ile meşgul değil. Biri ötekine sarhoş hulûsu çakıyor, bir başkası yanındakini öpmeğe çalışıyor, bir köşede genç bir efendiye gazel okutmak istiyorlar, o da nazlanıyor, biri kendi kendine zeybek oynuyor; ev sahipleri hizmet ediyorlar, hepsi bir ayrı havada...

Şevki, el öptükten sonra biraz sustu, yeniden başladı:

— Şevki kulunuzum, sabık Liman Çavuşu. Benim kusurumu affedin. Affederseniz, şu nimet hakkı, ateşte yanarım.

Şevki, durdu dinlendi, söyledi. Yarım saat böyle geçti. Avni Hurufî efendi'nin kulakları kızarmış, Şevki ekmek öpüp çocukları üzerine yemin ettikçe, onun içine baygınlıklar çöküyordu.

Bir aralık savuşmak istedi, ama sarhoş bırakıyor mu? Avni efendinin kaçacağını anladıkça daha çok asılıyor:

— Ayağınızın türabıyım, çakeriniz efendimizi dünyada bırakmam...

— Ancak sıkıldım, erenler, bayılacağım...

— Benim efendimize karşı olan kusurlarımı affetmezseniz, ben kimsenin yüzüne bakamam... Çakeriniz Şevki ben-

deniz. Sabık Liman Çavuşu. Bandırma'da efendimizin hizmetinize yetiştim. Âciz...

Avni Hurufî efendi kurtulmak istedi, çok çalıştı, «Kabahatin yoktur, dedi affettim, dedi, kusur bendedir» dedi, iyi söyledi, kötü söyledi, sözün kısası ne dedi ise olmadı. Kendisini kurtarmaları için ev sahiplerine seslenecek, işaret edecek oldu; onlar kendi havalarında, hizmet ediyorlar, gözleri dünyayı görmüyordu.

Şişman adam, yaşlı adam köşeye sıkışmış, bir yanında masalar, bir yanında Şevki, biraz da içmiş, yerinden fırlayıp kalkacak halde değil. Bütün kanı başına çıktı, üstüne bir fenalık gelir gibi idi. Son kuvvetiyle:

— Ya Ali!

Deye bağırdı. Birdenbire ortalığa bir sessizlik çöktü, ev sahipleri koştular.

— Ne var, ne oldu? deye sordular.

Avni Hurufî efendi:

— Aman erenler, dedi, «Kusurun yoktur» diyorum, «vardır» diyor; «pek güzel, vardır» diyorum, «yoktur» diyor. Kalkacak oluyorum, salvermiyor. Bayılacağım, erenler, imanınız aşkına beni kurtarın!

Şevki'yi hemen aşırdılar. Avni Hurufî efendiyi bir boş odaya götürdüler, pencereleri açtılar, en hamarat, en becerikli komşulardan saraç İbrahim efendiyi yanına bıraktılar.

Avni Hurufî efendi, açık pencerenin önünde, mindere uzanmış, başını dinlemek istiyor, gecenin serinliği ona hoş geliyordu.

Saraç İbrahim, minderin yanına oturmuş, konuşuyor:

— Ben, diyor, akşamdanberi onu kolluyordum. Bilirim sarhoşluğu suludur. Ben içmem ama, içenleri benden sor. Nasılsa gözümden kaçmış. Hay Mektupçu bey hay! Demek sizi sıktı ha!

— Sıktı da lâkırdı mı erenler! Boğulacaktım.

— Ya, öyledir! Bilirim. Bir defa rakı adamın beynine vurdu mu, çekiver kuyruğunu. Ben içmem ama, sarhoşluk

nedir, bilirim. Nasıl da gözümden kaçmış! Fena oğlan değildir ya, yalnız bu sarhoşluğu var. İçti mi, sulanır. Hay Mektupçu bey, hay! Desene bayıltacaktı... Bayıltır, bilirim. Ben akşamdanberi onu kolluyordum ya, gözümden kaçmış.

Saraç İbrahim efendi, oda kapısından bir delikanlıya seslendi:

— Nizamettin! dedi, karşıki odaya baktın mı? Rakı isterlerse anahtar Hacı'dadır. Ben burada Mektupçu beyin yanındayım. Haydi oğlum göreyim seni! komşu hatırıdır.

Avni Hurufî efendi, bu sefer de saraçtan kurtulmak için olmalı:

— İbrahim efendi, dedi, senin işin vardır erenler, bak işine. Ben burada biraz hava alıp sonra eve giderim.

İbrahim efendi razı olmadı:

— Yok, yok, dedi, akşamdanberi ben koştum, biraz da onlar yorulsunlar. O değil, ben şu Şevki'yi düşünüyorum, nasıl da gözümden kaçtı! Sarhoşları sen benden sor. Yalnız Şevki'yi değil, kimi istersen. Ben Şevki'nin bu gece bir halt edeceğini biliyordum ya! Nasılsa gözümden kaçtı. Herif, seni bayıltacaktı, desene.

— Bayıltacaktı, erenler.

— Bayıltır, bilirim. O, öyledir. Onun için ben de onu kolluyordum ya! Nasılsa gene bir aralık bulmuş.

Avni efendi kendini yorgun duyuyor, dinlenmek istiyordu. Eve gitmeği düşündü, «olmaz» dediler. Gene mindere uzandı. İbrahim efendi anlatıyor:

— Sen sarhoş dedin mi, bana sor. Kim sulanır, kim kusar, kim uyur, hepsini bilirim. Bu Şevki'yi de hep bu gece kolluyordum ya. Neden mi dersen, tabiatini bilirim. Sulanır. En nihayet dediğim de çıktı.

İbrahim efendiyi dışardan çağırdılar, gitti. Gene geldi. Avni efendi başını köşe yastığına dayamış, gözlerini kapamış, uyuyor gibi duruyordu. İbrahim efendi gene söze başladı:

— Ya, dedi, insan nakadar gözetlese gene oluyor. Sarhoş hali ayık adama hiç benzemez. Ben içmem ama, sen sarhoşluktan ne istersen bana sor. Sana cevabını vereyim.

Bir aralık bağırmak ister gibi, Avni Hurufî efendi ağzını açtı, gene kapadı. Saraç İbrahim farkında değil, söylüyor, onu dinliyor sanıyordu.

Avni Hurufî efendiyi kendinden geçmiş buldular. Evine bir yorgan içinde götürdüler. Sağ yanına inme inmiş. Hekimler epeyce çalıştılar, ilâç verdiler, kan aldılar ise de fayda etmedi. Bir hafta sonra kalbi dinlendirdi.

1946

KUVVETLİ HÜKÜMET

Vakit geldi, başladılar Ricâl toplanmağa. İlkin, mükellef bir otomobil içinde bir hoca geldi. Tanımıyorum, belki Şeyhislâmdır. Aradan çok geçmedi, bir kaç otomobil daha geldi. Bunlar da Nâzırlar olmalı! Meselâ Ticaret Nâzırı, yahut Evkaf Nâzırı! Yayan gelenler de var. Bunlar mebuslarla merkez âzâları olsalar gerek!

Sokakta ikişer ikişer dolaşanlar peyda oldu. Bunların sivil memur oldukları uzaktan bellidir.

Yarım saat içinde yukarda, büyük salonda âyândan, mebuslardan, ricalden, nâzırlardan, Merkez âzâlarından otuz-kırk kişilik —belki daha fazla— bir kalabalık toplandı. Selâmlar, kelâmlar, hatır sormalar, ince altın tabakadan cigara ikram etmeler, teşekkürler, mukabeleler, istiğfarlar, mebuslardan birinin nâzırlardan birine, yaltaklıkla karışık bilgiçlik satışları, bir köşede sosyoloji münakaşaları, öteki köşede küçük kulüp lâkırdıları, bir yandan da her ne sebeple ise Terkos Şirketinden şikâyetler uzayıp giderken; Harbiye Nâzırının geldiği haber verilir. Biraz sonra da kendi kapıdan girer. Tanıdıklarına iltifat eder, sokulanlar olduğu gibi, soğuk duranlar da olur.

«Toplanalım, buyurunuz!» derler. Herkes birer ikişer müzakere salonuna geçer, kırmızı örtülü masanın etrafına sıralanırlar. Dahiliye Nâzırı da reis yerine oturdu.

Birkaç dakika sessizlik. Âzâdan biri, reisin kulağına bir şeyler fısıldamak ister; reis baştan savma dinler, söz bitince de müzakerenin açıldığını haber verir. Der ki:

Efendim, birkaç zamandır hükümet aleyhine birtakım dedikodular oluyor. Mecliste ve matbuatta yapılan hücumlar da malûmu âlileridir. Bunların birtakım şahsî âğraz ile ortaya çıkarıldıklarına şüphe yok ise de, halk bizim bildiğimiz gibi bilmiyor ve iş hariçte ciddî telâkki olunmuyor. Bu vaziyete bir çare bulunması, bundan evvel hükümetçe düşünülmüş idi. Sonra Fırkada bazı arkadaşlarımız, meseleye temas etmek istediler. Bir encümen halinde toplanıp müzakere etmişler, şimdi eğer tensip buyurulursa onların mütalâalarını dinleyelim, sonra müzâkeremize devam ederiz. Böyle tensip buyuruluyor mu efendim? Encümeni dinlemek herhalde doğru olur! Öyle ise söz...

Reis, yan tarafta oturan durgun yüzlü, kırca bıyıklı bir mebusa baktı.

— Buyurun, dedi.

O zat da, yeşil sarığı dağınıkça, kara sakallı, teklifsizce masaya yaslanmış bir hocanın yüzüne baktı. Hoca biraz toplandı, arkadaşlarına göz gezdirdi en sonunda bütün gözler genç bir mebusun üstünde toplandı. Bu bey, yeni mebus olmuş, kendini İdare Heyetine de intihap ettirmiş, heveslilerdendi. Çirkin bir adam değil ama, çok sevimli de sayılmaz. Kendini olduğundan fazla gördüğü suratından da belli oluyordu.

Fırkada, bu işin müzakeresinde: «Verilecek kararı, Merkezde yapılacak toplantıda kim izah edecek?» sualini, bu genç mebus sormuş, arkadaşları da bu işlerde pişkin adam olduklarından «Sen izah edersin» demişlerdi. «Tanınmış bir adam olmak için fırsatları hazırlamalı, sonra da onlardan istifade etmeği bilmeli...» diyenleri haklı bulan bu genç mebus, parlak ve geniş bir ifade ile zengin bir tasvir ve izah yapabilmek için evde kitaplar devirdi, fikirler topladı, süslü sözler buldu, sayfalar yazdı, uzun bir konferans hazırladı!

İlmî, zengin bir konferans... İnsan, nâzırlık rüyası görünce, sepette pamuk olduğunu da göstermeli... İşte onun da pamukları, doksan üç büyük sayfa!..

Sabahtanberi heyecan içinde idi. Söz kendine düşünce titreyerek ayağa kalktı. Notlarını düzeltti. Bir elini pantalonunun cebine soktu.

— Reis beyefendi, diye başladı. Meselemiz gerçi çok sade ve adi bir dedikodudan ibaret görünür ise de, bütün zehrini devr-i sabıkın yosunlu karanlıklarından alan bu kaatil, en zehirli hançerlerden daha kaatil ifsadatın bütün mahiyetini heyeti muhteremeye arz ve izah edebilmek için bu kabil vekayiin tarihteki köklerine kadar çıkmağı faydasız bulmuyorum. Heyet-i muhteremenin müsaadelerini istirham ediyorum. Evet, eğer heyet-i muhtereme, tarihin derinliklerine saklanmış olan hakikatları arıyarak Fenikelilere kadar çıkacak olurlarsa, görürler ki...

İlkin, sanki kimse bir şey işitmemişti. Sonra hatibin sesinin çirkinliği, onları uyandırdı, bu işi pek derinden tutturduğunu, galiba hatip kendi de anladı, sıkılır gibi oldu. Herkes de sıkılır gibi oldular. Yalnız reis —ki, asıl dedikodunun köklerinin Fırka içinde olduğunu biliyor ve bu toplantıdan bir netice çıkmayacağını da kestiriyordu, emsalinde olduğu gibi, bunu da tatlıya bağlamak istediğinden— hatibin işi uzun tutmasına memnun oldu.

Söz uzadıkça, çoklarına mahmurluk düşecek, bir takımlarının vapur vakitleri gelecek, bin türlü düşüncelerle içlerini dedikodu doldurup gelmiş olan arkadaşların kafaları yorulacak, iştahları kesilecek, geniş ölçüde gevezeliğe zaman bulamayacaklar... Bunları düşünerek, reis, hatibin sözünü kestirmemeğe karar verdi ve ehemmiyetli fikirler dinliyormuş gibi bir tavır takındı.

Heyetten çokları birşey anlamıyorlardı, ama, reisin aldığı bu ciddî tavıra bakarak, anlıyor gibi görünmeğe gayret eder oldular. Birçokları, önlerindeki bloknotlara Karagöz resimleri yapmağa, kargacık burgacıklar çizmeğe başladılar. Birkaçı, sandalyalarını geri çektiler, ayak ayaküstüne attılar. Herkes kendine göre bir şey düşünmeğe başladı. Birinin aklından bir gemi geçiyordu. Uskurun önünden sular kaçıyor,

gazoz gibi köpürüyor Vapur mu gidiyor, yoksa sular mı kaçıyor? Belki ikisi de oluyor... Âzâdan bir başkası yeni aldığı altın topuzlu bastonunu düşünüyordu. Bu bastonun modası hiç geçmez, ağacı kan, sapı altın. Yalnız elden düşürmeğe gelmez. Bir başkası da buradan çıkarken arkadaşlarından beş lira ödünç isteyecekti. Çünkü, para kesesini kaybetmiş. Âbit hanındaki yazıhaneyi aklından geçiriyor, masanın üstü, kasanın üstü, kanepenin kenarı, çekmenin gözleri... Yok, hiçbir yerde yok. Bir daha baştan göz gezdiriyor, yok, yoook!

Hazır olanlar içinde, dinleyen ve sabırsızlıktan çatlayanlar da vardı. Bunlar, dedikodularla dolmuş, buraya taşıp dökülmeğe gelmişlerdi. Fırsat çıkmışken, kimbilir hangi uzak meseleden tutturup, taşı gediğine koymak ve tenkid etmiş olmak için, kaplarına sığamıyorlardı.

Meclisin, bir yandan kayıtsızlığı, öte yandan sabırsızlığı, hatibi fena halde sıktı. Eğer reisin cesaret veren bakışı olmasa, hemen sözü bırakacaktı. Bir çıkmaza düştüğünü anlıyordu. Sesi büsbütün bozuluyor, dili büsbütün dolaşıyor ve söylediğini, söyleyeceğini unutuyordu. Meclise usanç geldikçe sanki reis memnun oluyor ve hatibi biraz daha cesaretlendirmek ister gibi görünüyordu.

Reisin sağ yanında oturan âyan âzâsından, eski feriklerden bir zat, uyumamak için elinden geleni yapıyordu. İki tarafı zarif surette kırlaşmış sakalını elile okşadı, sıvazladı, sonra yeni redingotunun yakasına düşmüş bir kılı itina ile aldı attı, elinin tersi ile yeleğine düşen tütün küllerini silkti, yavaşça saatine baktı —işi olduğundan değil, yapacak başka bir işi olmadığından— yüzüğünü düzeltti, hasret dolu gözlerle kapıya baktı, sonra ellerini karnı üstüne kavuşturup beklemeğe başladı. Masanın sağ köşesinde oturan beyin önünde duran kâğıtlar, yazılar, resimler, müsellesler, göz resimleri, ile dolmuştu.

Hatip, istese bile sözünü toplayamıyacak kadar dağıtmış bulunuyor. Cümleler, kelimeler uzuyor, maksat uzuyor, lâkırdı uzuyor ve hâlâ sözü «Viyana kapılarına dayanan ecdadımız»dan kurtarıp mevzua sokamıyordu.

Uzaktan biri, reise işaret etti. Reis görmedi, yahut gör-

mezliğe geldi. Yeşil sarıklı hoca, ki esasları hazırlayan encümende bulunuyordu, söz söylemek ister gibi ayağa kalktı, gene oturdu. Reis onu da görmedi ama, hatip gördü ve mânevî kuvveti kırıldı. Susar gibi oldu. Sabrı tükenmiş olanlardan birkaçı, birden söze başlamak istedilerse de, reis izin vermedi. «Müsade buyurunuz, hülâsa edecekler», diye hatibe yardım ettiyse de, hatipte devam edecek kuvvet kalmamıştı. Kısa boylu, koca kafalı, gözlüklü, çürük dişli bir mebus söz almış gibi dedi ki:

— Efendim, arkadaşımız beyefendi, şüphesiz vâkıfane ve âlimane buyuruyorlar, istifade ediyoruz, ancak malûmu âlileridir ki, meselenin esasının bu izahata tehammülü yoktur. Bu sebeple bendeniz teklif etmek istiyordum ki, biz müzakereye başlayalım, söz arasında beyefendi de kendi fikirlerini buyururlar, gene matlup istifade hasıl olur.

Yeşil sarıklı, kısa boylu hoca da, kendine mahsus teklifsizlikle, hatibe dedi ki:

— Sen ne yaptın be yahu! Sen konferans vermeğe kalktın.

Sonra reise dönerek:

— Reis bey, bana söz verin. Kısaca anlatayım, dedi.

Reis, hatibi söyletmeyi bir kere daha denemek istiyordu.

— Müsade buyurunuz efendim, dedi, söze başladık, daha sonu gelmeden kesiyoruz. Beyefendi hülâsa edeceklerdi.

Hatip, şaşırmış, bozulmuş, ne söyliyeceğini bilmiyordu. Birkaç söz daha söyleyip esasa geçmek istedi ise de, arkada oturanlardan biri onun sözünü kesti,

— Canım, dedi, bırak şimdi tarihin sırası mı!

Bu söz, hatibin kuvvetinin son damlasını da düşürdü. Sözünde devam edemiyeceğini reis de anladığından izin verir gibi:

— Yoruldunuz! dedi.

O sırada biri ayağa kalkmıştı. Reis onun yüzüne baktı. Bu efendi, derisi kemiklerine yapışmış, zâten esmer olan, kimbilir belki bir hastalıktan karasarıya dönmüş, gözleri çukura kaçmış, hastaneye yatırılacak kılığa girmişti. Bu, Mecliste Fırkanın İdare Heyeti âzâsından ve hatırlı mebuslardan-

mış. Ben kendisini sokakta görsem, mütekait bir mal müdürü sanırdım. Reis yüzüne bakınca, bu adam dedi ki:

— Müsade buyurulursa bendeniz hülâsa edeyim: Biz toplandık, Hükümet ve Fırka aleyhindeki bu dedikodular üzerinde görüştük. Gerçi bunların hiçbiri, demin buyurulduğu gibi, ciddî bir esasa istinat etmiyor ise de, herhalde bunlara genc biz sebebiyet vermiş oluyoruz. Devairde olan suistimalleri ehemmiyetle nazarı dikkate almalı. İkincisi; bütün bir sürü mesailler, rüesâlarımızın, müdirânlarımızın bulundukları yerlerde âdeta müstakil bir idare şey ettiklerinden keyfî, indî mukarreratlarından oluyor. Üçüncüsü, vilâyet de gene böyle! Valilerimiz kendi başlarına hükümet kurmuşlar, Kabinemiz erkân-ı muhteremleri arasında da noksan var. Birtakım ihtilâflar da rivayet olunuyor. Bunların hariçte aksi gene, Heyet-i Vükelâdan oluyor, demektir. Elbet te muhalifler de bunlardan cesaret alıp şey ediyorlar. Hülâsa bunlar nihayet bir kanuna riayet edememekten ileri geliyor. Halbuki Kabinenin Mecliste okuduğu gün Sadrıâzam Paşa hazretleri Kabinelerinin bir kanun kabinesi olduğunu beyan buyurmuşlardı. İkincisi, bu keyfî icraatlardan mesuliyet yoktur. Elbet te kanuna riayetimiz olmadığından! Bütün şuabat-ı idarelerde kanunu tatbik etmekle yolsuzlukların önüne geçilmeli. Dedikodular da kendiliğinden şey olur, biter. Bunu arzediyorum.

Hasta adam sözünü bitirdi. Kimse de söz istemedi. Reis memnun değil. Etrafına baktı,

— Evet, dedi. Arkadaşlar beylerin fikirleri vazıh, Umumî bir surette bu meselenin hallini ancak kanunun, herşeyin fevkinde tutulmasına merbut görüyorlar. Bizim de maksadımız Sadrıâzam Paşanın buyurdukları gibi, kanunî bir hükümet kurmak esasıdır. Şimdi bu esasa göre heyet-i muhtereme ne buyuruyorlar?

Bir zaman daha söz alan olmadı. Sonra arkada oturanlardan biri, parmağını kaldırdı.

— Müsade buyurulur mu, Reis Beyefendi. Bendeniz kanunî kabinemizden bir şey anlamadım... Yâni affedersiniz, bunu o derece şey bulmuyorum... Gayri kanunî kabine olmaz... «Kanunu herşeyin fevkinde tutmak» buyuruluyor. El-

bette her vakit, her yerde kabineler kanuna şey ettirirler. Eğer kanun tatbik olunmuyorsa, olunmalıdır. Eğer kanun haricinde, kanundan yukarı bir şey varsa, demek kanun noksandır. İkmal etmek lâzım gelir.

Söz sahibi oturdu. Reis onun dediğini anlamamış olmalıdır ki, sordu:

— O halde? dedi.

— Yok, bendeniz bir şey demiyorum! Kanunî buyuruyorsunuz da... Gene kanunî olsun, ama, bu tâbir bir şey ifade etmez...

Reis:

— Pekâlâ, dedi.

Reisin tam karşısında oturan şişman bir zat, söz istedi. Bu zat, ölçüsüz ve biçimsiz şişman. Aslından ufak olan burnu, şişmanlıktan yanaklarının arasında büsbütün küçülmüş, gerdanı yakasını, yakalığını, boyun bağını kapamış; burnu, dudakları, yanakları arasından taşan bıyıkları sanki burun deliklerini tıkıyor, ona nefes aldırmıyor gibi görünüyordu. Görünüşü korkunç olan zatın Mecliste mevkii çok kuvvetli, Kabineye geçmesi ancak bir gün meselesi sayılıyormuş.

Kendinden önce söz söyleyen mebusun ifadesine karşı hükümeti müdafaa lüzumunu görerek söz istemişti.

— Efendim, bendeniz beyefendinin buyurduklarına cevap vermek istiyorum. Kanunî hükümeti anlamak istemiyorlar. Gerçi doğrudur. Belki tabirde bir miktar noksan var. Ancak hükümetler kanunu ihmal edebilirler. Meselâ iş bir takdir meselesi şeklini aldı mı, kanunun da tatbiki derhal değişir. Bu böyle olmakla beraber, bir kabine çıkar da kendine «kanunî kabine» ismini verirse bunda anlaşılmayacak hiç bir cihet yoktur. Bu demektir ki, kabine kavanini mevzuatının tatbikine kaabil olduğu kadar çalışacak, onda ısrar edecek, herhangi bir meseleyi takdire bırakmayacak ve kanun ile halli cihetini iltizam eyleyecektir. Yalnız, bir cihetini heyet-i muhtereme tetkik buyurabilirler ki, o da, bu hususta ki mesaisinde hükümete daha ne gibi teshilât derpiş olunabileceğidir. Yoksa kabinemiz. elbet te kanunî kabinedir, buna şüphe edilemez.

Avrupa'da hukuk tahsil etmiş, yenice mebus intihap edil-

miş gençlerden biri söz istedi. Esmer, kara kuru bir bey. Kapkara bir de sivri sakalı var. Adını biliyordum, unuttum. Yalnız arkadaşlarının «kara biber» dediklerini hatırlıyorum. Ayağa kalktı, güler yüzle dedi ki:

Efendim, muhterem heyetin kanuna verdiği mevkii ve ehemmiyeti görüp, memleket namına münşerih olmamağa imkân yoktur. Yalnız, memlekette mevcut dedikodulara çare düşünülürken, buna eldeki kanunların tatbiki ile deva bulunacağını farz ve zannetmenin kifayetsizliğini arzetmek isterim. Hattâ, bazı kanunlar olabilir ki, bunların tatbiki rahatsızlığın ve dedikodunun artmasını mucip olabilir. Haddi zatında, çok mantıkî, çok muvafık tertip olunduğu zannolunan birtakım kanunlar görülmüştür ki, tatbikleri menfî neticeler verir. Bu hâl, kavaninin ihtiyac-ı asra tevafuk edememesinden ileri gelir. Eğer hükümetler, bu gibi kanunları tatbik hususunda «large» ve ihmalkâr olurlarsa, daha isabet etmiş olurlar. Evet, gerçi her şey kanunî olmalıdır; ancak o kanunlar da memleketlerin asrî ihtiyaçlarını örtmelidir. Diğer taraftan; ihtiyacat her an tahavvül ve tebeddül eder, kanunları tertip eden makamlar, lâzım geldiği kadar hassas olmalıdır ki, bu ihtiyaçların anbean değiştiğini hissederek halkın ahval-i hayatiyye ve içtimaiyyesine muvazi mevzuat vücude getirebilsinler. Geç kalan ve ihtiyacı tatmin etmeyen hususlarda hükümetin «elastique ve large» olması, bu noksanı tazmin ve telâfi eder. Etmesi de lâzımdır. Bu sebeple «Kanunî Kabine» denildiği vakit, bu ismin ifade ettiği mânâyı, hükümet için muvafık bulamam. Her halde bu nokta üzerinde ihtiyat olunsa daha doğru olur kanaatindeyim.

Ta, ilk hatibin sözünü kesmeğe çalışmış da kesememiş olan genç mebus, söz istedi ise de, âyân âzâsından bir zat, daha çabuk davranmış olmalıdır ki, sözü âyân âzâsına verdiler.

Bu zat, öksürdü, bütün salondakilere göz gezdirdi, sonra,

— Efendilerim, diye başladı. Bendeniz, isimlerini bilmiyorum, beyefendi oğlumun ifadelerinden bir şey anlayamadım. Yani daha doğrusu, hilâf-ı kanun hareketi tecviz buyuruyorlar gibi bir mâna anladım. İfadelerinden, böyle bir mahiyet istişmam olunuyor ve böyle bir iddianın ne suretle

izhar olunabildiğine son derecelerde hayret ettim. Mâhazâ, ihtimal diğer bir kasıtları da vardır ki, beyân buyurmamışlardır. Olabilir, ve illâ, bu kudemânın «rebinârefte» dedikleri bid'ad olur! Maazallah böyle bir yola sapılırsa akibet ne olur, kendimizi yâr-u âğyâra karşı gülünç etmiş ve hüsrana düşmüş, oluruz. Saniyen, bizim kanunlarımız, vechen minel vücûh Avrupa kanunlarına kıyası sahih olmayan kanunlardır. Avrupalılar, kanunlarını kendileri tanzim eder ve her beşer elinden çıkan şey, hatadan salim olamayacağından, her gün hatasını görür, ve tashih edebilirler. Bizim kanunlarımızın aslı ise, nusûsa müstenittir. Ahkâmından bir harfi tebdil olunamaz ve kaabil de değildir ve yevm ü kıyamete kadar da baki kalacağına dair ahkâm vardır. Halk arasında dedikodular varmış! diye kanunlarımızla oynamak, hikmet-i hükümete de muvafık düşmez. Bu halkın, sözüne, sazına, işine akıl ermez. Dünyada padişahların bile arkasından kılıç sallamışlardır. Âlemde, efkâr mütehâliftir. Halk şikâyet edegelmiş edegider. Buna göre imâl-i fikredip umurunu tanzim edince, hiçbir müşkilât kalmaz. Halk şikâyet ederse, ol bâptaki ahkâm-ı mahsusayı gözüne sokarsın, görür. Eğer mütenebbih olmazsa, «tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir» fehvasınca, Bekirağa Bölüğüne gidince aklı başına gelir. Hükümet aleyhine dil uzatmak ne demektir, anlar. Eğer ben, yanlış söylüyorsam, burada hoca efendiler de var, onlar da ahkâm-ı şeriyyeyi buyursunlar.

Âyân âzâsı oturdu, hayretle de herkesin yüzüne baktı. Reis, yanındaki Âyân âzâsına bir şeyler söylüyordu.

Sözünü bitirip oturan Âyân âzâsının kanaatince, onun nutkundan sonra, bu günkü bu meselenin artık münakaşa edilmemesi, bitmesi lâzımdır. Mantıkî söylemiş, müdellel söylemiş, her cihetten işi kesip atmıştı. Bu sözlerden sonra gene müzakere olacak mı!..

Reis, yanındaki ile sözü bitirip, önündeki kâğıda baktı, sözü hocalardan iri yarı bir adama verdi. Bu hoca, bir vilâyet müderrisine benziyordu. Ayağa kalktı, söz söylemeğe alışık bir adam tavriyle:

— Kanun yapalım, kanuna riayet edelim, buyuruyorlar, dedi. Bundan, halkın kesesine bir şey girer mi? Dedikodu

olmasın, kanun yapalım. Dedikodu ederlerse ederler, biz işimize bakalım. Halkın kesesine beş on para sokalım. İstanbul'da dedikodu oluyorsa, elbet te olacak! Biz ne yapsak olacak. O, «Sen yeme, ben yiyeyim» dâvasıdır. Buna kanun ne yapsın? Biz bu güne kadar ne yaptık ona bakalım. Bana sorarsan, vergileri topladık, memurlara aylık verdik. Para yetmedi —Hoca, Maliye Nâzırını göstererek—, beyefendinin selefleri, Avrupa'dan para kaldırdılar, şimdi artık onu yiyoruz. Paranın anasını, fâizini de vurduk halkın boynuna. Muhalifler, görüyorlar ortada para var; haygür salıyorlar. Buna kanun ne yapsın! Bana sorarsanız biz, para çıkarmanın yoluna bakalım. Borcu nereden vereceğiz, halka nereden para kazandıracağız, onu düşünelim. Yoksa, dedikodu... İşte bu...

Hoca oturdu. Nâzırdan biri söz almıştı. Dedi ki:

— Bendeniz kendi mütalâamı arzdan evvel, Hoca efendiye cevap vermek isterim. Buyurdukları, farz edelim ki doğrudur. Fakat bizim bu müzakeremiz mevzuu ile hiç münasebeti var mı? Bizim müzakeremiz, Payitahtta olan şu dedikodulara bir nihayet vermek ve hükümetin mevkiini takviye etmek. Halkın refahını buyuruyorlar; halkın refahı hiçbir vakitte bir senede, beş senede temin olunamaz. Geçende Ziraat Nâzırı beyefendi, Fırkada izahat verdikleri sırada, galiba Hoca efendi bulunmamışlar. Yalnız bu sene, üç bini mütecaviz pulluk getirtiyoruz. Bağcılık, ipekçilik için de muhtelif kitaplar tercüme olunuyor. Her vilâyette köylülere nasayih ve teşvikâtta bulunmak üzere, ziraat müdürlerinin riyâseti altında birer Heyeti Nâsiha tertip olunacaktır. Lâyıhası yakında Meclise taktim edilecek. Eğer hükümetin para için çalışmasından maksat, bunlar ise, görülüyor ki ihmal olunduğu yoktur. Yok, eğer Hoca efendi, hükümetin ticaret ettiğini istiyorlarsa, buna yalnız: çok güzel nasihat, derim.

Nâzır masumane gülüyordu. Ona bakarak başka gülenler de oldu. Nâzır bir ufak fasıladan sonra dedi ki:

— Hükümet ticaret edemez, etmemelidir de. Dünyanın neresinde görülmüş şeydir ki, bir hükümet ticaret etsin! Bugün konuştuğumuz mesele hakkında bendeniz, mütalâama gelince, bir münasebetle arkadaş beylere de arzettiğim gibi, bunlar bizim Fırka ve Meclisi İdare usullerimizin bozuklu-

ğundan ileri gelir. Bir adama, muhalif dediler mi, biz ondan kaçıyoruz ve ona söz söyletmek istemiyoruz.

Nâzır, tezini müdafaa için güzel bir başlangıç yapamadığını gördü. Bundan başka, Kabine âzâsı olduğuna göre evvelce aralarında görülüp kararlaştırılmamış bir fikri, burada ileri sürmek muvafık olmayacağı için, sözlerinin arkasını kısa kesti. Bendenizin, fikrim bundan ibarettir. Bir hâtıra kabilinden heyet-i muhteremeye arzettim.

Dedi ve yerine oturdu. Sonra da bütün söylediklerine pişman oldu.

Reis, söz söyleyen Nâzırın mektep arkadaşlarından olan bir mebusa söz verdi.

Bu mebus arkadaşının nâzır olmağa kifayeti olmadığını, ancak mutî ve mülâyim olduğu için hoşa gittiğini ve iş başına getirildiğini biliyor ve fırsat buldukça ona çatmaktan hoşlanıyordu. Dedi ki:

— Reis Beyefendi, bendeniz Hoca efendinin buyurduklarının ehemmiyetle nazara alınmasına taraftarım. Nâzır beyefendi şüphesiz kavrayamadılar. Hükümetler, ticaret etmezler ama, ettirirler ve kazandırırlar. Beyefendi medenî hükümet kuruluşlarını bizden daha iyi bilirler! Çok yerde hükümetler malî ve ticarî grupların ellerindedir. Muhtelif meslek ve menfaatlerin muhassalası hükümetlere veche verir. Bizde de hükümet bir sınıf elindedir ve hükümete bu sınıf direktif verir. Ancak bu sınıf memur olduğu için kazanan sınıfların menfaatleri ile alâkadar olmuyor. Eğer, muhterem heyet, bu dedikodu ve rahatsızlıkların memlekete zararsız bir şekle girdiğini istiyorsa, işi derinleştirmek ve Hoca efendinin buyurduklarını nazara almak zarurîdir. Sathî tedbirlerle iş geçiştirilemez.

Nâzır beyin canı sıkıldı. Cevap verse, söz uzayacak, daha fena olacak, içinden, «kıskanıyorsun, çekemiyorsun» dedi. Hoca da söz almadan oturduğu yerden,

— Siz muhâlefetin sebeplerini ve benim dediklerimi anlarsınız ama, iş işten geçer, dedi. Sizin tedbirleriniz, Nasrettin Hocanın çalı ekip borcunu vermesine benziyor...

Reis, biraz geniş davranırsa, Nâzıra hücum artacağını

bildiğinden, hemen söze karıştı, «Reca ederim, muhavere olmasın» dedi ve sözü şişmanca, kaba suratlı, kalın dudaklı bir efendiye verdi.

— Efendim, Reis beyefendi, bendeniz de arkadaşlarımız beyefendilerin mutalâalarına iştirak ediyorum: Avrupa parlâmentolarında fırkalar kısım kısım oluyor; bir kısmı radikal, bir kısmı liberal, bir kısmı radikal demokrat ve saire ve saire, efendim. Biz de bizim fırkamızın adı nedir bilmiyoruz. Radikal mi, liberal mi? İşi tâmik ederek buna bir karar verilmesinin vakti geçmiştir. Bendeniz bu şey üzerine...

Söz, suratı her zaman asabî bir sırıtkanlıkla gergin olan zayıf uzun boylu, bir efendiye verildi. Bu zat binbaşı mütekaidi imiş sanırım. Az akıllı, zavallı bir adam. Arkadaşları da kendisine çok ehemmiyet vermiyorlar. Ben olsam hiç vermem! Sırıtarak ayağa kalktı:

— Efendim, müsade buyurulursa bendeniz vaziyeti izah edeyim... Vaziyet meseleyi etraflı bir surette düşünmek kanaatindeyim... Kanaatinde olmamı söylemek isterim...

Biraz sustuktan sonra:

— Bendeniz halkın vaziyeti ile daima temasım münasebeti ile ve... temasım münasebetile bir kaç kelime söylemek isterim. Meselâ, içtimaî hayat, çayhanede şöyle otururum bir köşede, sanki bir şey bilmiyorum! Halk bakar bir adamın biri oturuyor, bendenizi burada kim tanır! Her gün üç saat otururum, dört saat otururum... Halk hep birdir. Barikayı hakikat müsademeyi efkârdan çıkar. Ama, ne müsademe, bir lâftır olur, ne aslı var ne dibi. Bunun için bendeniz fikrimce, bu kahveleri kapamalı. Gençlerimize mecburî bir sanat göstermeli. Bendenizin gördüğüm İstanbul böyledir. Vaziyette heyet-i celile bir kanun mu yapar, yoksa vaziyet her neyi iktiza ettirirse yapmalı, işte budur...

Heyecan içinde yerine oturdu, sırıtarak etrafına bakındı. Söz, orta yaşlı, eski İstanbul kibarı kılıklı bir efendiye verildi. Tatsız, gevrek bir sesi varmış. Dedi ki:

— Bu dedikodulara çare aranırken, sathî, muvakkat tedbirlerle işin geçiştirilebileceğine bendenizin de kanaatim yoktur. Bütün noksan, bu memlekette hükümetlerin sabit bir

siyaset koymağı bilmemelerindedir. Hangi şeyimiz sabit ve pâyidardır? Bizden sonra gelenler de, bizim yaptıklarımız doğru ve iyi bile olsa, sırf biz yaptık diye yıkacaklar. Hattâ c değil, bizim bir valimiz, arkadaşının yaptığını yıkar. Bu hal ile bu memlekette terakki olur mu? İstediğin kadar çalış! Biz bunu anlamıyoruz ve bu halin bir çaresi olduğunu da bilmiyoruz. Hükümet, gün geçiştirmeğe bakıyor. Dedikodu yeni bir şey mi? Biz tarihi lâzım olduğu kadar bilmediğimiz için bu dedikoduları, bu çare düşünme meclislerini yeni bir şey sanıyoruz. Bendeniz teklif ediyorum: Bu dedikodulara hiç ehemmiyet vermeyelim. Biz hükümet esasını kurmağa bakalım. Asıl her işin başı budur.

Bu efendiden sonra söz, altın dişleri baştan başa ağzında parlayan, sarışın bir adama verildi. Bu zata, arkadaşları epey kıymet verirler. Kendisi de, kuvvetli bir arkadaşa yamak yazılmıştır, âlim ve sosyolog geçinir, ama, hiç kimse de bunun hakiki değeri ne olduğunu bilmez. Geçmiş günlerde hizmeti dokunmuş mu, nerelerde, hangi işlerde çalışmış, ne fedakârlık etmiş, nerelidir, kimin oğludur? Bunları kimse bilmez. Yalnız, zararlı bir adam değildir. Mizaçtan anlar, kendisini de sevdiriyor. Söz verilince ayağa kalktı, dedi ki:

— Reis beyefendi, bendeniz zannediyorum ki, arkadaşımız beyin buyurdukları noksan, bir metod noksanıdır. Yalnız, metod olsun, kanun olsun, bunların hiçbiri kendi kendine hiçbir şey yapamaz. Hattâ, bir mana da ifade etmez. Bunları tatbik edecek bir demir pençe ister. Eğer kuvvetli bir hükümet olmazsa, kanunları kim tatbik edecek? Bu sebeple bendeniz, hükümetin kanunî olmadan evvel kuvvetli olmasını zarurî görürüm. Ve heyet-i muhteremeye bu esas dairesinde müzakere teklif ediyorum.

Reis her nedense bu tekliften hoşlandı. Dedi ki:

— Efendim, müzakeremiz pek ziyade dağıldı. Müsade buyurulursa telhis edeyim: Fırka arkadaşlarımız, komisyonda bu dedikoduları karşılamak için hükümeti icraatında takviye lüzumuna kail olarak muhtelif şuabatı idarede devlet kanunlarına karşı olan mubalâtasızlığı izale ile kanunî bir tarz düşünmüşler. Burada cereyan eden müzakeremiz neticesinde de, kuvvetli bir hükümet esası tebellür etmiş bulu-

nuyor. Bendenize kalırsa bu iki fikir, biribirine muhalif ve mubayin değildir. Kabinemiz, kanunlarının tatbikinde kuvvetli bir surette hareket edebileceği gibi, halkın ezhanını tethiş eden neşriyata karşı da kanunî vesaitle mâni olmak için iktiza eden tedbirleri alır. Şimdi bu zeminde başka söz isteyen var mı efendim?

Evvelce söz istemişken unutulan bir mebus tekrar söz istedi ve dedi ki:

— Affedersiniz, Reis beyefendi, ne kanunî hükümet ister, ne de kuvvetli. Biz daha meseleyi tetkik etmedik. Birtakım arkadaşlarımız memlekette uyanan rahatsızlıkların kanunların tatbikindeki mübalâtsızlıktan ileri geldiğini buyurdular. Bu fikre hiç cevap veren olmadı. Evvelâ bu cihet, bu heyet tarafından kabul olundu mu? Eğer kabul olundu ise, o zaman ikinci bir mesele çıkar: Acaba neden kanunlarda hükümet mübalâtsızdır? Bu nasıl izale olunmalı? Bizim Meclis, hükümeti murakabe edemiyor mu? Edemiyorsa neden? Sonra memlekette mevcut rahatsızlığın sebebi yalnız hükümetin mübalâtsız olmasında mıdır? Bunların hiçbiri konuşulmadı. Bu şehir halkını heyecana düşüren, şiddetli mücadelelerdir. Acaba neden bizde, fırka mücadeleleri böyle anîf oluyor? Bendenize geliyor ki, Riyâset meseleyi müzâkereye koymalı ve kısa kesmemelidir.

Reis aldırmadı. Sözü kısa boylu, zayıf bir adama verdi. Bu adam da, kendinden önce söz söyleyen beyin fikrinde idi. Dedi ki:

— Arkadaşım isabet buyurdular. Mesele hükümet makinası olarak kabul edilen şeklin, iyi işlemesi için lâzım gelen bünye ve teşekküle malik olup olmadığındadır. Arkadaşlardan biri muayyen ve sabit siyasetten bahsettiler. Böyle bir siyaset, sabit ve payidar bir membadan çıkar. Bizde o müessese yoktur. Bir fırkaya mensup iki muhtelif kabinenin biri ötekini itmam ve ikmal etmez. Nerede kaldı ki muhaliflerimiz! Onlar da bünyece tıpkı bizim gibi! Bunlar böyle iken kuvvetli, yahut kanunî hükümet yapmak ne demek? Ben hiçbir şey anlamıyorum.

İlk söz alanlardan ve nâzır namzedi sayılanlardan şişman mebus yeniden söz aldı:

— Beyler, dedi, bir kanunu esasî meselesi çıkarıyorlar. Bizim kabul ettiğimiz hükümet şekli en modern bir tiptir. Bunu değiştirip irtica mı yapacağız?

Buna cevap verenler oldu. Bu kadar gayri mütecanis, bu kadar kalabalık bir mecliste, esaslı hiçbir meseleye karar verilemeyeceğini bildiklerinden, söz almamış olanlar, sıkılmağa ve söz almak mecburiyetini duymağa başladılar. Müzakere çok uzayabilirdi. Bereket versin ki Reis ile Harbiye Nâzırının vakitleri yokmuş. Başka yere söz vermişler. Reis heyete dedi ki:

— Efendim, görülüyor ki, mesele, henüz kâfi derecede olgun değildir. Eğer kabul buyurulursa, şimdi hutut-u esasiyyesi tebellür eden şekilde keyfiyyeti bir kerre de merkezde müzakere edelim, sonra bir teklif halinde heyet-i muhteremeye arz edelim. Daha kolaylıkla işi halletmiş oluruz. Ne buyurursunuz efendim, muvafık mı?

Kabul ettiler, Meclis dağıldı.

İlk hatip, derdini anlatacak birini arıyordu. Kendi hesabına ve memleketin âtisi hesabına bedbin idi!

Çıkıp giden iki mebustan biri ötekine:

— Yeni gördüğün bir şey değil ya! Eski oyun, diyordu. Ortalığı avutuyorlar!

— Bizi avutmaktan ne çıkar? Biz zaten avunmuşuz...

— E, sen anlat artık.

Biraz ileride bir başka mebus, arkadaşına:

— Ama, hakkım yok mu? İyi demedim mi? diye soruyor.

Çok nazik, kibar bir şey, yanındakine:

— Azizim, dikkat ettiniz mi milletin haline, hoca söylerken ben iğrendim, doğrusu! Koca bir istikraz meselesi, adamın ağzında, tefeciden para kaldırmağa döndü...

Reis giderken, Merkez âzâları ile konuşuyor ve birinden şikâyet ederek:

— Vilâyette çok marifet gösterdi, şimdi Meclise gelmiş, aklınca ortalığı karıştıracak! diyordu.

Aradan bir ay geçti. Bu meclis ile müzakereleri neticesinden bir haber çıkmadı. Bir gün, mebus beylerden biri bir başka mebusa sordu:

— Yahu, dedi, ne oldu bizim «Kuvvetli Hükümet?»

Arkadaşı,

— Merkezde konuşmuşlar, dedi. «Kuvvetli Hükümet» yapalım demişler, Sadrıâzam Paşa kabul etmemiş. «Ben Meclis te Kanunî Hükümet, dedim, Kuvvetli Hükümeti kabul etmem» demiş, gene eskisi gibi kalacakmış.

1946

HASTANENİN YEMEK TABLOSU

Başhekim, sabahleyin daha arkasına ak gömleğini giymeden, dahiliye müdürü ile nöbetçi hekimi çağırttı,

— Dün gece hastanede ne gürültü oldu? diye sordu.

— Dün gece? Ne gürültü oldu?.. Hiç bir gürültü olmadı, diye cevap verdiler.

— Olmadı olur mu, olmuş. Siz burada değil mi idiniz? Çağırın bakalım hademeleri.

Hademeleri çağırdılar, hastabakıcıları çağırdılar, hepsi geldi, sıralandı; başhekim hepsinden sordu, hepsi birbirine bakıştılar: «Dün gece hastanede ne gürültü oldu?» diye soruştular, bilemediler.

— Hiç gürültü olmadı, dediler.

— Canım, aşağı koğuşlarda bir gürültü olmuş, hastalar müdüre şikâyet ediyorlar, o da bak bana yazıyor. Bu kadar da yanlış olmaz ya, bunun bir aslı olacak!

Yeniden hepsi düşündüler sonra,

— Yok gürültü olmadı, dediler.

Nöbetci hekim,

— Ben, dedi, hiçbir şey işitmedim. Kimse de bana bir şikâyette bulunmadı, bulunsaydı elbet de gider bakardım.

Hastabakıcı Hediye hanım da söze karıştı:

— Ben, dedi, sabaha kadar uyumadım, Tahir bilir. Hiçbir şeycikler duymadım.

Aynı koğuşun hademelerinden Çankırı'lı Tahir'e dönerek:

— Söylesene, dedi, sen duydun mu?

Tahir, karının edepsizliğine kızdı. O gece, Hediye ile aralarında geçen macerayı herkes anlıyacakmış gibi sıkıldı, hiçbir şey söylemedi.

Başhekim, bunları sıkıştırarak:

— Elbette bir gürültü olmuştur...

«Ne gürültü olabilir? Bunun altından başka bir belâ mı çıkacak?» diye hepsi düşündüler. En sonra başhademe buldu.

— Tabla olacak, dedi.

Hepsi bir ağızdan:

— Haaa, evet, tabla olacak, dediler.

Başhekim anlamadı,

— Tabla nedir? diye sordu.

Anlattılar. Bu hastanenin yeni yemek tablası, bulaşık kapları koğuşlardan mutfağa taşıdıkları iri tabla, aşağı kat koridorun kapısından geçmiyormuş. Yemeği, her hastaya ayrı ayrı çinko tepsiler içinde getiriyorlar, götürürken bulaşıkları, tabakları, kâseleri, tepsileri, çatalları kaşıkları bu büyük tablanın üstüne yığıp götürmek istiyorlar. Böyle âdet olmuş!

İki hademe, bulaşık ne varsa bir ehram gibi tablanın üstüne yığıyorlar, biri kenarından kaldırıyor, öteki altına girip başına alıyor, kapının önüne kadar geliyorlar, orada boşta olan hademe tablayı taşıyana yardım ediyor, kapıdan geçirmek için uğraşıyor, biraz da zorluyorlar. Geçmiyor. İkisi de birbirine kumanda veriyorlar. Hastalardan orada bulunan varsa, onlar da karışıyorlar.

— Sağdan ulan, sağdan.

— Kolver gelsin!

— Çevir kafanı.

— Sen tutma... Dayan!

— Kaldır aşağıdan.

— Çekme ulan...

Böylece çalışırken, ya çokça eğmiş, yahut çokça dayanmış bulunuyorlar, yahut ellerinden kurtuluyor, bütün tepsiler, kâseler, taslar, çatallar, bıçaklar büyük bir şangırtı ile koridora dökülüyordu.

Hizmetçilerden, hastalardan, hademelerden hep bir ağızdan bir çığlık, bir feryat, bir kızılca kıyamettir kopuyor, hastabakıcı hanımlar herkesten çok bağırışıyorlar:

— Kör ol inşallah, dağların şenliği! Allah canını alsın. Ben bu kadar yerde durdum, hiç böyle hastane görmedim, diye hastaneden şikâyet ediyorlardı.

Gündüz bu gürültünün tesiri az oluyor. Geceler tabla gürültüsüne alışan hastalar, seslerini çıkarmıyorlar. Yeni gelenler, hastalıklarının ağırlıklarına göre yerlerinden fırlıyor, korkuyor, yahut yattığı yerden sövmekle işi geçiştiriyor ve biraz sövdükten, biraz inledikten; hastabakıcılar da biraz bağırıştıktan sonra iş yatışıyor, hastanenin loş ve hüzünlü geceleri başlıyordu.

Koridora dökülen kapları topluyor, yeniden tablaya yığıyor, yalnız bu sefer tablayı kapının dış tarafına çıkarmış bulunuyorlar, bunun için artık ikinci defa düşürmek tehlikesi olmuyor.

Bu hikâyeyi Başhekime kısaca anlattılar. Başhekim müsterih oldu. Herkes de geniş bir nefes aldı! Evet, tabla meselesi olacak... Hediye hanım da bu tabladan şikâyetçi. Başhekimin yanından döndükten sonra hastalardan birine anlatıyor:

— Bu ayıların yüzünden dün gece, benim de az daha başım patlıyordu. Bulaşıkları taşların üstüne dökmüşler, gece görmedim, fasulyaların üstüne basınca boylu boyuna uzanmışım...

— Boylu boyuna uzanmış mısın? Vah, vah, ben nerede idim acaba?

Hediye bunu söyliyen hastaya kızar.

— Aman sen de, ne bakıyorsun öyle yüzüme! Kabahat bende sana adam diye lâkırdı söylüyorum.

Şikâyet edilen gürültünün tabladan ileri geldiği anlaşıldıktan sonra başhekim bey telefonu açar, müdüre haber ve izahat vermek ister:

— Alo,... Bendeniz başhekim! Bir emirnamenizi almıştım... Evet, tahkik ettim... Şey, yemek tablası imiş... Efendim?... Efendim, yemek tablası biraz büyükçe geliyor da, hademeler kapıdan geçirememişler, düşürmüşler. Gürültü bundan ibaretmiş... Evet, evet bundan ibaret. Mamafih bendeniz gene icap eden şeyi tenbih ettim... Hiç merak buyurmayınız... Evet, hastane ne kadar olsa ev gibi olmaz... Evet... Evet, hastaneye alışık olmadıklarından... Estağfurullah, vazifem... Başüstüne şimdi söylerim... Orövuar beyefendi.

Ertesi gece habeş hastabakıcı Huriye, komşunun çocuğuna, aktardan kurma bir otomobil almış, evde kurup koşturacak yer olmadığından hastaneye getirmişti. Hastalardan, hastabakıcı hanımlardan, hademelerden birkaçı oyuncağın başına toplandılar, çocuğu oynatmak bahanesiyle kendileri oynamağa başladılar. Gürültü, patırdı.. kurdun, kuramadın... küçük araba, taşların üstünde ufak bir şırıltı ile biraz gidip, bir duvara çarpıyor, yan üstü devrilip kurgusu boşanıyordu. O zaman tekrar münakaşa!

Beşinci koğuşun uzun boylu hastası, bu oyun arasında fırsat buldukça habeş kızın kolunu sıkıyor, karşı koğuşlardan kıvırcık saçlı, bacağından yaralı hasta da Hediye'yi köşeye sıkıştırmış, kıskançlık yapıyordu.

— Ben sana onun cıgarasını alma, dedim. Niçin aldın?

Yukarı kat koridorda, sanki futbol oynuyorlardı. Bu arada gene tabla devrildi. Kaplar koridora yayıldı.

— Sana kolver gelsin, dedim...

— Kolunda gücün yok, ne böğürüyon!

— Domuzluk etme, topla kapları.

Anlaşılmaz sövüşmeler. Hastabakıcı hanımlar gene kurgusu bozulmuş oyuncak gibi bağırışıyorlar, yalnız koridorun öte ucunda konuşan iki kadın, bir hastabakıcı ile ona dertleşmeğe gelmiş arkadaşı, bu bağırışmaya karışmadılar, sözlerinde devam ettiler:

— Hınzır herif, bir daha arkama düşsün ben ona gösteririm. Yirmi altı liramı aldı kaçtı, orospulara yedirdi. Zehir zakkum olsun. Hiçbir şeycik demem, Allah derim. Avcuna para koydum. Senin şoför nasıl? Gelip gidiyor mu?

— Aman, Allah vücudunu kaldırsın. Ver yesin! Şimdi gene otomobili satmış, boşta geziyor!

İki kadın boyuna erkeklerinden şikâyet ediyorlar. O kadar dalgınlar ki, tabla düşmüş, gürültü olmuş, hiç aldırmıyorlar, konuşuyorlardı. Geceden epeyce geçmiş olduğu halde yerlerinden kalkmadılar. Polisten, şoförden, manavdan, gümrük memurundan biribirine doya doya şikâyet edip durdular.

Ertesi günü, başhekim yerine geldiği vakit Umumî Müdürün yeniden telefon ettiğini, gene şikâyette bulunduğunu öğrendi.

— Bu hasta ile de çattık. Çağırın idare müdürünü. Çağırdılar.

— Salih efendi, şu tablaya bir çare bulun, böyle de olmaz ki. Herif şikâyet eder, lâkırdıyı biz işitiriz. Siz de hiç aldırmazsınız. Sonra ben de...

— Ayı Recep her vakit geçiriyordu. O da bu gece geçirememiş... Olacak işte...

— E, bak gördün mü!

— Kırk yılda bir olur efendim, insanın eli terazi değil ya!

— Hangi kırk yılda! Bu her akşam...

— Recep şimdiye kadar hiç düşürmedi.

— O da bu gece düşürdü ya!...

— Efendim biz ne yapalım, kabahat bizde mi? Tabla da meydanda, kapı da... Gelsin, isterse kendi geçirsin. Bunda da yenmiş, içilmiş bir şey yok ya!

— Yenmiş, içilmiş yok ama, değil mi şikâyet var!

— Şikâyet her zaman olur, beyefendi. Bana her gün ne şikâyetler ediyorlar da ben aldırmıyorum. Şikâyete bakmakla başa çıkar mı? Hastaların şikâyetlerine baksan, hastaneyi kapamalı. Hazır yatağı bulmuşlar, yemek ayaklarına geliyor, gene şikâyet ederler. O kadar rahatlarını istiyorlarsa, evlerinde otursunlar. Buraya ne geliyorlar!...

— Sen şimdi bunları bırak da, tablaya bir çare bul.

— Ben ne çare bulayım. Ayı Recep diyorduk, o da dün gece düşürdü.

— Ne çare bulalım olur mu? Ben kendim bununla uğraşacak değilim ya!

Köşede gazete okuyan ihtiyar cildiye doktoru gazetesini bıraktı, söze karıştı:

— Efendim, dedi, müsaade buyurursanız, ben bir bakayım...

— Valla lûtfetmiş olursunuz, diye Başhekim cevap verdi. Herif şikâyet eder, bunlar aldırmazlar, yukardan beni sıkıştırırlar...

İhtiyar cildiye hekimi, halinden hiç umulmıyan bir çeviklikle kalktı gitti ve hakikaten de bir çare buldu:

Bundan böyle, alt katın yemek tablası, dokuzuncu koğuşun penceresinden bahçeye verilecek.

Başhekim bey, hem memnun, hem düşünceli. Diyor ki:

— Ya bu ayılar unutup da, gene koridor kapısından çıkarmağa çalışırlarsa!

Cildiyeci de diyor ki:

— E, çıkarmasınlar, efendim...

— Bunlar adam değillerdir de onun için söylüyorum.

— Tenbih edersiniz.

— Kaç tenbih birader! O sizin tenbih dediğiniz insanlar hakkında olur.

—

Hademeler, Başhekimin düşündüğü kadar hayvan değillermiş. Unutmamış olacaklar ki, bir daha şikâyet gelmedi.

1946

SİNEMA

Kulüp sineması'nda *«Kahramanın Oğulları»* yirmi dört kısımlık filminin ikinci devresi gösteriliyor. Salon dolu, her yer dolu; balkonda orta dereceli memurlar, zabitler, kadınlar, bunların arasında göze çarpan iki hanım, yaşları geçkince olmasına bakmayarak sürmüşler, boyanmışlar, omuzlarına tilkilerini almış, kurulmuşlar. Nişanlısını alıp gelmiş genç bir efendi, ikisi de terbiyeli terbiyeli oturuyorlar. Daha, senli benli konuşamıyorlar; onların önlerindeki sırada iri bağa gözlüklü, bir bey. Çok ciddî, elindeki kitabı okuyor. Ayaklarını çiğneyerek geçenlere bile bakmıyor. Biraz arkada bir karı koca, çocuksuz insanlara mahsus bir toplulukları var. Kadın memnun, sessiz, dalgın oturuyor; sanki evdeki beş kedisini, üç köpeğini düşünüyor. Erkek, ilân okuyor. Sıralardan birinin ucunda şapkası başında, paltosu arkasında, gözlüğü gözünde, bastonu elinde şişmanca bir efendi, ihtiyar bir bekâr, bir sinema düşkünü, «biletlere kırk kuruş daha zam oldu» deseler, gene gelecek, şikâyet edecek ama, gelecek.

Ön sıranın başında oturmuş, iki anaç kız, başbaşa konuşuyorlar. Belli ki, halleri vakitleri çok düzgün değil. Yaşları da geçmiş veyahut geçiyor. Gözdeleri, sevdalıları da olmak

gerek ama, bu zaman sevdalılarına inanmak olur mu? Adamı piç gibi yarı yolda bırakırlar. İkisi de, daktilo dersi alıyorlar.

Daha arkada, bölmelerin içinde, gene bu sınıftan insanlar oturuyorlar. Hariciye Muhasebesinden bir efendi, kuriye gitmiş, kesesi beş on para görmüş, bu akşam dört arkadaşına içirmiş, yedirmiş, üste de sinemaya getirmiş. Kurulmuşlar, locanın zevkini sürüyorlar. Yanındaki bölmede, çok zayıf bir asker hekimi, yanında iki şişman hanım. Bu iki hanım, sanki doktoru yemiş, öyle şişmişler!

En uçtaki bölmede şişmanca bir beyle genç bir hanım, oturuyorlar. Erkekte, yeni açılmış bir bankanın müdür muavini suratı var. Talihin gülerek baktığı yağlıca, iri bir surat. Kadın, biraz düşünceli, biraz mahzun görünüyor. Gülüyor ama, gene mahzun. Sanki içi sıkılıyor, yahut hafif sancısı var. Erkek, bu güzel kadına, yağlarına, pirinçlerine, pastırmalarına, sucuklarına bakan, zengin bakkal yüzü ile bakıyor.

Bölmelerden birinde de, yüzü taş bebeklerin yüzüne benzeyen, bir genç kadın ile buruşuk, kara suratlı bir kocakarı oturuyor. Bu genç hanım, zengin ağalardan birinin yeni karısı imiş, İstanbul'dan getirmiş. Ağa, çocuklarından korktuğu için, eski karısını da boşamamış. Bu sebeple bu hanımı imam nikâhı ile tutuyormuş. Genç kadın, saçlarını sarıya, yüzünü beyaza, yanaklarını dudaklarını kırmızıya boyamış, gözlerine de uzun uzun sürmeler çekmiş. Gülüp duruyor! Yanındaki kocakarı, bir hizmetçi mi, analık mı, ağanın gözcüsü mü? Her ne ise, bir acûze, mel'ûn, fitne bir şey! Bu hanımlar, durmadan cıgara içiyorlar. İhtiyar, öksürüyor; öksürdükçe de boğazından çürük bir ses çıkıyor.

Sinema başlamasına yakın, localardan birine dört efendi daha geldi. Belli ki, halleri vakitleri yerinde adamlar. Temiz giyinmek istemişler ama, becerememişler. Birinin şapkası kulaklarına geçmiş, ötekinin ceketi omuzlarından düşüyor. Sonradan öğrendim ki, bu efendiler ticaret kongresine gelmiş delegelermiş.

Yer katını dolduran gençlerin çoğu, işçiler. Yakın matbaalardan, iş gömlekleriyle gelmiş mürettipler, makinistler; Askerî fabrika amelesi, ustaları, şoförler; Demiryolu memur-

ları, bunların arasında köylü adamlar, lokanta, otel garsonları; berber kalfaları, kıyafetlerinden belli oluyorlar.

Orta sırada, yanyana bir diziye oturmuş, dört beş piyade neferi; bütün parterde yalnız bir tek bahriyeli var, o da yanında bir kız getirmiş, başbaşa konuşuyorlar.

Yer altında oturanların çoğu, sanki birbirlerini tanıyorlarmış gibi şakalaşıyor, konuşuyor, gazoz, fıstık ikrâmlaşıyorlar. Uzun, sarı bir iş gömleği giymiş bir matbaa makinisti, bıyıkları traşlı da çenesinin ucunda sanki alay olsun diye bırakılmış ufak bir sakalı var; sıralar arasında dolaşıyor, konuşuyor, şakalaşıyor, sanki her birine bir emir veriyor.

Askerlerin yanında oturan sarışın, genç bir çocuk, hiç rahat durmuyor. Birine bağırıyor, ötekinin ensesine leblebi atıtor, alay ediyor, gidip yeniden geliyor; yanında oturan nefer, tosun bir oğlan; ona dik dik bakıyor, kızıyor gibi görünüyor. Sanki yakasından tutup yerine oturtacak ve: «Tek dursana!» diyecek sanılıyordu.

Meşin ceketli bir adam, fabrikalardan birinde ustalardan olmalı; dalgın gazete okuyor. Onun arkasında oturan iki kişi, iki yaşlı başlı adam, konuşuyorlar. Meşin ceketli, düşünüyormuş gibi önündekilere baktı, sonra gene gazetesini okumağa koyuldu. Çay, gazoz, kabak çekirdeği satılıyor. Gelenler, gidenler, kendine yer bulmakta güçlük çekenler, elindeki küçük tesbihi ile oynayarak ayakta, ne yapacağını, nereye oturacağını bilmeyenler var.

Sinema binası, çok para sarfolunduktan sonra hiçbir şeye benzetilememiş yapılardan biri. Yapan, bu işi geniş tutmuş, yaptıranda para bitmiş, onun için bu geniş salon samanlıklardan bozma bir salaş gibi, boş, çirkin bir yer olmuş. Duvarlar, bütün ışıkları yutuyor, halkın üstüne bir toprak rengi dökülüyor. Bu yerde, ne insanlar güzel, ne ipekler.

Sinema başlamadan bitişik barın artistlerini gösteriyorlar. Denemişler ki, sinemadan sonraya bırakılırsa, bu kadınları görmek için kimse burada kalmıyor. Bunun için bar sahibi, bu numaraları başa koydurmuş.

Sinemanın orkestrasına bir de caz davulu eklediler. Kimsenin bilmediği bir havayı çalınağa başladılar. Şanoya bir kadın çıktı. Güzel mi; ne oynadı; anlaşılamadı. Parterde oturan

delikanlılar, güldüler, gürültü ettiler, ıslık çaldılar, eğlendiler, belki söylenmez ağır sözler de söylediler, kadını, yahut oyunu beğenmediklerini anlattılar. Kadın giderken ön sıralarda birkaç kişi, bir ağızdan «Bravooo!» diye bağırdılar ama, yanık acıklı bir sesle!

Beş dakika sonra anlaşılmaz bir dans havası daha! İri yarı bir kadın çıktı, ve oyunu açık bir maskaralık oldu. Aşağı kattan, bu kadına gönderilen «Bravo», birinciden daha acıklı idi.

Üçüncü numaraya, sarışın bir genç kız geldi, derin bir «Oooo!» ile karşılandı. Bu kıza, büsbütün çıplak demek doğru olmaz... Ön sıralardan haylazın biri, dişi bir ördek gibi bağırdı, herkesi de güldürdü.

Bu kız sahneden çekilirken gürültü ettiler, ayak vurdular, ıslık çaldılar. Beğendiler mi, beğenmediler mi? anlaşılamadı.

Dördüncü numara bir erkekle bir kadın. Ne dilden olduğu anlaşılmaz bir kanto okuyorlar, oynuyorlar. Şaşılacak iştir ki, bunlara ayak vuran, ıslık çalan, ördek gibi bağıran olmadı. Sessizce dinlediler, onlar da oyunlarını sessizlik içinde bitirdiler.

Birçok ıslıklardan, ayak vurmalardan sonra sinema başladı. Oyunun birinci kısmını görmek bahtiyarlığını elde edemediğimiz için, aslını doğruca hikâye edemiyoruz. Oyunda bir baba var ki, her ne sebeple ise çok senelerden beri kendini çocuklarından ve herkesten saklamış ama, onları gizli takip ediyor, onlara en umulmaz zamanda yardım ediyor. Çocuklar kendilerine gizli bir elin yardımlarını anlıyor, ancak hakikati bulamıyorlar. Bu gizli baba, anlaşılıyor ki, vaktile pek babayiğit bir adammış. Çocuklarının her biri de bir başka türlü kahraman olmuşlar. Meselâ biri atmakta emsalsiz bir genç, öbürü çelik kollu bir adam, üçüncüsü bir at kadar koşuyor, en sonra bir kızı var ki, o da balık gibi yüzüyor. Çocuklarının her biri de bir kız seviyorlar. En büyük çocuğun sevdiği kızı, korkunç bir hırsız çetesinin reisi olan genç bir adam da seviyormuş, kıza açılıyor. Kız da razı olmuyor. O da kızı kaçırıyor. Koşup kaçma, tutulma, kurtulma, tekrar yakalanma, yeniden kurtulma başlıyor. Bir yanda üç delikanlı iki kız,

öte yanda da sırasına göre beş yüz kişiye varan bir hırsız çetesi! Atlarla ovaları, dağları aştıkları oluyor, denizleri yüzüp geçiyorlar. Otomobille çöllerde biribirini kovalıyorlar; öyle ki, dünyanın yüzü bunlara dar geliyor! Bu koşup kaçmalar içinde, iki taraftan da binbir fedakârlıklar oluyor. Hikâye, faziletin galebesi ile bitiyor. Yalnız son kurtuluş kavgasında, o güne kadar gizli olan baba vurulup ölmüş bulunuyor. Bu ölüm de eski bir günahın karşılığı olması lâzım.

Filmin birinci kısmını görmeyenler için bu eski günah gizli kalıyor.

Oyun bitti. Salon boşalmağa başladı. Kapının önünde otomobiller bekliyor. Şoför yamakları müşteri çağırıyorlar, biraz ileride üç dört delikanlı, sanki güreşiyorlar. Otomobilin biri müşteri aldı, ama marşı işlemedi.

— Ver kolu, sen bas gaza.

İşlemiyor. şoför karburatöre, bujilere koşuyor. Otomobilin içinden bir ses:

— Baksana, oğlum, işlemiyecekse başkasına bakalım?

— Şimdi paşam, şimdi!

Otomobil işliyor, gidiyorlar. Arkadan birkaç otomobil daha müşteri alıp yollanıyorlar.

İki efendi, çok derin bir münakaşaya dalmışlar, dünyayı gözleri görmüyor. Birbirine lâkırdı yetiştirmeğe, cevap bulmağa çalışıyorlar.

— Siz bana istediğiniz sözleri söyleyebilirsiniz. Bu, sizin meselede haklı olduğunuzu isbat etmez.

— Hayır, benim isbata ihtiyacım yok. Ben haklı olmak için kimsenin tasdikine muhtaç değilim.

— O halde ben de öyle. Yani dediğinizi isbat edemiyerek münakaşayı bırakıyorsunuz.

— A, hayır. Hiç bir vakit... Yalnız, siz okumamışsınız, ben ise merak ederek bu bahisleri ayrıca okudum. Size, böyledir diyorum, inanmıyorsunuz, ben ne yapabilirim!

— Ben de bildiğim şeyi ölsem, gene söylerim.

— Peki bilirseniz söyleyin bakalım, hukuk neye derler?

— Bizim bahsimiz hukukta değil ki, neye lâkırdıyı çeviriyorsunuz? Buraya gelirken ne diyordunuz? Meselenin hukuk ile alâkası yok, demiyor mu idiniz?

Anlaşılıyor ki, sinemaya gelirken münakaşaya başlamışlar, daha da bitirememişler. Konuşarak uzaklaştılar.

Ameleden bir genç, bir hafta var ki, pis bir hastalığa yakalanmış; gece, gündüz, evde, sokakta, fabrikada, sinemada hep onu düşünüyor. Hekime gitmeğe de utanıyor. Arkadaşlarından biri, «maydanoz kaynat da iç» demiş. İçmiş, faydası olmamış. Üsküplü bir berber hap veriyormuş. Her gün tövbeler ediyor. Bu çocuk, Recep adında bir arkadaşıyla, bir dükkânın üstündeki odada yatarlar. Bu gece Recep, daha önce gelmiş, ona sordu:

— Hüseyin ne ilâç yapmış, dedi?

— İlâç yapmamış, kendi kendine geçmiş.

Bu sözler ona teselli verdi, yattı uyudu.

Genç uykusu! Sabaha karşı, bütün tövbeleri bozan, kadınlı, kızlı rüyalar gördü.

Sinemadan çıkanlardan ikisi; biri, o yer altındaki sarışın çocuk, öteki esmer, yağız, tıknaz, gürbüz bir oğlan. Barın kapısı önünde durdular. Sarışın olan ötekine:

— Haydi gir, dedi.

Esmer olan girecekti, ama utanıyor. Eğer arkadaşının gireceğine inansa o da girecek.

— Haydi yürüsene ulan!

Esmer çocuk girmek üzere idi, öteki bu kararı arkadaşının gözlerinden okuyunca, kolundan yapıştı, çekti karşı kaldırıma sürükleyerek:

— Orası senin gireceğin yer mi? Öküz, dedi. Ufaklık tutar mısın, ufaklık? Vereyim bir bit de, ver dört sirke...

İki arkadaş, bütün kahvelerin, meyhanelerin perdeleri arasından bakarak, alay ederek, bir kapıya yumruk atıp: «Of, of,yandım anam!» diyerek, gülüşerek gittiler.

Sarışın çocuk, Sivas Demiryolu Makina Deposunda amele. Babası bir değirmende kapıcı. Çocuk biraz ötede arkadaşını bıraktı, evine girdi. Kız kardeşleri henüz yatmamışlardı, büyüğüne: «Kekeme!» diye takıldı. Küçüğüne: «Karga yavrusu!» dedi, kızdırdı. Sonra anasını uyandırıp: «Yarın erken Sivas'a gideceğim» diye iki yirmi beşlik sızdırdı ve işinin uygun gittiğine sevinerek, soyundu yattı.

Sinemadan çıkanların çoğu evlerine varmışlardı. Bunların arasında, bilmem hangi dairenin hesap memurlarından Cemal efendi de, dar, karanlık bir yokuşu tırmandı, evine girdi. Daracık bir aralık, ufak iki oda. Daha kapıdan girerken çocuğun ağladığı duyuluyordu. Kadının dişi ağrıyor. Çenesi bağlı. Ufacık bir idare kandili yanıyor. Oda uyku kokuyor. Yere serilmiş iki yatak. Akşamdan beri çocuk ağlıyor. Kadın yatağın üstüne oturmuş, kucağındaki çocuğu sallıyor, uyutmağa çalışıyor. Hüzün, odanın duvarlarından sanki sıvışık katran gibi yayılıp akıyordu. Kadın sabırlı, ne yapmalı? Çocuktur ağlar, diştir ağrır! Hayat böyle. Kocası kahvede idi geldi. Erkektir, elbette kahveye gidecek. Zengin değiller, kimseleri de yok. Eh, fukara dediğin de böyle olur. Çocuğun, galiba karnı ağrıyor. Yarın Naciye hanım gelirse sormalı.

Cemal efendi soyunmağa başladı, kadın yumuşak bir sesle:

— Sen gittikten sonra ev sahibi geldi, dedi, seninle bir işi varmış. Yarın sabah gelecek: «Beni beklesin» dedi.

— Benim işim yok mu? Daireyi bilmiyor değil ya!

Kadın, cevap vermedi. Biraz sonra Cemal efendi:

— Sen bari dişini bir dişçiye göstersen, dedi.

— Ben korkarım, diş çıkartamam,

Deye, kadın cevap verdi.

— Belki bir ilâç kor!

— İlâç; ben kendim de koyarım.

Karı koca arasında başka söz geçmedi. Cemal efendi yattı. Çocuk ağlamasına bakmayarak biraz sonra uyudu. Sabaha karşı diş ağrısı diner gibi oldu, çocuk da biraz sustu, hepsi uyudular.

Sinemadan çıkanların hepsi, herkes uyudu. Yalnız matbaacılar geç kaldılar.

— Gene sinemada mı idin?

— Sinemada idim.

— Ne gösterdi?

— Anafor!..

— Ben bu yaşıma kadar hiç sinemaya gitmedim.

— Eşşekliğine doyma!

— Sen gittin de çok adam oldun çünkü...

— Orası da doğru. Ver baskıyı bu tarafa. Hüseyin nerede?

— İçerde, uyuyor.

— Kaldır şu mankafayı!

Biraz sustuktan sonra:

— Sinema da olmasa, insan bu memlekette çıldıracak be!

— Hiçbir şey olmaz, bak ben çıldırıyor muyum?

— Oğlum, sen de adamlar içine karışmasana. Dünyaya dana geldin, ahrete öküz gideceksin...

— Neye öküz olayım? Ben de kendimi pekâlâ adam sayarım.

— E, haydi say bakalım.

Rotatif çalıştı. Biraz sonra iş tamam. Makinistler de uyudular. Herkes uyudu. Sevdiğini sinemaya götürüp kendi evine yalnız dönen âşıklar bile uyudular.

1946

ANA KIZ — İKİ KIZ

— Emine Hanıma —

I

Yer katında bahçe üstünde bir oda. Pencerelerini mor salkımlar, hanımelleri kapadığından biraz loşca. Odanın içinde yüksekçe iki erkân minderi. Minderlerden birinin köşesine sekiz dokuz yaşlarında, ince, saz benizli bir kızcağız oturmuş. Eski örme bir kuşağın sanki örgüsünü çözüyor.

Kızın karşısına, onu köşede kapıyacak şekilde annesi diz çöküp oturmuş. Bir elinde balık yağı dolu bir kaşık, öteki elinde bir tas. Yastığın üstünde bir fincan tabağı içinde kuru kahve, bir ufak kaşık.

Anası son derece sabırlı, mütevekkil görünüyor. Bekliyor. Kızcağızda da hırçınlık, huysuzluk yok. Sessiz, durgun, kuşağın kenarına bakıyor, düşünüyor gibi duruyor.

Kız, balık yağı içecek, ama, hasta sinirlerine balık yağının ağırlığına katlanabilecek kadar yorgunluk, gevşeklik gelmemiş, onu bekliyorlar. Arasıra anası, çok yumuşak, çok yavaş, çok durgun bir sesle:

— Haydi kızım, tut burnunu, diyor.

Kız; «Tutarım hele, biraz dur,» demek ister gibi başını sallıyor ve elindeki kuşak parçasına bakıyordu.

Her ilâç içmek lâzım geldikçe, balık yağı mevsiminde her gün, bu sahne tekrar edilir. Ana, kız saatlerce beklerler. Bu halden de şikâyetçi değildirler. Evdekiler, teyzeler, ablalar, büyük anneler, bir kaşık ilâç için, bu üzüntüleri, bu saatlerce beklemeleri anlamıyor, arasıra itiraz ettikleri oluyor; ama, bir yandan da alışıyorlar. «Ben kıza ilâç içireceğim, sen mutfağa bakıver!» denildiği oluyor.

İlâç içirmek bazan iki saat sürerdi. Kızcağız ilâç içmeğe çağırılınca ilkin: «Yarın içerim» deye ufak bir naz yapmak ister, bir yandan da gider, köşesine oturur, anası da karşısına geçer, bir kaşık ilâç doldurur, bu ince, bu hasta vücudun tahammülünü hazırlamak için karşılıklı beklemeğe başlarlar. Arasıra anası:

— Haydi kızım, tut burnunu, der. Kızcağız başını sallar, arasıra da «dur anne, içeceğim» diye yavaş sesle söylenirdi.

Bir dakika olur ki vakit yaklaşmış bulunur. İkisi de bunu anlarlar, anası kızına sokulur, ısrarlarını arttırır ve sıklaştırır, kızcağızda heyecan artar, korka korka burnunu tutar, ağzını yarım açar, biraz daha beklenir. Bu devre işin mühim devresi, bir durak yeridir. Kaşık yaklaştırılır, tas hazırlanır, bu son dakikada ana kız birbirlerine dikkat ederler. Kaşığı zamanında vermelidir. Eğer çağı geçirilirse, sahne yeniden başlar. Nihayet nasıl olur bilinmez, balık yağı ağıza dökülür! Yarısı ağıza, yarısı tasa da döküldüğü olur. Hemen arkasından kahve... Anası biraz söylenir, kızcağız sevinir, açılır, oynamağa gider. Anası da tası götürür, kaşığı yıkar, kahve tabağını kaldırır; büyükanne de söylenir:

— İkindiye başladım, oturdular. Ezan, Allahüekber, kale fetholdu, der.

Cevap verilmez. Anası kızını tanıyor. Bu çocuğa ilâç içirmenin daha kolay yolu yoktur. Bu şimdilik böyle gidecek. Büyürse belki değişir. Bu kış gayret edip bir şişeyi bitirmeli. Geçen sene bir buçuk şişe içti, biraz kendini topladı.

II

Ankara'da bir otelin odasında, beş altı yaşlarında sevimli, sinirli, saz benizli bir kız ile anası. Bu küçük hanımı bir

yerde tutmak, oturtmak mümkün değil. Bir dalgınlığa getirip dışarı kaçıyor. Tez içeri alıyorlar ama, üşüyor hastalanıyor.

Bugün gene ateşi var. Annesi hem odadan çıkarmıyor, hem de ilâç içirmek istiyor. Kız pencerenin yanında bir koltuğun üstünde ayakta duruyor, ilâç içmiyeceğini söylüyor. Annesi hem ilâç şişesini açmağa çalışıyor, hem de kızına cevap veriyor:

— İçmem ne demek? Sen fena kız mısın? Pekâlâ içersin. İlâç içmemek istiyen hanımlar söz dinlerler. Neye paltosuz dışarı çıkıyorsun?

— Ben o ilâcı sevmiyorum!

— Sevmiyorum, ne demek. Hem bak içtikten sonra senin Edibe hanıma gideceğiz! Hani, sen bana soruyordun: «Edibe hanımın çocuğu var mı?» diyordun. Şimdi bak, gideriz, görürsün. Ufacık bir bebeği var.

— Daha süt emiyor mu?

— Meme emiyor, ya! Yüzünü buruşturuyor. Neler yapıyor. Hadi iç ilâcını!

Kız biraz düşünür, düşündüğü de parlak gözlerinden anlaşılır. Annesi, biraz sinirlenmiş gibi:

— Hadi içsene ya! Bak arkasından sana portakal vereceğim.

— Ben portakalı sevmem.

— Pekâlâ, çikolata veririm.

Annesi yapma bir sevinç ile:

— Aay, Emine, bak sana söylemeği unuttum, Edibe hanımın evinde bir de koyun var, kuzulamış. Aman görsen ne şeker şey: Sen o kuzuyu da seversin.

— Kara kuzu mu?

— Kara da var, karagöz de var. Hadi iç kızım sen ilâcını. Bak vakit geçiyor, şimdi Etem ağayı çağırırız, arabasına bineriz, bizi götürür.

— Ben otomobil severim.

— Pek güzel, otomobil isteriz. Sen iç ilâcını!

— Ben o ilâçtan korkuyorum.

— Ama Emine, densizlik ediyorsun. Sen zâten güzellikten anlamazsın ki! Hadi iç bakayım.

— Ben o ilâçtan korkuyorum.

— Canım ilâçtan korkulur mu? Iç bakayım sen.

— Ben o ilâçtan korkuyorum.

— Ooof Emine, canımı sıkıyorsun. Şimdi seni odaya kapar, başımı alır giderim. Anladın mı, densizlik lâzım değil.

Kızcağız içmek istemez, annesinin içireceğinden de korkar, ilâcı içmeden öğürmeğe başlar. Annesi kızar:

— Kızım niçin kendini iğrendiriyorsun? İçsene şunu adam gibi!

— Ben ondan korkuyorum, anneciğim...

— Canım insan ilâçtan korkar mı? Bu kimin çocuğunda görülmüş şey! Hadi iç bakayım.

— Ben ondan korkuyorum.

Annesi yaklaşır, içireceği belli olur. Kızcağız zaten son derece duygulu ve sinirlidir. Titremeğe başlar.

— İç diyorum, hadi, üzme beni.

— Ben ondan korkuyorum, anneciğim.

— Hay Allahın cezası! İlâçtan korkulur mu, iç bakayım.

Acıklı dakika yaklaşır. Kızcağız sinirden, korkudan bayılacak gibi olur. Ağlıyarak «ben ondan korkarım anneciğim» diye yalvarır, annesi de bozulur ama, ilâcı içirmeli, kızın ateşi var.

— Hayır içeceksin.

Çığlık, ağlayış. Kızcağız ilâcın birazını ağzına almış olur, ama, yutamaz, püskürür, annesinin yeni elbiseleri de ilâç içinde kalır.

— Hay Allahın cezası... Ne oldu şimdi bu böyle? Beğeniyor musun şu yaptıklarını?.

Kız ağlıyarak, kendini de çok haklı bularak:

— Ben korkuyorum diyorum.

Annesi çok kızar, ama faydasız. Ne yapabilir. Kızcağız çok nazlı bir bebektir, çok da sevimlidir.

Annesi yanındaki odaya gider, ellerini yıkar, kızına söylenir:

— Senin ne fena kız olduğunu bilmiyorlar da, herkes seviyor. İyi bir hanım sanıyorlar. Ben söyliyeyim, kimseler sevmesinler. İlkin Muhtar beye söyliyeyim, bak senin yüzüne bakar mı? Gel çıkarayım o arkandakileri... Bende kabahat ki, senin iyi olduğunu istiyorum. Ver ellerini.

Kızcağız bilir ki, bu sözler kızgınlık sözleridir, gelir geçer. Ana kız gene sevişirler.

Nasıl ki öyle de oldu. Yarım saat sonra kızı anasının kucağına oturmuş, konuşuyorlardı. Anası, hem kızının densizliğinden şikâyet ediyor, hem de onu seviyordu.

— Bak, başın ateş gibi, ne olurdu şu ilâcı içeydin? Yarın sabah bir şeyciğin kalmazdı.

— Ben ondan korkuyorum.

— Sen deli misin? İlâçtan korkulur mu?

— Yok... Karnım korkuyor!

1946

HAYDAR BEYİN SAKALI

Kumandanın evinde ziyafet. Yemekten sonra vilâyetin valisi, Kumandanın kızı ile bahçeye çıktı. Ağaçları renkli fenerlerle donatmışlar. Yolları, çimenleri sulamışlar. Yapma kayalardan sular damlıyor. Havuzun yüzünde renkli ışıklar buruşup siliniyor.

Bahçenin güzelliğine, gecenin serinliğine, karnının tokluğuna, yanındaki kızın güzelliğine, hoşluğuna bakmıyarak vali bey, üzüntülü. Kumandanın kızı ile havuzun kıyısına gelip durdular. Arkadan valinin karısı geldi, Kumandanın kızının orada olmasına aldırmayarak, kızgın, dargın, kocasına söylenmeğe başladı.

— Yok yere, gene adamcağızın kalbini kırdınız. Ben anlamıyorum ki... Bu adam ne yaptı? Ne kabahati var? Karısının, kızının yanında! Zavallı karısı ne oldu!

Vali sabırsızlıkla:

— Hoşlanmıyoru u u um, diye cevap verdi. Zorla değil ya! Ben onun suratından hoşlanmıyorum.

Valinin karısı daha ziyade öfkelendi:

— Lâkırdı mı bu Allah aşkına, dedi. Herkes vali beyin hoşuna gitmek için suratını değiştirecek değil ya... Sana bir fenalığı var mı? Hem karısının,kızının yanında...

— Canım, hoşlanmıyorum, diyorum. Hoşlanmak adamın elinde mi?

— O adamın da suratını değiştirmek elinde mi? Hem bu nerede görülmüş şey!..

— Onun suratından hoşlanmıyorum. İşte bu.

Valinin karısı bu sözleri gülünç, çocukça buldu. Fena bir söz söyleyip yeni bir uygunsuzluk çıkarmamak için:

— Bilmem, dedi. Bana kalırsa çok fena, hem çok ayıp doğrusu...

Hizmetçi kahve, cıgara getirdi. Valinin hanımı ceza reisinin karısının yanına gitti. Vali bey, kumandanın kızı ile yalnız kalınca, yumuşadı:

— Hanımın söyledikleri haklıdır, dedi. Bu adama karşı hiç sebebi yokken haksız oluyorum. Bilmem niçin yüzü bana fenalık telkin ediyor!

Kumandanın kızı hiç cevap vermedi, sustu.

Vilâyet mühendisi Haydar bey, zararsız, kendi halinde bir adam, elinden ne iyilik gelir ne de kötülük. Kendine göre, terbiyesi, nezaketi de var. Vali de kötü adam değil. Doğrusu aranırsa, o da vilâyet mühendisi Haydar beye benzer. Kimseye kötülük etmek istemez. İyilik etmesi de tesadüfe bağlıdır. Neden vali, bu Haydar beye kızıyor? Bilinemez. Vali, kendisi de bilmiyor. Bu gece sofrada, herkes konuşuyor, Haydar bey de arasıra söze karışıyordu. Bir aralık kumandanın karısı bilmem ne münasebetle, kolundaki bileziği methetti, herkese de methettirmek istedi. Herkes de onun istediği sözleri söylediler. Bu sırada Haydar bey de söze karıştı. Kumandanın hanımına:

— Hanımefendi, dedi, bileziğe kıymet veren de takıldığı bilektir!

Kumandanın hanımı, gülerek:

— İltifat olarak kabul ederim, dedi.

Bu sözleri işiten vali, biraz kaşları çatık, biraz da dargın:

— Haydar bey, dedi, siz bir vilâyet mühendisine yakışandan çok fazla lâtifecisiniz.

Haydar bey ilkin anlamadı. Kumandanın karısına taş atılıyor, sandı. Sonra alınarak bozuldu, sıkıldı

— Ne gibi efendim? diyecek oldu.

Vali çatkın :

— İşte öyle, dedi...

Haydar beyle beraber, başkaları da bozulur gibi oldular. Gülüp eğlenilen sofraya, bir durgunluk çöktü. Kumandanın karısı herkesten çok sıkıldı, hiçbir söz bulamadı. Haydar beyin sözünden vali, bir fena mâna mı çıkardı? Acaba kumandanın hanımı onu müdafaa etse, daha fena mı olacak? Bu anlaşmazlık sofra halkına bir somurtkanlık getirdi.

Haydar beyin karısının rengi uçmuş, elleri titriyor, kızı baygınlıklar geçiriyordu. Yanında candarma binbaşısı Arif beye dert yandı:

— Her gün söylerim, dedi. Biz alışık değiliz, böyle yerlere, gitmiyelim, derim. Sağ olsun babam, dinlemez. Bu vali de bizden hoşlanmıyor. Bu gece de gene söyledim. Beni dinlemediler.

Binbaşı Arif bey, valiye işittirmekten korkarak yavaş, çok yavaş sesle:

— Aldırma, dedi. Ana, baba terbiyesi görmemişin kusuruna bakılmaz.

Durgunluk, sofraya sindi. Vali de bu soğukluğu anladı. Hesap İşleri Müdürüne lâtife ederek durgunluğu bozmak istedi ise de söze karışan olmadı.

Havuz başında, ayakta kahve içer, kendisini avutmak için mânasız şeyler söylerken, yanlarına kumandan geldi.

— Bizim mühendis, dedi, galiba sizin canınızı sıkmış. Çok terbiyeli adamdır ya, neyse olur.

Vali doğrusunu söyledi

— Bence bu zavallı adamın hiç kabahati yoktur, dedi. Fena bir söz de söylemedi ama, bilmem neden ben onun yüzünü görünce sinirleniyorum. Kendisine teklif edeceğim, yüzünü değiştirsin.

Kumandan anlamadı

— Nasıl değiştirsin? dedi.

— Değiştirsin..... Gözlük taksın, sakal salıversin, efendim? Nihayet ne yapmak lâzımsa yapsın...

Kumandan bu fikri biraz aykırı buldu:

— Hıım, dedi. Bir meseledir...

— Şimdi de kendisine teklif etmek istiyorum efendim? Çünkü bilmezsiniz, nihayet benim için de bir üzüntü oluyor. Meselâ bu akşam. Benim vaziyetim de biraz şey oldu. Hanımefendiye karşı... Kendilerinden özür dilemek isterim.

— Yok canım, hanıma karşı bir şey yok ya! Fakat nasıl arzedeyim, arada bir şey yokken... Gene siz nasıl münasip görürseniz.

— Evet, evet, bunu pekâlâ yapabilir. Kendisine de hiçbir zararı olmaz, belki faydası olur, efendim? Haydi, o tarafa gidelim.

Yemekten sonra herkes bahçeye çıkmıştı. Karısı, kızı ile Haydar bey bir karanlık köşede konuşuyorlardı. Karısı, ye'sinden ne söyleyeceğini şaşırmış, susuyor. Kızı soruyor:

— Kuzum, siz ne dediniz de, bu adamı kızdırdınız? Bilmiyor musunuz, işte bizden hoşlanmıyor.

— Canım, valla fena bir şey söylemedim.

— Ben, gelmiyelim, dedim de beni dinlemediniz. Kumandan beyin hatırı olmasa, şimdi kalkalım, gidelim, derdim, ama hemen Allah bana sabır versin!

Kumandanla vali, Haydar beyin olduğu tarafa yaklaştılar. Vali seslendi:

— Haydar bey, dedi.

— Efendim! diye mühendis koştu.

Haydar beyin karısı ile kızı heyecandan bayılacaklardı. Vali, söze nasıl başlıyacağını kestiremedi. Öksürdü. Sonra:

— Siz de elbette dikkat ediyorsunuz ki, dedi, ben çok defa sizin hakkınızda... Yani, belki ihtara mecbur oluyorum. Efendim? Yani haksız oluyorum da denebilir. Efendim? Bunu sebepsiz olarak kabul edemezsiniz. Yahut edemeyiz. Bir sinir meselesidir. Ben sinirleniyorum. Sinirime de sebep, fizyonomi meselesidir. Ben bu şeyi kabul ediyorum, efendim? Siz de bu fizyonomiyi kabul etmelisiniz. Yani işin açıkçası, siz de bu suratı değiştirmelisiniz. Ben size, filân şeyi yapın diye tavsiyede bulunmam, çünkü herkes suratını tanzim etmekte hürdür. Ancak sizin yanaklarınızın sarkıklığını kapamak için, meselâ bir sakalla işi tamam etmek mümkündür sanıyorum. Efendim?

Vali çok söyledi ise de, Haydar bey pekaz bir şey anlıyabildi. Her ne sebeple ise sakal salıvermek lâzımmış.

— Başüstüne, emredersiniz, diye cevap verdi.

— Her ne hal ise, bir çare bulmalı. Çünkü nihayet birlikte çalışacağız.

Vali, fena adam değil ama, işte herkesin bir hasta tarafı var ya, bu da bu türlüsü. Neyse, bu netice orada bulunanları memnun etti. Vali, kendisi de memnun oldu ve Kumandana dönüp:

— Bir küçük poker emretmez misiniz? dedi.

— Ne demek, şimdi.

— Ama, şurada bahçede.

— Gel, içerden oyun masalarını getir!

Vali bey, kumandanın hanımı, maarif müdürü, belediye reisi oturup oyuna başladılar.

Gece yarısını iki saat geçe, misafirler dağıldılar. Vali beyle hanımı otomobilde dargın gibi idiler. Evde yeniden bir ufak münakaşa daha oldu. Hanım, kocasını beğenmiyordu.

— Herkesin saçına, sakalına karışmağa, bizim ne hakkımız var? Siz bıyıklarınızı bile tıraş ederken, zavallı adama sakal salıverdirilir mi? Elâlem size ne der!

— Elâlem ne diyecek? Bütün vilâyet erkânı orada idiler, ne dediler? Hepsi bana hak verdi.

— Hepsi yüzünüze karşı dalkavukluk ettiler. Bakalım, arkanızdan ne diyecekler!

— Yok, rica ederim. Bu kadarını da bana bırakınız. İnsan âmirine hoş görünmeğe mecburdur. Bu kadar şey için her vakit şey edilebilir. Ben, koca vilâyeti idare ettikten sonra, böyle küçük bir meseleyi elbette senden daha iyi takdir ederim.

— Eğer vilâyeti de böyle idare ediyorsan...

— Böyle yahut başka türlü, idare ediyorum ya. Bugün de buranın valisiyim ya!

Karı koca birbirine dargın yataklarına girdiler. Biraz sonra biri ince, öteki kalın, iki horultu odayı kapladı.

1946

GÜL HANIMIN ANNESİ

Anası babası ile birkaç gündür, Ankara'nın bir otelinde oturuyorlar. Beş yahut altı yaşlarında, ince, pek sevimli, tatlı, yaramaz bir kızcağız. Sabahtan akşama kadar belki otuz defa, belki kırk defa, otelin merdivenlerini inip çıkıyor, her yeri dolaşıyor. Otelin sahiplerini, garsonlarını, aşçılarını, müşterilerini, herkesi tanıyor. Kendisini tutmak, sevmek isteyenlerden kaçıyor, konuşmak isteyen olursa hemen ahbap oluyor. Lokanta müşterisi hanımlardan kendi kendine tanıştığı, konuştuğu, dostluk ettiği hanımlar var! Onların davetlerini kabul ediyor, onlarla oturup yemek yiyor; onlara adını, kim olduğunu, babasını, anasını anlatıyor. Burada niçin oturduklarını söylüyor. Burada hangi odada oturuyorlar, İstanbul'daki komşuları kimlerdir, ağabeyleri hangi mektebe gidiyorlar, babası ne zamandanberi burada, nereye gidecek, Ermeni matmazellere, bakkal Hacı'ya, kapı önünden geçen dilencilere, kendi bebeklerinin hikâyelerine kadar hepsini anlatıyor.

Otelde tanıdıkları içinde, en çok sevdiği Edibe hanım; kendi kendine bulup dost olduğu bir genç hanım. Ona tanıtılmak için bebekler, lokantaya kadar iniyorlar, takdim olunuyorlar: «Bunun adı, Gül hanım! Bunun Melâhat...» Eğer be-

beklerin adları değişmiş ise (bebeklerinin adlarını değiştirmekten hoşlanıyor) yeni adları ile beraber eskileri de haber veriliyor. Sonra İstanbul'daki evin hikâyeleri ile hâtıraları anlatılıyor: «Ayşe abla parmağını kapıya sıkıştırmış idi, onu hekime yollamışlar; Ayşe abla ağlamış... Fatma gece merdivenden inerken bir gölge görmüş, bu cindir demiş, hemen odasına kaçmış... Hikmet'in kulağı ağrımış.»

Anlattıklarını, çok çocukça, çok tatlı anlatıyor. Sanki onun tanıdıklarını, herkes tanıyormuş, onun sevdiklerini herkes seviyormuş gibi konuşuyor. Kendi anlatacaklarını bitirdikten sonra, karşısındakilere soruyor: «Siz bu otelde mi oturuyorsunuz? Adınız ne? Niçin yemek yemiyorsunuz?», eğer anlamadığı cevaplar verirler; yahut onun gönlünü yaralıyacak bir lâtife ederlerse, hemen kaçıyor, sokulmuyor ve bütün çocuklar gibi kendini sevenleri pek güzel seçiyor ve tanıyordu.

Çokları onu seviyorlar. Lokanta kapısından, dudaklarında herkesi avlayan sevimli, yaramaz çocuk gülümsemesi ile göründü mü, hemen her yerden sevgi ile karşılanıyor, çağırılıyor. Masaların arasından sıvışarak anasının, babasının yanlarına gidiyor. Yakın tanıdık beylerden yanına gelenler, hatırını soranlar da oluyordu.

Garsonlara yüz vermiyor. Tutmak isterlerse, kaçıyor. Kaçamazsa, tırmalıyor. Ortalıkta kimse bulunmadığı saatlerde, odalarına çıkıyor, Gül hanımı uyutuyor. (Daima, en yeni ve en sevdiği bebeğin adı Gül hanımdır). Ona yemek yediriyor, elbisesini değiştiriyor, ilâç içiriyor; kendisine ne yapıyorlarsa, o da Gül hanıma yapıyor. Anasının dalgınlığına getirebilirse, bir aralık kaçıp, kapı önüne kadar inmek de var!

Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor. Anası, otelin hemen her saatte boş olan üst kat salonunda, arkasını kış güneşine vermiş, bir iş işliyor. Kız geziniyor, bebeklerini kanapenin üzerine sıralıyor. Yahut çocuklarını kucağına alıyor, kâğıt şemsiyesini açıyor, geziniyor, bebeklerle konuşuyor.

Bir gün, böyle dalgın oynarken, anası onun elini bağlı gördü, merak etti.

— Gel bakayım, ne oldu parmağına?

— Kesildi...

— Nerede kestin? Getir bakayım!

— Yok anne, oyunda kesildi.

— Doğru söyle...

Parmağını çözdüler, hiç bir şey yok.

— Parmak kesilmesi de oyun olur mu? Nereden aklına geldi?

— Dün, Seher parmağını kesmedi mi?

Dün, hizmetçi kız parmağını kesmişti, Gül hanımın annesi de onu görmüş, özenmiş... Tekrar parmağını bağladılar, gene bebekleri ile oynamağa başladı, yattıkları odaya girdi. Aradan bir zaman geçti, hiç ses yok! Gül hanımla annesi odada ne yapıyorlar? İkisi de uyudular mı? Çünkü çok defa böyle oluyor: Gül hanımı uyuturken annesi de uyuyup kalıyordu.

Kızın anası sofadan seslendi:

— Gül hanımın annesi! Ne yapıyorsunuz orada?

— Hiç anne, temizliyorum.

— Ne temizliyorsun?

— Gül hanım balık yağını döktü de...

— Nereye döktü?

Kadın, hemen işini bırakıp odaya koştu. Gül hanıma balık yağı içirilmek istenilmiş, şişesi bulunmuş, kaşığa konmuş, yahut konmak istenilmiş, bu sırada şişe devrilmiş, balık yağı yere dökülmüş ve annesinin kanape üstünde serilmiş duran elbisesi de lekelenmiş... Ne yapmalı! Gül hanımın annesi, temizlemek istemiş, havlunun ucunu ıslatmış, ipek entari silinmiş. Annesi seslendiği vakit, daha da siliniyormuş...

Kadın kızar, müteessir olur. Kızına çıkışır:

— Ama sen artık sahiden de arsız oldun, der. Görüyor musun şu yaptığın, işleri!.. Ben şimdi ne yaparım, başka elbisem de yok! Yemeğe ne ile inerim? Canım, sen niçin kendi bebeklerinle oynamıyorsun da, her yeri karıştırıyorsun?

— Gül hanım balık yağı içecekti...

— Sen deli mi oldun, hiç bebek balık yağı içer mi?

— Sahiden değil, anne.

— Yalandan olsun. Balık yağı şişesiyle oyun olur mu?

— Azıcık içirdim.

— Sürme ellerini üstüme. Bak buraları da berbat. Bilsem, şu seni şeytanlar mı dürtüyor! Dur, çıkarayım onları arkandan. Ben seni İstanbul'a alıp götüreyim, bir daha hiçbir

yere çıkarmıyayım da, sen görürsün... Senin gibi pis hanımları kimse sevmez...

Annesi darılır, azarlar. Üst baş temizlenir, değiştirilir. O gece yemekte Edibe hanımı buldu. Ona anlatıyordu:

— Biz artık İstanbul'a gidiyoruz.

— Yaaa, neden böyle?

— E, ne yapalım. Annemin başka entarisi kalmadı. Esbapları İstanbul'da...

— Ya, demek beni bırakıp gidiyorsun?

— E, annemin entarisine bugün balık yağı döküldü.

— Vah vah, leke olmuştur.

— Oldu. Gül hanım balık yağı içiyordu, şişe devrildi.

— Haaaa, desene şunu sen döktün! Ah, seni ah! Gördün mü bir kere yaptığın işi!

— Ben yıkıyacaktım, annem bırakmadı.

— Ne yapsın, elbet de bırakmaz.

Çocuğun dediği doğru çıktı. Ana kız otelden gittiler. Erkek yalnız kaldı. Bu iki hanım yerlerini boş bıraktılar. Gözler, epeyce zaman kırmızı beresi, beyaz örme hırkası, kumral saçları, emsalsiz parlak gözleri olan bu incecik, küçücük hanımı aradılar.

1946

İKİ ZİYARET

Mütekait asker hekimi Şakir Mustafa bey, bayramın üçüncü günü, İstanbul'da Çengelköyü'ndeki küçük yalısının selâmlık odasında oturuyor, eline geçen, günü geçmiş bir gazeteyi okuyordu. Anadolu kıyısından Boğaz'a çıkan sabah postalarından biri geçti, dalgası rıhtım taşlarına vurdu, Kayıkhane içine yayıldı; biraz sonra bir düdük sesi, dağlardan geri geldi. Aradan on dakika geçmeden sokak kapısı vuruldu. Taşlıkta kadın sesleri duyuldu. İstanbul'dan misafir gelmiş olacak! Aradan beş on dakika daha geçti, bu sefer doktorun oturduğu odanın kapısı vuruldu. Doktorun sesi boğazında düğümlendi, birdenbire «giriniz!» diyemedi. Öksürdü, sonra:

— Buyurun! dedi.

Odaya, piyade zabiti gibi giydirilmiş küçük bir çocuk girdi. Kapıyı kapadı, döndü, sert adımlarla ilerledi, doktorun önüne gelince topuklarını birbirine vurup selâm verdi, elini uzattı. Doktorun elini tuttu, salladı. Sonra, yarım sol etti, yan tarafta duran koltuğa tırmandı oturdu, gözlerini duvarın bir noktasına dikti, öylece hareketsiz kaldı.

Doktor, bu ziyaretten biraz şaşırmış gibi, elinden gazetesini bıraktı, gözlüğünü düzeltti, biraz başını biraz da kaşlarını kaldırıp ziyaretçisine baktı. Ziyaretçi, dokuz on yaşlarında,

fena beslenmiş, kavruk, cılız bir çocuk. Şüphesiz tanıdıklarından birinin çocuğu olacak. Sırtında bir piyade zabit ceketi var. Başında kabalak, belinde manevra kayışı, ayaklarında getirler, mahmuzlar, yanında da kasatura!

Doktor düşündü: «Eskiden de böyle özenen ana babalar, çocuklarına kılıçlı, sırma apoletli, yuvarlak püsküllü, kaloş fotin kunduralı bir müşir elbisesi giydirirler, omuzuna mavi boncuklu bir nazarlık takarlar, cebine de çöreotu, üzerlik tohumu korlardı. Yeni moda müşirleri tasfiyeye tâbi tutmuş, mülâzimliğe indirmiş!» dedi.

Çocuğun öyle resmî, o kadar cansız bir duruşu var ki, onunla konuşmak insana bir kukla ile konuşmak kadar mânasız geliyor. Doktor ne söyleyeceğini, bu çocukla nasıl konuşabileceğini birdenbire kestiremedi. «Merhaba!» demek istedi, olmadı... «Hangi mektebe gidiyorsunuz?» diye sorsa, pek damdan düşer gibi olacak. Sonunda yavaş sesle:

— Hoş geldiniz! dedi.

Çocuğun cevabı hazırmış: Haniya, nasıl asker bölük yoklamasında tek çift sayarsa, nasıl kendilerini bölük, takım komutanlarına takdim eder, taburlarını, mangalarını, isim ve hüviyetlerini bildirirlerse, o sesle, öyle yüksek, katî ve resmî sesle:

— Hoş bulduk, efendim, dedi.

Doktor durdu, yan gözle çocuğa baktı. Çocuk susmuş duruyor. Bir söze başlamış olmadı. Bu sefer doktor, ziyaretçisinin adını sormağı düşündü.

— Sizin adınız nedir? dedi.

Çocuk gene o ses, gene o tavırla:

— Özdemir Selâhattin Akyıldırımoğlu, diye cevap verdi.

— Hımmmm! E, pederinizin adı nedir?

— Yusuf Cengiz Akyıldırımoğlu!

Doktor boynunu büktü,

— Hiç de tanıyamadım, dedi... Bu Yusuf Cengiz bey ne iştedir?

— Birinci Grup Birinci Mıntaka Eczacıbaşısı.

— Haaa! Yusuf bey... Anladım!

Doktor çocuğu tanıdı. «Eczacı Yusuf'un oğlu! Öyle ya, son zamanlarda büyüdü, mühim adam oldu diyorlardı... Cen-

giz Akyıldırımoğlu... Akyıldırımı da nereden bulmuş! İnsan kırk yıl düşünse aklına gelmez» diye düşündü.

Bu Yusuf, hanımın sütninesinin oğludur. Anası Çerkes azatlılarından idi. Babası da galiba Arapkirlidir. Tefecilik eder, ev alır satar, açıkgöz bir adamdı. Yusuf'u, doktor, Eczacı Mektebine yazdırmıştı. Mektebi bitirdi, kendi halinde, sessiz, bir asker eczacısı oldu. Eğer bu dehşetli muharebeler, bu ihtilâller, bu istilâlar olmasa, kırk yıl askerî eczacı Yusuf efendi olarak kalırdı. Şimdi, eski sıralar bozuldu, yeni sıralar, yeni nizamlar gelinceye kadar böyle olacak!... Bak Yusuf'a «Akyıldırım» olmuş!.

Doktor, çocuğun, anası ile birlikte bayram tebrikine geldiklerini anladı; sonra bunun anasını da hatırladı. Karaca, kuruca, ufak tefek bir kadındı. Adı ne idi? Hatırlayamadı.

Çocuğu böyle tanıdıktan sonra, onunla konuşmak, doktor için biraz daha kolaylaştı.

— Sen hangi mektebe gidiyorsun? diye sordu.

— Nümune Mektebine.

— Nümune Mektebi mi? Hangi Nümune Mektebine?

Çocuğun kurgusu bozuldu. Cevabını ezberlemediği bir sual karşısında kalmıştı. «Hangi Nümune Mektebine acaba?» diye düşünür gibi oldu ve başını çevirdi, doktora baktı. Deminden olduğu gibi yüksek sesle söylemeği bırakarak, asıl kendi sesiyle, kendi uslu çocuk sesiyle yavaşça:

— Bizim Nümune Mektebine, dedi.

Nasıl aktörler sahnede rollerinden dışarı söz söylemekten korkarlarsa, bu çocuk da onlar gibi, ezberlemediği suallerin cevaplarını vermekten korkuyordu.

— Sen annenle beraber mi geldin?

Çocuk başını salladı, «evet» demek istedi. Doktor, çocukla konuşabilmek için yeni şeyler sormak mecburiyetinde idi.

— Mektepte size ne okutuyorlar? diye sordu.

— Mektepte... ...İşte ders okuturlar.

— Ne dersi?

— Hiç; bayağı ders işte!

Çocuğun bu cevabından sonra, doktor kendi sualini saçma buldu. Ders işte! «Her yerde, her mektepte ne okutuyorlarsa, bilmiyor musun?» demek istiyordu. Bu sefer, çocuk:

— Babam da evde okuturdu, dedi.

— Ne okuturdu?

— Hâkaanın eşiğinde, demir senin, iman benim, Mehmetçik'in kaygusu...

Doktor anlamadı.

— Bunlar nedir? diye sordu.

Bu sefer çocuk ne cevap vereceğini bilmiyerek:

— Efendim, dedi.

— Bunlar, diyorum, bu saydığın şeyler nedir?

«Nedir, kimbilir?» demek ister gibi çocuk dudaklarını büktü.

— Bunları siz okuyor musunuz?

Çocuk başı ile «evet» der gibi işaret etti.

— Bunlar kıraat mi?

— Evet... Okumak işte...

— Nasıl okumak?

Çocuk durdu. Sonra doktora bakarak:

— Okuyayım mı? diye sordu.

— Oku ya!

Çocuk, anlamadığı bir sorgu sualden sonra, işin tabiî yoluna girdiğine sevinmiş gibi hemen koltuktan atladı, doktora dönüp ayaklarını açarak, kollarını uzatarak, sesini titreterek, yalnız bu sefer keskin asker sesiyle değil, hatip, şair, aktör sesiyle söylemeğe başladı:

— İman benim, demir senin, dedi, ah... Hudutta gene boru çalıyor, ölüm borusu! Hayır, hayır hücum borusu... Hücum borusu. Sus ey menhus düşman, ey menhus baykuş, bende iman var, bende iman var. «Ben Türk yavrusuyum ölemem! Benim beynim bir volkandır. Benim başımda ilim irfan nuru, din nuru, iman nuru parlıyor. İlim ve irfan! Ah, ey ilim koş! (pek fazla bağırarak) Kooş! (sesini alçaltarak) Zira önümüz yokuş!...

Alt tarafını hatırlayamamış gibi, biraz durduktan sonra yeniden başladı:

— Kimdir şu viranede ağlayan? Şu viranede ağlayan kimdir? Hangi öksüz, hangi yetimdir? Hayır, hayır hakan ağlıyor, kaan ağlıyor... Ağlama hakanım, ben geliyorum. Seni ağlar görünce damarlarım koptu, kalbim çatladı hakaanım! Bak,

senin önünde, senin eşiğinde dize geldim... Ah, ey menhus düşman! Artık karşımdan çekil, durma git, yıkıl! Sen de ey baykuş sus... Sizde demir varsa bende de iman var. Ateş olsan, toprak olur seni yutarım. Demir olsan, ateş olur seni eritir, yakarım... İşte geliyorum! Nedir, o? Top patlıyor (Güler). Evet... Hücum hazırlanıyor. Lâkin, ah lâkin, beni görmüyor musun? Öyle ise al, al hain, o sendeki demirse, bu da imandır!

(Çocuk odanın köşesinde hücum eder, sanki vurulur, düşer, oyun da biter).

Çocuk, yorgun, eski oturduğu koltuğa tırmandı. Yorulmuştu, soluyordu. Doktor da geniş bir nefes aldı.

— Bunları sana, baban mı okutuyor? diye sordu.

Çocuk soluyarak:

— Şimdi değil, dedi, eskiden okuturdu.

— Şimdi okutmuyor mu?

— Şimdi işi çok, geç geliyor.

— Haaa, eh... İsabet!...

— Almanya'ya gitti.

— Kim? Baban mı? Ya!

— Bize mürebbiye getirecek.

— Âlâ!

— Ama, annem Alamanca öğrenemez ki.

— Neden?

— Öğrenemez. Zaten annem hanım olmak istemiyor ki! Onun gözü hizmetçilikte...

— Çok şey!

— Mürebbiyeden belki biraz fason öğrenir.

— Nasıl fason?

Çocuk nasıl fason olduğunu bilmiyordu, sustu. Doktor da sözünü tekrar etmedi. İkisi de düşündüler, kaldılar. Böyle bir zaman geçtikten sonra, dışardan kadın sesleri duyuldu, biraz sonra da oda kapısı açıldı. Doktorun hanımı: «Bakın, Nadir hanım sizinle bayramlaşmağa geliyor,» diyerek girdi, arkasından Nadir hanım, kızı, beslemesi girdiler.

Yerden temennalar, iltifatlar. O aralık besleme kız da doktorun eteğini öptü ise de, yan tarafa geldiğinden doktor göremedi. Hepsi oturdular. Hatır soruldu.

Nadir hanım, başında tülbent baş örtüsü, yüzü biraz çokça pudralı, saçları biraz kabartılmış, tepesine topuz yapılmış, esmer, karakuru bir hanım. Hemen hiç değişmemiş; doktor görünce tanıdı.

Kızı, on üç on dört yaşlarında, anasına benzer, şımarık bir kız, anasının yanına oturmuş, sanki kendini saklamıştı.

Lâkırdısı bol bir hanım olduğu Nadir hanımın yüzünden belli. Yalnız söze başlamak yeter. Son zamanlarda, Yusuf efendi: «Âdi sözler konuşuyorsun!» diye biçareye ağız açtırmıyordu. O da acısını, kocasının bulunmadığı yerlerde çıkarıyor.

Doktor söze başlamış olmak için, yeniden keyif sordu:

— Nasıl, efendim, iyisiniz ya?

Nadir hanım:

— Rabbime bin şükür, doktor bey, dedi. Hamdolsun bir kederimiz yok. Bugün on beş gün oluyor, Yusuf efendi gitti. Bir haber alamadık. Onu biraz merak ediyorum. Giderken de, üstünüze afiyet, nezle olmuştu. Gitti, ne bir tel çekti, ne de mektup yazdı. Yazı bilenlerin de hepsi böyle oluyorlar. Ne hikmettir bilmem! Ben yazı bilsem, her gün mektup yazardım. Doğrusu doktor bey, kimseler kocasının mesnedi arttığını istemesin. O Yusuf gitti, yerine başka biri geldi! Evde yüzünü görmek nasip olmuyor. *Sırfen* değişti. Diyorum ya, keşke memuriyeti daha ufak olsaydı da, evine de hayrı olaydı.

Doktor gülerek:

— Canım efendim, canı sağ olsun da, dedi...

— Amenna! Her işin başı sağlık, ama, böyle giderse, Allah hemen sonunu hayırlara tebdil etsin... Ben kendim için değil, bana sorsan kendisine güvenen borazancı başı olur. Benim derdim, bunlar.

Nadir hanım, çocuklarını gösterdi. Doktor gene gülerek:

— Nadir hanım, dedi, maşallah çocukları büyüttün!

Kız, büsbütün anasının arkasına saklandı. Anası kızına:

— Doğru otursana! Ayıp değil mi? diye bir kumanda verdikten sonra, doktora dönerek:

— Şükür yetiştirene doktor bey, dedi. Bunun boyu, benim boyumu geçiyor. Bundan sonra soran olursa, hemşiremdir diyeceğim, diyorum da, bana kızıyor.

Kız, anasına kızdığını gösterecek surette homurdandı.

— Baksanıza, işte böyle söylenir. Onlar büyüdüler, ama, doktor bey, biz küçüldük. Diyorum ya, Rabbim bize rahat kısmet etmemiş. Bu yaşta bakın ne hale girdim.

Doktor gözlüğünü düzeltti, kaşlarını kaldırdı. Nadir hanımı tetkik edecek, teselli için birkaç söz söyleyecekti, doktorun hanımı vakit bırakmadı.

— İlâhi Nadir hanım, dedi, daha dur bakalım. Önde biz varız...

— Aa, hiç öyle değil, inan olsun, ben sizi değme tazelere değişmem...

— Siz seversiniz de öyle geliyor. Hiç insan kendini bilmez mi?

İki kadın uzun uzun birbirini methettiler, teselli ettiler, doktor da yalan söylemekten kurtulduğuna sevindi.

Hanımların karşılıklı birbirini methetmeleri uzadı, sonunda Nadir hanımın, çocuklarını ne mihnetler ve eziyetlerle büyütebilmiş olduğu hikâyesine karıştı. Ne uykusuz geceler geçmiş, kaynanasından ne sözler, ne tekdirler işitmiş... Emzikli iken korkup sütü mü kaçmamış, üstelik bir de boğazı yara mı olmamış; kız bir yandan durmaz ağlarken, kocası yatağı kapınca başka odaya kaçar Uzun hikâyeler...

Nadir hanım ağzını açtı, çürük kara dişlerini, çektiği üzüntülere, sıkıntılara, uykusuz gecelere şahit olarak gösterdi. Şimdi, kocası, diş taktır deyip duruyormuş, ama, adamın ağzına ölü dişleri takarlarmış diye, Nadir hanım iğreniyor, dişlerini yaptırmıyormuş.

Doktor, bu yaşa kadar birçok kadınlardan, yüzlerce, binlerce defa dinlediği bu sözleri, bu hikâyeleri, bu şikâyetleri bir defa da Nadir hanımdan dinliyor. Doktor dinledikçe, Nadir hanım da hikâyesini büsbütün uzatıyor, gözlerini süzüyor, boynunu kırıyor, bütün ince kadın lûgatlerini kullanıyor, çektiklerini büsbütün acıklı bir şekle sokmak için, elinden ne gelirse yapıyordu.

— Bu kıza verdiğim emek, hanım... Ne olacağı daha o zamandan belli idi. Tıpkı rahmetli kaynanam! İnat, Çerkes damarı. Nuh der, peygamber demez. Hanımı büyüttük, şimdi bakalım ne mürüvvetlerini göreceğiz. Tutumunu hiç beğenmi-

yorum ya... Bu yaşta, kürek kürek pay.. Neyse artık, doktor beyin yanında söylemiyeyim. Yalnız, gücüme gitmiyor mu? Allah biliyor ya! Kalbim kırılıyor. Bu oğlan bile babasından ne görse onu yapmağa kalkar.

Doktorun hanımı, dönüp çocuğun çenesini okşadı:

— O büyüsün, bak ne akıllı bey olur, dedi. Artık, sekizini bitirdi mi? diye de Nadir hanımdan sordu.

— Bu Receb-i şerif Kandilinde, dokuzunu bitirdi, onuna bastı.

Nadir hanım, bir dakika önce oğlundan şikâyet ederken, şimdi döndü, methetmeğe başladı:

— Yaşı ufaktır ama, doktor bey, hocaları pek beğeniyorlar. Bu sene mektepte tiyatro oldu, artık görseniz, herkes nasıl el çırptılar. Benim kör olsun tabiatım, ağlamaktan hiçbir şey göremedim.

Çocuğa:

— Kalkıp okusana, oğlum, doktor bey işitsin!

Doktor karşıladı:

— Siz gelmeden biz, onları okuduk bitirdik, dedi.

Nadir hanım, bu sefer de kızını anlatmak isteyerek:

— Bu da, dedi, ut dersi alıyor. Sesi de pek güzeldir. Ama, okumaz ki! Birşeyi «yap» dedin mi, inadına yapmaz.

Kızına:

— Bak, okusana, doktor bey işitir, Allah ömürler versin, o da bugüne bugün bir pederiniz sayılır, iftihar eder. Hani, neydi o geçen gün söylüyordun?

Kız, kafasını anasının arkasına sokmuş, homurdanıyordu. Nadir Hanım:

— Aman ne kadar ayıp! Unuttun mu, baban sana ne diyordu? Vallahi kimseler görmesin. Ben senin yerine doktor beyden utanıyorum.

Nadir hanım sözünün geçmiyeceğini, kızının okumayacağını biliyordu. Ancak, bu mevkide, anaların çocuklarına böyle demeleri âdetti, kaide idi, böyle denirdi. Ona da böyle demişlerdi, o da şimdi çocuklarına söylüyor.

Nadir hanım, kızına söyleyeceklerini söyleyip bitirdikten sonra, doktorun hanımına döndü:

— Yalan dünya, hanımefendi, dedi. İnsan gözünü açıp kapayıncaya kadar, gelip geçiyor.

İçini çekti. Doktorun hanımı da, onun arkasından derin bir nefes aldı. Onlara bakarak doktor da içini çekti. Bu iç çekişler, sözün bir dönüm noktasına geldiğini gösteriyordu. Bu arada doktor, besleme kızın kapı yanında hâlâ ayakta durduğuna dikkat etti. Saçları kesilmiş de yeni uzamış, gürbüz, açıkgöz bir kız. Nadir hanımın çocukları ne kadar uçuk benizli, yeşil renkli iseler, bu kız o kadar al yanaklı, o kadar sağlam bir çocuk.

Doktor, beslemeye:

— Otursana kızım, dedi, neden ayakta duruyorsun?

Kız da, hemen olduğu yere oturdu. Nadir hanım, kızın oturmasını terbiyeye muvafık bulmamış olacak ki:

— Baksana, hazırmış, dedi. Kız, ölüyor mu idin? Otur, deyince, hemen oturulur mu? Ben bu kıza bir türlü nezaket öğretemedim!

Besleme kız utandı, bütün kanı yüzüne çıktı, hemen de ayağa kalktı. Bu sefer de doktor sıkıldı. Kızı oturtmak için Nadir hanımdan müsaade istedi. O da, izin verdi ise de kız bir daha oturmadı. «Hiç olmazsa, dışarı çıksın da, orada otursun» dediler, besleme kız dışarı çıktı. Arkasından Nadir hanımın kızı da fırladı, onun arkasından da çocuk gitti. Doktora öyle geldi ki, dışarda Nadir hanımın çocukları, beslemeyi azarlayacak, belki de dövecekler. Ancak, arası çok geçmeden, anlaşıldı ki, kızın maksadı sesini işittirmekmiş. Dışarda okuyor:

Emdim lebini bir gece tenhada felekte,
Yâdında mı cânım, hani bir evde Bebekte...

Nadir hanım sırıttı,

— Burada doktor beyden sıkıldı da efendim... dedi.

Doktorun hanımı da:

— Sıkılacak ne var, doktor onun babası yerinde... diye karşıladı.

Kızın şarkılarına aldırmayarak, konuştular. Hemen hep, Nadir hanım söylüyordu. Hele söz Yusuf efendiye gelince, kimseye sıra vermiyordu. Nadir hanım, bir bakıma, kocası-

nın büyük adam oluşuna seviniyor. Bu yıllarda, herkes yemeğe ekmek bulamazken, onlar rahat geçiniyorlardı. Ancak ne faydası var ki, kocası onun eski kocası değil! Etyemez'de otururlarken, Yusuf efendi bir eczacı parçası idi ama, onun kocası idi. Şimdi ne oldu? Yusuf efendi ve bu iki çocuk ondan uzaklaşıyorlar, onu beğenmiyorlar. O, evde hizmetçi gibi kalıyor. Yusuf efendi ne istiyor? Bunu anlamağa çalışıyor, herkesten bunu sormak istiyordu. Nadir hanımın bugünkü bütün bu uzun hikâyeleri, bu dertleşmeleri, bu anlıyamadığı karanlık noktayı sanki aydınlatmak içindi.

Doktor sustu, doktorun karısı da açık bir fikir veremedi.

— Dünya değişti, hanım, hele erkekler bir acaip oldular. Hemen Allah sonunu hayretsin...

Bu sözler doğru mu? Nadir hanım dünyanın nasıl değiştiğini bilmek istiyor. Kimse ona kandırıcı bir söz söyliyemiyor. Kocası için konuştukça, konuşacağı geliyor, söz uzanıp gidiyordu.

Yemek vakti oldu. Birlikte yemek yediler. Doktor bir aralık savuştu, öğle uykusunu uyudu. Geldi. Hâlâ Yusuf efendinin «sırfen değiştiğini» konuşuyorlardı. En sonra, pek çok sıkılan çocukların zoru ile akşam, altı postasına dar yetiştiler.

II

Bu ziyaret, Büyük Muharebenin ikinci, yahut üçüncü yıllarında olmuştu. Aradan sekiz dokuz sene geçti. Bu arada Istanbul işgal olundu, Millî Mücadelemiz başladı, birçokları gibi Yusuf efendinin de başından epeyce korkular, sıkıntılar geçti. Hapsettiler, kaçtı. Bir zaman kaçak gezdi, sonra, bir yolunu bulup kendini Anadolu'ya attı. Bir zaman sonra da İzmir geriye alındı. Ordularımız İstanbul'a girdiler; Yusuf efendi de karısını, kızını Ankara'ya aldırdı. Yalnız oğlu Selâhattin - Kendini doktor'a Selâhattin Akyıldırımoğlu diye tanıtan çocuk - İstanbul'da mektepte kaldı. O zamandanberi, Yusuf efendi ailesi Ankaralı oldular. Arasıra da İstanbul'a geliyorlarmış.

Bir aralık doktor, Çengelköy'deki yalısını satacak, karısının Çamlıca'daki evinde oturacak oldu. Ne suretle ise, bu haber, o günlerde İstanbul'da bulunan Nadir hanımın kulağına gitmiş. O da, ötedenberi bir yalı almak istiyormuş, doktorun yalısını almak fikrine düşmüş, bu münasebetle de hem görüşmek, hem de yalıyı bir alıcı gözüyle görmek istemiş.

Bir sabah erken doktor, bahçesinde güllerini ayıklamakla meşgul iken, kapı çalındı. Doktor kendisi açtı. Başına gayet ince bir tül bağlamış, güzel yüzlü, güzel gözlü bir kız kapının önünde duruyordu.

— Burası, Şakir Mustafa beyin yalısı değil mi, efendim?

— Onun evi!

— A, siz doktor bey, değil misiniz?

— Ya, benim...

— Ben hanımefendiyi görmek istiyorum.

Doktor biraz düşünür gibi:

— Eh, görüş!

— Beni Nadir hanım gönderdi. Mahsus hörmetler etti. Sizi ziyaret etmek istiyorlardı da...

— Hangi Nadir Hanım? Ha, haaa... Ey?

— Eğer müsaade ederseniz ziyaret edecekler... Ben Nadir hanımın evlâtlığıyım. Eskiden de size geldimdi. Siz tanıyamazsınız ki, o zaman küçüktüm!

Doktor, gözlüğünü düzeltti. Kızın güler yüzüne dikkatle bakarak:

— Ya, tanıyamadım. Vah, vah, dedi.

Kız, doktorun bakışından gıcıklanıyormuş gibi güldü.

— Hanımefendi evde yoklar mı? diye sordu.

Doktor, hep o dalgın bakışla:

— Evde olmasına evdedir, istersen git gör.

Kız, doktorun yanından geçti, eve gitti. Doktor gene gülleri ayıklamağa başlayarak düşündü: «gönül kocamaz, derler, doğrudur! Ne güzel de kız... Eh, yalan dünya...»

Yemekte bu güzel kızın getirdiği haber konuşuldu. Doktor dedi ki:

— Nadir hanım, bizim evi bilmiyor mu?

— Bilir ama, olsun... Alacak olunca, insan elbette bir can gözü ile görmek ister.

Biraz sustuktan sonra doktorun hanımı:

— Nadir hanım, dedi, haber vermeden gelecekmiş ama, Sevim hanım «olmaz» demiş.

— Sevim hanım da kim oluyor?

— Canım, hanımın kızı değil mi? Kaç defa gördünüz!

— Nadir hanımın bir şımarık kızı olduğunu biliyorum, adının da Sevim olduğunu ilk defa işitiyorum.

— Asıl adı Behice idi. Şimdi Sevim diye çağırıyorlar!

— Bu Yusuf'ta da ad değiştirme merakı var.

— Aa, bir Yusuf'ta mı? Şimdi herkes adını değiştiriyor. Selim efendilerin Niyazi'ye şimdi Kara efe diyorlarmış. Yusuf da buradan kaçtığı vakit adını değiştirmiş, ona Sungur Alp bey diyorlarmış. Gazeteler bile Sungur Alp bey, diye yazıyorlar. Siz, hiç görmediniz mi?

— Hiç görmedim.

— Dikkat etmemişsinizdir.

— Dikkat de etsem, Sungur Alp beyin, Yusuf olduğunu nereden bilirim? Kendisini eskiden tanıyanlar ne diyorlarmış?

— Bilmem, eskiden tanıyanlar olsa bile... Onu eskiden öyle bir tanıyan var mıydı? Belki tanıyanlar da adını bilmiyorlardı.

— Yusuf da evi görmeğe gelecek miymiş?

— Yusuf burada yok ki.. O Anadolu'da. Ankara'da bir ev yaptırıyorlarmış. Nadir hanım, bir de İstanbul'da olsun diyormuş.

— Çok isabet!

Doktorla hanımı, cuma gününe kadar, her gün biraz Nadir hanımı ve ev satılması işini konuştular.

Nadir hanım, bu sefer öğleden sonra saat üç buçukta geldi. Doktor gene deniz üstündeki küçük odasında oturuyordu. Vapur geldi, biraz sonra da kapı çalındı, gene taşlıkta kadın sesleri oldu, sonra da odanın kapısı vuruldu.

Bu sefer odaya beyaz başörtülü bir Nadir hanım, bir şımarık kız, bir sıska çocuk yerine; iki süslü, Nadir hanım, lâcivert ceket ve kül rengi pantalon giymiş, beyaz gömleğinin geniş yakasını ceketinin üstüne çevirmiş delikanlı bir ço-

cuk, bir de o güzel yüzlü besleme kız girdiler. Hepsi doktora el verdiler, besleme kız da verdi. Kısacık boylu, karakuru Nadir hanımın yerinde şimdi, şişman denilecek kadar etlenmiş, toplanmış, yağlanmış bir hanım var. Dudaklarını hafifçe boyamış, başına güvez bir tül bağlamış, iki yanından iki zülüf, alnından bir tutam saç çıkarmış. Sanki fena da olmamış! Eğer bu kadar şişman, bacakları da iğri olmasa, eski Nadir hanıma bakarak çok güzelleşmiş denilebilir.

Doktor, selâmlaştıktan sonra, yerine oturdu. Gözlüğünü düzeltti, Nadir hanımı, kızını yukardan aşağıya süzdü. Ana kız, birbirine benziyorlar. İkisi de koyu renk kostüm giymişler. Kara eldiven, kara pabuç. Şık iki hanım.

Oturur oturmaz, daha ilk lâkırdı başlamadan, çantalarını açtılar, ufacık beyaz birer mendil çıkardılar, hafifçe burunlarını, ağızlarını siler gibi yaptılar. Birkaç dakika sonra besleme kız da onlar gibi yaptı. Her kabuğun içinde ayrı bir yaşayış var. Bu burun ağız siliş, onların, bugünkü yaşayışlarının bir icabı. Bu şekil içinde böyle yapılmak lâzım. Herkes böyle yapıyor.

Nadir hanımın kızı, belki anasından biraz güzelce. Yüzü biraz daha pudralı, dudakları biraz daha boyalı, başına bağladığı tül de biraz daha ince. Bu hanımın, şımarık mahalle kızı olduğu zamanları bilenler, onu rahatça tanıyabilirlerdi. Ancak, şakaklarından aşağı uzanan favorileri ile Meksikalılara benzeyen bu renksiz delikanlının o sıska çocuk olduğunu tanımak güçtü. Bu, o hitabe okuyan çocuğa hiç benzemiyor. Saçlarını iki yana ayırmış, kaşlarının ucundan dönüp kulaklarının arkasına takılıyor.

Nadir hanım, doktorun karısı ile kapı önünde başlayan söze devam ederek:

— Bizim, ziyarette kusurumuz çok hanımefendi, dedi. Bilmiyorum ki, olmuyor işte!..

Kız sözü anasının ağzından alarak:

— Zaten biz geleli daha kaç gün oldu, dedi. Benim tayyörüm vardı, annemin mantosunu yetiştiremediler. On beş gün hep provaya gittik. Burada o kadar tanıdıklarımız varken, hiçbirine uğrayamadık. Daha, Ankara'da adamakıllı bir terzi yok. Tekmil ecnebiler tuvaletlerini İstanbul'da diktiri-

yorlar. Gülseren hanımın Hilâlî Ahmerlikleri Paris'e yazıldı. Oradan, ölçü üstüne gönderdiler. Elbette onların makastarları başka, ama, ne olsa noksan oluyor. İnsan Paris'e kendi gidip diktirmeli...

Sevim hanımın fikrince, anası bir ziyarette nasıl konuşulacağını bir türlü öğrenememiştir. Her zaman Sevim hanım onun sözünü kesmeğe lâkırdısını kesmeğe mecbur oluyor! Bugün de kızı ona konuşulacak sözü işaret etmiş oldu. Nadir hanım kızının bıraktığı yerden başlayarak:

— Evet, dedi, Ankara'daki terzilerin hiçbiri bir şeye benzemiyorlar. Ben maron tuvaletimi diktireyim dedim, (kızına sorarak) neydi o Yahudi madamının adı?

— Aa, anne o Yahudi mi? Hâlis ecnebî madamı. Bir kelime Türkçe bilmiyor.

— Bilmiyor da bizimle nasıl konuşuyor?

— Tuhafsın, o da Türkçe konuşmak mı? «Biğ tuvağet vağ burğda biğ güğ...» diye konuşuyor!

Nadir hanım kanmadı ama, kızı ile çene yarışına girmek istemedi.

— Bilmem, dedi.

Biraz sustuktan sonra, gene Nadir hanım:

— Ecnebî madamıdır da, neden diktiklerini beceremiyor? diye sordu.

— Kadın pekâlâ modayı biliyor ama, işçisi yok!

Nadir hanım gene kanmadı, yeniden:

— Bilmem, dedi.

Ana kız konuşurlarken, doktor biraz kaşlarını, biraz da başını kaldırmış, onları dinliyor, ve Sevim hanım ile konuşmanın kolay olmıyacağını anlıyordu. Nadir hanımın tecrübesi olmak lâzım gelir. Öyle iken, bak bir satır sözde bir âlem yanlışı çıkıyor! Bunun için söz sırası geldiği halde doktor sustu. Doktorun hanımı da ancak bir şey sormakla lâkırdıya karışabileceğini anladı:

— Bey afiyettedir, inşallah, dedi.

Birkaç yıl var ki, Nadir hanım, kocasını «Sungur» diye çağırıyor. Bu yeni sözlere alışmak kolay olmuyor ama, başka çaresi var mı? Kızı ile, kocası ile her gün uzun uzun mü-

nakaşalar etmek, biraz da hakaret görmek istemezse, bunlara alışmalı. Yeni hayatları öğrenmeli.

Doktorun hanımı, kocasını sorunca, Nadir hanım şaşırmadı:

— Sungur mu, dedi, bilmem. Biz onu bir buçuk ay var ki görmedik. Kızına her vakit mektup yazar. Konya'dadır.

Doktorun hanımı sordu:

— Onlar artık Konya'da mı kalacaklar?

Sevim hanım cevap verdi:

— Muvakkaten, dedi. Tahkikat Komisyonu ile... Babam hiç istemedi ama, «İlle Sungur bey, sen de olacaksın» demişler.

Nadir hanım da ekledi:

— Zaten şimdi onsuz bir iş olmuyor ki...

Sevim hanım yeniden sözü alarak:

— Oradan Ereğii'ye geçeceklermiş, gazete yazdı. Oradan da artık buraya gelir, birlikte Ankara'ya gideriz, diyorum.

Doktor söze karışmak istemiyordu ama, boş bulundu:

— Tahkikat Konya'da ise, dedi, gidecekleri Ereğli de, belki Konya Ereğli'sidir; bu takdirde de İstanbul'a uzak düşer, doğru Ankara'ya giderler.

Sevim hanım, doktorun sözlerini bir lâtife sandı, ne demek istediğini de iyice anlıyamadı. Hafifçe gülerek:

— Hiç Konya'da Ereğli olur mu? dedi. Konya'da deniz var mı?

— Deniz yoktur ama, Ereğli vardır.

Sevim hanıma kalırsa: «Hiç Konya'da Ereğli olur mu? Ereğli, deniz kenarında olur. Hem olsa bile bunu Sungur beyin kızı Sevim bilmez de, bu bunak doktor mu bilir?»

— Ah, gazete yanımda olsaydı da gösterseydim, dedi.

Doktor, Sevim hanımı sinirlendirmekten korkarak:

— Yok yavrum, dedi, ben bilerek söylemiyorum, belki Karadeniz Ereğlisidir. Siz, Konya dediniz de, benim aklıma Konya Ereğlisi daha muvafık geldi. Olabilir, belki de Marmara Ereğlisidir.

Doktor, Marmara Ereğlisi deyince artık büsbütün saçmaladı. Nadir hanım dayanamıyarak:

— İlâhi doktor bey, dedi, şakacısınız!

Nadir hanıma göre «elbette Sevim'in dediği doğrudur; neden mi? Çünkü gazeteyi okuyan o. Babasının da mektuplarını o okudu! Bundan başka, kız mektepte harita da okudu. Doktorun acaba dünyadan ne haberi var?»

Doktor sırıtarak Sevim hanıma bakıyordu. Bu bakışta: «Yanlış anlamışsın, Konya Ereğlisi olacak» diyen bir mânâ vardı.

Bir dakika hepsi sustular. Sevim hanımın kanı oynamış, yüreğine de şüphe girmişti:

«Konya'da da bir Ereğli var mı acaba? Varsa ne fena, bu bunak doktorun karşısında cahil, aptal oluyorum. Ereğli'yi bilmemek bir şey değil ama, olsun. Ben neler biliyorum ki, doktor onları rüyasında bile görmemiştir. Ne yapmalı da bunun altında kalmamalı? Hınzır kâfir Ereğli, Allah canını alsın inşallah. Babam da yazmaz olaydı!»

Doktor, Sevim hanımın içinde geçenleri gözlerinden okuyarak söze karıştığına pişman oldu. Yanlışını düzeltmek için bir kolayını aramağa başladı. Biraz düşündükten sonra, başka bir söz bulamayarak:

— Nadir hanım, dedi, hanımlar beyler büyüdüler, bunları gördükçe iftihar ediyoruz. Nasıl Yusuf efendi ihtiyarladı mı?

— A, görseniz, Sungur'u tanımazsınız. Eskisinden daha genç. Geçen sene giydiği pantalonlara bu sene sığmıyor, işi olmasaydı zayıflamak için Avrupa'ya gidecekti. Maşallah onun gönlü de geniştir.

Söz gene kesildi. Sevim hanımın kanı oynadığı pek belli idi. Ne çare bulmalı? Doktor Nadir hanıma oğlunu göstererek:

— Bu bey, dedi, büyüdükçe size benziyecek, hanım pederine çekmiş. Burnu, gözleri babasını hatırlatıyor.

Nadir hanım itiraz etti:

— A, doktor bey, dedi, Sevim'i kim görse bana benzetiyor, asıl Salâ babasına benzer.

Salâ bey de anasına benzetilmeğe razı olmadı. Söze karıştı:

— Ben, babama benzerim, dedi.

Doktorun hanımı da çocuklara baktı, tetkiki sonunda, o da Nadir hanıma hak verecek gibi oldu. Sevim hanım dayanamadı, anasına:

— Babamı bilmeyenler, beni, sana benzetiyorlar, dedi, asıl benim hatlarım babama benzer!

Salâ bey cevap verdi:

— Affedersin, dedi, kime istersen sorarız. İstersen babama soralım!

Sevim hanım kızgın:

— Soralım, dedi. Sen kendin «Ben Valantino'ya benziyorum» demiyor mu idin? Daha dün bana söylüyordun!

— Ben benziyorum, demedim, çocuklar beni, Valantino'ya benzetiyorlar, dedim.

— Senin bir sözün bir sözüne uymuyor ki! Valantino'ya benziyorum diyordun, şimdi babama benziyorum, diyorsun.

— E, ne olur? Belki babam da gençliğinde Valantino'ya benziyordu.

— Hiç değil. Babamın gözleri mavi olsa, tıpkı Paşa'ya benzer. Kime istersen sor!

— Paşa'nın babam gibi karnı var mı?

— Sen karna ne bakıyorsun, yarın Paşa da şişmanlasın, onun da karnı çıkar. Senin karnın var mı da babama benzerim diyorsun?

— E, senin var mı?

Sevim hanım gene sinirlendi.

— Ama Salâ, dedi, seninle konuşulmaz ki. Sen hep böylesin! Dün kendin: «Ben Valantino'ya benzerim» diyordun. Bugün dönmüş «babama benzerim», diyorsun. Sen bir daha Valantino'ya benzerim de de, bak ben sana ne derim.

— Sen ne dersen de, çocukların hepsi bana «Valantino Sâlâh» diyorlar. İstersen Silindir'i sana getireyim, sor! Hem Valantino'ya benziyorum hem babama...

Sevim hanım ne yapsın da bunu sustursun? Burada kendine doktordan başka hak verecek yok. Doktora sordu:

— Siz babamın gençliğini tanırsınız, dedi. Babam hiç Valantino'ya benzer mi idi?

— Kızım, ben babanın gençliğini bilirim ama, Valantino'yu tanıyamadım!

— Aa, Valantino'yu bilmiyor musunuz? «Elmas Rüyası»nı oynayan!

Salâ ilâve etti:

— «Kumar ve Sevda»yı oynayan!

Anlaşıldı ki bu doktorun da dünyadan haberi yok. Bütün âlem Valantino için öldü bayıldı, arkasından bir sürü kız kendini öldürdü, Avrupa birbirine girdi, doktor daha adını işitmemiş...

Salâ cebinden bir kart çıkardı, doktora getirdi. Doktor gözlüğünü çıkardı, resme baktı. Sevim hanım da uzandı, resmi gördü, beğenmedi,

— Bu hiç kendine benzemez, dedi, şapkasız resmi yok mu? Bilsem, ben getirirdim.

Salâ:

— Nasıl benzemez, dedi, atmasana! Bu tam kendisidir.

Doktor ilkin resmi, sonra da Sevim hanımı, Salâ beyi süzdü, gözden geçirdi, dedi ki:

— Valla, bana kalırsa bu resim, biraz bu beye benziyor. Ama, ben bunun hiçbir yerini Yusuf efendinin gençliğine benzetemiyorum.

Sevim hanım memnun.

— Gördün mü, dedi, sen boş yere inat edersin. Kim olsa seni Valantino'ya benzetiyor.

— Ben Valantino'ya benzemiyorum, demedim ki...

Bu vesile ile, Sevim hanım doktorla barışmış oldu. Sevim hanım babasına benzer, Salâ da Valantino'ya. Sevim hanımın babası da Paşa'ya benzer. Sözün sonu budur. Nadir hanıma hiç benziyen yok! Halbuki Nadir hanıma sorulsa, bu kız pekâlâ kendisine benzer. Oğlan da, erkek çocuktur, olabilir ki babasını andırsın. Valantino ne bildikleri, ne de tanıdıkları! Bâri bu memleketin adamı olsa... Gebe iken yüzüne bakılmış olur da!.. Doktor da kırk yıllık adam, o da oğlanı Valantino'ya benzetti!

Şaşılacak işler... Dünya değişmiş, ne dersin!

Nadir hanım sustu. Şimdi burada bir söz söyleşe, sonra

evde iki hafta, çocukların dillerinden kurtulamıyacağını biliyordu. Hele Sungur bey duyarsa, tekdir hazır.

O sırada misafirlere kahve getirdiler. Nadir hanım istemedi.

— Kahve almıyorum, efendim, dedi. Doktorlar kalbim için fenadır, diyorlar da...

Kızı da almıyormuş! O da içmedi. Oğlu da almıyormuş, istemedi.

Doktorun hanımı üzüldü.

— A, vah, vah. Vallahi başka ikramımız da yok...

Sonra aklına geldi,

— Kız, şurup ezsin?..

— Hiç zahmet etmeyiniz, ne olacak. Biz yabancı mıyız, diye Nadir hanım nazlandı, sonra da izahat verdi: Yalnız sabahları, sütün içinde biraz kahve alıyormuş. Bir de saat beşte çay...

Doktorun hanımı anladı,

— A, çay hazırlıyalım, dedi.

Nadir hanım ona da nazlanır gibi oldu ise de emir verildi. Doktorlar, Nadir hanıma hem «zayıfla» diyorlarmış, hem de yol yürümesine izin vermiyorlarmış. Sungur bey onun dansettiğini istiyormuş! Nadir hanım yalnız biraz fokstrot yapıyormuş ama, Sevim hanım ile Salâ bey çarlston, tango, vanstep, blakbuton daha bilmem ne, bunların bütün figürlerini yapıyorlarmış.

Dans lâkırdısı olunca Salâ bey ayağa kalktı:

— Abla, dedi, şimdi bir figür var, sen onu biliyor musun? Bak böyle, lâllâl lalatirram tirillalala tallalam, tilâlâllâlâm...

— O, yeni mi? Bardaki Arabın figürü.

— Ben Arabı marabı bimem, bu daha yeni çıktı. Bizim mektepte bir çocuk var, o yapıyor.

Nadir hanım çocukların oynadıklarını da göstermek istiyordu.

— Bir gramofon yok mu, diye sordu.

Gramafon varmış ama, hiç alafranga hava yokmuş. Sevim hanım dedi ki,

— Belki komşularda vardır.

— A, iyi aklettiniz, İsmail beylerde olacak!

Hemen birini gönderdiler, iki plâk geldi. Sevim hanım çarlston istiyordu, gelen plâkların ikisi de fokstrot imiş. Salâ bey fokstrotla çarlston da yapılacağını söyledi. İki kardeş oynadılar. Bir daha, bir daha...

Doktor figürlerin farkında değil, bakıyordu. Oyunun bir aralığında:

— Şimdi de Nadir hanımın figürlerini görelim dedi. Salâ bey de,

— Haydi gel, anne, diye davet etti. «Aa, deli olma, ben şimdi oynıyamam», diye Nadir hanım biraz nazlandı ise de, dinlemediler, oynattılar.

Doktor, besleme kızın da oynamak istediğini gözlerinden okuduğu için, Nadir hanım ile oğlu oynarken, Sevim hanıma:

— Bu, oyun bilmiyor mu, diye sordu?

— Bilmez olur mu?

Sevim hanımla besleme kız da ikinci çift oldular, doktorun hüzün dolu odasını şenlendirdiler.

Çaylar geldi, oynayanlar yoruldular, terlediler, oyunu bitirip çaylarını içmeğe oturdular. Doktorun hanımı, çayla yemek için misafirlerine bir bisküit olsun vermemiş. Sadece çay Nadir hanımın göynünü bulandırır ama, neyse. Ses çıkarmadı. Ev lâkırdısını açtı. Yalının satılık olduğunu duymuş, kendisi de bir yer almak istiyormuş. Burası da bir bildiğe kısmet olsun diye istemiş. Evi biliyormuş ama, bir kere daha görmekte ne zarar var!

Doktor; «Acaba bunlar son vapurun kaçta olduğunu biliyorlar mı?» diye düşündü ve çaylar bitince hanımına: «Haydi evi gezdirelim», diye acele etti.

Nadir hanımın da ancak o zaman vapuru kaçırmak ihtimali olduğu aklına geldiği için, kızına:

— Sevim, son vapur kaçta idi, tarifeye baktın mı? diye sordu.

Neyse, evi gezecek kadar vakit varmış. Dışarı çıktılar.

— Şimdi, bu alt kattan başlayalım, burası...

Doktorun sözü ağzında kaldı. Sevim hanım:

— Hol neresi oluyor? diye sordu.

Doktor, biraz şaşırarak:

— Hol, bilmem, dedi.

— Şurası kabul salonu oluyor, değil mi?

— Ya... evet, işte salon gibi... Bizim misafir odası.

Doktor, evi Sevim hanımın tabirleri ile onun istediği gibi gösteremiyeceğini anladı. İçeri odadan Salâ bey de bağırdı:

— Abla bak, burada «patebebi»yi oynatırız.

Sevim hanım ayrıldı, o tarafa gitti. Doktorun hanımı da Nadir hanıma evin köşesini bucağını göstermeğe başladı.

Doktor, besleme kızla yalnız kaldı. Karşı karşıya duruyorlardı. Kıza baktı, sırıttı. O da doktora güldü. Besleme dedi ki:

— Siz beni geçen gün gördünüz de, tanıyamadınız! Şimdi artık tanıdınız mı? Çok büyümüş müyüm?

— Büyümüşsün ya, tam gelinlik kız olmuşsun!..

Besleme kız içinden gelen bir sevinçle:

— Aman, dedi, kim görse «gelinlik» diyor! Gelin olmağı kim istiyor acaba!

— Gelin olmak mı? Kim olsa ister...

— Kim ister?

— Kim olsa ister! Meselâ ben bile...

Kız, kısık bir kahkaha ile güldü:

— Aa, siz gelin olur musunuz?

— Olurum ya!

«Hem bilsen ne tuhaf olurum!» diyecek, genç kızla yarenlik edecekti: «Gider de arkamdan eğlenir misin, ihtiyar bunak haline bakınıyor da neler söylüyor, der misin?» diye düşündü, sustu. Hayırsız koyunu varsın dağda kurtlar yesin!

Misafirler gidiyorlar. Evi beğenmişler mi, alacaklar mı? Belli değil. Doktor sanki biraz mahzundu. Kâküllerini düzelten, burunlarını pudralayan Nadir hanımla kızına veda edip odasına döndü. Pencerenin önüne oturdu. Ortalık kararmış, ışıklar yanmış. Her nedense «Ölüm: nasıl olsa gelecek!» diye düşündü. Sonra Yusuf'u ve ailesini gözönüne getirdi. Bunlar da değişen, yenileşen, yaşayışa ucundan, kıyısından da olsa girmiş, sürüklenip giden bahtiyarlar. Doktor o hayatın dışında kalmış. Bu ne demek? Bu o demek ki, hayat yürümüş

gitmiş, o birlikte yürüyememiş. Geride kalmış. Bu ihtiyarlamanın, kocalmanın, ölmenin ta kendisi...

Doktorun karısı, elinde ışıkla odaya girdi. Onu biraz kırgın görüp, sordu:

— Rahatsız mısınız? dedi.

— Yok.

— Yeni kibarlar evi beğendiler sanırım.

— Ya!

— Nadir hanım, Yusuf'a danışıp bize ahretlikle haber yollayacak.

— Yollasın bakalım!

— Bizim içerdeki odaya bir sofa koyacaklarmış...

— Ne demek?

— Bilmem, öyle konuşuyorlardı. Sofayı da hol yapacaklarmış. Hol nedir doktor?

— Bilmem. O da sofa gibi bir şey olacak.

— Çamaşırlığı da üst kata çıkaracaklarmış. Şimdi hep öyle yapıyorlarmış.

— Canım, onlar evi alsınlar da...

Doktorun hanımı biraz sustuktan sonra, gene söze başlayıp:

— Ben bu sefer bunları hiç beğenmedim, dedi. Hallerine baktım da, kendi halimize bin şükrettim! Hele Nadir hanımın yüzü! Yoluyor mu, ne yapıyor bilmem, pişik suratlı olmuş! Ya o oğlan, delikanlı demeğe bin şahit ister! Sevim hanımı da alan, teller takınsın... Gene içlerinde en cana yakın o ahretlik kız!

Doktor sesini çıkarmadı. Elini cama siper edip, karşı kıyıların ışıklarına baktı.

1946

ASILSIZ BİR SÖZÜN ESASI

"Halk arasında tahrikat yapılıyor» diye bir söz çıkardılar. Tahkikat yapıldı, esası şu imiş:

(S...) vilâyeti idare meclisi dağıldıktan sonra üstü başı pek düzgün olmayan yirmi yaşlarında, esmer yağız bir delikanlı, vilâyet odacısını görerek, vali beyle görüşmek istediğini söylemiş ve biraz sonra valinin karşısına çıkınca şu ifadede bulunmuş:

— Eniştem, ablamın kocası... (M...) kazasında marangozdu, hapsettiler. Bir sürü çoluğu çocuğu var, açtırlar. Ben size geldim haber vermeğe...

— E?

— Size haber vermeğe geldim... Ablam, zaten hastadır. Kaynanası da ihtiyar bir kadın. Akşama yiyecekleri yoktur.

— Enişteni kim hapsettirmiş?

— Hükümet işte, jandarmalar!

— Niçin hapsettiler?

— Müşteri ile kavga etmiş!

— Müşteriyi dövmüş mü?

— Müşteri ile boğuşmuşlar, ikisinin de kafaları yarılmış. Sonra müşteri ölmüş.

— Hımm m m! E, şimdi sen benden ne istiyorsun?

— Ben bir şey istemiyorum; enişteni bıraksınlar diyorum.

— Hiç öyle şey olur mu? Enişteni ben bıraktırabilir miyim? Onun için mahkeme kararı ister.

— Burada sizden büyük var mı? Emredersiniz, karar verirler, bırakırlar. Eğer bırakmazlarsa, çocukların hepsi açtır. Yahut enişteni bırakmazlarsa çocuklarına baksınlar.

— Senin enişten adam öldürmüş, çoluğunu çocuğunu düşünmemiş ise, hükümetin ne boynunun borcu onları beslesin?

— Enişteni çocuklarını düşünmemiş ise kabahat çocukların mı? Onlar «git öldür!» demediler ya! Enişteni hapiste rahat. Açlığı evdekiler çekiyor...

— Eee, öyledir; onları düşünmek enişteye düşerdi. Şimdi çoluğu çocuğu aç kalınca aklı başına gelir.

— Onun aklı başına gelinceye kadar evdekilere kim bakacak? Enişteme ceza yapmak için çocuklarını mı süründürecekler?

Vali bey, bu delikanlıdan bir şey anlamadı; bu adam aptal değil! Söylediği sözlerin de bir ipi sapı yok! O halde bunun bir ayrı maksadı mı var? Vali şüphelenir gibi oldu, delikanlıya:

— Sen kimsin? diye sordu.

— Ben marangoz Ahmed'in kaynıyım.

— Adın nedir?

— Durmuş.

— Ne iş görürsün?

— Kömür ocaklarında çalışırım.

— Amele misin?

— Defter tutarım.

— Hım m m, e sen devlet kanunlarını biliyor musun?

— Nereden bileceğim!

— Orası da doğru değil ya, hadi öyle olsun! Şimdi gider bir bilenden sorarsın. Hükümet ne senin enişteni bırakabilir, ne de onun ailesini geçindirmeği boynuna alır. Cürmü yapan, cezayı çeker...

— Cürmü yapan cezayı çekmiyor ki...

— E, işte o kadar. Benim seninle fazla görüşmeğe vaktim yok. Sizin orada ameleden bilgiçleriniz vardır, gider, onlara sorarsın. Anladın mı?

— Ben herkese sordum, bana «para dökersen kurtarırsın» dediler! Bende para nerede? «Ben valiye giderim» dedim.

Vali biraz düşündü ve:

— Oğlum, dedi, Allah bilsin, senin fikrin de nedir! Ancak bir kere bana kadar gelmişsin, sana söyliyeyim. Devletin kanunları vardır, biz onlara göre iş yaparız, onu biz bozamayız. Kim para ile kanunu bozarsa onu da eniştenin yanına tıkarlar. Sana o sözü söyliyenler fenalık etmişler. Onlar sana da, bu devlete de düşmandırlar. Anladın mı? İşte o kadar.

Vali, hem bunları söyler, hem de zile basar; gelen hademeye:

— Bak bu efendiyi yüzbaşı Hakkı beye götür, der.

Delikanlıya da:

— Git bu adamla, sana yüzbaşı anlatsın! diye ilâve eder.

Delikanlı canı sıkılarak odadan çıkar. Vali telefonla Hakkı beye:

— Bir genç çocuk, amele kâtibi imiş. Ne dediğini anlamadım. Siz bir konuşsanız!..

Amele kâtibini, jandarma zabitinin yanına götürdüler.

— Gel bakalım, sen kimsin?

— Ben, Durmuş.

— Ne iş yaparsın?

— Kömür ocaklarında çalışırım!

— Vali beyden ne istiyordun?

— Eniştemi hapsettiler de... Onu bıraksınlar, dedim.

— Enişteni kim hapsetmiş?

— Candarmalar götürdüler.

— Niçin?

— Biri ile kavga etmiş, kavgadan sonra herif ölmüş, şimdi enişteme «sen öldürdün» diyorlar.

— E, vali bey onu neden bıraktırsın?

— Evde bir araba çoluk çocuğu var. Hepsi de açtır.

— Açsa ondan valiye ne? Onları beslemek sana düşer.

— Ben kendimi geçindiremiyorum. Hem geçindirsem bile ondan bana ne! Ben kapamadım ya!..

— Sen kapamadın ama, genc sana düşer. Enişten ölse ne yapacaktın?

— Ne yapacaktım, bilir miydim! Ölse idi, Allah düşünsün. Şimdi hükümet kapamış, hükümet düşünsün...

— Sen deli misin? Adam öldürmüşse nasıl bıraksın?

— Bırakmazsa, bir sürü çocuğunu acından öldürecek değil ya...

— Elbette öldürür. Başkalarına da ibret olur. Sen eğer acıyorsan, kendin bakarsın. Vaktin yoksa belediye onlara yardım eder. Sen buralarda dolaşma, git belediye reisini gör.

— Ben belediye reisine gittim «Ben bir şey yapamam, biz aylıkları bile veremiyoruz; şeriatın kestiği parmak acımaz, ne yapayım, Allah acısın!» dedi.

— Yalan söylememiş ya! Sen gene ona git yalvar. Hem valiye, ötekine berikine, çok dolaşma. Anladın mı? Sonra sen de girersin kodese! Hadi çek bakalım...

Delikanlı çıktı. Kapının önünde düşündü: Eğer eniştesi ölse daha iyi olurdu. Elbette ablasını da bir alan bulunurdu. Niçin eniştesini görüyorlar da, çocuklarını görmüyorlar? Bunu anlatmanın bir kolayı yok mu?

Akşam indiği hana gitti. Onu getiren arabacı orada idi.

— Nasıl, enişteni kurtarabildin mi? diye sordu.

— Kurtaramadın, aldırmıyorlar, diye cevap verdi.

— Aldırmazlar ya! Tarafın yoksa, paran yoksa, sana hapisten adam mı verirler! Sana yolda o herif anlattı ya! sen dinlemedin.

Arabacı gitti, ahırdan hayvanların çuvallarını getirdi, arabanın içine attı. Sonra sözüne devam ederek:

— Geçen yıl, dedi, Hacı'nın oğlunu tuttulardı, gitti Ankara'ya ağır bastı; iki günde oğlanı bıraktılar.

Durmuş için anlaşılmaz bir iş. Bu adamlara inanmalı mı? Validen büyük kimse yok mu?

Arabacı, hanın kahvesinden bir kucak eşya getirdi. Onları arabanın arkasına bağlarken:

— Ben müşteri buldum gidiyorum, dedi, istersen sen de gel. Burada kırk yıl kalsan bir şey beceremezsin.

Durmuş, biraz düşündükten sonra:

— Olur gidelim, diye cevap verdi. Akşam serinliğinde çekildiler gittiler.

Sonra bir daha bu çocuk hakkında bir şey duyulmadı; yalnız o vali ile konuşurken, banka muhasebecisi orada imiş, bu çocuğun sözlerinden şüphelenmiş; öteye beriye de söylemiş. İşte «amele arasında tahrikat varmış!» diye çıkan sözün aslı budur.

1946

ARABACI ALİ

Geceden yola çıktık. Ayaz vardı. Gün biraz yükselince gecenin soğuğu yerine ısı bir sıcak kırları kapladı. Yaylının eskimiş, deri kaplı tentesi kızdıkça beni de ağırlık basmağa başladı. Uyukluyorum. Arabacım, uzun boylu, yirmi yaşlarında kadar, yanık yüzlü, iğri bakışlı bir oğlan. O da uyuklayacak gibi duruyor. Sinekler bıraksa belki atlar bile uyuyacaklar. Dört yanımız dalgasız, dümdüz bir ova, bir ufacık tepecik bile yok. Ovanın yüzünde sanki kızgın alevler uçuşuyor. Gün ilerledikce, uzakta kararan dağlar akçıl bir sisle buğulandı. Arasıra gözlerimi açıp bakıyorum, dağlar hep o dağlar, ova hep o ova. Sanki hiç yerimizden kımıldamamışız.

Arabacıya:

— Sür bakalım şu senin atları, gidelim, diyorum. Dizginleri tartıyor, kamçısı ile gönülsüzce vuruyor. Atlar hiç aldırmıyorlar. Ben de yeniden uyuklamağa koyuluyorum. En sonunda arabanın içine uzandım. Uyumuşum.

Uyandım, araba duruyor. Arabacı da atlarını söküyor. Nereleri geçmişiz, nereye varmışız, bilmiyorum. Yıkılmış kerpiç duvarlar, damları çökmüş odalarla çevrilmiş eski bir han avlusundayız.

Arabacıya sordum:

— Burası neresi? dedim.
— «Yakub'un hanı» derler, dedi.
— Ne olacak, burada kalacak mıyız? dedim.
— Atlar bir yem kestirsin, gene gideriz, dedi.

Arabadan indim, sıcaktan, uykudan bunalmışım, kafam şişmiş. Arabacıya yardım eden bir adam var, ondan sordum:

— Sen hancı mısın? dedim.
— Hancıyım, dedi.
— Kahven var mı?
— Yok.
— Çay?
— Yok.
— E, nen var?
— Bir şey yok.
— Bir serin yerin de yok mu? diye sordum. Hancı sesini çıkarmadı. Belki de anlamadı. Onun yerine arabacı, elile içi karanlık görünen bir açık kapı göstererek:
— Giriver oraya, dedi.

Girdim. Burası karanlık, serin bir yer. Gözlerim bu karanlığa alışınca, bir yanda bir seki, onun karşısında boş bir ocak, yanında duvara dayanmış dolu iki çuval gördüm. Sekinin yarısına kadar eski bir kilim serilmiş. Kilimin üstüne çıktım. Orada sekinin toprak olan yerine uzandım. Biraz sonra hancı ile arabacı da geldiler. Boş ocağın başına gidip konuşmağa başladılar. Onları dinliyorum. Ama, ne konuştuklarını anlayamıyorum. Bir kadın ölmüş, yahut öldürülmüş! Askerlik sözleri geçiyor, Konya'dan, Karaman'dan, Ereğli'den, Muttan, Tarsustan konuşuyorlar. Bir aralık, benim için de konuştular. Öyle sezinledim ki, arabacı benim için epeyce doğru sözler söyledi. Bunları nereden, kimden öğrenmiş? Bu kır adamlarından kendini saklamak çok güçtür.

Baktım ki bunlar lâkırdıyı uzatıyorlar. Benim de yeniden uykum geliyor. Başımı yerden kaldıramıyarak arabacıdan sordum:

— Burada çok kalacak mısın? dedim.
— Atlar yemini kestirsin, gideriz, dedi.

Yeniden o kızgın güneşin altına çıkmaktan çekindiğim için olmalıdır ki sesimi kestim. Uyumuşum.

Uyandım, kendimi yalnız buldum. Arabacı ile hancı dışarı çıkmışlar. Ben de çıktım. Arabacı atlarını koşmuş, tekerleklere su döküyordu. Atlar da derin derin düşünüyorlar. Bu kurada beygirlere bakınca, adamın kafasını çivi gibi delen güneşin altında bu sıcak kırları geçmenin ağırlığı gözümde büyüyordu.

Arabacı benden alıp hancıya biraz para verdi; bindik yola çekildik. Şimdi uykum da yok. Böyle adım adım gitmekle bu uzun yol tükenmiyor. Biraz sürmek istersek atlar kesilecekler, büsbütün yoldan kalacağız. Bunu bildiğim için arabacıyı sıkıştırmıyorum. O da artık uyuklamıyor. Atlardan lâkırdı açıldı, konuşmağa başladık. Ben:

— Atların çok durgun, demiştim.

— Yeğit atı bizde korlar mı? diyor.

— Ne yaparlar? dedim.

— Tekâlüften alırlar, dedi.

— Artık tekâlif kaldı mı ya?

— Kalmasın, şimdi de kaçaklar alırlar, dedi.

Sonra anlattı: Asker kaçakları varmış, buralarda geziyor, rasgetirdiklerini soyuyorlarmış. On gün ileri bu hanı basmışlar, hancının karısını öldürmüşler.

— Yaaa! E, hancıya dokunmamışlar mı?

— Hancı kırda yatıyormuş. İşitmiş, üstlerine gidememiş.

— Hııım! E, şimdi tek başına burada nasıl duruyor?

— Adamları vardır. Onlar da şimdi kaçakları kollarlar.

— Biz kimseyi görmedik. Sen gördün mü?

— Gösterir mi? Vardır.

— Sen nereden biliyorsun?

— Bilirim! Olmasa burada durur mu?

— E, karıdan ne istiyorlarmış da öldürmüşler?

— Onlar hancıya gelmişler. Askerden garazları varmış, öç almak için...

— Haaa, soymak için değil.

— Nesini soyacaklar! Hancı kendisi askerden yeni geldi. Bu han dört yıldır kapalı duruyordu.

— Bırak, senin hancı adam değilmiş.

— Niçin?

— Karıyı gözünün önünde kesmişler de, üstlerine gidememiş.

— Gitse ne olacaktı, onu da keserlerdi.

— Keserler ya, karıyı yanına niçin almamış?

— Almamış işte. Karıya dokunmazlar, demiş.

— Hah, dokunmazlar olur mu? Ne yapsalar yaparlardı.

Arabacı biraz sustuktan sonra:

— O da onların yanına komaz, dedi.

— Komaz da ne yapar? dedim.

— Gör bak. Hepsini gebertir, dedi. O ne domuzdur o!

— Karıyı onlara öldürttükten sonra... Yapacak adam o gün de yapardı.

Arabacı sustu. Biraz daha yol aldıktan sonra gene bu asker kaçaklarını konuşmağa başladık: İki ay ileri, arabacıyı da Bor yolunda çevirmiş, dayak atmışlar.

— Niçin döğdüler? dedim.

— Paraları çıkar, diye, dedi.

— Paran var mı? idi? diye sordum.

— On beş kayma vardı. Niğde'den kira aldımdı.

— Aldılar mı paraları?

— Çıkarmadım.

— Paralar nerede idi?

Güldü. Söylemedi.

— Sakladımdı, dedi.

— Nereye sakladındı, söylesene, dedim.

Sırıtıyor, söylemiyor.

— Ya döğe döğe öldüre idiler?

— Öldürecek olunca paraları alır, gene öldürür.

— Seni döğenler, bu hanı basan kaçaklar mı idi? diye sordum.

— Yok, dedi, bunlar Everek'tendi.

— Tutuldular mı?

— Yok, kim tutacak?

— Kim tutacak, Candarma yok mu?

— Candarma olsun, dedi.

— Ne demek, candarma tutmaz mı?

— Tutar.

— E?

Sustu. Aradan biraz geçtikten sonra:

— Bizi artık gâvur aldı, diyorlar, dedi.

— Ne demek, dedim.

— Aldı ya, dedi. Zâbitleri Konya'ya çıkmışlar. Adana'yı da Ermeniler almışlar.

Söylemek istediği bu imiş.

— Onun için mi jandarma kaçakların üstüne gitmiyor?

— Gitmez ya, dedi. Başı yok, bakanı yok! Candarmanınki de can.

— Eh, bir gün olur, o candarmadan da sorarlar, dedim.

Döndü, yüzüme baktı. Sonra başını çevirip kırlara bakarak sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi:

— Kim soracak, dedi. O günler geçti.

Ben de işleri batak, karanlık görüyorum; onun bu sözleri de umutlarımı biraz daha kırdı ama, susmak istemedim:

— Geçti mi? Eh, bak görürsün, dedim.

Beni söyletmek istedi:

— Bunun göreceği kaldı mı? dedi.

— Kaldı, dedim. Hepimiz ölmedik ya!

— Öldük, dedi.

— Hiç ölmedik, dedim. Ölen adam toprağın altında olur. Bak sen karşımda dipdiri oturuyorsun.

— Oturuyorsam... Ben bir Arabacı Ali!

— Arabacı Ali'yi beğenmedin mi? Gün olur da bu kırlarda adamın gözüne dokuz görünür. Bak, herifler soygunculuk ediyor da, gene ellerini kimse tutamıyor!

Bu sözlerimden ne anladı, bilmem. Önüne baktı, gülümsedi. Biraz da düşündü. Ben de sustum. Belli ki benden soracakları var ama, nasıl soracağını bilmiyor.

O sırada, uzakta dağların eteklerinde bir güzel göl, kıyılarında ağaçlıklar göründü. İlk bakışta beni de aldattı. Sonra, serab olduğunu anlayıp bu sıcak çöllerde yanan bizlere bu yalanın niçin söylendiğine akıl erdiremedim. Bir yandan da Arabacı Ali'nin yeniden söze başlamasını istemiyordum. Onun sözleri beni yormuş olmalıdır ki, yeniden lâkırdıya başlamadan ona bu gölü sordum:

— Bu göl ne gölüdür?

Baktı:

— Göl yoktur, dedi.

Eski sözüne gelebilmek için de:

— Arabacı Ali'den kimse korkmaz, diye beni söyletmek istedi.

— Sen gölü görmüyor musun? dedim.

Benim konuşmak istemediğimi anladı. Sırıttı:

— Göl yoktur, öyle görünür, dedi, ona «ılgın» derler.

Sonra sustu. Ben de sustum. Biraz sonra da arabanın içine uzandım. Bor bahçelerinin içine girene değin de kalkmadım.

Bu yolculuk, geçen büyük savaşlar bitiminden biraz sonra yapılmıştı. Aradan bir kaç yıl geçti. Ankara kuruldu. İnönü, Sakarya Savaşları yapıldı, yeniden Afyon önünde tutunduğumuz günlerde idi, Akşehir gerisinde bulunuyordum. Arkadaşlardan Aziz Bey, bir neferle bana bir mektup yollamış, tütün istiyor. Mektubu getiren neferi görünce, tanır gibi oldum. Adını, nereli olduğunu sordum. Kozan'lı imiş, adı da Arabacı Ali.

O da beni tanıdı:

— Hani seni götürdümdü, dedi, bana gölü soruyordun... Nasılsın, iyi misin?

— İyiyim, dedim. Sen asker mi oldun?

— Oldum, dedi. Sen de zabit olmuşsun. Sen o zaman da zabittin ya! Sivas'a gidiyordun. Neye benden gizledin? Seni götürüverirdim.

— Benim Sivas'a gittiğimi sana kim söyledi?

— Sıvas'a gittin ya! Niğde arabacıları ile gitmedin mi? O seni götüren arabacı Sakarya'da vuruldu, öldü.

— Sen Sakarya'da bulundun mu?

— Bulundum ya! Gene bu Aziz Bey'in yanında idim.

— Güzel!

— Biz, İnönü'nde de bulunduk.

— Ha, demek her yerde bulundun?

— Bulundum ya!

— E, nasılsın? diye sordum.

Boynunu büktü:

— İyiyim, dedi.

— Senin araba ne oldu?

— Atların biri benim değildi, biri de geberdi, dedi. Araba duruyor olmalı! Ben askere gelmeden de hancı yamaklığı ediyordum.

— E, hancı ne oldu?

— Hangi hancı? Haaa, senin gördüğün mü? O Konya'da çete yazılmıştı. Sonra bir daha görmedim.

Arabada konuştuklarımızdan yalnız gölü sorduğum aklında kalmış olacak. Bana o geçmiş sözlerden hiç birini sormadı. «Nasıl, bak memleketi bekleyenler var mı imiş?» deyebilirdim, demedim. İşim de çoktu, Aziz'in istediği tütünleri verdim, gitti.

Aradan biraz geçti, bir iş için ben Aziz'in yanına gittim. Gündüz, siperleri gezdik, gördük. Geceyi geçirmek için onun olduğu yere döndük. Arabacı Ali orada idi. İhtiyatta imiş, hastalanmış, Aziz yanına almış.

Aziz, onun için:

— Dik kafalıdır, biraz da terbiyesi kıttır ayının, ama, gözü pektir, yılmak bilmez. Geçende «öldürürüm» deye yemin ettim.

— Ne yaptı? dedim.

— Efendim, dedi, kendi başlarına işlere kalkışıyorlar. Ona benzer bizde bir kaç kaçık daha var, onları da kendine uydurmuş, gece düşman siperlerine baskına gitmeğe söz etmişler. Duydum, yemin ettim: «Kendi başlarına bir iş yaparlarsa, kimseye sormadan öldürürüm!» dedim.

«Gâvur bana bir at parası vermeden buradan kalkıp gidecek mi?» diyor! Herifin düşündüğüne bak! Gece karanlığında köpek gibi birbirlerini tepeleyecekler, bizi de altüst edecekler, onun farkında değil.

Aziz Beyin olduğu bu yer, yakındaki bir köyün birkaç yıldanberi işlenmemiş, keleme olmuş bağ yerleri idi. Toprağın iki geniş dalgası arasında ovaya doğru uzanan, gittikçe de alçalan genişce bir çatak. Yer yer cadılaşmış üzüm kütükleri, anaları kesilmiş yemiş ağaçlarının kökünden sürmüş fışkın ocakları görünüyordu. Aziz, eski bir bağ kulübesinin duvarları üstüne bir çadır gerdirmiş içinde yaşıyordu. Arabacı Ali için konuşulan sözler bu çadır örtülü yıkık kulübenin önünde konuşuluyordu.

Önümüzde, biraz alçak bir yerde, bir tümseciğin arkasında iki nefer bize biraz yiyecek hazırlıyorlardı. Arabacı Ali de, yere çömelmiş, onlara yardım ediyor gibi görünüyordu. Yavaş yavaş, onların oldukları yere uzandık. Arabacı Ali yeşil soğan ayıklıyormuş. Tepesine dikildim:

— Nasıl Ali, dedim, gâvur sana bir at parası verecek mi?

Yüzüme baktı, sırıttı. Bir şey söylemedi. Aziz dedi ki:

— Ya, başka işi yok da, aman Ali'ye bir at parası versem, deye düşünüyor!

Ali, Aziz'e yavaş sesle karşılık verdi:

— Verecek ya! Ben onun babasının hayrına mı bu ayazda bekliyorum! Buradan bedava mı gidecek?

— Nereye gidiyor, bir yere gittiği yok. Na, bayırın arkasında!

Arabacı Ali başını salladı:

— Gidecek, ben bilmem mi? Onun gücü çatsaydı bizi Sakarya'da alırdı.

— Alırdı malırdı, herif bir yüklenirse sana sorarım...

— Sor! Na, karşıki bayırları tutar, gene dayanırız. O, haçına putuna yalvarsın da biz ona yüklenmeyelim, dedi; sonra da sinsi sinsi güldü.

Doğrusu bu gülüşte içime bir genişlik, bir aydınlık geldi. Sanki ben de onunla birlikte inandım.

Onların yanından ayrıldıktan sonra Aziz dedi ki:

— İşte gördün ya, işin yoksa bak bu delilere lâkırdı anlat.

— E, ne var, dedim, inanıyor. Varsın inansın!

— İnansın, güzel, ancak yarın iş tersine dönecek olursa, sonra bunları burada nasıl tutarsın!

— Adam sen de, bu ilk olacak değil ya! Önce nasıl tuttunsa gene öyle tutarsın. Bırak sen işi kendi gidişine.

— Valla bilmem, ben korkarım.

— Hiç korkma, demir gibi asker. Herkes böylesini arar da bulamaz.

— Hadi, öyle olsun!

İleri yürümek emri, bu konuşmamızdan biraz sonradır. Aradan altı yıl geçtikten sonra, arabacı Ali'yi yeniden gördüm. Bu görüşmemiz bir kış gecesi Karabaşoğlu Değirmeni hanlarında oldu. Bir gün önce Gölesi deye bir köyden çıkmıştım.

Karaman'ı tutmağa çalışıyorduk. Umulmadık bir yerde bir kar fırtınasına tutulduk. Gece de bastırdığı için bu hanlara sığınmaktan başka yapacak kalmadı.

Ocağın başına asılmış, isli bir yağ kandili gölgesinde yemeğimi yedim. Hancı geldi, ocağın başına diz çöküp bana kahve pişirmeğe başladı. Daha su kaynamadan gelip hancıyı çağırdılar. Hancı gitti, geri gelmesi uzadı. Su kaynadı. Kahveyi ben pişirecek oldum, kaşık yok. Seslendim, hancının çırağı geldi, kahveyi pişirdi.

— Ağan nerede? diye sordum.

— Burada, dedi, şimdi gelir.

— Bizim arabacıya da yiyecek verdiniz mi?

Deye sordum.

— Verdik, dedi.

Biraz sonra da hancı geldi. Bana dedi ki:

— Biri gelmiş, sizi tanıyormuş, görmek istiyor!

Şaştım. Dağ başında, gece yarısı, beni kim görmek isteyebilir?

— Kimmiş? Nasıl adam? deye sordum.

— Arabacı Ali, diyor. Siz onu tanırmışsınız.

— Tanıdım. Gelsin, dedim.

Geldi. Selâm verdi. Elimi öptü. Diz çöküp oturdu. Ali'nin gelip oturuşundaki çekingenlik gözümden kaçmadı. Hancı da kapının yanında ayakta duruyordu. Ali ona «dışarı çık» demek ister gibi baktı, hancı da dışarı çıktı.

— Nasılsın Ali, dedim. Nerelerdesin? Aziz Bey'i gördüğün var mı?

Anlattı: Askerden bırakılınca, Aziz'in yanına kapılanmış. Aziz tekavüt olmuş, tüccarlık yapıyormuş. Onun yanında şoförlük öğrenmiş, şoförlük de etmiş. Sonra Aziz'in işi bozulunca, bunun da Aziz'le arası bozulmuş, dediğine bakılırsa, Aziz bunu kovmuş, bu da buralara gelmiş.

— Aziz Bey'e üç mektup attım, karşılığı gelip çıkmadı, diyor.

— E, şimdi burada ne iş tutuyorsun?

— Hiç, dedi; adamı kendine koymuyorlar ki... Gene şoförlük ediyordum, elimden bir sakatlık, çıktı, şimdi kaçak geziyorum!

— Hııım!

İşi anlar gibi oldum. Biz konuşurken kapının arkasından biri öksürdü. Ben hancı bizi dinliyor, sandım, kapıya baktım. Ali anladı:

— Yabancı değildir, dedi, kapıda adam var.

Belki benim yanıma gelirken Ali silâhlarını, silâhlıklarını çıkarmış. Omuzlarında çapraz fişeklikler yer bırakmıştı.

Anlattığına göre, Niğde yakınlarındaki köylerden birinde imiş, sıkıştırmışlar. Candarmalarla vuruşmuş, buralara geçmiş. Bu son günlerde, benim Taşönü'nde olduğumu duymuş, görmek için iki üç gündür arkam sıra geliyormuş. Bu gece burada görmese imiş, kese yoldan önüme çıkacakınış.

Konuştuk:

— Olan oldu, beni bağışlasınlar, bıktım bu kaçaklıktan, diyor. İsterlerse ölünceye kadar askerlik edeyim! On beş yıl, yirmi yıl hapislik versinler yatarım!

— E, teslim olsana!

— Teslim olsam, asacaklar, diyor.

— Sen biraz kıyak gitmişsin gibi dedim.

— Kaçaklık, diyor. Ne istemezsen gelip adamın ayağına dolaşıyor!

Sözlerine bakıyorum: Hiç eşkiyalık, haydutluk demiyor, kaçaklık diyor. Kendi anlattığına göre kaçaklığa başlaması da şöyle olmuş:

Ereğli'de birine bir tokat vurmuş. İki gün sonra bu adam ölmüş. Tokattan öldü, demişler. Bu gidip teslim olacakmış, yanında bulundurduğu Karaman'lı bir kadın «teslim olma» demiş. Bir kaç aylar Ereğli içinde kadın bunu saklamış. Duymuşlar. Şehirde barınamaz olmuş. Şehrin dolayında, kırda, köylerde, tanıdığı hancılar, değirmenciler yanında kendini gizlemiş. O kadın da bunu beslemiş, yardım etmiş. Gene duymuşlar, artık ondan sonra iş azmış.

— Şimdi, diyor, sen beni kurtarırsan kurtarırsın. Sen teslim ol dersen, olurum. Yoksa ben sağ iken kendimi vermem.

Yanında yedi kişi daha varmış. Ben «teslim olun» dersem, onlar da teslim olacaklarmış.

Biraz canım sıkıldı:

— Senin gibi eli eren, bu kadar çalışmış, kanını vermiş adamdan da kaçak olur muydu? dedim.

— Sorma, dedi, karı aklına uyduk.

Düşündüm:

— Bakalım, bir çalışalım, dedim.

— Bana analık, babalık etmiş olursun; hakkın ölünceye değin boynumda kalır, dedi.

Sözleştik. Ben Konya'ya gideceğim, oradan buna mektup yazacağım, nereye dersem, gelip teslim olacak. Bana Ereğli'de mektup yazacağım yeri sağlık verdi. Kalktı, elimi öptü. Çıktı gitti.

Konya'ya vardım' Arabacı Ali'ye verdiğim sözü yerine getirmek için tanıdıklarıma baş vurdum. Ancak o sırada öğrenildi ki, ben Konya'ya vardığım gece, bunu Ereğli yolunda basmışlar, candarmalarla çarpışmada vurulmuş, ölmüş.

1946

KAÇIRDIK MI ?

Uncu Süleyman efendi, kırk yaşlarında, kısa boylu, tıknaz bir adam; âdetidir, her yaz; karısını, çocuklarını kaynatasının köyüne getirip bırakır. Bu yıl da getirdi. Kendisi şehre dönecek. Akşamdan Hüseyin'in at arabasını konuşmuştu. Sabahleyin Hüseyin'i aradı, yok. Hüseyin, sabah postasından müşteri almağa gitmiş. Canı sıkıldı.

— Ben ona tenbih etmiştim, dedi.

— Eh, sen de akşam postası ile gidersin, dediler.

Ona da kızdı:

— Benim şehirde işim var, dedi. Yoksa akşam postası ile gitmeyi ben de bilirim...

Ne yapacağını bilmeyerek, kahvenin önünde dururken, aşağıdan Kör Bilâlların Emin geldi. Uzun boylu, kalın enseli, otuz otuzbeş yaşlarında, köylerde gezip kasaplık hayvan toplayarak geçinir, gözü açık, hamarat, şirret bir adam. Omuzunda boş bir heybe, karşıki bakkal dükkânına girdi, çıktı; kahveye doğru geldi. Orada, duvar kenarında çömelmiş oturan bir ihtiyara sordu:

— Ali dayı, senin Hasan nerede?

— Değirmene gitti. Ne yapacaktın?

— Bir işim vardı, gelirse söyle, ben şehre gidiyorum. Çarşambaya döneceğim. O hazır olsun, beraber gideriz, anladın mı? Unutma.

— Söylerim.

Sonra Emin, Süleyman efendi'yi gördü.

— Ne var ne yok, efendi? Şehre gitmiyor musun?

— Gideceğim ama, araba yok. Sen ne ile gideceksin?

— Ben mi? Ben yürür giderim. İstasyon buradan ne kadar yer?.. Senin yükün çok mu?

— Bir torbam var.

— İstersen, beraber gidelim. Haydi, al torbanı. Bir saatte rahat varırız. Araba parası da yanımıza kalır.

Süleyman efendi torbasını aldı, yola düştüler.

Yarım saat yürüdüler. İstasyon uzaktan göründü. Emin saatine baktı, kulağına götürdü, Süleyman efendi'ye dedi ki:

— Bana bak, benim saat durmuş. Sende saat var mı?

— Yok.

— Postayı kaçırmayalım, benim şehirde işim var.

— Benim de var.

— Haydi, biraz harbi bas bakalım...

Biraz hızlı yürümeğe başladılar. Süleyman efendi, dükkânda otura otura şişmiş, hamlamış, etleri yumuşamış, ömründe de uzun yol yürümemiş bir adamdır, terledi. Torbasını o omuzundan bu omuzuna geçirdi. Bir yandan da anlatıyordu:

— O, «dükkânı sana vereyim» dedi, ben istemedim. Neme lâzım, bin kişinin gözü üstünde kalacak. Daha iyisi mi...

Emin her gün kırda bayırda dolaşmağa alışmış, kayış gibi olmuş, arşınlıyor. Süleyman efendi ona adımını uydurmak için hiç olmazsa her iki adımda bir sekiyordu. Emin tamam yolunu verse onu geçip gidecekti. Kendini salıvermiyor. Beş on dakika daha yürüdüler, hâlâ hikâyesini anlatmağa çalışan Süleyman efendi'nin dili dolaşmağa, sözlerinin arası uzamağa başladı:

— Hacı Hakkı'nın d değirmen ka kasnağı... kırılmıştı...

Emin dedi ki:

— Sen şimdi hikâyeyi bırak da biraz yürü. Ben uzakta duman gibi bir şey görüyorum.

Süleyman efendi, Hüseyin'i düşünmeğe başladı: «Bana söz verdi, sonra da bıraktı gitti. Gel de bunlara inan! Ben boş bulundum, pey almadım. Şimdi bir söz desen, bin dereden su getirir!»

Alnından dumanlar çıkıyordu. Nefesi daralıyor, yüzü kızarıyor, böğrüne bir sancı giriyor ve yol, ona gittikçe uzuyordu. Göğsünden düğmelerini çözdü, torbasını sağ omuzundan sol omuzuna geçirdi... Gidiyorlar!..

Gittikçe, Emin adımlarını açıyordu. Söylendi:

— Beni saat aldattı, dedi, kurmağa unutmuşum. Ey, ben düdük sesi işitir gibi oldum, posta geçmiş olmasın...

Süleyman efendinin ağzı açık, hızlı hızlı soluyor, gözleri bulanmış hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey düşünmüyor, yürüyor...

Ha yaklaştılar, ha yaklaşıyorlar... Torbanın yerini değiştirmeğe bile vakit yok. Umut artıyor. Bir aralık adımlarını seyrekleştirmiş gibi idiler, bir düdük sesi ipi çekilmiş kuklalar gibi ikisini de hoplattı.

— Aman Süleyman efendi, gidiyor!

Emin tabanları kaldırdı. Süleyman efendi de ona bakarak koşmağa başladı ama, üç beş adım sonra nefesi kesilir gibi oldu. «Em, em, em...» diyor, Emin diyemiyor. Ağzı açılmış, dilinin ucu dışarı çıkmış, son kuvvetini tüketmek üzere olduğu yüzünden okunuyordu.

Emin: «Süleyman efendi, de gayret» diye bağırdı ve başını çevirdi, arkasına baktı, Süleyman efendi de gayret edecek takat kalmamış, eliyle işaret ederek «ben artık koşamam», demek istiyordu.

— Kaçıracağız valla, ver elini sen bana!

Emin, Süleyman efendi'yi yeninden yakaladı, sürüklemeğe başladı. Emin'in göğsü, gırtlağı ilerde lokomotif gibi çekiyor; berikinin bacakları ilerde göğdesi geriye asılmış, gözleri şaşılaşmış, dili çıkmış, burnuna doğru kıvrılmış, ayaklarını pat, pat yere vurarak yeni bir gayretle koşuyor ve Emin kolundan tutalıdanberi memnun görünüyordu.

Emin onu çekti götürdü, ta istasyona. Tâaaa, bilet odasının arkasına kadar da soktu.

Birkaç kişi kahveden çıkmış, bunların deli gibi gelişlerine bakıyorlardı.

Duvara birkaç adım kala, Emin'in ayağı kösteklendi, kendini istasyon duvarına çarptı, düştü. Süleyman efendi de üstüne yuvarlandı. İkisi de bir zaman kalkamadılar, yorgunluktan kendilerini toparlıyamıyorlardı. Bir gayretle Emin kalktı, Süleyman efendi de oturdu. Zavallının dili hâlâ dışarda, gözleri de hâlâ şaşı, soluyordu.

Emin gitti, biraz sonra döndü. Süleyman efendiye:

— Kalk, kahveye gidelim, dedi.

Süleyman efendi, oturduğu yerden:

— Kaçırdık mı? diye sordu.

— Yok, daha bir saat varmış!

— Bir saat varmış da, neye koştuk?

— Ben bilir miyim bir saat olduğunu... Benim saat durmuştu, sen de saati bilmiyordun...

— Ben saati nereden bilirim, bende saat yok ki!

— E, gördün mü ya!.. Bırak sen şimdi, haydi gel, gidelim kahveye.

Ötcki, söylendi:

— Keşke köyden bir eşek bulsaydık, dedi.

— Köyde eşeği nerede bulacaktın?

— Neden? Köyde eşek yok mu?

— Dolu, hepsi eşşek deyyusların... İsteyince malları kıymetli olur!

— Olsun... Bir eşek bulurdum...

— Ne sanki, eşeğin eşkini bizimkinden açık mı olur?

— Olmaz ama, olsun...

— Gel sen, gidelim kahveye. Anlatırız.

— Ben bir yere gidemem, arkamda gömlek su gibi.

— E?

— Gider, günde kuruturum.

— Sen bilirsin,

Emin kahveye doğru gitti, Süleyman efendi de çay kenarına indi. soyundu, çamaşırını suya vurdu, otların üstüne ser-

di, sırtına giydiği biraz cübbeye benzeyen pardösüsünü arkasına alıp söğütlerin altına oturdu, beklemeğe başladı.

Aradan on dakika geçti geçmedi, uzaktan bir gürültü, biraz sonra da bir düdük sesi. Amanın, posta geliyor... Gömlek de yaş... Uzaktan Emin hem koşuyor, hem bağırıyor:

— Aman Süleyman efendi, koş. Kaçırıyoruz...

— Ben nasıl koşarım, ayağımda donum yok.

— Geçir şalvarı bacağına! Ben bilet almağa gideyim.

Emin koşarak gitti. Süleyman efendi ne yapacağını bilmez şaşkın bir halde, şalvarını bacağına geçirdi, çamaşırını, esbaplarını kucakladı, istasyona seyirtti. Bilet odasının kapısında Emin ile karşılaştılar.

— Bana da aldın mı?

— Vermiyorlar ki!

— Neden?

— Daha vakit varmış!

— Ne vakti? Baksana herkes biniyor!

— Bu posta bizim posta değil. Bak, başı ne yana duruyor.

Süleyman efendi, elinde çoraplar, çamaşırlar, kuşak arkadan sarkar, sürünür. Şaşkın, Emin'in yüzüne baktı:

— E, birader, böyle imiş de, beni ne kaldırdın getirdin?

— Ben bilir miyim, deyyusların bir sözü bir sözüne uymuyor...

— Ben şimdi bu kılıkla ne yaparım?

— Ne var kılığında!... Gene yay otların üstüne kurut.

— Ya gene posta gelirse?...

— Uzağa gitme, yakında şurada otur. Gel bak sen buraya, ben sana yer bulayım.

Emin öne düştü, demiryolunun öte yanına geçtiler, çamaşırları otlar üstüne serdiler.

Konuşuyorlar. İkisinin de kulakları uzakları dinliyor. Bir uğultu duyulsa ikisi birden fırlayacaklardı!

Biletlerini alıp üçüncü mevkide yerleşince rahat ettiler. Tren yola çekilince, Süleyman efendinin çenesi açıldı. Köşeye yaslanmış bir dizini altına almış, öteki dizini dikmiş, kolunu da uzatmış, anlatıyordu:

— Değirmen kasnağı getirmişti, «Selim Ustaya versin» dedim, o götürmüş Arif Kalfanın oğluna bırakmış. Babası haber yolluyor ki «oradan aldırsın». İkisi de komşu. Haber yolladım, bana darılmış...

1946

DÜĞÜN DÖNÜŞÜ

Gece yarısını iki saat geçiyor. Saatçi Rıfat efendi, ellilik bir ihtiyar, düğün evinde kafayı tütsülemiş, evine dönüyor. Biraz da yalpalıyor. Kendi kendine de söyleniyor. Sokak hem karanlık, hem de çamurlu. Rıfat efendi çamura her batışında:

— Vay canına, diyor. Battın mı gene Rıfat! Yarın dinle karıdan dırdırı! Sağ olsaydı, anam da açardı ağzını... Dinlemezdim ya...

Durduğu yerde biraz sallandıktan sonra, yeniden yürümeğe başlıyarak,

— Hani ulan belediyenin kandili! Kahpe belediye reisi, al oğlum paraları, ye! Sarhoşlar batsın çamura, sen bak keyfine... Herif ömründe bir gün sarhoş olmamış ki... Müftü oğlundan belediye reisi yaparsan böyle olur!... Bu sırada, Serdar oğullarının evinin önüne gelmiş bulunur. Çalı çevrilmiş avlunun kapısı arasından bir köpek çıkar, salmağa başlar. Rıfat efendi biraz gerileyip, sırtını duvara verir, der ki:

— Ulan, müftünün adını anınca sen nereden çıktın!

Köpek salar.

— Hav, hav, hav...

— Şaka etme civanım, tanıdık köpeğisin!

— Hırrrrrr, hav hav hav...

— Rahmetli efendinlen kadeh arkadaşlığımız vardır.. İçerdik, sonra da gider tarla hendeğinde sızardık. Ne ise sünüğü depreşmesin, dalaşmadığı, dolaşmadığı adam yoktu.

Rıfat efendi, bunları söylerken, köpek de durmaz salar. Rıfat efendi karanlıkta köpeği görmeğe çalışarak:

— Çok gürültü ettin ama... Sen bizim candarma çavuşu Hüseyinden de sertmişin! Sarhoş olmasam sana bir tekme savururdum, Türkmen Ali'nin kör katırı bile imrenirdi... Ama, şimdi olmaz. Bak arkamda duvar sallanıyor... Belediyenin uyuzluğu yüzünden senin suratını da seçemiyorum. Herif yağlı yemekten bocuk domuzuna dönmüş... Yarına sağ çıkarsam, ben de ona senden öğrendiğim gibi bir hırlıyayım, anlasın Şam pazarında öreke satmağı.

— Hırrrrr, hav hav hav

— Nasıl beğendin mi?

Köpek biraz yavaşlamışken, yeniden saldırınağa başlar. Rıfat efendi:

— E, yeter artık, anladık. Senin de ısıracağın yok ya! Kahveci Osman gibi gürültü ile ortalığı korkutmağa çalışıyorsun. Sana ay ışığı bir gecede bir ders vermek boynuma borç olsun!

Köpek salar, Rıfat efendi söylenir. Sonunda köpek havlamayı keser, belki de oraya oturur.

— Ne kestin? Duvar dibini bırakayım, diye mi bekliyorsun? Alır mısın akideyi miski pahasına? Şimdi sıra bana geldi, geldi ama, tam bir küp şarap içmişim, bulut gibiyim...

Rıfat efendi köpeğin üstüne saldırır gibi yapar, köpek ilkin korkar, sonra yeniden havlamağa başlar.

— Ha, haaaa! Ne korktun? Sesin kalın ama, kendin kaba kuyruksun. Ulan köpeğin de sahibine çekenini hiç görmemiştim. İbrahim sağ olsaydı, seni evlâtlık edinirdi. Bıldırcın eti ile beslerdi!

Rıfat efendi gene köpeğe salar gibi yapar,

— Buuuuuuuvvv...

Köpek geriler, sonradan gene salar.

— Anlaşıldı, ben duvar diplerini tutup savuşabileceğim ama, sokağa ayağım alışık değil. Yıkılır kalırsam, senin de, seni besliyenin de, gelmişini, geçmişini kalaylarım anladın mı?

Bu sırada, çalı duvar üstünden bir genç çocuk sesi:

— Efendi amca, der, korkma geç ısırmaz.

Rıfat efendi irkildi:

— Vay, sen de kimsin? Sokağı haraca kesmişsiniz be!

Köpek arkasından sesi işitince daha yüreklenir, saldırmayı arttırır. Çalı duvar üstünden seslenen çocuk, kapı önüne gelir, köpeği çağırır, sonra da der ki:

— Haydi geç, tuttum.

Rıfat efendi hem yürür, hem de söylenir:

— Sen İbrahimin torunu musun, nesin? Sizin soyunuzdan hayırlı adam çıkmaz ama, sen çekmemişsin.

Çocuk:

— Ben Yetim Salih'in oğluyum.

— Hah gördün mü! Babanın da, gömü bulacağım diye, kırmadığı çeşme taşı, kazmadığı beylik köprü, körletmediği hayrat kalmadı ya. Bu kasabanın su yollarını kazıp bozan, Kantarcıoğlu Selim'le babandır. Herif mal mal değildir ya, neyse...

Rıfat efendi biraz uzaklaştı. İleride gene çamura batmış olacak ki

— Vay canına, gene mi battın Rıfat? dedi. Ulan, genç olsam gider tarla hendeğinde sabahlardım. Dinle karıdan şimdi küfürleri. Anama da nasıl benzemiş! Gelin, kaynana toprağındandır, derler. Doğrudur. Kızı olsa bu kadar çekmezdi. Çene babam, çene...

Biraz daha uzaklaşınca, kalın, tatlı, kumlu bir sesle bir türkü tutturur,

Aman çavuş, yandım senin elinden
Çok salınma, kasatura düşer belinden!

Türküsünün arkasından, ufak bir nağra:

— Of anam, Of...

Yavaş sesle:

— Yandık bee... Ne ses kaldı, ne yürek. Sat anasını bu yaşamanın...

Ses uzaklaştı, işitilmez oldu.

1946

KIZIMIZ

Ben burada yokken ablamın kızını kocaya vermişler. Düğünden dokuz ay sonra eve döndüm, bize güvey olan genci gördüm. Eh, kötü değil. Yaşı biraz ufakça, kendi biraz çocuksu ise de sessiz, uysal bir oğlana benzer.

Gazetelerde çalışıyormuş. Romanlar, hikâyeler yazar yahut fransızcadan çevirirmiş.

Yazılarını okudum, sözlerini dinledim, bilgice onu biraz yoksul buldum. Okumamış, okumak onu sıkmış. Yazınağı kendine daha elverişli bulmuş!

Yalnız ne var ki, anlamaz, yalınkat bir adam değil. Bilmediğinin farkında oluyor. Biraz okur, dinler, düşünür, arar, biraz kitap karıştırır, biraz da el tokatı yerse, e gazete de kendine göre bir okuldur, olgunlaşır, yetişir, diye düşündüm; düşündüğüm gibi de karısına söyledim.

«Kocan, dedim, eyi çocuk. Varışlı, anlayışlı, yalnız bilgice biraz yayan. Çalışıp kendini yetiştirmeli! Akşamları oturup çalışsın. Fransızcadan çevirdiği yazılarda korkunç yanlışlar var.

Hiç sanmazdım ki bu sözlerimle bir çam devirmiş olayım. Kız sözlerimi beğenmedi:

«Şimdi akşamları da derse mi çalışacak?» diye sordu. Doğrusu parlak! Öğleyin savuşur, gece yarısı eve gelir, evde de derse çalışır! Güzel... E, ben kiminle çıkacağım? Okumasın diye ben kitapları saklıyorum, siz de okusun diye kışkı atıyorsunuz!»

«Kızım» diye ben bir şeyler söylemek istedim; kız kesti. Biz de yaşayacağız, dedi, bizim de bir hakkımız var. Onun okudukları ona yeter de artar bile. Onun yazdıklarını bayıla bayıla okuyorlar. Dün aldığı bir mektubu size göstersin de bakın! Feriha, onun romanlarını kesip kitap yapıyor!»

Bu lâkırdılar yemek odasının kapısı önünde, ayakta söyleniyordu. Kız giyinmiş, berbere gidecekmiş. Beni dinlemedi çıktı, gitti.

Kız ile aramızda geçen bu sözleri ablama söyledim. Dinledi, sonra:

«Kızı boşuna sinirlendirmişsin, dedi, okumakla olsaydı enişten olurdu. Kırk yıldır okur. Bak işte şimdi de okuyor, ne oldu?»

Enişte pencerenin önündeki koltuklardan birine oturmuş, hem kitap okuyor, hem de kucağındaki kedinin sırtını okşuyordu.

«Enişte, ne okuyorsun?» diye sordum. «Konukana» adlı bir polis romanı okuyormuş.

Kocasını çekiştirmek, ona çatmak için her sözden bir yol bulan ablam:

«Bak, dedi, kırk yıldır evlidir, genç olduk, ihtiyar olduk, şu adama sor bakalım, bir gün, bir saatçik olsun, oturup benimle iki lâkırdı etmiş midir? Bizim aklımız yokmuş, çekmişiz, şimdiki çocuklar çekmiyorlar. Kafalarına vura vura kocalarına her istediklerini yaptırıyorlar. Ooh, canları sağ olsun! Onlar yaptıkça benim içim açılıyor.»

Bu sözleriyle ablam, geçmiş yüz yıllarda, erkeklerden aşağı tutulmuş, evlere kapatılmış, erkeklerin hesaplarına göre yaşatılmış, gençliklerinde kocalarına kul, yaşlanınca torunlarına dadı olmuş bütün kadınların öclerini almak istiyor gibi idi.

Ancak bu «geçmiş» geçmiş mi? Yahut kadınlar ablamın istediğini yaparlarsa geçecek mi?

Baktım ki lâkırdı uzayacak, ben de istediğimi anlatamıyacağım, sustum. Ablam da oturduğu yerde uyuklamağa başladı. Ben de elime bir kitap aldım. Hava yağmurlu, oda da biraz loşça. Kitap okuyayım derken ben de uyumuşum. Sokak kapısı çıngırağının sesile uyandım. Ablam da uyandı.

«Kim geldi?» diye bana sordu.

Ortalık kararmıştı. Gelen bizim güvey imiş. Ablam onu görür görmez oturduğu koltuğun altından tavlayı çekip:

«Gel bakalım, sana bir ders vereyim, yak şu lâmbaları!» dedi ve güveyi karşısına alıp oyuna başlattı.

Ablam gençliğinde, o yılların töresince, evin çok işlerini görür, dikişini dikerdi. Yemeğin en iyisini de pişirir. Tavla, kâğıt oyunlarını bilmezdi. Tütün içilen odadan da kaçardı. Şimdi iş görmüyor, kızına da gördürmüyor. Cıgarayı da hiç söndürmüyor, Kumar için de can veriyor. Her gün yahut iki günde bir ya bizde, ya komşularda bir yerde poker oynanıyor. Yenilirse kızıyor. Başı tutuyor, komşu doktorun hizmetçisini çağırtıp ensesini oğduruyor.

İşsizliğin kadınları ne kadar yorup, üzüntülere düşürdüğünü gelin bizim evde görün!

Bu işsizlik sıkıntısıyla bizim kızın sokağa çıkmadığı gün yoktur. Dişçiye, berbere, terziye, doktora, haftada bir olsun çorap almağa, sonra da tanıdıklarına..

Anasının, bunlardan başka bir de falcısı vardır.

Kız, saçlarını, suratını, dudaklarını, tırnaklarını boyar. Kaşlarını da yolar.

Bu yoluşlar, boyanışlar da kızı çirkinleştirir. Bir gün kendisine söyledim:

«Böyle niçin boyanıyorsun, sana yakışmıyor.» dedim.

«Bilmiyor muyum dayı, dedi, beni beş yaş büyük gösteriyor ama, elâlem içine maskara gibi çıkamam ya!»

Doğrudur, çıkamaz. Aralarında bulunduğu kimseler neler yapıyorlarsa o da yapacak. Ablam bile «âdet yerini bulsun» diye dudaklarını biraz kızartıp sokağa çıkıyor.

Kaynana güvey, oyunu uzattılar. Yemek saati geldi geçti. Ben acıktım. Kız gelmedi. Dışarda da yağmur çiseliyor. Ablam oyunu bırakabilse, kalkıp berbere telefon edecek. Kızını arayacak. Kalkamıyor, kocasına telefon ettirmek istiyor.

Enişte de kitabını ve rahatını bırakamadığı için bin dereden su getirdi.

«Ben telefon numarasını bilmiyorum, dedi, telefon edip ne demeli, dedi, berberde kimseyi tanımıyorum, dedi, telefon benim başıma ağrı veriyor» bile dedi. Daha da diyecekti; bereket versin kız geldi. Ve ıslanmış paltosunu sırtından, şapkasını başından çıkarır çıkarmaz, bizi yemeğe oturttu. Annesi ile kocası:

«Dur şu oyun da bitsin» diyecek oldular, dinlemedi. Yemeği yiyip sinemaya gideceklermiş.

«Yağmur yağıyor, bu havada çıkılır mı!» dediler. Karşılık bile vermedi. Yemekten sonra da kocasını aldı, çıktı gitti.

Onlar gidince ablam telefona yanaştı, kumar arkadaşları ile toplanacakları yeri kararlaştırdılar. O da çıktı gitti.

Gece ablam dörtte gelmiş, kız da üçte!

Kız, sinemada bir arkadaşına rasgelmiş, onlara gitmişler, gramofonu kurup, saat üçe kadar dansetmiş, eğlenmişler.

Karı koca ancak öğle yemeğinde aşağı inebildiler.

Bu güvey, bizim kızımıza varıncaya kadar dansetmek bilmezmiş. Karısı ona öğretmiş. Şimdi çoklarından iyi dansediyor, bunu da karısının verdiği derslere borçlu bulunuyormuş. Kız bunları anlatıyor, arada da kocasına:

«Değil mi, Tata?» diye soruyordu.

Oğlanın adı Tahir, karısı onu «Tata» diye çağırıyor.

Kızın keyfi yerinde anlatıyor:

— Dün gece Berin, hep bununla dansetti. İlhan çatladı, çıldırdı; hep gramofonu bozacak oldu. Gülmekten kırıldık.

«Bu İlhan kim? Niçin çatlıyor?» diye sordum. Bu, Berin'in arkadaşı imiş, daha doğrusunu isterseniz «Şoz» demek «gözdesi» yahut «oynaşı» gibi birşey. «Yavuklu» nun daha biraz uzağı.

Feriha adındaki bayan da, zayıflasın diye, her gün kocasına iki saat dansettiriyor, yemekte de hiç ekmek vermiyormuş. Kocası hekimlerden «dansedemez» diye rapor getirmiş!

Bizim kız bunları anlatıp, gülüyordu. Kocasına baktım, yorgun ve uykusuz gibi görünüyor. Acıdım.

Bizim güveyin, düğünde giydiği frak iğreti imiş. Şimdi kızımız ona bir frak takımı yaptıracak.

Sonra kız şapkacıya uğrayacak, oğlan da işine gidecek. Gece de Feriha'lara gidecekler.

Ablama gelince, o gece kırk lirasını almışlar. Yataktan çıkmadı. Rasgeldiği hizmetçiye ensesini oğdurdu.

II

O geceden birkaç hafta sonra ben yeniden Mısır'a gönderildim. Bir ay kalıp dönecekken, işler öyle getirdi ki ancak on sekiz ay sonra dönebildim.

Eve girer girmez ilk gözüme çarpan bizim kızın cigara içmeğe yeltenmesi oldu. Eh, herkes gibi o da başlıyacak!

Bundan da başka, evin içinde, sanki bir durgunluk var. Bir tatsızlık mı oldu? Bana mı öyle geliyor? Anlıyamadım. İki gün sonra eniştem yalnız kalınca, anlattı:

Bizim kızın pek yakın arkadaşlarından Perihan adında bir bayan, bizim güveyi, dans arasında ayartıp baştan çıkarmış ve kaçırmış! Trabya'da bir otele götürmüş. Birkaç gün orada kaldıktan sonra Yalova'ya, Bursa'ya gitmiş, daha sonra da Ada'ya gelmişler. Tata, bizim kızdan boşanıp buna varacakmış. Birbirlerinden ayrılmayıp, birlikte ölmeğe antlar içmişler. Anlaşılan, bu arada da birbirinden bıkmışlar. Paraları da suyunu çekmiş olacak. Kimse de bunları aramamış. Daha, aralarında ne olmuşsa olmuş, oğlanın -para bulmak için olacak- İstanbul'a indiği bir günde kız da anasına telgraf çekip para istemiş.

Bu telgraf üzerine kızın anası, işin tavsadığını anlamış olmalıdır ki, gidip kızlarını almışlar, otelin alacağını da ödemişler.

Ertesi günü oğlan otele gidip, Bayan Perihan'ın gittiğini duyunca, o da gelip karısına yalvarıp barışmış.

Bunları anlatırken eniştem diyor ki:

«Kocasının kaçışı, ilkin, bizim kızı şaşırttı. Bunu hiç beklemiyormuş. Ne yapacağını bilemedi. Sinemalarda her gün oladuran kaçışlar, kendi başına gelince, ona hem acı, hem biraz yabancı geldi. Kocasının, kaçarken bıraktığı kâğıdı bul-

muş, getirdi, bana gösterdi. Ben, kızın bu işi nasıl karşılayacağını kestiremediğim için, ilkin biraz sıkıldım.

Oğlan, bu mektupta, bu ayrılığı canlandırmak, önemlendirmek için neler biliyor, ne acıklı, ne dokunaklı sözler biliyorsa hepsini yazmış: «Ay ışığı, su sesi, gecelerin ölüm dolu karanlığı, yıldızların korkak bakışları, sevginin kanlı tırnakları, uçurumların yutucu derinlikleri, büyülü gözler, benliği silen düşüş, beni unut ve beni unutma, kaçıyorum ve seni seviyorum...» Daha bir sürü lâkırdı.

Bana öyle geldi ki, ilk şaşkınlık geçince bizim kız, bu işin bir barışla biteceğini ve kocasının gelip yalvaracağını kestirecek ve bu günü bekleyecektir. Bu düşünce ile, bu kaçışın bir gençlik fırtınası olduğunu söyledim. Kız, işi anladı, gözleri yaşardı ve başını omuzuma koydu. Ben de saçlarını okşadım ve «seni anlıyorum kızım» dedim. Aklıma daha dokunaklı bir söz gelmedi.

Biz baba kız biliyorduk ki, bu gibi kaçışlar bir barışla biter. Filmlerde bu barışların ne güzelleri, ne ateşlileri vardır. Demiryolu, deniz kazaları olur. Oğlan kaçmıştır ama, gene karısını sever. Onun için, onun bir resmini kurtarmak uğruna kendini bir trenden aşağı, yahut bir suya atar. Karısı, hastabakıcı olur. Kocası kendini bilmez. Sonra ayılır. Barışırlar. Biz, güzel bir bitiriş için bir deniz kazası, bir uçak kazası yapamazdık. Bunun için bizim bitiriş sönük oldu. Güvey karısını sinema kapısında beklemiş. Ne dedi ise konuşmağa başlamışlar, Hürriyet Tepesi'ne kadar da yayan gitmişler. Orada bir kır kahvesinde oturup geç saatlere kadar konuşmuşlar. Sonunda anlaşmış olacaklar ki, kız kocasını eve getirmiş, kendi odasına sokmuş saklamış. Şunun için ki: Anası, oğlan gelirse içeri almıyacağına ant, şart etmişti. İlkin anasını yola getirip, sonra oğlanı ortaya çıkarmak, biraz da kızın hoşuna gitti. Bu iş de böylece bitmiş oldu. Bizim bayan bu kaçışı başından sonuna kadar büyük bir öfke ile karşıladı. Bana ve kızına, yavaştan aldığımız için, söylemedik söz bırakmadı. Mahkemeye gidecek oldu.

«Niçin bu heriften ayrılmağa çalışmıyorsun?» diye kızına çatmış. Bu öfke arasında:

«Sen de bir delikanlı bulsana!» dediği de olmuş! Ancak barışmakta da güçlük çıkarmamış. Ettiği yemine, anda kefaret vermiş, işi tatlıya bağlamışlar.

İşin gülüncü, bizim kız, kocasını alıp -bugünün töresine göre- ortağı sayılan Bayan Perihan'ın evine gitmek istemiş, kocası gitmemiş! Ablam da kızmış. Kızına söylemedik kötü lâkırdı bırakmamış.

«Kız, niçin ortağına gitmek istedi?» diye eniştemden sordum.

«Bilmem, dedi, bu yeni kadınlar arasında bir gösteriş olsa gerek. Yahut ötekini kıskandıracak! Belki de filimlerde buna benzer bir şey görmüştür, onu yapmağa özenir...»

«Sahiden de kocasını kıskanmıyor mu?» diye sordum. Enişte kaşlarını kaldırdı, düşündü.

— Bizim kız kocasını severse bile hesaplı sever, dedi, sevgisi, kıskançlığı, *hastalık* denecek kadar artık olan kadınlardan değildir. Yalnız bu oğlanı elden kaçırmak istemez. Bu oğlan uysaldır. Haylazlığı oldu ise de, eh, bir sürçen atın başı kesilmez!

— Ama bu yaşayış böyle giderse, bu at çok sürçer! dedim.

Enişte:

— Onu kız da anlamış sanırım, dedi, düşündükleri var. Umarım ki, sana da açar.

Düşünceleri nedir, bana ne açacak, diye merakla bekledim.

Bir gün kız odama geldi,

— Ben sizden bir şey soracağım dedi.

«Sor» dedim.

Biraz düşündükten sonra:

— Ben Ankara'ya gitmek istiyorum, dedi.

«Birkaç güne kadar ben gideceğim, seni götüreyim.» dedim.

«Yok öyle değil, dedi, ben artık Ankara'da oturayım, diyorum. Siz orada Tata'yı şey yaptıramaz mısınız?» diye sordu.

«Şey nedir?» dedim.

«Canım işte bu bizim komşu gibi! Adına şimdi ne diyorlar...»

Bir yandan gülmek istedim, bir yandan da bu akıllı kızın bilgisizliğine şaştım.

«Kızım, dedim, o işler bana ve senin kocana düşecek kadar ucuzlarsa, işimiz kötüdür.»

«Niçin, dedi, Piyale'nin ağabeysi de gazeteci değil mi? O oldu ya!»

«Her gazeteci bir mi? dedim. O, yalnız gazeteci de değil. Yıllarca ders okuttu. Üstelik gazetecilikte de yıllarca pala çaldı. Kolay mı? Senin kocan daha dünkü çocuk. Dur bakalım!»

Bu işi bu kıza anlatmak güç olacak sanıyordum. Yanılmışım. İsteğinin üstünde durmadı.

«Öyle ise bir bankacılık olsun... Nono'nun kardeşi bankacı.»

Kızın bu sözü de beni düşündürdü. Anlaşılıyor ki, bizim kız gibileri, bankacılık nedir, gazetecilik nedir, başka işler nelerdir bildikleri yok. İşler de modaya bağlı. Bu moda işlerden biri de bankacılık.

«Sen, dedim, Ankara'ya gitmekle iyi bir iş yapmış olursun. Yalnız bankacılık, mankacılık, deme. Kocana bir iş iste ki, onun yapabileceği gibi olsun, eline bir ekmek parası geçsin, evini beslesin. Baban da biraz yardım eder, geçinirsiniz. Ben böyle bir iş ararım. Bulunca sana yazarım. Bir de ufak bir ev tutarız. Sen kocanı alır getirirsin, olur gider.»

Kız düşündü, sonra:

— Güzel ama, dedi, bayağı bir kâtiplik olursa ben gitmem!

Kızdım. «Sen gitmezsen Ankara'da yas tutmazlar!» demek dilimin ucuna kadar gelmişken tuttum. Bu kadar doğru bir istekle, kendine bir çıkar yol bulmağa çalışarak karşıma gelmiş olan kızı, soğutup kırmak işime gelmedi. Biraz düşündükten sonra:

— Kocan, dedim, burada olduğu gibi orada da gazetelere çalışsın. İki ev geçindirmek babana biraz güç olur ama, ne yapalım!

Kız, dudağını büktü:

— Ben gazetede çalıştığını istemiyorum, dedi, matinelere gidemiyoruz. Gece yarısı eve geliyor! Saat dokuza bile yetişemiyoruz. Ben diyorum ki, hiç olmazsa, beşte evde bulunsun!

Kız hem istiyor, hem ne istediğini bilmiyor. Bunu bu kararsızlıktan kurtarmak için:

— Bırak ben bir iş bulayım, sana yazarım, beğenirsen gelirsin, dedim.

Bu, ona hoş geldi ama, gene de:

«Bir bayağı kâtiplik olmasın» demekten kendini alamadı.

«Kızım, dedim, ben seni anlamıyorum. İşin bayağısı ne demek? Büyük bir iş versinler, diyorsan, bu olmaz.»

Kız, canı sıkılarak:

— Yok, dedi, büyük iş demiyorum dayı; herkesin beğendiği bir iş olmalı. Bilmiyorsunuz arkamdan neler söylerler!..

— Kim, dedim, o arkadaşların, o zavallılar mı? Onları mı düşünüyor, üzülüyorsun? Bunların sözlerinin ne değeri var? Ne biliyorlar, yahut ortaya ne iş koyuyorlar ki, sen bunların sözlerini düşünüyorsun? Senin tanıdığın, konuştuğun bu kızlar ve delikanlılar arasında en değerlisi kocandır. Oğlan iyi kötü çalışıyor, yalan, yanlış bir şeyler yazıyor, bir iş görüyordu. Sen onu bozmak, işten uzaklaştırmak, züppeleştirmek için, bilmezlikle elinden geleni yaptın. Yazdıklarını okuyor musun? Artık kafası yeni bir şey -saçma da olsa- yumurtlamıyor. Eski yazdıklarını çevirip çevirip yazıyor. Söyle, senin arkadaşların arasında yazmağa çalışan var mı?

Kız «yok» dedi.

«Güzel, dedim, piyano, keman çalan, yahut resim yapan var mı? Yahut, ne bileyim, örme bilen, işleme bilen, iyi dikiş diken, elinden bir iş gelen var mı? Bilirim yoktur. Bunların sözlerine ne diye kulak asıyor, ona göre yapacağın işi kestiriyorsun? Sen, dedim, bırak bunları; ben kocana bir iş bulayım.»

İçimden de düşündüm ki: ilk iş, bu kızı, bu arkadaşlar arasından çıkarmaktır. Bunlar arasında kalırsa bu, hem kendisi ölecek, hem kocasını öldürecek.

III

Ankara'ya geldim, işi bizim arkadaşlara açtım. Hepimiz paçaları sıvadık, Tata'ya Kömür İşletmesi yazı işlerinde açık bir yer bulduk. Hem karısına, hem de kocasına yazdım. «Hemen kocanı buraya yolla» dedim; kocasına da işi anlattım. Bilirim ki, kocası daha iyi anlar.

Tata geldi, Kömür İşletmesinde, bunu bizim arkadaşlardan biri kısa bir sınava çekti, ertesi gün de kâğıtlarını «Direktör» imzaladı. Bitti. Bunlara Yenişehir'de bir apartmanın ikinci katında, üç odalı bir ev de buldum. Kıza da, «biraz eşya al da gel» diye yazdım. Kız bir hafta sonra geldi. Beraberinde o kadar eşya getirmiş ki, evleri gibi üç ev olsa döşer. Çoğunu geri yolladık ve bir hafta uğraşıp, yerleştirdik.

Tata Ankara'da, bizim evde toplanan arkadaşların arasına düştü ve hiç bilmediği şeyleri öğrenmeğe başladı.

Bizim arkadaşlar Tata'yı iyi bir genç olarak sevmeğe, sonra da «enişte» diye çağırmağa başladılar.

Aradan üç ay geçti. Bir pazar günü evlerine uğradım. Tata evde yalnızdı. Masa başında çalışıyordu. «Fontaine» diye bir kitabı Türkçeye çeviriyor.

«Bu ne olacak» diye sordum.

«Bilmem, dedi, Arif Tente bunu çevirelim dedi, ikimiz beraber çalışıyoruz. Nerede ise gelir.»

«Sizin sayın bayan nerede?» dedim.

Bir arkadaşı ile Halkevine gitmişler. Açılacak bir işleme sergisini düzeltecekmiş!

İnanınız ki, ben, yahut bizim arkadaşlardan biri ona:

«Halkevine git, yahut gitme» diye hiçbir söz etmedik. Ne yaptı ise Ankara kendisi yaptı. Ben korkardım ki, bizim kız, burada da, İstanbul'daki arkadaşlarının benzerlerini bulup, Tata'sını gene dansa başlatsın. Gene çarşı pazar dolaşmağa, terzi, berber, şapkacı, dişçi dükkânları aramağa kalkışsın. Her nedense İstanbul'da geçen şeyler burada geçmiyor.

Ben korkardım ki, bizim kız, evine bakmasın. Burada da işsiz oturup sıkıntıdan kocasına balta olsun! Boşuna korkmuşum. Her şeyin kendine göre yaşayışı var. Kız, tertemiz,

tertipli bir ev yaptı. Anasının kurduğu bunca yıllık evden daha tertipli, daha düzenli. Buna şaştım. Şunun için ki: Bizim kızımız küçük yaşta iş terbiyesi görmedi. Babası istese onu terbiye edebilirdi. Ablam bırakmadı. Enişte m de üşengen bir adamdır, rahatı kaçar diye üstüne düşmedi.

Yeni yaşayışımızı sindirememiş olan ablam işten kaçtı, kızını da kaçırdı. «Erkekler yaparlar, olur da, kadınlar niçin yapmazlar?» diye yeni bir terbiye yolu tutturdu. Her gün ağzında dolaştırdığı bu sözler, bizim kızı baştankara, bir bataklığa sokabilirdi. Sokmadı ise bu, bizim kızın yaratılışının, ablamın koyduğu yeni töreye uygun gelmeyişindendir.

Kızın okuduğu ve bitirdiği lise de, para kazanmak için açılmış okullardan biri idi. Çocuklara orada ne terbiye verildi, bilmem. Belki de bu okul, terbiye işleri ile hiç uğraşmadı. Yalnız okuttu ve bu mahallelerde oturan zengin, türedi, biraz da «snop» ailelerin çocuklarını bir araya topladı. Burada çocuklar, birbirlerinden görerek terbiye aldılar. Bizim kızın boyaları, yolunmaları, moda gülü olmağa uğraşmaları bu okuldan başlar.

Bizim kız, biraz hayalci, biraz «romantik», biraz çokça duygun olsaydı, belki başka şeyler de öğrenecekti. Babasının dediğine göre eve hiç anket defteri getirmemiş. «Aşk ölür mü ve harabesinde kimler yaşar?» diye sormamış. Aya bakıp derin derin içini çekmemiş. «Ben ruhu ölmüş bir kızım!» dememiş. Bizim kız boyalı, yapma suratlı, moda konuşur, sinema konuşur, dans bilir bir salon kadını olmak istedi, onu da oldu. Sonra da gidip kendi gibilerin arasına karıştı, onlarla yaşamak istedi. İlk ağızda kocasını elden vermek onu ayıltmış olsa gerek. Bu sefer Ankara'ya gelmekle o çevreden çıkmış oluyor. Ben, onun, evinde çalışmağa başlıyacağını, üç ay içinde Halkevine sokulacağını, üstüne iş alacağını, doğrusu hiç ummazdım. Kendisinden sordum.

«Kızım, dedim, sen işlemecilikten anlar mısın?»

Bana gücenir gibi oldu.

«Dayı, siz de beni bir şey bilmez, yerine koydunuz, dedi, ben kendim işlemem ama, el işlerini benim kadar anlıyan bu Ankara'da yoktur!»

İnanmadım ama, sevindim. Tanrı yardım etse de kız iyi şey yapabilse! Bu işlere canla başla sarılmış.

Bununla beraber, bu geçen üç ayın bu kızı büsbütün değiştirdiğini söyleyemem. Kız gene eskisi gibi boyanır. Gene tırnakları tavuk tırnağı kadar uzundur. Gene başına, suratını küçülten ve göze batacak kadar biçimsiz bir şapka giyer. Ankara sinemalarında onu görmüş olacaksınız. Yahut göreceksiniz. Saçları, o kalın altın bilezikler gibi yaldız sarısına boyalıdır. Suratının allığı, aklığı bolca sürülmüş ve üstünde çalışılmıştır. Kirpikleri rimelli, kaşlar kaytandır. Dudakları, giydiğine göre, ya vişne şurubu kırmızısı, yahut narçiçeği alı. Kış geleli kara kürk palto giyiyor. Böyle bir bayanla yanında, karaca kuruca bir delikanlı -bugünlerde koyu renkli bir paltosu, tepesi basık şapkalardan yeşil bir şapkası var- görürseniz, biliniz ki bu bizim kızla Tata'sıdır. Film değiştiği günleri kaçırmazlar. Bakalım daha kaç ay sonra, Ankara, bizim kızın suratını silip yurdumuzun temiz yüzlü kadınları arasına karıştıracak!

1946

HAŞMET GÜLKOKAN

A. B. T. İ. Müdürlüğü Hesap İşleri kaleminde yoklama masası işyarı Haşmet Gülkokan; Soma'da doğmuş, İstanbul'da büyümüş, Ankara'da Gümülcüne'li bir bayanla evlenmiş, iki de sevimli çocuk sahibi olmuş; kırk yaşlarında, kısaca boylu, buğday benizli, güler yüzlü, konuşkan bir adam; iş saati bitip de kaleminden çıkınca, doğru Şakir'in fırınına gidip ekmeğini alır, evin yolunu tutar. Para kıt, geçim de dar ise de, evdekiler yoktan anlamazlar, bulup buluşturup bir şeyler almalı, çantayı, kese kâğıdını, cepleri, koyunu, koltuğu doldurup eve öyle gitmeli. Araştırıp ucuzunu bulmadıkça, dükkânlarda çene çalmadıkça çanta dolmaz! Tanıdıklarından biri rasgelirse, durup konuşmak, söyleşmek, dedikodu etmek de var! Kolay mı! Haşmet Gülkokan, gün olur ki evine, sular karardıktan, ışıklar yandıktan, geceden de biraz geçtikten sonra varabilir. Evden bilirler. Merak etmezler. Merak etmediklerini Haşmet de bilir, acele etmez, ağırdan alır. Nasıl ki bu akşam da ağırdan alıyor. Ekmeğini alınca doğru haldeki sakatçıya uğradı.

— Gülüm, bizim ciğer, diye sordu.

— Hazır Haşmet bey.

— Ne? Hazır mı? Hay ömrüne bereket. Hangi dağda kurtlar öldü! Bense atlatacaksın diye, biraz küfür hazırlamıştım. «On gün oldu, parasını verdik, nöbetini bekledik, gene de ciğeri alamadık. Dağ mahallesinin karılarından da aşağı olduk. Bu ne yüzsüzlüktür, ne kepazeliktir, a şekerim!.» diyecektim. Küfür deyip de geçmeyelim, adamın karnının şişini indirir. Sinamekiden daha iyidir. Şimdi bütün söyleyeceklerimden vazgeçtim. Tövbeler olsun! Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime! Senin şimdi kâğıdın da yoktur, al bakayım şu gazeteyi. Bak, iyiliğimi unutma. Sar şu ciğeri, koy şu çantaya, oh! Ömür bee! Yürü Haşmet yürü, saçın sürünsün! Masal etme gene aşığın cuk oturdu.

Haşmet bey yürür, karşıki sıraya geçip, balıkçıya:

— İhsan bey gülüm, çavelyaları boşaltmışsın!

— Çıkmıyor, Haşmet bey. Dere balığı var almaz mısın?

— Yayın kafasından çorba, oooh! Bayılırım! Bilen olmalı da, pişirmeli de, Haşmet de yemeli de, sen de karşısına geçip seyretmelisin. Bak ne şeker olur. Yengen bu işlerden çakmaz. Bize kaba balık ister. Palamuttur, toriktir, sivridir, altıparmaktır. Tavasını yapar, bolca limonu basınca, biraz da tahin helvası aldın mı, mis! O mubarekler de şimdi çıkmaz oldu. Benim sormam da hani yarenlik olsun, anlarsın ya! Hadi, hoşça kal bakalım!

Haşmet bey yanındaki dükkânın önüne durup kalfaya:

— Gülüm, salata malata alabilir miyiz?

— Verelim bayım!

— Ver ya, ver ama ne bileyim, bizim keseye uyar mı?

— Üçünü otuz yedi otuz paraya veriyoruz.

— Aman gülüm, bu ne hesap! Kuyumcu musun? Yeşil salata alıyoruz. Bu kadar ince hesap olur mu? Bu mubarek ottur.

— Ottur ama, bize para ile veriyorlar.

— Yaa, e siz parasız mı veriyorsunuz?

— Nerede o bolluk!

— Ha şöyle! Üstelik bir salataya, evin dört direkte bir direğini istiyorsunuz. Sen şimdi yuvarlak hesap yapıyor musun, yoksa ben gideyim mi?

Kalfa dinlemez, başka bir müşteriye bakar. Haşmet de yürür. Bir yandan da söylenir:

— Ulan Haşmet, yoksulluk maskaralık bee! Herif yüzüne bile bakmıyor. Kör olsun Necibe kadının tavukları. Ben salata mı alırdım! Komşu hatırı. Biraz ekşice söylesen, bizim bayan darılır.

Haşmet bey, köşedeki dükkândan salatalık, limon alır, halden çıkar, sulu hana doğru inecek, oradaki dükkânları tarayacak olur; karşısına İstanbul'dan tanıdığı bir arkadaşı çıkar.

— Vay gülüm, nereden bu geliş?

— Haşmet bey, sen doktor Vasfi beyin evini biliyor musun?

— Hangi Vasfi bey, gülüm? Ne var, hastan mı var?

— Hastam yok. Sen evi biliyor musun?

— Bilirim. Şurada Tezgâhçılar'da bir apartınanı vardır.

— Gel, şu evi bana göster.

— Gülüm, ben ufak tefek alacağım.

— Bırak şimdi ufak tefeği...

Haşmet Gülkokan sürüklenir. Hem gider, hem de konuşurlar. Haşmet sorar:

— Anlat bakayım işin nedir, şekerim?

— Ödünç para isteyeceğim; Haşmet bey.

— Hıımm! Önemli bir konu! E, isteyeseksin, o da verecek mi?

— Bilmem. Veriyormuş. Senin bir tanıdığın var mı? Ondan alalım.

— Benim tanıdıklarım benim gibidirler. Hiç birinden beş para çıkmaz.

— Ben birkaç gündür arıyorum, birkaç yere de başvurdum, boş çıktı. Sen ne yapıyorsun? Paran var mı?

— Benim gibi herifte para olur mu, şekerim!

— E, nasıl geçiniyorsun?

— Bilmem gülüm.

— Karın çalışıyor mu?

— Evin işini o yapar.

— Bir anafor, filân!

— Bizim daire akıntıdır.

— E, nasıl geçiniyorsun?

— Bilmem dedim ya, gülüm. Geçiniyorum işte! Mutemetten ödünç alırım. Birinde alacağım vardı, bu ay onu aldım. İşte ne bileyim, geçiniyoruz.

— Bizim hanım çalışır, ben çalışırım, evimiz de kira değil, biz geçinemiyoruz.

— Kapıyı biraz genişçe açmışsındır.

— E, ne yapmalı!

— Bilmem şekerim. Gideri gelire uydurmalı.

— Hah... Uydurmalı! Lâf mı söylüyorsun Haşmet bey. Dediğini yapmak kolay mı?

— Kolay olsa hiç söylemem.

— Ben de ödünç para bulsam, hiç düşünmem alırım. Ortalık elbet düzelir, öderim.

— Herif yandı, desene!

— Niçin?

— Ya düzelmezse, ya herifin ömrü vefa etmezse!

— Düzelmez olur mu?

— İşte oluyor ya.

— Bugün oluyor ama, yarın olmaz.

— E, hadi bakalım, hayırlısı olsun! Bak, şu hırdavatçının üstündeki ev, gördün mü? Hadi uğurun açık olsun!

Ayrıldılar. Haşmet bey, hem gider, hem söylenir.

— Karı, karı... Buna evden göz dağını vermişlerdir, bu da sokaklara düşmüştür. Meteliğe kurşun atar mı, atar.

Haşmet, sulu handan yana gitmekten vazgeçer, Adliye Sarayına doğru yürür. Tam köşede bir arkadaşı ile karşılaşırlar.

— Vay gülüm, ters gidiyorsun, evin yolunu şaşırmışsın.

— Şuraya gözlükçüye kadar gidiyorum. Bizim kızın gözlüğü kırılmış. İstersen dön. Beş dakikalık işim var. Sonra birlikte gideriz.

— Geç kalmaz mıyız, şekerim.

— Adam, yeni evli değilsin ya!

— Değilim gülüm.

— Şuraya, köşeye kadar gideceğiz.

— Gidelim gülüm.

Haşmet Gülkokan döndü. Yürüdüler. Birkaç adım gittikten sonra, arkadaşı sordu:

— Yahu, dedi, ne diyorsun, kavgaya biz de girişiyor muyuz?

Haşmet, arkadaşının yüzüne baktı.

— Aman şekerim, dedi, bunu benden mi sorarlar.

— Senden sorarlar ya! Niçin, sorulmaz mı?

— Sorulmasına sorulur ya! Bakarsın, benim atacağım tutar. Boş bulunur, sen de inanıverirsin de, ben de ona yanarım.

— İnanmam, korkma! Sen beni o kadar da aptal mı sanıyorsun?

— Yok ama, insan boş bulunur da...

— Hiç boş bulunmam. Sen söyle, söyleyeceğini.

— Eh, öyle ise dinle: Gülüm, biz de kavgaya gireceğiz. Hem çok sürmez görürsün. Gireceğimizi de anlayınca, herifler tepemize dikilirler!

— Etme yahu...

— Etmeyi, yapmayı sen onlara anlatırsın. Biz bu gibi şeylerden korkan takımı değiliz. Sen, korkuyor musun?

— Ben kendi payıma korkmam ama, çoluk çocuk korkmaz mı?

— Alışırlar bee! Bomba altında yaşayanların canları yok mu?

— Ben çocukları Haymana'ya aşırsam mı dersin? Orada bir tanıdığım var. Sen ne yapacaksın?

— Ben mi? Sen bana bakma gülüm. Bana Gülkokan demişler. Beni hiç kimse iki kere öldüremez. Anladın mı şekerim! İşler ederim ki, bu yeryüzünde ad olur. Benim gibi bir âhû parçası doğuran anaya da aşkolsun!

— Şakayı bırak da Haşmet bey, herkes söylüyor be!

— Söyler gülüm, söyler.

Haşmet işin alayında, arkadaşı üzüntülü, gözlükçü dükkânına varırlar. Gözlükçü der ki:

— Bunun bir saatlik işi var, beklerseniz, yaparım.

Haşmet'in arkadaşı:

— Bekleyelim, der.

Haşmet der ki:

— Gülüm, ben şahımı buraya kadar severim. Kafesin kapısını aç da uçayım. Anladın mı? Evdekinden de korkmam dersem, sakın inanma.

Ayrılırlar. Haşmet söylenir:

— Ulan, ne aptal herifler var bee! Şunun kılığına bakan bir adam sanır. Okumuş yazmış da! Oğlum Haşmet, sen, bunlara bakarak bir şeysin be, yaşa be!

Gülkokan söylenerek, dükkânların önünde takılarak, şekerciye uğrayıp çocuklara şeker alarak Samanpazarına çıkar, Cebeciye doğrulur. Hamamönüne kadar da iner. Eskici dükkânına girerek:

— Günaydın eskicibaşı! Bizim bayanın ayakkapları için bir diyeceğin var mı? diye sorar.

Eskici boynunu bükerek:

— Haşmet bey, beyim, der, bak şu hâlime! Sabahleyin dükkândan çıktım, daha şimdi geliyorum. Sor, çıraktan. Hava parası olmadı mı, hiçbir iş olmuyor. Daha ağzıma bir lokma ekmek koymadım. Allah seni inandırsın!

— Doğru tosunum, Allah beni inandırsın. Yoksa benim kendi kendime inanacağım yok. Sen iş peşinde koştuğunu söylemesen, ben seni şu sinemaya gitmiş sanacaktım.

— Kapıda mı gördün? Resimlere bakıyordum, içeri girmedim.

Haşmet gözlerini tavana kaldırdı.

— Ey, ulu Tanrım, dedi, şu Haşmet'i ne akıllı yaratmışsın! Şu bendeki atışa bak, sonra da tutturuşa bak! Bu hergeleleri nasıl da tanırım. Dükkânı çırağa bırakıp akşama kadar, Kayserilinin kahvesinde tavla oynar mı, oynar! Sinemalarda dolaşır mı, dolaşır! Kursağında da ekmek ufağı yok mudur, yoktur! Ne diyeceksin, hiç... Ne ise aslanım, şimdi bu lâkırdıları bırakalım da, sözümüzün özüne gelelim. Şu bizim pabuçlar ne olacak? Öyle kutlu bir günceğiz gelecek mi ki, bizim bayan pabuçları ayağına geçirsin de, şuracıktan tıkır tıkır geçsin! Senin de yedi göbek geçmişine rahmet okusun, ha? Söyle, gülüm tam iki ay oldu.

— Haşmet bey, bana iki gün izin vermez misin?

— Gülüm? can sana kurban... Vermeyip de ne halt edeceğiz? Şimdi pabuçları geri istesem, bulması iki gün sürer. Belki de hiç bulunmaz!

— Yok, pabuçlar burdadır.

Eskici, pabuçları hemen bulacağını sanarak tezgâhın altını karıştırdı, yok. Orada duran bir sandığın içindeki eskileri eşelemeğe başladı. Bulamadı. Çırağına çıkışacak oldu, tutmadı.

— Burada idi. Ben kendi elimle koydum. Bu hiçbir şeyi yerinde bırakmaz ki!

Haşmet bey.

— Nasııl, dedi, bulamadın mı? Ah, bulamasan da sana yeniletsem. Bak hiç gözünün yaşına bakar mıyım!

— Sen hiç merak etme. Yarın ne? Salı. Perşembe gel, pabuçlar hazır!

— Aman eskicibaşı, düşün de söz ver. Perşembe tez gelir. Buraya gelince çamurlaşırım.

— Çamurlaş.

— Sonra karakolluk olmaz mıyız?

— Olmayız!

— Perşembe günü hastalanmak, dükkânı bırakıp savuşmak, aklından geçmiyor mu?

— Geçmiyor.

— Söz mü?

— Söz.

— Hay tosunum!... Bayılırım senin gibisine. Hadi toramanım, seni ısmarladım Tanrının birliğine! Sen perşembenin ne kadar tez geldiğini daha bilmezsin!

Haşmet Gülkokan yürür, beş on adım ötede, bakkalın önünde ilişir. Bakkal, portakal sandığını açmış, dükkânın dışına duvara dayayıp, eğrice koymuş. Haşmet bunu görünce, söylenir:

— Ulan, bizim sokak çocukları ne insan şeyler be! Bu portakallara «gel gidelim» demiyorlar.

Yüksek sesle dükkânın içine seslenir:

— Bay Haktartar! Gülüm nerdesin?

— Buyurun Haşmet bey.

— Şekerim bu portakalların hediyesi kaça?

— Halis Dörtyol'dur, Haşmet bey. Korkma al... Son turfanda. Bir daha geleceği de yok.

— Parasını da sormayım mı?

— Haşmet bey, şuradan hale kadar bir zahmet et; bak kaça veriyorlarsa, iki kuruş aşağısına ben vereyim.

— Aman gülüm bayılacağım, portakal almanın kestirme yolu bu mu? Böyle kurumuş portakal halde ne gezer!

— Kurumuştur ama, içi bal gibidir. Biz, o senin dediğin malı dükkânımıza sokmuyoruz. Bizim müşterimiz kibar müşteri.

— Elmasım, bu kibar müşteriler içinde ben de var mıyım?

— Varsın ya! Bugüne bugün sen de bir masa başında oturuyorsun. Sana da Devletten bir iş vermişler. İstersen herifleri karşına diker, iki gün oynatırsın.

— Doğru şekerim. Biraz paramız kıtça ama, kibarlığımız var ya!

— Paran kıtsa itibarın sağ olsun.

— Dur aman, bu pek önemli bir söz oldu. Veresiye mi vereceksin yoksa...

— Biz kim oluyoruz ki, veresiye verelim. İki günde topu atarız.

— Ha şöyle... Sözün özünü söyle. Veresiye vereceksin sandım da, yüreğim ağzıma geldi. Kibarlık mibarlık dedin de beni şaşırttın. Bizim kibarlığımıza söz yok ama, veresiye deyince dayanamam. Neyse gülüm, bu portakallardan alamıyacak mıyız?

— Haşmet bey, başkalarına on ikiye veriyoruz ama, sana onar kuruştan bırakayım.

— Eksik olma gülüm, almış kadar oldum. İyiliğini de ölünceye kadar unutmam. Şimdilik hoşça kal da, portakallar için başka gün konuşuruz. Yalnız şunu da söyliyeyim ki, bunlar biraz daha kurursa, köpek kovalamaktan başka işe yaramaz. Ben seni kurtarayım, demiştim.

Gülkokan yürüyecek olur, karşısına bir adam dikilir. At hırsızı kılıklı, zorba bakışlı herif. Haşmet'in sanki kırk yıllık dostu imiş gibi:

— Adres ne oldu? diye sordu.

Haşmet bey herifi süzerek:

— Ne adresi gülüm? dedi.

— Ev adresi.

— Nasıl ev adresi? Yanlış bir şey olacak!

— Yanlış değil, benim yanımda söylemedin mi? Sen Hüseyin beye bir ev adresi verıniyecek miydin?

— Hüseyin bey de kim oluyor?

— Hüseyin bey yok mu, topal. Belediyede?

— Ha, Hulki...

— Sen ona ev adresi verecektin.

— Ev değil gülüm. Bir evde iki oda.

— Oda olsun. Sen onun yerini söyle. Ben onun ortağıyım.

— Ne ortağı şekerim. Benim bildiğim, o bir memur babadır.

— Memur olmaynan... Biz onunla iş yaparız.

— Ya! Eh, yapın bakalım...

— Evin adresi?

— Adres istemez. Gel evi sana göstereyim.

Sokağın karşı yakasına geçtiler. Haşmet:

— Bak, dedi, şu iki evin arasından, o karşıdaki pembe evi gördün mü? Nereye bakıyorsun şekerim? Demiryolun ötesine bak. Gördün mü pembe evi?

— He, gördüm.

— Onun arkasındaki sarı evde, iki oda var. İsmail beyin evi. Çal kapısını sor. Oldu mu işin?

— Oldu.

— Hadi, tut yolu şimdi. Hoşça gördüğünü söyle!

Bu sırada otobüsten inip gelen bir bayan, oracıktaki evlerden birine doğrulur. Tanıdığı olmalıdır ki, Haşmet Gülkokan'a da gülümser. Haşmet de ona doğru gider, şapkasını çıkararak kadını selâmlıyacak olur, şapkasını, paketlerini koyacak bir yer bulamaz. Sonra kadına der ki:

— Aman sayın bayan, sizi candan selâmlarım. Derin saygılarını sunarım. Kutlu elinizi sıkamadığıma çok üzüldüm. Sayın eşiniz nasıldır? Keyfi yerinde midir?

Kadın güldü:

— Evdedir, dedi, buyurmaz mısınız? Bir kahvemizi alırsınız!

— Ah, kurban olayım! Ne de güzel... Çok şükür, bizim Behice de öğrendi. Artık evimizde hiç yedim, içtim diyen kalmadı. Çay aldık, kahve aldık, su aldık, yemek aldık, rakı aldık diyoruz. Mahallemizde, tanırsınız, bir Necibe kadın, bir de Fethiye'nin kaynanasından başka hiç o kaba sözleri söyleyen yok! Ah, neydi o eski konuşmamız. Cebecimiz de Yenişehir gibi oldu! Geriliği...

Kadın, Haşmet beyin sözünü keserek:

— Haşmet bey buyurun, daha erken. İçerde konuşalım, dedi.

— Aman sayın bayan, beni çağırmayınız. Güzel yüzünüze duramam, içeri girerim. Girince de sayın eşiniz şimdi çekmeğe başlamış, kafayı da yarım tütsülemiştir. Bana da «iç» der; ben de dayanamam içerim. İçince de, başkalarına yalan, size gerçek sulanırım. Sonra da sızarım. Behice de çantadaki ekmekleri alıp çocukları doyurmak için beni aramağa çıkar, benim nerelerde içip sızmağa gönüllü olduğumu da bilir. İlk düşeceği yer burasıdır. Fenersiz yakalanırım. Arasıra sarhoş numarası yaptığımı öğrendiği için sızdığıma inanıp yakamı bıraksa, ne âlâ! Bırakmaz. Biz, bağırış çağırış düşeriz sokaklara. İçimdeki hayırlı düşünceler de içimde kalır. Yirmi dört saat de Behice ile dargın dururuz. İyisi mi, herkesin namusu yerinde iken ve yüzünün suları da yerlere dökülmeden Gülkokan kulunuz evine gitsin.

— Canım hiç olmazsa bir gece Behice hanımla oturmağa gelin. Artık hiç görünmez oldunuz.

— Ah, nasıl anlatayım sayın bayan. Behice iyi kadındır, hoş kadındır, gel gelelim pokere oturup da beş kâğıtçığını aldı mı, yaşta kalmış kavaf pabucu gibi yayılıverir. Bu bakımdan daha modern olamadı. Başı tutar, siniri tutar, dört beş gün de hasta yatar. Ben ondan daha kibar yapılıyım. Yüreğim sızlasa da sarhoşluğa vurur, belli etmem. E, sayın bayan eltiniz de, adamın beş kâğıdını şıp diye alır mı, alır! Bundan da başka, sayın bayan, Behice şimdi evde yalnız, ya! Hani bir besleme kızımız vardı ya, işte o, Necibe halanın dediğine bakılırsa, üstünüze sağlık biraz havalanmış, komşu

bayanlar eksik olmasınlar, halden anlarlar! Hekim kim, başına gelen... Aradılar taradılar, deligöz, zıpır bir herif buldular, kızı veresi oldular. Behice de paçaları sıvadı, bunu gelin edecek oldu. Gülüm, bu yokluktа düşün, kulunuz kesenin ağzını açtım ama, içi boş çıktı. Behice, el arı, düşman gayreti, sandığı sepeti boşalttı. Kızı gelin etti ama, sırt üstü de yattı. Daha kötüsü de, yalnız kaldı. Tanrım onun eksikliğini bizlere göstermesin. Ben bu kadar güler yüzle çamaşır yıkayan kadın görmedim. Kaynanam da yıkar ama, iki gün de «çamaşır ertesi» olur, yatar. Suratından düşen de bin parça olur. İyice, çangalaboz olmadıkça Tanrım Behice kulunun canını almasın!

Neyse gülüm, sizi de ayakta kodum. Kutlu yüzünüzü bu kadarcık olsun görmüş oldum. Sayın eşinize derin saygılarımı sunarım.

Kadın eve girdi, Haşmet de yürüyecek oldu; karşısına gene o ev soran herif çıktı. Yanında kendi gibi bir kılıksız daha!

Haşmet:

— Vay, sen daha burada mısın? diye sordu.

Herifler biraz daha sokuldular. Birisi:

— Biz gitsek bu herif bize açılmaz, dedi. Sen de gel, biz senin zahmetini veririz.

— Açılmaz mı? O da ne demek gülüm?

— Hava parası için...

— Bana bak şekerim, sen ortağına selâm söyle, Haşmet Gülkokan yaş yere yatmağa tövbeli imiş, de emi!

— Efendim, bunda ne var!..

— Ne olduğunu ben ne bileyim, gülüm! Ortalığın dolabına, domuzluğuna akıl erer mi? Uzaktan *Koruma*'yı gösterir, adamın derisini sırtından alırlar. Bana sorarlarsa, ne koç gördüm, ne de boynuzunu kırdım. Hadi bas bakalım! Arkandan eşkinini göreyim.

— Vallaa, senin anladığın gibi değil.

— Bas, dedik ya...

Haşmet Gülkokan yürür, söylenir: «Vay it oğlu itler be! Ulan Haşmet, herkes ev tutacak, sana ne oluyor? Dedikodu-

larını olsun işitmedin mi? Hiç böyle okkalı enayilik ettiğin yoktu, sana ne oldu? Gene verilmiş sadakan varmış!

Haşmet söylenerek mahallesine indi, önünden geçtiği küçük bir evin bahçesinde, eski bir kilimi silken bir adama:

— Akşamlar aydın bay Sabri, dedi. Unu getirdiler mi, unu?

— Getirmediler Haşmet bey.

— Getirirlerse beni unutma. Çocuğun bacağı nasıl oldu?

— İyidir, kapanıyor.

— Ben sana demedim mi! Kapansın bakalım.

Birkaç adım yürüdükten sonra elinde sirke şişesi ile bakkala giden yaşlı bir kadına:

— Fatma hala, paraları hazırla! Kaput bezini alacağım, kâğıdını getirdiler. Perşembeye hazır.

— A, eksik olma Haşmet bey. Ama, ben şimdi parayı nereden bulayım? Çok para mı? Sen alsan da ben sana ödesem...

— Yo, hiç öyle şakaya gelemem. Sözünden de cayma. Sen bana «al da parası hazır» demedin mi?

— Demişimdir, demişimdir ama, şimdi inan ki on param yok.

— Ben tanımam. Torunun iki hafta sinemaya gitmesin. Canı çıkmaz ya! Yahut güveyin olacak o sarhoş herif, iki kadeh az zıkkımlansın.

Arkalarındaki evin penceresinden bir erkek sesi:

— Haşmet bey günahımı alma.

— Vay gülüm, sen orada mı idin? «Bülbülü an, kafesi yanına koy,» derler, Tahsin'ciğim, ben senin ne günahı alınacak sarhoş herif olduğunu bilmez miyim! Bereket versin hekimler sıkı bastılar, yengem de yakana çöktü de, seni biraz hizaya getirdiler. Yoksa çoktan «taşlıcayı» boylamıştın. Yengeye de, yenge deyip geçmiyelim. Kızlığından bilirim. Bir mahalleyi susa durdurur. Ama Tahsin, şu Fişek Fabrikası seni de eskitti, ne dersin? Eskir, yıpranır herif mi idin? Aklında mı? Yedikule'de kafaları tutup, fenercinin evine düştüktü. Ben gülüm, başımı Sıtkı'nın baldızının dizine koymuş, üstüne sağlık sızmışım. Kibar karılardı, neme lâzım!

— Canım burada bu lâflar edilir mi? Sen bunadın mı?

— Ne bunadım, ne bir şey... Şekerim, olmuş geçmiş şeyler anlatıyoruz. Ne olmuş? Bu kadar da anlatmıyalım mı? Biz bunların kölesi miyiz? Bana dokunmasınlar, olmuş olmamış ne varsa, ne yoksa, hepsini mahallenin ortasında anlatırım.

İçerden bir kadın sesi:

— Haşmet bey, Tahsin bıraktı, siz mi başladınız?

— Vay sayın bayan, siz de mi buradasınız? Sayın eşiniz rakıyı bıraktı ama, daha ayılmadı. Geçmişleri anıyorum da ağzı kulaklarına varıyor. Haşmet kulunuza gelince, içmeden sarhoş. Behice böyle diyor.

Tahsin'in pencereye sokulan karısı gülerek: «Haşmet bey yalan mı, haksız mı?» diye sordu.

— Gülüm, Behice söyler de yalan olur mu?

Bu sırada Haşmet'in oturduğu evin bahçe kapısı açıldı, iki erkek çocuk koşup babalarının ayaklarına sarıldılar. Haşmet bunları görünce:

— Amanın şunlara bakın, dedi, yaradanın birliğine emanet. Çocuk değil, ay parçası! Nasıl da kendime benzetmişim!

Çocuklardan sonra Haşmet'in karısı geldi. Kocasının elindeki çantayı, paketleri aldı. Haşmet, onu görür görmez:

— Aman sayın eşim, dedi, boş bulunup sakın bu Tahsin ile bayanının söylediklerine inanma, bunları ben küçüklüklerinden tanırım, iyidirler hoşturlar ama, pek iftiracıdırlar.

Haşmet'in kendi gibi güler yüzlü olan karısı, Tahsin ile karısına gülümsedi, sonra da kocasına:

— Bitir artık Haşmet bey, dedi, bu senin halin ne olacak? Bu ne kadar lâkırdı? Rahatsız olacaksın.

— Kul olsun sana Haşmet! Tanrım övmüş yaratmış! Kadın değil, pırlanta kırığı... İki çocuk anası oldu, yanağının alı solmadı.

Karısı:

— Ama, artık çok oluyorsun, yürü bakayım eve, dedi.

Haşmet'i eve soktular. Kapıyı da kapayıp sürgülediler.

Yaşayışından rasgele bir yaprağını yazarak, iyi bir adam,

doğru bir adam olan Haşmet Gülkokan'ı siz okuyucularıma tanıtmak istedim ki, günün birinde ona bir dükkânda, bir tanıdığın evinde, yahut sokakta rasgelirseniz, yahut bir işiniz düşüp de dairesinde karşısına çıkarsanız, bilesiniz; konuşup görüşesiniz. Bir hizmetinizde bulunabilmek, işinizde size yardım etmek, size yararlı olmak için çırpınacak, elinden geleni yapacaktır. Sizden istediği karşılık da, yalnız bir güler yüz, bir iki tatlı sözdür.

1946

CELİLE

Birkaç günlük bir yürüyüşten sonra yorgun düştüm. Ağrılarım yeniden başladı. Beni *sağlıkevi*'ne bıraktılar. Yatıp dinleniyorum. Giyinip koğuşta gezdiğim, hastalara baktığım, çıkıp avluda gezindiğim; erler, işçiler, aşçılarla konuşup söyleştiğim de oluyor.

Bu sağlıkevi, Amerikalı bir kadından kalma, içi, dışı taştan yapılmış, birbirine bitişik, geniş birkaç yapı. Bir sağlıkevi olarak yapılmamış ama, biz kolayını bulabilsek, bu yapıda, bize verilen bu şeylerle, bu yataklar, bu giyim, bu yiyecek içecek, bu ilâçlarla rahatça yaşayabilir, hastalarımıza da bakar gideriz. Birbirimizi sevip rahatça yaşama ve geçinmenin yollarını bilmediğimiz ve kırk yıldan kalma kötü göreneklere yapışıp kaldığımız için, dar bir kapıdan nasıl geçilebileceğini bilmeyip de itişip kakışan, birbirini incitip azarlıyan kimseler gibi, hiçbir iş görmeden yorulup duruyoruz.

«Ben bu düzensizliği yoluna, töresine koyamam. Ağır işler görüp de güler yüzünü ekşitmemeği ve kimseyi incitmeden yaşamağı analar bu adamlara öğretmeli idiler. Ben, şu yataklardan tahtakurularını ayıklatıp rahat yatabilsem ve bu hastaları rahat uyutabilsem, bana yeter,» diye düşündüm. Başhemşireye söyledim.

— Bayan Celile, dedim. Bak hastaların uyuyamıyorlar.

Gidiyordu, döndü. Çatık suratla:

— Neden? diye sordu.

— Neden olacak, tahtakurusundan, dedim.

— E, ben tahtakurusuna ne yapayım? dedi.

Ne demek istediğimi anlamadı.

— Ne yapacaksın, ayıklarsın, dedim.

— A, bu da yenisi! dedi. Ayıklamakla tahtakurusu başa mı çıkar?

— Çıkar ya! Ayıkladın da çıkmadı mı? dedim.

— Ben daha aklımı kaçırmadım, dedi, sen de gelir gelmez başıma bunu mu çıkardın?

— Ben çıkarmadım, dedim. Tahtakuruları kendileri çıkıyorlar.

— Canları çıksın, dedi, Bu ayılar da, sanki evlerinde tahtakurusu yokmuş gibi, buraya gelince kibarlaşıyorlar.

— Burası onların evleri değil, burası sağlıkevi dedim.

— Sağlıkevi ise ne yapayım, dedi. Canımı çıkaracak değilim ya! Ben tahtakurusu ayıklayacak olsam, ilkin kendi odamı ayıklarım! Bak hiç sesim çıkıyor mu?

— Ne yapalım, bayan Celile, hastalar alışık değiller, dedim.

Bu sözüm; Celile'yi kızdırdı:

— Söylediği söze bak, dedi. Ağzından çıkanı kulağın işitiyor mu?

— Bana mı soruyorsun, dedim. Tahtakurusu içinde yatıp da sesi çıkmayanlardan sorsana!

— Ben sözün gelişi öyle söyledim. Sen niçin ağzını bozuyorsun?

— Bayan Celile, ben seni doğru söylüyor sandım, ne bileyim...

Celile öfkelendi:

— Seni buraya kan kurutınağa mı yolladılar, dedi, ayıklamıyorum işte; git beğendiğine söyle. Bitleri olmadığına sevinsinler. Kimin tahtakurusu varsa kalkar ayıklar...

— Hastalara mı ayıklatacaksın?

— Evet, hastalara! Hepsi benden sağlam. Hepsi iş kaç-

kını. Hasta da olsalar yapmıyorum işte! Ötesi var mı? İşte başhekim, git söyle...

— Bir tahtakurusu için senin bu kadar gürültü edeceğini bilseydim, hiç söyler miydim, dedim. Biraz gaz bulur kendim ayıklarım.

— Hah, gazı buldun da ayıkladın!

— Niçin? Gaz yok mu? Koğuşta yanan nedir?

— Sen aklını şaşırmışsın, böyle günde sana yakacakları gazı verirler mi?

— Bir ton gaz istemiyorum ya, elbet de verirler. Ben gider, başhekimden alırım.

— Git de boyunun ölçüsünü al.

Başhekime gittim anlattım. Dinledi.

— Peki oğlum, dedi. Git bir kâğıt yazdır. Celile de imza etsin, getir. Ambardan alırsın.

Hesap memuruna gittim. Dışardan bir adamla ağız kavgası ediyor. Birtakımları da oraya toplanmışlar, yardım ediyorlar. Başeczacı geldi; o da işe karıştı. Anladım, dayak yarenliği de olacak. Ambarcıya gittim. Bana yazılacak kâğıdı öğretti. Yazdım. Celile'ye götürdüm.

— At bakalım imzayı, gazı alıyorum, dedim.

— Bir lokma yemeğe de rahat yok mu? dedi. Herkes birşeyle bozmuş. Sen de tahtakurusu ile!

— Çok lâf istemez, bas şuraya imzayı. İşte kalem!

İmzaladı. Ambarcıya gittim. Yok. O da kavgaya yardıma gitmiş. Beş on kişi olmuşlar. Hepsi bağırıyor, kimsenin dinlediği yok. O kadar da dalmışlar ki, ambarcıyı kolundan çekiyorum da duymuyor.

Neyse, gazı aldım. Celile'ye gittim ve:

— Gazı aldım, dedim. Gel temizleyelim.

Yüzüme dik dik baktı. Belki beni tokatlamak da istedi.

— Sen benimle alay mı ediyorsun? dedi. Ben tahtakurusu ayıklayamam, demedim mi sana! Ne lâkırdı anlamaz adamsın. Git benim başımdan.

— Sen ayıklamıyorsun, onu anladık. Mebruke'yi ver, o yardım etsin.

— Ben kimseyi veremem. Karı iğneleri zorla bitirdi, bir de şimdi tahtakurusu ayıklatacağım. Hademeleri evlerine yol-

lıyacaklarına getirsinler de tahtakurusu ayıklatsınlar. Git öteki koğuşların hastabakıcılarından al!

«Öteki koğuş hastabakıcıları» dediği, yerlilerden iki kadın; uzun boylu, esmer, iri kemikli iki köylü karısı. Süryâni midirler, Âsurî midirler, nedirler anlıyamadım. Konuştukları Türkçe de anlaşılmaz. Bana onları söylüyor.

— Senin odanı ayıkladığımız gün onları da alırım, dedim.

Yürüdüm. Celile arkamdan söylendi, aldırmadım. Başhekime gitsem istediğimi alırım ya! Ama gelen gönül hoşluğu ile çalışmayacak olduktan sonra ne boş yere yüzsuyu dökeyim!

İş görebilen iki hasta var. Biri Hamza. Trabzonlu bir çocuk. Kayıkçı idim diyor ama, doğrusu kaçakçı imiş! Öteki de Hüseyin. İstanbul uşağı. Kahveci çıraklığı ediyormuş. İkisinin de ciğerleri zayıf. Her rasgelen bunlara iş buyurur. Onlar da yaparlar. İş gördükleri için Celile de bunları korur. Ben de bu iki gençten yardım istedim. Hastaların hepsi de çalışmak istediler. Ben bırakmadım. O gün çalıştık. Ertesi gün iş artık kolaylandıktan sonra Celile göründü.

— Allah sana akıllar versin, diyor.

Güldüm.

— Ne gülüyorsun, beğenmedin mi? diye sordu.

— Beğenmesem güler miyim! dedim.

— Ben senin emeğine acıyorum!

— Eksik olma!

— Ayıklamakla tahtakurusu biter mi?

— Bit tükenmiş ya.

— Bit ayıklamakla mı tükendi sanıyorsun? Etüve bereket versin. Tahtakurusu etüve girer mi?

— Girmez bayan Celile.

— E?

— O da gaza girer.

— Eh, yarın görüşürüz. İki günde eskisinden kötü olmazsa...

— Hiç bırakır mıyım!

— Sen kuzum hasta mısın yoksa buraya tahtakurusu ayıklamağa mı geldin?

— Yalnız tahtakurusu değil, bu sinekleri de yok edeceğim. Bak görürsün! Bu başhekim burada olduktan sonra bak daha neler yaparım.

— Sen kendini *Pabucu Büyük*'e okut!

— Olur.

Bizi dinleyen hastalar gülümsüyorlardı. İçlerinden birisine çattı:

— Ne anlıyorsun da yılışıyorsun?

O adam da, Erzurumlu ağzı ile:

— Ne yaptım, günah mı ettim? dedi.

— Günah ettin. Ne oluyor da sırıtıyorsun?

Erzurum'lu, anlayışlı, ince bir adam; boynunu büktü ve:

— Bacım, Allah seni bu dertten kurtarsın, dedi.

«Anlıyorum, senin içini kemiren üzüntünü» demek istedi. Hoş söylediği için çokları sırıttılar, ben de güldüm. Celile kızdı. «Bunlar senden yüz buluyorlar» demek ister gibi bana çıkıştı. Sonra da çıktı, gitti.

Bizim koğuştan çıkınca, başhekim'in yanına gitmiş; «hem hastayım, diyor, hem de çalışıyor» diye beni çekiştirmiş. İstemiş olacak ki, başhekim beni çağırsın «bırak işi, gir yatağına» desin. İstediği olmadı. Beni başhekim çağırmadı. Yalnız bizim koğuşun yemek masalarını değiştirmek için izin almağa girdiğim gün, söylediklerimi dinledikten sonra:

— Bunlar hepsi güzel, oğlum; ancak sen kendini yoruyorsun, sanıyorum, dedi.

— Benim yorulduğum yok, dedim. Başlarında durup yaptırıyorum!

— Celile'nin sözlerine bakılırsa kendin yapıyormuşsun! Sen hastalığını bilmelisin. Sonra sana işler açar, dedi.

Başhekim bunları söyledi ama, «gidip yatağına yatacaksın!» demedi. Yatamıyorum. Sıkılıyorum. Üzülüyorum. «Kendini yorma» dedi. Yatakta daha çok yoruluyorum. Hele genç bir çocuğun, kurtulacak gibi dururken birdenbire değişip öldüğünü gördükten sonra.

Doğruca marangozun yanına gittim, hastaların üstlerinde yemek yedikleri masaları gösterip yapacağı masaları, sıraları ısmarladım. Oradan dönerken de, muslukların önünde Celile'ye rasgeldim. Yolunu kesip:

— Sen, dedim, beni kıskanıyor musun?

— O da ne demek? Senin neni kıskanayım, dostum değilsin, postum değilsin!

— Kıskanmıyorsun da ne diye gidip başhekime çekiştiriyorsun!

Biraz düşündükten sonra:

— Ne demişim? dedi.

— Ne dediğini sen kendin daha iyi bilirsin!

— Operatörden mi işittin? Onun da benden ne alacak hıncı var bilmem. A zavallı, senin iyiliğin için söyledim. Yalan mı?

— Seni buraya doğrucubaşı mı koydular? Bana acıyorsan gel de koğuşu temizle! Bir gün de hastalar senden bir güleryüz görsünler.

— Ya, başka işim kalmamış da lalapaşa eğlendireceğim.

— Bir tatlı sözle gönül almağı da bilmez misin?

— Ben gönül almağa alışmadım, dedi. Sen alıyorsun ya yeter!...

— Alırım. Daha bak neler yapacağım.

— Ne yapacaksın?

— Yapayım da görürsün. Hele ilkin şu ölü masalarını koğuştan bir dışarı atayım; sizleri bu pis kokular içinde bırakacak mıyım sanıyorsun?

Celile içinden bana kızdı.

— Burada ben hekim olmalıydım da sen görmeli idin, dedi. Hasta isen hastalığını bil, değilsen kolundan tuttuğum gibi dışarı...

Güldüm.

— İyi ki sen hekim değilsin, dedim. Bizim koğuşta iş gören hasta bir ben miyim? Onlara işi sen buyuruyorsun!

— Hıh, nereniz hasta, hepiniz iş kaçkını.

Bu sırada çamaşırlığa ve ecza odasına giden karanlık aralığın içinde bir gürültü, bir bağırışma oldu. Celile oraya doğru koştu, kendisi de bağırmaya başladı. Ben de dış kapıya gittim. Giderken de düşündüm: Bizim başhekim kötü adam mı? Hiç değil. E, sağlıkevinin bu kargaşalığını görmüyor mu? Görüyor. Sen gidip bir eksiği söylesen o sana yüzünü sayıp döküyor! Niçin düzeltmiyor? Bilmiyor! Bunun kendi işi ol-

duğunu, bunu çok güzel yapabileceğini bilmiyor, işi o bakımdan görüyor. Büyükler gelip bunları düzeltir ve ancak onlar düzeltebilirler, diye içinde gizli bir inancı var. Bunların ikisini, başhekimle yardımcısı genç hekim Yazmacıoğlu'nu hasta başında görseniz dediğime inanırsınız. Sanki başka bir hekimin hastası başına gelmişler de, o hekimin işine karışmak istemiyorlarmış gibi iğreti bir duruşları var. Başhekim, elleri ak gömleğinin ceplerinde, hastaya bakar, başını sallar. Gözleri yaşardığı da olur desem, yanlış olmaz. Hasta biraz ağırlaşınca, Yazmacıoğlu çırpınır, gelir, gider; ince, uçuk renkli yüzünü kaplıyan kalın, kara çerçeveli gözlüğünün, camları arkasında iri görünen gözleri büsbütün büyür, kirpikleri daha seyrekleşir, kalınlaşır. Odasına kaçar. Yatağının üstüne uzanır. Elini de yüreğinin üstüne koyar.

Koğuşun yemek masalarını boyatıp getirttikten, eskilerin de çinkolarını çıkartıp, boyattıktan ve öteki koğuşlara verdikten sonra, sağlıkevinin mutfağını temizletmek istemiştim. Her iş için başhekime çıkmak istemediğimden, bu Yazmacıoğlu'na gittim. Mutfağın pisliğini söyleyecektim, kulaklarını tıkadı.

— Aman, aman bana bu mutfağın lâkırdısını etmeyin. Midem çok bozuk, sonra hiçbir şey yiyemem. dedi ve arkasını dönerek gitti. Ucunda odası olan koridorun karanlığında kayboldu. Kesmeyip dinletecek olsan, aşyeren kadınlar gibi, öğürmeğe başlıyacak! İsterik midir, nedir?

Sağlıkevinin mutfağı da doğrusu, en bakımsız yerdir. Eskiden, bu yapıyı buraya yapanlar bir de mutfak yapmışlar. İçinde dökme demirden ocakları, su ambarları, bulaşık kazanları, her şeyi var. Sağlık evinden önce buraya girenler, her nedense, bu mutfağı eski eşya ambarı yapmış, yanındaki ufak odanın ortasına da, kerpiçten iki ocak yapıp yemeklerini orada pişirmişler. Kerpiç ocaklardan birinin bacası çekmediği, ötekinin de hiç bacası olmadığı için, mutfağın içi, bacaların içi gibi kurum bağlamış. Tavandan örümcek ağları is tutup sarkmış, sallanıyorlar. Su yetişmiyor. Darlık dolayısı ile, bulaşık kapların mutfaktan taşıp kapı önüne kadar yayıldığı oluyor. Aşçı, gözleri isten kızarmış, ağlar gibi burnu sulanarak diyor ki:

— Bu ocaklar hiç sönmez, gece gündüz yanar. Ben, hem yemek pişireyim, hem de bu daraşlıkta temizlik nasıl yapayım?

Doğru söylüyor ama, kimseye anlatamıyor ki... Anlatamıyor da değil, dinlemiyorlar. Eczacıbaşımız da, pisliğin, karışıklığın önüne geçmek için, operatör hekimimiz doktor Ramazan Onarır'ın emri ile, birkaç günde bir gelip aşçıları tokatlıyor.

— Yaşlı başlı adamlar, bir suçları da yok, niçin bunları tokatlıyorsun, dedim.

— Disiplin ister, disiplin, diyor. Sen yenisin, bilmezsin, bu millet dayaksız olmaz!

Bu da disiplini böyle anlamış! Ne yapacaksın! ve işin acıklı yeri bu ki: Bu kafada olan, yalnız bizim budala eczacıbaşı ile doktor Onarır değil, çokları dayakla işler yürür sanıyorlar.

Eski mutfağı açtırmak iznini almak için kendim başhekime gittim, anlattım, izin istedim. Kendisi kalktı, oraya kadar geldi, baktı. Hemen izin verdi. Ertesi gün işe başladık. Birkaç gün sonra badana bitti. Hepsi: hekimler, hastalar, aşçılar, işçiler, hepsi çocuklar gibi sevindiler. Yalnız Celile dudak büktü ve:

— Bakalım ne gün bunlardan usanacaksın, dedi.

— Burayı bırakıp gittiğim gün, dedim.

— Kime yaranmak için yapıyorsun, ben anlamadım ki...

— Sana, bayan Celile, belki arkamdan anarsın...

Garipsedi. Ya, gönül bu... Garipsedi ve boynunu büküp:

— Ben anmışım ne olacak! dedi.

— Eh, hiç olmazsa sen anarsın ya... dedim.

Durdu. Duvarlara baktı, ocaklara baktı. Gitti açılan pencereden dışarıya baktı. Sonra yeniden yanıma geldi ve:

— Hani bu insanlar, dedi. İyilik bilirler mi sanırsın! Benim kadar emek vermiş olmasın. Doktor kapı çalar da işitmem, bekletirim, kapıda kalır diye soğuk sofalarda gece yarılarına kadar bekler, sandalye üstlerinde uyurdum. Sonra ne oldu? Kimse benim iyiliğimi bildi mi? İşte bak bu dağbaşlarında, bu pislik içinde sürünüyorum. Hepsi boştur. Testiyi kıran da bir, suyu getiren de!

Anlaşılıyor ki, Celile'nin gönlünde de bir doktorun hikâyesi yatıp duruyor. Öyle ya, sabah kalkınca başlayıp, akşam yatıncaya kadar süren o hırçınlık, o herkese çatışlar, boş yere bağırıp çağırmalar yalnız terbiye kıtlığından, yalnız göreneklerin kötülüğünden ileri gelmiyordu ya! İçinde diken gibi batan bu geçmiş hikâyeyi, Celile burada kimlere söylesin!... Kim bilir, sevmiştir, aldatılmıştır. Bu acıları, bu haksızlıkları Celile kime dinletsin! Elbette bunlar hırçınlık olup taşacak, kıskançlık olup çarpacak! Bunlara katlanmalı. Yahut oturup dinlemeli!

Ben dinleyebilirim ama, «neme gerek» dedim. Dedim de sonra düşündüm: bununla arkadaş olmak ve burada yalnız kalmış bir kıza iyilik etmek varken çekinmek neden? Biraz sorar gibi olsam Celile bana kendi hikâyesini anlatacak. Sonra da benimle arkadaş olacak. Hele bakalım, bir sırası gelsin diye bekledim.

Birkaç gün sonra Celile kendisi, bana, başından geçeni anlattı: Celile Bursa'da öksüz kalmış. Orada hekimlik eden bir adamın karısı bunu yanına evlâtlık almış. Büyütmüş ve biraz da okutmuş. Doktorun İhsan adında bir de oğlu varmış. Günün birinde doktor Bursa'da ölür. Bunlar da İstanbul'a giderler. Celile biraz da İstanbul'da okur. İhsan da hekim fakültesine gider. Bu fakülteyi bitireceği yıllarda anası ölür. İhsan, Celile ile yalnız kalır. Celile oğlana bakar. Genç kızlık yaşlarından beri de İhsan'ın karısı olmağı ummağa başlamışmış. Celile, İhsan'ı da, evi de iyice benimser. Yalnız şu var ki aralarında bir söz geçmez. Ve benim anladığıma göre İhsan, bu evlenmeği umduracak hiçbir şey yapmaz. Anlaşılıyor ki, oğlan, Celile'ye kardeş gözü ile bakmış. Son güne kadar da bu bakımını değiştirmemiş. Belki Celile'yi sevmemiş. Celile onu sevmiş mi? Bana kalırsa o da belli değil. Yalnız, Celile, doktorun karısı ve bu evin kadını olacağını çok ummuş. Buna çok inanmış. Doktorun başka biri ile evlenebileceğini hiç aklına getirmemiş. Doktor ihtisasını bitirecek, beni alacak diye bekler, her işini de ona göre hazırlarken, günün birinde, ansızın öğrenmiş ki İhsan, kendi arkadaşlarından birinin kızkardeşi ile evleniyor. Bunu öğrendiğinin ertesi günü daha ne yapacağını bilememiş. Aradan bir gün da-

ha geçmiş. Üçüncü günü, evde kimse olmadığı bir saatte bir ufak bohça ile yalnız bir kat çamaşırını alarak evden çıkmış, kaçmış ve Bursa'lı bir kadının evine saklanmış. Celile'yi aramışlar. Polis aramış. İzmir'e gitmiş. Oradan bu başhekimi tanımış. Hastabakıcı olmuş. Oradan Adana'ya gitmiş, Erzurum'a gitmiş. Odacılık etmiş, bir mektepte hizmetçilik etmiş. Önüne ne iş geldi ise yapmış. Sonra bu sağlıkevi açılınca başhekim onu buraya almış.

İşte Celile'nin bana anlattığı hikâye bu. Bu bir sevgi hikâyesi değil, bir gönül kırgınlığı, bir sevgisizlik hikâyesi, Celile sevildiğini, istenildiğini sanırken, sevilmediğini, istenilmediğini anlamış. Bir daha da İhsan'ın adını anmamış. Ne olduğunu, nerede olduğunu da bilmiyor.

Buna şunu da katmalı ki, evden çıkıp kaçtıktan sonra kimse de çıkıp Celile'ye: «Sen iyisin, ben seni beğeniyorum!» dememiş. Sevilmemiş, beğenilmemiş, istenilmemiş, gönlü kırılmış, bu küskünlük de sürüp gidiyor!

Bu hikâyeyi dinlediğim ve Celile'yi beğendiğimin ertesi günü bu kız değişti. Gelip, ikide birde beni aramağa, benden iş danışmağa başladı. O sinirli, hırçınlığı, ötekine berikine çatıp bağırması, şirretliği de kalmadı. Bu değişikliği, bizim koğuşun hastaları da gözden kaçırmadılar. Kendisine de söylediler.

— Buna gönül mü verdin, ne ettin? dediler.

Celile:

— A, dedi. Neden gönül vereyim! Terbiyesizin zoruna bak. Adam adamı severse hemen gönül mü verir? O benim dünya ahret kardeşim olsun!

Beni unutmaz. Şimdi her on beş günde bir mektubunu alırım. Son mektubunda «senin yüzün suyu hürmetine, Tanrı esirgesin, işlerimiz iyi gidiyor. Kapılara pencerelere tel geçirdiler, sineğimiz de kesildi!» diye yazıyor.

Mektupları hoştur. Okur. sevinirim.

1946

BİR KADININ MEKTUBU

Sayın Bay,

Dün Behiye geldi. Yazdığınız kâğıdı getirdi. Ağızdan buyurduklarınızı da anlatmağa çalıştı. Kâğıdı okudum. Söylediği sözleri de dinledim. Bana öyle geldi ki siz, biraz öğüt vermekle —eğer varsa— öfkemin geçeceğini, kocamın yanına döneceğimi, kurulmuş bir evin de bozulmaktan kurtulacağını sanmışsınız.

Niçin Hayri'den ayrılmak istediğimi kimseye anlatmıyacaktım. Sanıyordum ki, ayrılmak isteyince, kocam bu isteğin neden ileri geldiğini bilecek, kolayca da ayrılacağız. Yazdıklarınızdan ve buyurduklarınızdan anlaşılıyor ki, Hayri, ondan umulduğu kadar olgunluk göstermiyor. Benden ayrılmıyacağını söylemiş. Bu boş sözü söylemiyeceğini sanırdım.

Ben istemedikten sonra, kim beni ona, yahut başka birine bağlı tutabilir! O yasalar, kanunlar, töreler şımarık kızlarla kart yaşlarında azmış kadınlar içindir ki, yokyere evlerini bozmağa, çocuklarını sokak ortasında bırakmağa kalkışırlar. Yahut o kocalar içindir ki, ilkin, ne halt ettiklerini bilmiyerek karılarına yüz verir, şımartır, sonra da, karıları şımardı diye, boşamağa kalkarlar. Kanun bu densizliklerin önüne geçmeğe çalışır. Ben bunlardan değilim ki! Bizi birbi-

rimizden ayırmalı ki, belki birer ev kurarız. Bu işi kısaca size anlatayım. Belki siz de Hayri'ye anlatabilirsiniz.

Bilirsiniz ki ben burada öğretmenlik edip duruyor, birini bulup evlenmek istediğimi de yakın tanıdıklarımdan gizlemiyordum. Babam, anam, kardeşlerim ölmüşler, bizi ninemle yalnız bırakmışlardı. Ninem de bu son yıllarda ölünce tek başıma kaldım. Evimiz kapanır gibi olmuştu. Birini bulup da evlenirsem, bir kaç yıl içinde, yeniden bir ocak tütmeğe başlar, diye düşünüyordum.

İsteyenler de oldu, varmadım. Kurulmuş evlere gelin olmak, kocamın evinin geleneği ve töresi içine girmek istemiyordum. Ev içinde ev kurmak olmaz. Soranlara da «kaynanalı, görümceli yere gelin olmam» dedim. Geçti. Sonra günün birinde, giden istasyon müdürünün evinde, bu Hayri'yi gördüm. Müdür ile karısını sever, onlara inanırdım. Hayri'nin anasını, babasını tanırlarmış. Uzun yıllar İzmir'de komşuluklarını etmişler. «İyi adamlardı» dediler. Hayri de benim gibi yalnız kalmış. O da evlenmek istiyormuş. İşi var, eli ekmek tutuyor. «İyi çocuktur, var!» dediler. Ben de kendi anladığım kadar denedim; fena bulmadım. Güler yüzlü, ağır başlı bir genç! O da beni beğenmiş olacak ki evlendik.

Bu yeni evi kurmak için önümde tuttuğum örnek, anamın, babamın kurmuş, içinde bizleri yetiştirmiş oldukları evdi. Bu evde başlangıcından bitimine kadar dirlik, düzenlik hiç bozulmamıştır. Bu evde yetişen adamlar şaşkın, yahut haylaz olmadılar. Hepsi yüreklerinde ana, baba, kardeş, yurt, ulus saygısı taşıyan kimseler oldular. Sırası gelince kendi paylarına düşen can borcunu da ödediler. Yiğitçe öldüler. Bu ev, ancak geçinecek kadar kazanabilen bir araba yapıcısının evi idi ama, ekmeklerini alınlarının teri ile kazanan; yalan, dolan bilmeyen, yürekleri doğru, gönülleri geniş insanlar yetiştiriyordu.

Ben öğretmen olduğum, birçok çocuğu bir arada gördüğüm için, baba ocağı içinde alınan sıkı bir terbiyenin değerini, belki başkalarından biraz da çok bilirim. Bildiğim için de bu yeni evi açarken ona göre hazırlandım. Bizim evimizde babam, evin büyüğü idi. Hayri de bu evin büyüğü olacak. Anam babamı nasıl saydı ise, ben de kocamı öyle sayacağım.

Ben o kadınlardan değilim ki, evin büyüğü ben olacağım diye tutturup türlü akılsızlıklarla ağzının tadını kaçırayım. Her eve bir baş ister, o baş da erkek olur. Yaradılışın töresi böyledir. Ben, bunu, çocukluğumdan görüp anamın babamın da birbirini kullanışlarını öğrenmiş ve beğenmiş olduğum için evlenince hiç şaşırmadım. Kocamı saymağa başladım.

Hayri bunu beklemiyormuş. Beni şımartacak şeyler yapmak istedi. Hiç kendimi bozmadım. Babam ile anam nasıl yüz göz olmamışlarsa ben de öyle, kocamla aramda -biraz güçlükle- bir utanç, bir saygı payı bıraktım. Temiz bir ev, temiz bir sofra, ağıztadı ile yenir bir kap sıcak yemek, güler bir yüz, herkesin hoşuna gider. Kocaların en yola gelmezi ile en anlamazı bile, böyle bir evde, az çok yola gelir. Daha düğün olmadan Hayri benim okuldan çekilmemi istedi. Hemen çekildim. Yalnız evimle uğraşmağa başladım. İyi gidiyor gibi idik.

Daha başlangıç sayılacak aylarda idi, bu savaşlar karışıklığı başladı. Hayri'nin işleri arttı. Alım satıma başladılar. Hayri'ye bir arkadaş, başlarına da bu Aziz Tokdoğmuş gibi sarhoşun birini yolladılar. Hayri de yeni evimizin temellerini, ötekinden berikinden hediye almakla kurmağa başladı.

Bir gün ben evde yoktum, dört teneke yağ getirip bırakmışlar. Gündüzleri bize gelip çalışan Elife Kadın da almış. Yağımız da vardı. Ben de yağ istememiştim. Akşam Hayri geldi, ondan sordum. «Haberim yok» dedi. Belki bir yanlışlıktır, bakalım, anlaşılır, dedik. İki gün sonra da anlaşıldı. Yanlış değilmiş. Bu yağları bize Salih Arapoğlu hediye yollamış. Bunu öğrenince canım sıkıldı. Biliyorsunuz ki bu Salih Arapoğlu tefecilikten, çalıp çırpmaktan para yapmış, uğursuz heriflerden biridir. Şimdi de müteahhitlik ediyormuş. Bize ne diye yağ yollar.

Hayri'ye, yağları yollayanın Arapoğlu olduğunu öğrendiğimi söyledim, «parasını yollayım mı?» diye sordum; «Niçin parasını yolluyorsun, bize hediye yollamış,» dedi. «Öyle ise biz de onlara bir hediye yollamalıyız.» dedim. Yüzüme baktı, «bakalım, yollarım.» dedi. Ben de üstüne varmadım. İstemediği şeyleri anam, babama ne kadar söylerse, ben de o kadar söyleyip işin tadını kaçırmamağa çalışıyordum.

Aradan biraz geçtikten sonra, bilemem nasıl bir sırası geldi de Salih'e, «Bir hediye yollamayı unutmayalım.» demiştim, Hayri canı sıkılmış gibi, «Ne hediyesi yollayacağım, dedi, keratalar bizim yüzümüzden yüzbinlerle liralar kazanıyorlar, varsın versinler. Bir de üstelik para mı vereceğim!» Ben sustum. Yüzüm biraz değişmiş olmalı ki Hayri sözünü çevirdi: «Bakalım, dedi, uygun bir şey olursa yollarız!»

Benim bu hediyelerden hoşlanmadığım anlaşılınca, artık evimize hediye gelmez oldu. Bundan sonra gelen şeyleri, Hayri, birinden ucuz bulmuş da almış getirmiş oldu. Herkes darlaştıkça bizim evimizde kahve, un, şeker bollaştı. Nemize, niçin bunları topluyoruz? Hayri'nin aç gözlülüğünden başka bir şey değil. Koyacak yerimiz bile yok.

Bir gün de bir taban halısı getirmiş, bana diyor ki: «Bunu taksitle ucuz veriyorlar, istersen alalım!» Anladım ki bu da öyle hediyeli bir iş. «Bizim koyacak yerimiz bile yok, dedim, halımız, kilimimiz de var, alıp da başımıza dert mi edeceğiz?» Beni kandırmağa çalıştı. Ben kanmadım ve sustum. Sustuğumu görünce: «Dursun da ben aldırırım» dedi, ama aldırmadı. Bugüne kadar da evdedir.

Bu arada Hayri'nin arkadaşının karısı geldi. Ben görüşmeğe gitmeli idim, gitmedim. O bize gelmiş. Kolları altın bilezikler, parmakları altın yüzüklerle dolu; etine dolgun, genç bir kadın. Birlikte getirdiği, kimler olduklarını bilmediğim iki yaşlıca kadın karşısında bana öğünüyor: «Ben, diyor, bizimkini alıştırmışımdır, ne istersem elbette yapacak. Bulsun buluştursun, yapsın. Herkes nasıl yapıyor! Bu sefer İstanbul'a izinli giderse, bana kürk manto getirecek. Yemin ettirdim. Şimdi ellerine para geçiyor. Bugün yapmazsa, ne gün yapacak!»

Bu sözlerinden bu bayanın nasıl bir kadın olduğunu anladınız. Bir işte çalışan, bir rütbede iki adamdan birinin karısı o ise, birisi de benim. Herkes ona ne gözle bakıyorsa, bana da o gözle bakacak. Benim sırtımda kürklü manto görmezlerse, «bunlar çalmıyorlar» demeyecekler ki! «Çalıyor da saklıyor» diyecekler. Diyorlar da. Benim yüzüme karşı da dediler. Bir sabah tanıştığımız memur bayanları bize geldiler. Hiç böyle geldikleri de yoktu. Daha kapıdan girerken:

«Doğrusu, size hâlis kahve içmeğe geldik, dediler, hâlis kahve bulunsa bulunsa, Ayşe Hanım'da bulunur dedik. Allah arttırsın, onlarda her şey bulunur...»

Bana ne gözle bakıldığını bu kadınların ağzından açıkça işitince evimden, kocamdan, her şeyden, hepsinden soğudum. Kadınların karşılarında da kızardım. Söyledikleri doğru. Aşağıda belki on okka kahve var. İçmiyorum. Hayri'ye de içirmiyorum; ama, var! Tuhafı bu ki Hayri'ye içirmiyorum da, o da sormuyor. «Kahvemiz yok mu? Niçin bana nohut içiriyorsun?» demiyor.

Bizim yerlilerimizden olup da tanıyanlar belki söylemezler ama, bu yabancılar arkamızdan söylemedik söz bırakmıyorlar. Bu misafir kadınlara ne demeli, diye düşündüm, «çok iyi etmişsiniz, dedim, elbette bulunur.» Hemen Elife Kadın'a koştum, bir tava kahve kavurmasını söyledim. Biraz geç oldu ise de, hâlis kahve içip gittiler. Böyle yapmasaydım, arkamdan, bir fasıl dedikodu daha başlıyacaktı.

Arkamızdan pek çok sözler söylendiğini, bunların biraz da doğru olduğunu Hayri de öğrendi ve ilkin korktu, sıkıldı ise de biraz sonra alıştı mı ne oldu, bilmem, gene eski kayıtsızlığını takındı. Bir saman işinden üç dört yüz lira aldı; getirdi, bir çantaya koyup kilitledi. Benden sakladı. Gökçaylı Kasap İsmail ile ortak oldu. Bunu bizim eve getirdi, içki içirdi, yemek yedirdi. Gizli konuştular. Daha bunun gibi bir takım işler içinde dönüp, para toplamağa koyuldu.

Kocam bana karşı iyi davranıyor, benim de şık kadınlar gibi giyinip kuşanmamı, boyanmamı istiyordu. Ben boya kullanınam ama, giyinişimi de çoklarına değişmem. Kocamın bunu anlamadığı ve bu işten çakmadığı anlaşıldı. Hayri'nin attığı temeller üzerine ancak, bir sonradan görme, türedi evi kurulabilirdi. Artık iyice anlamağa başladım ki, bu adamla benim istediğim ev kurulmaz. Ne yapmalı, diye düşündüm. Babam, böyle yolsuz bir adam olsaydı, anam ne yapardı? diye kendi kendime sordum. Belki katlanır, otururdu. Ben de katlanıp oturabilecek miyim? Günlerle bunu düşündüm. Katlanamıyacağım. Böyle bir adamın karısı olmak bana ağırdı. Bundan başka, yarın bunu tutarlar, içeri tıkabilirler. Bu karanlık işlerin hesabını sorarlar. O kötü günde artık

bundan ayrılamam da! İyisi mi, yol yakınken herkes kendi evine dönmeli.

Kurulmuş bir evi bozmamak için, ben, Hayri ile açıkça konuşup ona şart koşabilirdim. Koşmadım. Şunun için ki, ona inanım kalmadı. Benim diyeceğim sözleri o anlamazdı. «Çok çalışıp, az kazanmak, alınteri ile ekmek yemek, bununla övünmek» ona masal gelir. Yirmi iki ay birlikte yaşadık. Karılık kocalık ettik, o beni hiç anlamadı, ben onu pek güzel anladım. Son günlerde bile istiyordu ki beni giydirsin, kuşatsın.. Arkadaşından işitmiş olacak, bana kürk manto almağa kalkışıyordu.

Bu yazdıklarımdan anlayacaksınız ki, karı, koca bizim aramızda çok ayrılık var. Bu ayrılığı Hayri'ye anlatabilirseniz, umarım ki o da çocukça inatlar etmez, bu iş de böylece bitmiş olur.

Vekilliğimi alarak bu işte bana yardım etmenizi yeniden diler, saygılarımı sunarım.

1946

TÜRBE

—Arzedeyim efendim: Biz çocukken buraları çöplüktü, baldıranlıktı, biz buralarda oynardık. Bu duvar, bu türbe filân yoktu. Bunlar sonradan, çok sonraları, bir kaymakam Şakir efendi gelmişti, onun gününde yapıldı. Sebep olan da bir dilencidir. Arap mı, Kürt mü? Bir dilenci peyda olmuştu, bu boş arsada yatar kalkardı. Kaymakam, nedense bu herife itikat etmiş. Şakir efendi zararsız adamdı ama, cahildi. Vali Arif Paşanın aşçısı imiş, derler. Kaymakamlık odasında bile seccadesi yayılı dururdu. Dilenci, kaymakamın şeyhi oldu. Kaymakama çatmak istiyenler de dilenciye mürit oldular. Geceleri Hüsnü'nün evinde toplanır, zikreder, evrat çekerlermiş. Kaymakam da gidermiş. O vesile ile bu Hacı Kasap, Mehmet beylerin Hilmi, Salih Kalfaların Hüseyin derler biri vardır, o, daha başkaları çok işler çevirdiler. Hacı Kasabın para tutması oradandır. Bu türbeyi ilkin o Şakir efendi yaptırdı. Güya burada bir yatır varmış! Sonra Ömer ağayı belediye reisi yaptılar, o da onlara bu duvarı yaptırdı. Bunu bütün kasaba halkı bilir. Bu duvarı çektiler, aradan birkaç ay geçti geçmedi, halkımız pencerenin bu demir parmaklığını ısıtma bağları ile doldurdular. Burası bir ziyaret yeri oldu. Görseniz efendim, ne körler, ne topallar, ne sakat insanlar,

neler yok! Gelir burada geceleri kalırlardı. Dilenci bu türbede yatar, kalkardı. Dünyanın parasını topladı! Türbenin aslı budur. Ondan sonra artık kaldı gitti. Bir aralık bir âşâr emanet işinden bu Ali beyler, Şakir efendiye garez olmuşlardı. Ona yapmadıklarını komadılar. En sonunda, karısı burada yokken, evine gece bir kötü karı atmışlar. Çok yüzsüzlükler oldu. Şakir efendi bir gece buradan kaçtı. Arkasından dilenci de gitti, bir daha görünmedi. «Öldürdüler, parasını da aldılar» diyenler oldu. Bir zaman bu türbe boş kaldı. Sonra bizim buranın yerlilerinden Ketencilerin Arif derler, biri vardır, eskiden benim çocukluğumda kahvecilik ederdi, sonradan işi hocalığa dökmüş, sarık sarmıştı; ihtiyarladı, kimsesi kalmadı, o geldi bu türbede yatıp kalkmağa başladı. Sonra, biliyorsunuz işte, hükümet türbeleri kapadı. Burasını da kapadılar. Yalnız şurasını da efendimize arzedeyim ki, halkımız acaip, gene gelip ziyaret ediyorlar. Arzedeyim: Hastalarını bu sokaktan, bu hanın köşesine kadar getiriyorlar. Uzaktan ziyaret etmiş oluyorlar. Arif şimdi gitmiş, aşağı mahallede bir ev tutmuş. Kapısının önünde bir büyük binek taşı var, kendi arkasında cüppe gibi bir şey. Başında melon şapka, elinde değnek, sabahtan akşama kadar müşterilerini, nezirlerini bekliyor.

— Yeri buradan uzak mı?

— Yok, o kadar uzak değil. Görmek mi istiyorsunuz? Ama, arzedeyim ki, cidden değeri yoktur. Türbesinin aslını da ziyaret ettim...

— Olsun, olsun... Mademki ziyaret ettik... Size zahmet olacak ama... Halkın gelmesi boşuna değildir. Ben Avrupa'da nerede ziyaret işitsem, giderdim! Böyle şeylerden adama bir ziyan gelmez ki... Değil mi? Faydası olursa o da ne devlet... Doğru değil mi?

— Evet... Siz efendimiz daha iyisini bilirsiniz elbet!.

1946

EV ONA YAKIŞTI

Sandıkemini Ali efendi adında biri, şehrin «Satıdüzü» denilen kıyıcak bir yerinde, genişçe bir bahçe eline geçirmiş, özenip içine dört beş göz ev yaptırmıştı. Daha yapı borçlarını verip rahat etmeden öldü. Çoluğu çocuğu şaşırdılar, işlerini derleyip toplıyamadılar, alacaklılar da sıkıştırıp evi sattırdılar.

Ev, ekin alışverişciliği, hayvan cambazlığı eden Silgioğlu Halil adında birinin eline düştü; o da kiraya verdi.

Halil, evden barktan anlar pek aklı başında bir adam değil, kiracılar da bildiğimiz kiracılar! Bir kaç ay içinde, evi bir yıkıntı yerine çevirdiler, sonra da çıkıp gittiler. Kimse de gelip tutmadı. Bahçe duvarları yer yer yıkıldı; kapısı, camı, çerçevesi kalmadı. Halil de komşu çocukları, inekleri, öküzleri, keçileri ile başa çıkamaz oldu.

Bu sırada, emekli binbaşı Ali Köse'nin, şehirde, Okcuhamza mahallesinde oturup durduğu baba bucağını, belediye yıkıp, oradan yol açacak oldu. Binbaşıya evinden çıkmak düştü. Gitti, Silgioğlu'nun evini ucuza tuttu.

Binbaşının karısı gidip evi görünce, şaşırdı:

— Ayol, burası dört duvar, burada nasıl otururuz?

Binbaşı emeklisi aldırmadı.

— Otururuz, otururuz, sen işine bak, dedi.

Biraz temizleyip, bu kapısız, penceresiz eve taşındılar.

Binbaşı: uzun boylu, ince yapılı, uzun kır bıyıklı, yaşlı ise de gücü yerinde, her işe eli yatan bir adam. Gençten bir oğlu var, o da kendisi gibi.

Baba oğul bir oldular, ilkin çerçeveleri söküp düzelttiler, yeniden taktılar. Yıkılan ocakları, dökülen sıvaları örüp sıvadılar. Döşeme tahtalarından çürüyenleri değiştirdiler. Damı aktardılar. Saçakları yenileyip, kapısını, pencerelerini, saçaklarını, pervazlarını aşı boyası ile boyadılar. Yıkılan bahçe duvarını ördüler. Biraz yerini de çitle kapadılar. Bahçesini bellettiler, yollarına kırmızı toprak getirtip döktürdüler. Halılarını yaydılar, perdelerini taktılar. Ev, yalnız bir ev olmadı, gönülsever bir yuvacık kılığına girdi.

«Bunlar bu yıkıntıda nasıl oturuyorlar?» diye merak eden tanıdıklar, komşular gelip gördüler; şaşırıp kaldılar. Sonra da gidip ev sahibine haber verdiler:

— Evi görme! Yüreğin yanar, dediler. Sudan da ucuz verdin ya!

Silgioğlu da merak etti, gitti gördü. Doğru. Yürek yanacak gibi.

Biraz sonra bir lâkırdı çıktı. Kereste fabrikası muhasebecisi demiş ki: «Bana versin, demiş, şimdi yirmi liraya tutarım. Altı aylık da peşin!»

Çarşının alaycıları, gevezeleri, işleri yolunda olup da kendilerine eğlence arıyanları Halil'in yüreği yandığını anlayınca, onu parmaklarına doladılar, ateşini körüklemeğe başladılar.

Binbaşı birkaçına yalvardı:

— Kuzum, dedi, siz alay ediyorsunuz ya, bu herif budalanın biridir, beni evden çıkarır mı, çıkarır. Kunturatım da yok.

Kim dinler. Onlar Silgioğlu'nu gördükçe:

— Yüreğin yanıyor değil mi? diyorlar.. Yanar. Ulan kendin anlamıyorsun, hiç olmazsa birine danış! Bu kadar da mı aklın yok!

Bir başka gün, başkaları

— Gül gibi evi sudan ucuz verdin ya! Hovarda herifsin Halil, keyfine bak...

Halil bunalıyor :

— Ben ne bilirim anam babam. Ev yıkılıyordu. Herifin oğlu dülgermiş, yaptı... Bilsem, hiç verir mi idim!

Silgioğlu'nun yüzü tutmuyordu; kurdular, kurdular, alnının damarını çatlattılar. Bir gün yüzünü kızdırıp binbaşıya haber yollamış: «Ya kirayı arttırsın, yahut evimden çıksın» demiş. Binbaşı, Halil'in yolladığı adamı dinlemiş, gülmüş. Hiçbir söz de söylememiş.

Bir kaç gün sonra Binbaşı saraç İbrahim ağanın dükkânında oturuyordu, Halil, binbaşıyı görmedi, dükkâna girdi; girince de çıkamadı. Binbaşı dedi ki :

— Halil bu nasıl iş böyle? Adamı piç gibi sokak ortasına atarlar mı? Evi ucuz tuttum diyorsun, güzel. Nasıl buldum, onu da söylesene!

Halil utandı. Utandı ama ne yapsın! Çarşının karşısına nasıl çıksın! Bir ağız kalabalığı yapmaktan başka yolunu bulamadı. Anlaşılmaz lâflarla gürültü edip dükkândan çıktı. Gitti, çarşılıya dedi ki:

— Binbaşıyı bulup söyledim, adama dedim, sudan ucuz ev vermezler, dedim. Ya kirayı arttırırsın, yahut evimden çıkarsın. Çıkmazsa, ben çıkartmanın da yolunu bilirim!

— Ulan Halil, aslansın be! Söyledin desene!...

— Söyledim.

— Hay yaşa be!

Birkaç gün sonra binbaşıya haber yolladı: «Evden çıkmazsa mahkemeye vereceğim.»

Binbaşı düşündü. Gelen adama dedi ki:

— O beni evden kolay çıkaramaz ama, Halil gibisi ile uğraşmak bana yakışmaz. Elin ağzına sakız oluruz. Bu adam evine ne istiyor dersin?

Gelen adam

— Bilmiyorum, dedi, istersen gidip sorayım. Yarın haber getiririm.

Binbaşı

— Yok, dedi, onun evinden çıkacağım. Yalnız bana bir hafta izin versin.

Bir hafta sonra da çıktı. Çıkarken de oğluna gösterdi

— Bak, dedi, biz girdiğimiz gün nasıldı, şimdi çıkarken nasıl!... Emeğine acıma. Görenler «burada adamlar oturmuşlar» demelidirler. Hadi çekici al da perdeleri sök. Usulca çıkar ki duvarlar bozulmasın. Ben gideyim Mandıracıoğlu'nun evine bir bakayım.

Evi gül gibi temiz, camları bile silinmiş olarak bıraktılar. Son günü binbaşının hanımı hem ağladı, hem de camları sildi, temizledi.

Bir kaç gün sonra Silgioğlu evini fabrika muhasebecisine on beş liraya verdi. Sonra da sevinerek çarşıya çıktı. İlk rasgeldiği nalbant kalfası Mehmet kalfa'ya

— Binbaşıyı evden çıkardım, dedi.

— Ne, çıkardın mı? Gördün mü ettiğin haltı! Öyle adam evden çıkarılır mı?

— Ulan sudan ucuz oturuyordu...

— Ucuz demeğe de utanmıyorsun. Evi o adam yaptı ulan!

Biraz sonra Tahir efendi ile Şevki ustaya, binbaşıyı evden çıkardığını söyledi. Onlar ağır adamlar,

— Yanlış iş yapmışsın, dediler, bir daha öyle kiracı nerede bulursun? Ucuz oturuyordu ama, evini de gül gibi tutuyordu!

Ertesi günü başkaları

— Sende de akıl var mı Halil? dediler. Yapılmış evini bir daha yıktır da aklın başına gelsin. Evi asıl şimdi ucuza verdin!

Halil Silgioğlu da kızdı:

— Ulan, dedi, sizin de bir sözünüz bir sözünüze uyuyor mu? «Ucuza verdin çıkar» dediniz, herifi çıkardık. Şimdi de «yazık oldu» diyorsunuz. Pek iyi ettim de çıkardım, evi bedavaya mı vereceğim!

Aradan birkaç ay daha geçti, dediler ki:

— Silgioğlu, git de evi şimdi gör! Bak ne adam olduğunu da anla!

Halil gitti, evini gördü. Eh, daha büsbütün kötü duruma düşmemiş ama, yolunu tutmuş. Bahçesi yeniden keleme olmuş, duvarları da yıkılmış yahut komşular yıkmışlar ki hay-

vanlar otlasın. Koyunlar, keçiler de yayılmışlar. Odaların duvarlarına kazık çakıp çocuklarına salıncak kurmuşlar. Cam kırılmış, kâğıt yapıştırmışlar. Mutfakta odun kırmışlar, döşeli tuğlalar da kırılmış. Saç soba kurmuşlar, borusunu da pencereden çıkarmışlar, rüzgâr, zifiri duvara püskürtmüş. Çukurlar dolmuş, üstleri de göçmüş.

Halil baktı, canı sıkıldı. Söylendi :

— Evi yıktınız, dağıttınız, dedi, ben çukurları yaptıramam. İsterseniz kalırsınız, isterseniz gidersiniz.

Kiracılar güldüler,

— Yaptırırsın, dediler. Yaptırmazsan biz de kira vermeyiz.

Üstünden bir ay geçti. İki ay geçti, kira vermediler. Halil haber yolladı, «çukurları yaptırsın da verelim» demişler.

Halil düştü çarşıya. Sormadık, danışmadık koymadı. Her biri başka türlü söylediler. Biri,

— Avukat Zühtü'yü tut, o sana bu işi çıkarır, dedi.

Öteki :

— Zühtü tavatür avukattır ama, paraya doyurmalı, dedi.

Bir takımları :

— Avukat Bilâl efendiyi tut, dediler.

Başkaları :

— Sakın Bilâl'i tutayım deme, sonra evi ona versen elinden kurtulamazsın, dediler.

Saraç İbrahim ağa da dedi ki

— Halil, senin işin nasıl olsa batak, ev de yıkıldı demektir. Bırak bu herif de otursun. Kunturatında çukurları yaptırmak varsa, onları da yaptır. Onlar senden dâvaya kalkmasınlar. Helbet bir gün olur çıkarlar. Sen çukurları yaptırırsan, aylık istemeğe de hakkın olur.

Silgioğlu kızdı

— Tövbeler olsun yaptırmam, dedi, beni asacaklarını bilsem gene yaptırmam.

Çarşıda da her dükkândan onu çağırıp

— Ev işin nasıl oldu? diye soruyor, Silgioğlu'nu kızdırıyor, eğleniyorlardı. Kimbilir ki, bu sırada güzel baht, Silgioğlunu bu tasadan kurtarmak için hazırlanıyormuş. Bir gün duyuldu ki, muhasebeciyi buradan kaldırıyorlarmış, karısı da

muhasebeciden ayrılıyormuş! Bir sabahtı, bu haber çarşıyı baştanbaşa dolaştı. Silgioğlu'nu görenler

— E, Halil gözün aydın, artık ev sahibi oldun, dediler.

Halil inanmak istemiyordu,

— Durun bakalım canım, doğru mu, yalan mı?

diyor. Kendisi ile eğlenmek için bu haberi çıkarmış olabileceklerinden işkilleniyordu.

Ertesi gün anlaşıldı ki, haber doğru imiş. Birkaç gün sonra da ev boşaltıldı.

Halil, bir büyük tasadan kurtulmuş ise de, ev işi bitmiş olmadı. Boş eve geceleri gelip, kapılarını, pencerelerini alıyorlar, işlerine yarar ne bulurlarsa aşırıyorlardı. Çarşıda da :

— Başladın gene boş eve vergi vermeğe, diye alay ediyorlardı.

Bir gün Silgioğlu çarşıya indi, Binbaşı emeklisi Ali Köseyi aramağa başladı.

— Ne yapacaksın? diye sordular.

— Ona bir ev alıvereceğim, dedi.

Emekli Binbaşı, bakkal Etem efendinin dükkânında imiş. Girdi. Binbaşıya

— Ben sana kadar geldim, dedi.

Binbaşı: «Bu herif benden ne istiyebilir» diye düşündü. Sonra da,

— Ne istedin, diye sordu.

Halil, orada boş bir iskemleye oturup,

— Ali bey, dedi, şu evi benden al, kurtulayım. Dinin aşkına, çoluğun, çocuğun başı için «yok» deme! Anladın mı?

Binbaşı anlamadı. Etem'in yüzüne baktı.

Etem de Halil'e,

— Ne oluyor? diye sordu.

— Benim ev yok mu? Hani bu oturuyordu, onu buna satacağım.

Binbaşı güldü,

— Benim ev alacak param olduğunu sana kim söyledi, dedi.

— Olmasın, veresiye vereceğim. Ben bu eve elli altın verdim; otuz ver, sana bırakayım. Yirmi beş ver, bırakayım.

Parasını da istediğin gibi ver. Anladın mı? Yalnız «aldım» de, gidip takriri vereyim.

Bakkal Etem efendi,

— Ne oluyorsun, dedi, git biraz düşün de gel. Böyle de ev satılır mı?

Silgioğlu:

— Satılır, dedi. Ali bey «aldım» desin, bak satılıyor mu görürsün. Parayı da istediği gün versin.

Tanıdıklar araya girdiler, biraz para bulunup Silgioğlu'na verildi, iki gün sonra da ev Ali Köse'ye geçti.

Silgioğlu'nun sırtından sanki bir dağ kalktı. Çarşıya çıktı, Şekercioğlu'nun hanı kahvesine gidip oturdu, yanına gelenlere

— Evi binbaşı'ya sattım, dedi.

— Yazık etmişsin, diyecek oldular.

— Hiç yazık etmedim, dedi, herifçioğlu yapmayı da biliyor, oturmayı da! Ev, ona yakıştı.

— Ulan, dediler, bize versen, bize de yakışırdı.

— Hiç yakışmazdı, dedi, biz ahır sekisinde alışmışız. Senin, benim gibilerin elinde kalıp da yurtluk olacağına, onun elinde ko şenlik olsun!

1946

ANA — BABA

Kış gecesi, komşu kadınlar bize oturmağa gelmişlerdi. Onları dinledim. Geç kalmışım. Yatmağa giderken babamın çalıştığı odaya uğradım. Babam, gündüz ders okutur, geceleri saatçilik ederdi. Gene bir saatle uğraşıyordu. Beni görünce:

— Sen daha yatmadın mı? dedi.

— İçerde masal söylüyorlardı, onu dinledim, dedim.

Benimle konuşmağa başladı.

Bana güvercinleri sordu. O günlerde babamın okuttuğu çocuklardan birine bir uçurtma ile içine kurşun akıtılmış bir ceviz meşe vermiş, biri dişi biri erkek iki güvercin almıştım. Babam bu güvercinlere, gaz sandıklarından genişçe bir yuva yaptı. Dişi güvercin yumurtlayıncaya kadar güvercinleri yuvalarında kapadık. Dişi, iki yumurta yumurtladı. Kuluçka oldu. Yakında yavruları çıkacak.

Kaç güne kadar yavruları olacağını hesapladık, sonra babam, çocukluğunda beslediği güvercinleri anlatmağa başladı.

Babamı dinlerken, masanın üstünde duran anahtar zincirini elime almış, çevirip parmağıma sarıp çözmeğe başlamışım. Sözleri arasında babam dedi ki:

— Onu çevirme, lâmbanın şişesine değerse, kırar.

— Peki, dedim.

Durdum. Zinciri elimden bırakmalı idim, bırakmamışım. Biraz sonra dalınış, gene çevirmeğe başlamışım. Çok geçmedi, zincirin ucundaki anahtar lâmbanın şişesine değdi, şişenin karnında bir ufak delik açtı. Ben şaşırdım, ne diyeceğimi bilemedim.

Babam hiç istifini bozmadı, sözünü de kesmedi; sesinde, yüzünde de hiç birşey değişmedi. Sanki o söylememiş, ben de şişeyi kırmamışım. Yalnız uzandı, is çıkarmağa başlayan fitili kıstı. Şişe kırılmadan, eyice aydınlık olmayan oda büsbütün karardı.

Babam, güvercinleri anlatıyordu ama, ben artık dinleyemiyordum. Tatlı tatlı konuşurken bu aksilik nereden başıma geldi! Ne dedim de, bu uğursuz zinciri elime aldım. Babam söyledikten sonra hemen elimden atmalı idim. Şeytan beni dürttü...

Bu uğursuzluklar, hiç beklenilmeyen saatte adamın başına gelir!

Babam, sözlerini bitirdi, sonra bana dedi ki:

— Hadi, kalk bir ışık arayalım. Bunun ile artık çalışılmaz.

Büyükçe lâmbamız misafirin yanında. Başka lâmbamız da yok. Babam, mutfakta kullandığımız idare kandilini yaktı. Odaya döndük. Babam, bu idare kandili ile çalışabilecek mi? Ben suçluyum, babam da hiç sesini çıkarmıyor. «Ben sana söyledim, benim sözümü dinlemedin» dese, ben de «Evet, suç bendedir!» desem, yahut yalnızca «Suç benimdir, senin sözünü dinlemedim» diyebilsem, gidip rahat yatacağım. Babam

— Sen artık yatarsın, ben görebilirsem, biraz daha çalışırım. Gecen hayırlı olsun! dedi.

Başka hiçbir söz söylemedi. Ben sesimi çıkaramadım.

Sıkıntılı günlerin gecesinde yatak, bana her yerden daha iyi gelir. Başka yerde düşünmesinden üzüldüğüm sözleri, işleri yatakta üzüntüsüzce uzun uzun düşünürüm. Bu düşünceler arasında kendimi avuttuğum da olur.

O yıllarda ben, sekiz dokuz yaşlarında idim. Oturduğumuz yer bir ufak kasabacıktı. Babam hesap okutuyordu. Sa-

atçilik de ederdi. Ekmek paramızı ancak çıkarabiliyorduk. Aç, açık kaldığımız yok ise de, babam bir aylığını alamadığı günlerde aç kalmak korkusu da kendini gösteriyordu. Babam, alacaklıları ile bizim aramızda eziliyordu. Evinde oturduğumuz adamın, alış veriş ettiğimiz bakkalın kapıya kadar gelip acı sözler söyledikleri de olurdu. Haklı olmadıklarını da şimdi anlıyorum. Bizde alacakları kalmıyordu. Geç kalıyor, ama bütün borçlarımızı veriyorduk.

Bu yoksuzluktan anam, her gün hasta. Babamın hocalık etmesine, sessizliğine kızıyor, hamallık etse bizi daha rahat geçindireceğini söylüyor, yok yere ablamı, beni haşlıyor; bunlar bittikten sonra da oturup ağlıyordu.

Yokluk içinde yüzen bu evde bir lâmba şişesi kırmanın ne acıklı birşey olduğunu anlarsınız. Bunun daha acıklısı, babamın hiç sesini çıkarmaması oldu. Benim ne kadar üzüleceğimi bilirdi. Suratını biraz asar, öğüt verir kılıklı birkaç söz söyler, ben de suç işlemiş, karşılığını da görmüş olurdum. Şimdi de rahatça uyurdum. Babama hem acıyor, hem de ona kızıyordum. İçimdeki bu üzüntüyü susturmak için yarın güvercinleri satıp bir lâmba şişesi alınağı düşünebildim. Bu düşünce bana biraz rahatlık vermiş olacak ki uyumuşum.

Ertesi sabah yatakta uyandım. Biraz sonra akşam kırdığım şişe aklıma geldi. Güvercinleri satmak, bana akşam düşündüğüm kadar kolay olmayacak gibi geldi ise de biraz düşündükten sonra gene en yapılabilecek birşey varsa, o da bu olduğuna inanarak hemen bu işi bitirmek için yataktan fırladım, giyinmeğe başladım.

Belki babam, güvercinlerin satıldıklarını iyi karşılamıyacaktır. Daha iyi. Ben de ondan öç almış olacağım.

Ben bunları düşünürken anam odaya girdi. Öfkesi yüzünden belli oluyordu.

— Lâmbanın şişesini sen mi kırdın? diye sordu.

— Ben kırdım, dedim.

— İyi haltettin, dedi, ben de kızların günahlarına girdim.

Nasıl olmuşsa, gece, anam şişenin kırıldığının farkına varmamış, babam da söylememiş olsa gerektir ki, anam sabahleyin şişeyi kırılmış görünce, ablama ve gündüzleri gelip boğazı tokluğuna hizmet edip geceleri evine giden Naime

adındaki kıza tutunmuş. İkisini de ağlatıncaya kadar söylenmiş.

Benim kırdığını anlayınca, bana söylenmeğe başladı:

— Babanın hazneleri olsa sizin ziyankârlığınıza yetişmez, dedi. Bana acımıyorsanız, bari babanıza acıyınız. Biz de çocuk olduk! Evde birşey kırılacak diye ödümüz kopardı. Size bakıp şaşıyorum. Bak! Daha evin kirasını veremedik. Herif her gün kapıda.

— Ben şişeyi isteyerek mi kırdım? dedim.

— Zâhir, bir de isteyerek kıraydın! Baban parayı sokaktan topluyordu! Gidin bir komşu çocuklarına bakın! Bak sizin gibisi hiç var mı?

Anam doğru söylemiyor; komşularımızın çocukları, hemen hepsi kötü terbiye almış, haylaz, haşarı, yalancı çocuklar. Bunları, bizim bildiğimiz kadar anam da bilir. Göz göre yanlış söylüyor.

— Bak, Sait kalfaların Ahmet, kız çocuk gibi anasına hizmet ediyor, diyor. Bizim sanki kızımız var! Kendiliğinden bir kahve fincanı yıkadığını görmedim. Ama suçun başı babanızda... Baba olup da kendini saydırmaz ki! Evde yenilmiş, içilmiş, kırılmış, dökülmüş, sokağa atılmış... Haberi bile olmaz. Bırak, akşama kadar köpek yavrulariyle güvercinlerle oynasın! Bir gün kafam kızarsa yapacağımı bilirim. Birini çağırıp o güvercinleri vereyim de sen de görürsün!

Ben yüzümü yıkadım geldim, giyindim, zeytin ekmek yedim, anam hep söylendi ve o söylendikçe ben de kızdım. Hem de hafifledim. Anam, lâmba şişesini kırmak üzüntülerini yüreğimden sildi. O kadar ki «Ne eyi etmiş de kırmışım!» diyesim geliyor gibi idi. Nasıl ki güvercinleri vereceğini söyleyince, dayanamamışım:

— Ben de, evde ne kadar şişe varsa kırarım, dedim.

Benden böyle sözler işitmeğe alışık olmadığı için annem çok gücendi. Ben, çantayı kapınca kaçtım. Kimbilir arkamdan ne kadar söylenmiştir. Bereket versin ki, öfkesi tez geçer. Bir suç yaparsam, babamın susuşundan korkar, beni kızdırsa da anamın yürekte üzüntü bırakmayan söylenişlerini arar ve sanırım ki, anamı daha çok severdim.

1946

RÜYA NASIL ÇIKTI?

Postacı Tevfik efendi yirmi beş, yirmi sekiz yaşlarında, kendi halinde, gençten bir adam. Posta odasının kapısını kapadı, bakkal Etem efendiden boş yağ tenekelerini aldı; eve giderken Kerim'in kahvesinden çağırdılar :

— Tevfik, Tevfik!

Döndü:

— Ne var? dedi.

— Seni istiyorlar.

— Kim istiyor?

Kahveye girdi, İzzet bey istiyormuş. Az çok geliri olan bir hanım almış, çoluğu çocuğu olmamış, karısının parasını yer oturur, dünyanın alayında, kurnaz, kendinden başka kimseyi düşünmez bir adam; Tevfik efendinin kapı karşı komşusu. Akşam üstü kahvede yalnız kalmış, kendine konuşacak birini arıyor. Tevfik efendiyi görünce:

— Nereye gidiyordun? diye sordu.

— Hiç, eve gidiyorum...

— Daha erken, otur. Beraber gideriz.

Tevfik efendi oturmak istemedi. Ayakta sallandı; «Gideyim» diyecekti, İzzet bey onu alıkoymak için ağır bir tavırla, yavaş bir sesle:

— Tevfik, dedi, seni bu gece rüyada gördüm... Allah hayırlara tebdil etsin.

Tevfik sarardı:

— Nasıl? dedi.

— Seni rüyada gördüm, diyorum.

Tevfik efendi elinde tenekelerle peykenin kenarına ilişti:

— Nasıl gördün? Pek fena mı? diye sordu.

— Neden fena olsun, fena da olsa hayra yormalı.

Kahvecinin çırağına seslenerek

— Aptullah bir ateş ver!

Tevfik efendi tırnağını ne gün kestiğini düşündü. «Yanılıp ta ters bir günde kesmiş olmaya yine?» Kendince uğursuz saydığı işlerden birini işlemiş olmasından korktu. Fena... İçi sıkıldı. Cebinden posta odasının anahtarını çıkardı, baktı.

— Bir kahve de sana ısmarlıyayım!

— İçmem... Sen beni pek fena mı gördün?

İzzet bey, yangözle Tevfik efendinin yüzüne bakarak:

— İnsanın her gördüğü rüya çıkmaz ya, dedi, kaynanan seni her akşam caminin keneflerine düşmüş görüyor da, «oğlum zengin olacak» diye bana tâbir ettiriyor... Ne zengin olduğun var ne bir şey!

Tevfik hiç cevap vermedi. «Acaba posta odasının kapısını iyice kapadım mı?» diye düşündü, korkmağa başladı. «Neden Abidin anahtarları bana bırakıyor?» diye kızdı. «Kendi işine kendi baksın! Yarın anahtarları geri vereyim, başıma bir felâket gelirse, bu postadan gelecek... Gidip posta odasını bir daha yoklamalı.»

— Abdullah, bu tenekeler burada dursun, ben şimdi gelirim,

Dedi, kahveden fırladı.

— Nereye gidiyorsun? Gel, bak ne diyeceğim...

diye İzzet bey, arkasından seslendi ise de aldırmadı.

— Şimdi gelirim, dedi, gitti.

Posta odasının kapısı kapalı, yokladı, sarstı, kapalı. Açıp açmamakta tereddüt etti. Ya birisi cigara attı ise... Kapıyı açtı. Her şey yerli yerinde, ne duman var ne de kâğıt kokusu. Yerlere, tahta aralıklarına, dolapların altına bakıyordu. San-

ki bir taraftan bir ateş çıkacakmış gibi bekliyor, odayı bırakıp gidemiyordu.

Muhasebe Memuru Hakkı, kapıdan başını uzattı:

— Sen demin gitmedin mi idi? diye sordu.

— Gittimdi ya, gene geldim.

— Ne o, bir şey mi kaybettin?

— Yook, bir şey kaybetmedim.

— E, ne bakınıp duruyorsun?

— Hiç, bir ateş filân olmasın, diye bakıyorum.

Hakkı ateşi işitince içeri girdi:

— Yoksa bir cigara filân mı düşürdün? Vallaa hepimiz yanarız... Burası zaten çıra gibi...

Hakkı da aranınağa başladı.

— Nereye düşürdün? diye sordu.

— Ben bir şey düşürmedim. Ama olur ya, belki biri düşürmüştür diye bakıyorum.

Hakkı'nın gelişi ona kuvvet oldu. Eğer Hakkı gelmeseydi odayı güç bırakıp çıkardı.

— Haydi gidelim, bir şey yok!

Çıktılar. Kapıyı kilitlerken Tevfik; «İzzet bey beni rüyasında görmüş» diyecekti, alay ederler diye korktu, sesini çıkarmadı. Kahveye döndü. İzzet bey gitmiş.

— Nerede İzzet bey? diye sordu.

Abdullah:

— Bilmem, galiba eve gitti, dedi.

Tenekeleri alıp o da evin yolunu tuttu. «Sabahtan beri zaten içimde bir sıkıntı var, İzzet beyin rüyası da boşuna değildir.» diye düşünüyor, kendisi için sanki bir uğursuzluk hazırlandığını sanıyordu.

Eve girdi. Karısı Tevfik'ten daha kuruntulu, hırçınlıktan kurumuş bir kadın. Bu haberi duyarsa sabaha kadar uyuyamaz. İzzet beyin rüyasını karısına, kaynanasına söylemedi.

— Nen var, niçin böyle küskün duruyorsun? dediler.

— Hiç, dedi. Başımda bir sangılık var!

Yaz gecesi sıcak, uyku uyunmuyor. Buna kuruntu da karıştı. Tevfik efendi yatakta dönemez. Sağ yanına yatıp uyumalıdır. Yoksa ertesi gün başına bir felâket gelir. Kafasında hep İzzet beyin rüyası, biraz dalıyor; uyku ile uyanıklık ara-

sında hep onu düşünüyor, İzzet beyi görüyor, uyanıyor, yeniden dalıyor. Bu sıkıntı içinde yarı geceyi geçirdi. Yarı geceden sonra da yağmur yağmağa başladı, her yeri tatlı bir serinlik kapladı. O serinlik içinde Tevfik dalmış. Uyandığı vakit güneş çoktan doğmuştu.

Kalktı, don gömlekle bahçeye çıktı. Karısı ile kaynanası çoktan kalkmışlar, bahçede pekmez kaynatıyorlar.

Tevfik'i görünce, karısı uzaktan gülümsedi. Kaynanası:

— Ay canım oğlum, dedi. Gel biraz yardım et de, tavayı düzelteyim. Biz bu ocağı denk yapamadık.

Karısı bir düz taş buldu, getirdi. Tevfik efendinin içi sıkılıyor... Gönülsüz yaklaştı. Tavada kara pekmez kaynıyor, sarı köpükler veriyor, hafif bir duman çıkarıyordu. Biraz kaldırmak için tavanın kulpuna bir odun geçirdiler. Kaynanası bir yandan tuttu, bir yandan da Tevfik, karısı da ocağın taşlarını düzeltiyor.

— Yok onu değil, bunu, bunu. Hah, it bu yana. Sen kaldır, çek çek...

Kaynanası ile Tevfik efendi, ikisi de kumanda verirlerken nasıl oldu ise, tava eğrildi, kaynar pekmez Tevfik'in ayaklarına döküldü. Hepsi şaşırdılar. Tavayı bir yana bırakıp telâşa başladılar. Tevfik efendi duvarın dibine çöküverdi.

Pekmezi ayaklarından silecek oldular, derileri beraber kalkacak! Su döktüler, çamur sıvadılar, komşulara seslenip ilâç sordular, herkes ayrı bir şey söyledi. Petrol sürdüler, pamuk sardılar. Tevfik efendi bir taşın üstüne oturmuş hem can acısı çekiyor, hem de içinden gizli gizli seviniyordu. İzzet beyin rüyası bununla geçmiş oldu. Demek başına gelecek felâket bu imiş.

Birkaç saat sonra Tevfik'in acıları biraz savuşmuş, sundurmada bacaklarını uzatmış oturuyor, dinleniyordu. Karısı ona kahve getirdi. Kadın acıyarak kocasının yüzüne baktı, o da karısına baktı, güldü.

— Ben sana söylemedim, dedi, dün gece İzzet bey beni rüyasında görmüş!

— Nasıl görmüş?

— Nasıl görmüş bilmem ama, fena görmüş olacak. Bak bugün nasıl çıktı?

— Sen bana neye söylemedin, sadaka verirdik, adak adardık.

— Merak edersin diye söylemedim.

Ertesi günü dostlardan, ahbaplardan gelip yoklayanlar oldu. Komşu değil mi, bir aralık İzzet bey de uğradı. Tevfik ona rüyadan söz açınca:

— Canım Tevfik, dedi. İyi çocuksun, hoş çocuksun ama, bu rüyalarla bozmuşsun. Ben onu sana mahsus söyledim. Oturasın diye!

Tevfik efendi kendi bildiğinden şaşmadı:

— Mahsus söyledin ama, bak nasıl çıktı, dedi...

1946

İHTİYARLIK

Evlenmişler, sevişmişler, çoluk çocuk yetiştirmişler; gelinler, damatlar, torunlar sahibi olmuşlar, bu arada da kırk yıl geçmiş. Şimdi, karı koca, iki ihtiyar, karşı karşıya iki koltukta, sabahtan akşama kadar uyukluyor, uykularını alıyorlar. Gece olup da yataklarına girince, ikisinin de uykusu kaçıyor, huysuz çocuklar gibi birbirine türlü densizlik ediyor, söyleniyor, sabaha kadar çene yarıştırıyorlar.

— Hanım, zaten hava sıcak. Bir de sen arkama sokuluyorsun... Soluğun, tuğla koymuş gibi arkamı yakıyor!

Kadın biraz öteye çekiliyor ve söyleniyor:

— Bunca yıldır soluğum sırtını yakmamış da, şimdi yakıyor... Yeni huylar çıkarıyorsun...

— Yakar ya, yalan mı söylüyorum. Bunun yeni huyu, eski huyu var mı! Zaten bu havada iki kişi bir yatakta yatarsa elbet de böyle olur. Ama, sana söz söylenmez, hemen mesele yaparsın. Sonunda gene ben suçlu olurum.

— Ayrı yatakta yatarsak hava soğuyacak mı? Gündüz kimseye pencere açtırmıyorsun, gece olunca buharın başına vuruyor. Sıcaksa, pamuklunu çıkar da yat!

— Yaa, pamukluyu çıkarayım da bir de nezle olayım, değil mi? Pencere açtırmam elbette, cereyan oluyor. Gıcığım kalkıyor. Sanki bilmiyor musun?

— Ben çekildim işte... Artık uyu bakalım.

Biraz sustuktan sonra, gene hanım:

— Sıcak soğuk değil, seninki huysuzluk! Sabahtan akşama kadar uyukluyorsun, gece olunca çenen açılıyor. Artık ne söyliyeceğini bilmiyorsun...

— Ben uyukluyorum da sen duruyor musun? Geçen gün yeni damattan utandım. Ben uyandırmasam, mufassal horluyordun...

— A, a, a, iftira vallahi! Bari ömrümde bir horlasam! Yeni damattan utanmış... Yeni damattan ne utanayım, yatar uyurum da! Yabancı mı? Ben acıklı kadınım. Kırk yılda bir gaflet basmış! Şükür, bu kadar yılda bir kusur buldunuz...

Biraz daha sustuktan sonra, gene hanım:

— Sen kendini neye söylemiyorsun. Bir yabancı gördün mü, çenen açılıyor. Geçen gün Süreyya beyin gelini az kaldı uyuyacaktı. Kadın esneye esneye bir oldu. Sessiz birini buldun mu, uyutuncaya kadar söylüyorsun. Eğer senden gevezesi çıkarsa, benden beş beter, hemen uyuyorsun. Her tabiatın değişti... Söz söylemen bile! Allah beterinden saklasın.

— Benim hiçbir tabiatım değişmez. Neysem, gene oyum. Sen kendine bak.

— Hıh, değişmez!.. Eskiden hiç «ısınıyorum, git öteye!» der miydin?

— Bak şimdi ettiği lâkırdıya! Kuzum o zamanla bu zaman bir mi? Haydi bana çok söyletme!

— Öyle ise sen de «değişmedim» deyip durma! Beni de nafile kızdırma. Uyumana bak!

— Ben uyumağa çalışıyorum ama, bırakıyor musun ki!

— Bak... Ben şimdi seni bırakmadım da ne yaptım?

— Daha ne yapacaksın, yakı gibi arkama yapışmışsın!

— Bey... Şimdi yemin edeceğim, yatağını ayıracağım, anladın mı? Bana kırk yıldır yapmadığım şeyi yaptıracaksın! Eskiden kedi gibi sokulur, «seviyorum» derdi de, bak şimdi neler söylüyor.

— O zamanları geri getir, gene söylerim.

— Elimde olsa sana sormam, korkma! Senin ettiğin nankörlük, inan olsun!

— Nerenin nankörlüğü? Yetmiş yaşında karı koca, bir yatakta yatıyoruz, daha ne istiyorsun? Çocuklar bize gülüyorlar.

— Çocukları ben adam hesabına koyar mıyım, acaba! Cihan âlem beraber yatıyor. Dua ederken bile «Allah bir yastıkta kocatsın» derler.

— E, iyi ya. Biz de kocalacağımız kadar kocaldık. Şimdi bir yastıkta ölmek kaldı.

— Neye ölelim? Bizden yaşlıları ölmüyor!... Rahmetli babam, öldü gitti, annemle bir yatakta yatarlardı. Ayrı yatmak akıllarına bile gelmezdi.

— Kayınpeder merhum, sabırlı adamdı, bilirim... Bu zamanda öylesi kalmadı. Şimdi yeni gelinler bile ayrı döşekte yatıyorlar.

— Sanki ben şimdiki gelinleri beğeniyor muyum! İki karyolayı yanyana koymuşlar, adı olmuş ayrı yatak!

— Bakın şunun düşündüğüne... Hanım sen çocuk gibi oldun, beni söyletmesene. Uyurken ayrı uyuyorlar.

— Biz uyurken beraber mi uyuyoruz? Herkes kendi için uyuyor. Yastık iki tane olunca başka türlü oluyor, galiba!

— Olur ya. Hiç olmazsa böyle soba gibi birbirlerini ısıtmazlar.

— Sen ihtiyar olunca bütün huyların değişti.

— Sen ihtiyar oldun da huyun değişmedi mi?

— Elbette değişmez. Ben gelgeç tabiatlı değilim.

— İşte kötülük orada ya!

— Neden kötülük oluyormuş? Ben kötülüğü ede idim, vaktinde ederdim. Sen saçma sapan söyleyip de beni nafile kızdırma, uyumana bak!

— Seni kızdırmağa hacet yok. Zaten mangal kapağı bibisin. Beni de sanki tere yatırmışlar!

— Sen, kat kat fanilâları arkana giy, sonra da «tere yattım» diye söylen. Bak dinlersem...

— Ben dinlemediğinden şikâyetçi değilim, yalnız sussan da uyusam.

— Şeytan diyor ki, şu adama bir daha lâkırdı söyleme. Allahtan korkuyorum. Hem kendisi aklına geleni söyler, hem de sonra geveze der, akılsız der...

— Şimdi sana akılsız diyen var mı?

— Şimdi demedinse, eskiden dedin ya!

— Ne vakit dedim?

— Unuttun mu? Biz Hüseyin efendinin evinde otururken sana, «Hayriye'yi mektebe verelim» dedim, «Ben akılsız değilim, vaktini de bilirim» demedin miydi?

— Şuna bakın, otuz beş yıl oldu. Bugün bana söylüyor. Benim aklımda kalır mı? Söylemişsem, hiç haksız değilmişim.

— Elbette söyledin. Hiç unutur muyum. Akılsızlık bende ki, çektim oturdum.

Bu münakaşalardan hanımın bir iki fasıl ağladığı vardır. Bu gece de birinci fasıl ağlamağa başlayacaktı, ancak ihtiyarın gıcığı tuttu, öksürmeğe başladı. Kalktı, oturdu. Hanım telâş etti, su verdi, ilâcını verdi, tası getirdi, olmadı. Biraz sonra bir tıkanıklık gelir gibi oldu, hanım büsbütün telâşlandı, Dilber'i uyandırdı.

Karı koca, kavga ediyorlar, bin türlü densizlik çıkarıyorlar ama, biri ölecek öteki yalnız kalacak diye de korkuyorlar. Hele hanım; çocuklarının, gelinlerinin ellerine kalmak istemiyor.

Öksürük dinmiyor. Biraz sonra Hatice uyandı, geldi. Hekimi çağırmak istediler, kendine sordular, razı olmadı. Arkasına yastıklar koydular, rahat edecek ama, öksürük bırakmıyor...

Büyük gelin uyandı, kocasını uyandırdı. Onlar, ihtiyarı dinlemediler, hekime haber yolladılar. Hekim geldiği vakit de dediler ki:

— Fanilalar, hırkalarla yatıyor, sonra üşüyor, öksürüğü tutuyor. Biz söylüyoruz, dinlemiyor. Belki siz söylerseniz, dinler. Hiç olmazsa yatarken bu fanilaları çıkarsa, yahut daha hafif bir şey giyse...

Hekim onların sözlerini dinledi, ama istediklerini yapmadı.

— Bırakınız bildiği gibi yapsın, dedi, öksürüğün sebebi bu değildir.

Sabah olurken öksürük durdu. Yeni uyananlar hep büyük babanın odasına toplandılar. Biraz önceki korku kalmadı. İhtiyar, gülmeğe söylemeğe, torunlarını sevmeğe başladı. Her zamanki yaşayış gene yoluna girdi.

Ertesi gece değilse, daha ertesi gece, gene bu hikâye!

1946

DOĞUŞ

Tahsildar Hakkı efendinin oğlu Âkif, on yaşlarında bir çocuk, akşam dayısından bir lira almış, seviniyor. Arasıra cebinden çıkarıp bakıyor, çocuklara da gösteriyor.

Bir aralık gene lirasına bakarken, Hasan Kâhyaların Aziz, on üç on dört yaşlarında, mektepte zorba geçinen bir çocuk, sokuldu:

— Nedir o? diye sordu.

— Bir lira.

— Ver bakayım.

«Vermem» diyemedi. Vermek de istemiyordu. Öteki, elini uzattı aldı, baktı, cebine koyup tahta başında duran çocukların yanına gitti.

Âkif'in sanki damarlarından buz aktı. Aziz'in yanına koştu, kolundan çekerek:

— Ver, dedi.

Öteki kolunu silkti, kurtardı. Âkif

— Aziz, ver parayı. Baktın işte!

Aziz sesini çıkarmadı.

Âkif bozuldu, utandı, bir lirasının gideceğinden korktu, yüksek sesle, ağlar gibi:

— Aziz, ver parayı!

Aziz döndü:

— Ne parası ulan, dedi, otur yerine!

— Ver parayı!

Âkif umutsuzdu ama, bu parayı da Aziz'e yedirmeyecek. Ne yapmalı? Zorla almağa gücü yeter mi? Aziz onu döver.

— Aziz, ver parayı, dedi, yoksa hocaya söylerim.

Aziz, Âkif'in hocaya gidebileceğine inanmıyormuş gibi, döndü baktı. Biraz da düşündü, ama, parayı vermedi.

— Kime istersen söyle, dedi. Dershaneden de çıktı. Çocuklar:

— Parayı saklamağa gidiyor, dediler.

Doğru parayı saklamağa gidiyormuş. Duracak zaman değil! Âkif öteki sınıfa ders veren hocaya koştu.

— Hocafendi, Hasan Kâhyaların Aziz paramı aldı vermiyor.

— Ne parası?

— Dayım bir lira vermişti.

Bunu söylerken Âkif, ağlıyacaktı. Dudaklarını ısırdı. Bütün çocuklar kapıdan dinliyorlardı. Hoca, Âkif'i süzdükten sonra:

— Çağır onu bana, dedi.

Çocuklar aşağı koşup Aziz'e haber verdiler. O, biraz korkmuş, rengi uçuk, hocanın yanına girdi.

— Ver bunun parasını.

— Ben almadım hocafendi...

— Ver diyorum sana, yoksa yersin dayağı!

— Ben almadım, hocafendi. Arayın üstümü.

Çocuklar kapıdan:

— Hocafendi, aşağı götürdü sakladı, dediler.

Hoca, çocuklara:

— Gidin arayın, diye emir verdi.

Birkaç çocuk birden aşağı koştular.

Hoca, sınıfa ders vermekte devam etti. Biraz sonra çocuklar, lirayı bulmuşlar getirdiler. Hoca:

— Nereye saklamış? diye sordu.

— Muslukların yanındaki kirişin üstüne koymuş.

Hoca, parayı Âkife uzatarak:

— Al paranı, dedi. Dayına soracağım, yalan söylüyorsan sen de yiyeceksin dayağı!

Sonra, masanın üstünde duran değneği eline alarak Aziz'e:

— Gel, dedi, aç elini bakayım!

— Hocafendi, valla, billa ben almadım. Allah kör etsin, ben almadım.

— Yakın gel. İlkin ben döveyim, vebal benden gitsin, sonra da Allah da kör eder elbette!

Böyle yerlerde ısrarın faydası yoktur. Haklı haksız dayağı yiyip çekilmeli. Aziz yaklaştı. Değnek, parmakları ile karışık avucunun içine indi.

Çocuklar içinde, dayak yerken ağlayan, yalvaran, elini pantalonuna süren, korku ile hocanın yüzüne bakıp suratını buruşturanlar olduğu gibi, hiç aldırmıyanlar da vardır. Aziz, mektebin zorbalarından olduğu için ağlayıp yalvaramazdı. Sessizce dayağı yedi. Ancak sınıfa döndüğü zaman, ellerini nasıl tutacağını şaşırmıştı.

Bütün çocuklar yerlerine oturmuşlar, ona bakıyorlardı. Aziz, Âkif'in önünden geçerken:

— Ben sana gösteririm, dedi. Mektepten çıkalım, görürsün!

Çocuklar sustular. Mektepten çıkınca, Aziz Âkif'i dövecek. Hepsi de Âkif'in nasıl dayak yiyeceğini seyredecekler.

Aziz, onu yalnız dövecek değil, cebinden parasını da alacak. Âkif, parayı götürüp kuyuya atmağı bile düşündü.

Çocukların önünde dayak yiyip eve gitmek ölümdü. Bundan nasıl kurtulmalı? Mektepten çıkar çıkmaz çarşı tarafına savuşmak var. O zaman bütün çocuklar Aziz'e onu gösterecek: «Bak, kaçıyor!» deyecekler. O da ihtimal arkasından koşacak, belki yetişip birkaç tokat atacak...

Mektep azat oldu. Çocuklar çıktılar. Âkif de çıktı. Rengi uçmuştu. Aziz, birkaç çocukla önden gitmişti. Âkif uzaktan onları görüyordu. Kulakları uğulduyor, hiçbir şey işitmiyor ve ne yapacağını da bilmiyordu. Ama, yolunu da değiştirmedi. Ne olursa olsun! O dakika, yeryüzünde azılı bir düşman karşısında yalnızdı. Ne anası, ne babası, ne arkadaşları, ne

de hoca! Burada hiç kimse yok. Burada ancak o, kendi kendini kurtarabilir. Çalışıp kurtarmalıdır.

Aziz, onunla birlikte giden çocuklarla bakkal Mustafa efendinin kapısı önünde durdu. Anlaşılan Aziz, Âkif'i dövmek için bu yeri münasip görmüş. Çocuklar, Âkife bakıyorlardı. Âkif, bütün cesaretini, belki düşüncesini kaybetmişti. Yaklaşınca, Aziz, elinde tuttuğu kitapları yanındaki çocuklardan birine verdi. Âkif'i döveceğinden emin, üstüne yürüdü. Âkif de dövüşmeğe karar vermiş görünüyordu. Tabiî bir sevk ile bir adım geriledi, elindeki çantayı Aziz'in yüzüne doğru savurdu. Çantanın kenarı Aziz'in elinin üstüne geldi ve onu büsbütün kızdırdı. İkinci savuruşta çantanın sapı koptu, çanta Aziz'in çenesine değdi ise de, birinci savuruş kadar acıtmadı. Yalnız, Âkif'e delice bir cür'et verdi. Aziz'in üstüne atıldı, tırnakları ile yüzüne saldırdı. Bu dakikada, Aziz'i döveceğine inanıyordu.

Kendinden büyük biri ile kavga etmek güçtür. Ama, kendinden küçük biri ile de dövüşmek her zaman kolay değildir. Aziz, anladı ki Âkif bulaşık bir şeydir. Onu az bir şeyle korkutmak, ezmek, kaçırmak kolay olmayacak. Kavga uzun sürecek. Gücü yettiği kadar vurmağa başladı ise de bir yandan da canı sıkıldı ve cüreti kırılır gibi oldu.

Kavga başladığı zaman çocuklar Aziz'in tarafında iken, Âkif, onun üstüne saldırınca yarısı ondan tarafa oldular. Aziz, üstte idi. Yalnız bu sırada Aziz'in sağ elinin iki parmağını Âkif ısırdı, ve bırakmadı. Aziz bir elile Âkif'in ensesine basıyor, kolunu ısırmak istiyor; can acısı ile de:

— Bırak ulan piç, deye söyleniyordu.

Âkif'in dişlerinin geçtiği yerden kan çıktı. Bir parça deri bile koptu. Bir aralık elini kurtaran Aziz, dövdüğüne dövüldüğüne bakmayarak elini tuttu. Kan akıyor! Belki de çok acıyor.

Âkif, yerden bir taş alıp Aziz'in sırtına attı. Yeniden tutuştular. Yeniden tokat, şamar, yumruk, tekme birbirine karıştı. Bu sefer Aziz, kendini ısırtmamağa çalışıyor, yerde alt alta, üst üste boğuşuyorlardı.

Sokaktan geçen bir adam, bunları ayırdı, ikisine birer tokat salladı. Aziz ağlar gibi oldu:

— Ne vuruyorsun beee! dedi.

— Boyuna baksana, o senin akranın mı?

— Bak ama, o ne yaptı. Ona söylesene, deye Aziz kan akan elini gösterdi. Âkif, duvarın kenarına çekildi. Çocuklar, üstünü süpürdüler. Çantasını getirdiler, eve doğru gitmeğe başladı. Sevinçten ağlıyacaktı. Çocuklar, Aziz'i dövmüş sayıyorlar!

Aziz, mendil ile elini sardı, yanında kalan çocuğa:

— Köpoğlu, kedi gibi, dedi.

Âkif uzaktan işitti:

— Köpoğlu senin babandır, babanın oğludur, deye bağırdı.

— Ben sana gösteririm, ulan!

— Göstersene...

Bir başka çocuk

— Ulan, dedi, eşşek kadar boyunla bacak kadar çocuktan dayak yedin. Yuuuuu!

Birkaç çocuk bir ağızdan «Yuuu» deye bağırıştılar. Bu bağırış, Âkif'in zaferinin ilânı oldu.

Âkif, eve girince anasına

— Hasan Kâhyaların Aziz'i dövdüm, dedi.

— Nasıl Hasan Kâhyaların, bre... Koca çocuklarla mı itişiyorsun? Bak baban gelsin, ben seni nasıl dövdürürüm.

— Ne yaparsan, yap, ben Aziz'i dövdüm...

Çantasını eve bırakıp, tekrar çocukların yanına çıktı.

Bu kavgadan sonra bir daha Aziz, Âkif'in üzerine gidemedi, eski zorbalığı da kalmadı.

1946

KARGA YAVRUSU

Nufus kâtibi Sivrilerin Kadir efendinin oğlu, on yaşlarında Nazif, Karadonlu'ların Mustafa'nın oğluna bir uçurtma verip bir karga yavrusu almış, besliyor.

Anası ve büyükanası, nedense, bu karga yavrusunu istemediler:

— Besleme o pis kargayı, dediler.

Oğlan dinlemedi. Götürmüş arpa ambarına saklamış, orada besliyor.

Babasına söylediler, aldırmadı. Bir daha söylediler:

— Bizi dinlemiyor, sen de aldırmıyorsun, bu oğlan artık büsbütün haylaz olacak, dediler.

Babasının bir kızgınlığına rasgelmiş olacak, oğlunu çağırdı, dut ağacına bağladı, ağlamasına, yalvarmasına aldırmadı, döğmeye başladı. Kimseler elinden alamadılar. O kadar döğdü ki, oğlan bayıldı; o da öldü diye bıraktı, çıktı gitti.

Anası, anasının anası, ağlayarak çocuğu ağaçtan çözdüler, sundurmaya uzattılar, komşular yetiştiler, yüzüne su serptiler, nişadır ruhu koklattılar, ayılmadı.

Anası, büyükanası saçlarını başlarını yoldular. Bir yandan da belediye hekimine haber gitti. Hekim geldi, çocuğa

baktı, ayılttı. Gönüller de hoş oldu. Yalnız, hekim kapıdan çıkarken komşulara demiş ki:

— Ben bu işi hükümete haber vermeliyim! Belli olmaz, yarın çocuğa bir şey olursa benim yakama yapışırlar!

Bu söz işitilince oğlanın anası ve anasının anası yeniden coştular, ağlamağa başladılar. Kadir efendiye haber yolladılar. Geldi. Kanı soğumuş ve yelkenleri suya inmiş!

Anlattılar. Korktu.

Doktora koştular. Yalvarış, yakarış, ant şart ki, bir daha çocuğa gül yaprağı ile dokunmayacaklar! Neyse, işi örtbas ettiler.

Oğlan da birkaç gün sonra ayaklandı ve iki karga yavrusu beslemeğe başladı.

1946

DURSUN HACI

Yetişkin bir kızı, işlek bir oğlu, bir de gelini, sessiz bir karısı, üç çift öküzü, iki ineği, bir eşeği; sulu, susuz yetmiş dönüm tarlası, yaz kış işler iki taş bir karaca değirmeni olan bir adamın, köy yerinde ne sıkıntısı olabilir, dememeli. Adam olur ki, komşusunun ineği dişi doğurdu, der, yüreğine od düşer. Yeryüzü gözüne karanlık olur. Rahatı kaçar. Yatar, uykusu tutmaz. Gezer, gezdiği yerde onu düşünür.

Gömülü köyünden Dulkarıoğlu Halit, köy arkasındaki üç dönümlük bir tarlasını açıp kendine bağ yeri yapmağa başlayınca, komşusu Dursun hacı tasalandı. Uykusu tutmaz oldu. Geceler, ocağın başına geçip sabahlara kadar tütün içmeğe başladı.

Köyünün ihtiyarı, hatırlısı, varlıklısı olan, sıkıntısız başı olması gereken bu adamın, yüreği yandı.

Bir gün, Dulkarıoğlu'nu kapısı önünde görüp:

— Sen, dedi, oraya bağ mı yapacaksın?

Dulkarıoğlu

— Ha, dedi, yapacağım.

— Kimseden sordun mu?

— Sormadım. Ne diye soracakmışım?

Dursun hacı biraz kızdı,

— Sen bu köyde hiç bağ gördün mü, yahut işittin mi? Eski köye yeni âdet mi sokacaksın?

— Sokarsam ne olur?

— Sokarsın ama, sokturmazlar.

— Kim sokturmaz?

— Sokturmazlar. Boşuna çalışma! Bu köyde bağ olmaz.

— Ben yapayım da olmasın!

Bu konuşmadan sonra Dursun hacı büsbütün rahatsız oldu. Bu gençlerin, hatırını saymadıklarına da kızdı. Evine girdi. «Domuzları it tepeler gibi tepelemeli» diye düşündü.

Ertesi gün Dulkarıoğlu'nun kaynını gördü. Ona:

— Enişten size bağ yeri mi açıyor? diye sordu.

— Açıyor!

— Başına gelecek var, dedi. Bu köyde bağ yapmış da onmuş kimse gördün mü?

Kaynı, Dulkarıoğlu'na anlattı. Öteki sesini çıkarmadı.

Dursun hacı bu sözleri başkalarına da söylediği için köyde duyuldu. Dulkarıoğlu'nun karısı da duydu. Kocasına da söyledi.

— Uğursuzdur diyorlar. Bu köyde bağ olmazmış. Başımıza bir iş çıkmasın, dedi.

Dulkarıoğlu aldırmadı. Dursun hacının gözlerini kan bürüdü

— Köylümüz adam değil ki, bu herifin önüne dikilip dursunlar, «biz köyümüzde bağ istemeyiz» desinler!

Candarma karakolu olan köye gitti. Komutanını gördü. Para alır, iş yapar mı, diye anlamağa çalıştı. İyi bir haber alamadı.

— Karakol komutanı adam olsa, Dulkarıoğlu'nu çağırtsa, «sen bağ yeri açıyorsun ha? çevirin şunu» dese, yüz sopa çekse... Bir daha bak kimse kafasını kaldırır mı!

Dulkarıoğlu kaynını yolladı, iki günlük yerden bağ çubuğu getirtti, dikti.

Dursun hacı şehre indi. Kavaf İbrahim'in oğlunu gördü. Candarma yüzbaşısını kandırabilecek birini ona buldurmağa çalıştı. Köye bir candarma gelse :

— «Bu köyde bağ yapan kimdir?» diye sorsa, yeter.

Kavafın oğlu düşündü. Sonra dedi ki:

— Bu yıllar senin bildiğin yıllar değil. Bizim de adımız çıkmış; sen beni bu işe karıştırma!

Biraz durduktan sonra da:

— Varsın yapsın ağa, dedi. Bundan ne çıkar? Sen daha iyisini yaptırırsın!

Dursun hacı düşündü,

— Yok, dedi. Ne ben yapayım, ne o yapsın!

Köye döndü.

Dursun hacının değirmenini elinden alsalar yüreği ne kadar yanarsa, buna da o kadar yandı. «Dulkarıoğlu bağı yaptı, çıktı. Birkaç yıl geçince üzümünü yiyecek» diye düşündükçe yüreği sızlıyordu. Bu acı ile gitti, yakın köylerden birinden *imam nikâhı* ile bir öksüz kız alıp getirmeğe kalkıştı. Birkaç hafta sonra da kızı aldı. Ancak yeni karısı onu avutacağına, bir taş parçası olup boynuna asıldı, kaldı. Kız, gelin olup geldiğinin haftasına döşeğe düştü. İki oda arasındaki aralıkta bir döşekte yattı, kaldı. Kuması ile Dursun hacının oğlunun karısı bakmağa başladılar. İyi yürekli kadınlar oldukları için yüksüntü göstermediler. Yalnız Dursun hacı, oradan gelip geçtikçe «başımda bir sen eksiktin» demek ister gibi suratını asıyordu. Köylünün kınayacağından korkmasa, nikâhını verip bu kızı köyüne yollardı.

Aradan birkaç ay geçti, bir gün Dursun hacıyı, Dulkarıoğlu'nun yaptığı bağ ile yanındaki mısır tarlası hendeği içinde kurşunla vurulmuş, ölmüş buldular.

Vuran, Dulkarıoğlu'nun kaynı İzzet, mahkemede anlatıyordu:

— Bağın alt başındaki bostanla mısırlığa domuz geliyordu. Bir gün bağın bir evlek yerini de köklemiş; yeni çubukları sökmüş. Eniştem bana gösterdi. Ben «porsuktur» dedim, eniştem «domuzdur», dedi. Bizim oralarda ikisi de vardır. Eniştem dedi ki: «Herkes bekliyor, biz beklemiyoruz». Ben «buraya kadar gelip sokuldukları yoktu» dedim. Biz de beklemeğe başladık.

Enişteminin nöbetinde gelmişler. Ertesi gün gördük. Hatca bacının tarlasından yana sanırsın saban sürmüşler. Enişteme gösterdim, «burada adam ayağı izleri de var» dedim. Eniştem baktı, «onlar bizim izlerimiz» dedi.

Sonra bir gece, benim sıramdı; ilkin aşağıdan, Köse Hüseyin'lerin tarlasından yana tüfek atıldı. İki domuz vurmuşlar. Sonra Zekeriya bir el attı. Bir daha kesildi. Gece yarısı horozlar öttü, bizim mısırlar içinden de ses gelmeğe başladı. Ben o yana sokulup bekledim. Ses açık gelmeğe başladı. Bağ hendeğine sinip, tüfeği geze aldım. Ses, toprağa yakın geliyordu. Porsuklar sandım. Tetiğe dokundum. Benim ateş ettiğim yerde hiçbir şey yokmuş. Dursun hacı mısırların içinde ayakta duruyormuş. Kurşun da taşa değmiş sonra taştan cıvmış, Dursun hacıya değmiş. Candarmalar, kurşunun değdiği taşı buldular.

Yargıç sordu:

— Saat kaçtı? dedi.

— Benim saatim yoktur.

— Gece yarısı olmuş mu idi?

— Eh, yarı geceyi geçiyordu.

— Sen, vurduğun adamın gölgesini görmedin mi?

— Görmedim. Ben adamdır diye atsaydım, belki görürdüm. Ben porsuk diye bakıyordum.

— Tüfeği atarken seslenmedin mi?

— Ne diye sesleneyim!

— Bir yanlışlık olmasın, diye...

İzzet sesini çıkarmadı. Gene sordular :

— Sizin domuz beklediğinizi bu ölen adam biliyor muydu?

— Bilmem. Köyde herkes domuz bekler. Onun kendi oğlu da bekliyordu.

Çok soruldu; şahitler dinlendi. Dursun hacının oğluna sordular; babasının gece orada niçin bulunduğunu, orada ne aradığını, arayabileceğini bilen çıkmadı. Ölenle öldüren arasında bir vazgeçti de ortaya çıkarılamadı.

Öldüreni suçsuz bulup bıraktılar. Dursun hacı da kalıbı dinlendirmiş oldu. Bağ da yeşerdi, üzümünü alıyorlar.

1946

BİR AKŞAM ÜSTÜ

Bir akşam üstü. Yağmur çiseliyor. İnce bir güz yağmuru. Günlerdenberi, bu kül renkli, bu sıkıcı bulutlar, yeryüzüne çökmüş açılmıyorlar. İnsanı yaşamaktan bıktıran bir hava.

İki kadın, ikisi de otuzar yaşlarında, ikisi de evli; ıslak, boş bir sokağın uzunluğuna bakan bir pencerenin önünde oturmuş düşünüyor, konuşuyorlar.

Bunlardan biri, bayan Sezâ; uzunca boylu, çok güzel değilse de çok sevimli bir kadın. Büyük komisyonculardan Elyazar Şemula'nın ortağı olduğu söylenen Sermet Semel'in karısı. Altı yıllık evlidir. Ölü bir çocuk doğurmuş. Başka da doğurmamış.

Öteki bayan İsmet. Dış ticaret ajanlarından Cemil Cenginin eşi. Hiç doğurmamış. Karı koca çocuk istemiyorlar. Sezâ'dan daha ufak tefek, daha güzel, yaşı da belki biraz daha genç.

İkisi de okumuş, ikisi de yabancı diller bilir kadınlar. İkisi de koca bulamayıp evde kalmak korkusu geçirmeden evlenmişler. Kocaları bu kadınları hiç sevmemiş mi, yoksa sevmiş de sonradan bıkmış mı? bilmiyorlar! Bildiklerinin hepsini de söylemiyorlar. Havanın kapalılığından olacak, küskün, üzüntülüdürler. Yaşamanın boşluğunu, soğukluğu-

nu, bu boşluk içinde ihtiyarlayıp, gelin, güvey yahut hısım, akraba evlerinde sığıntı kalmanın acılıklarını duyuyorlar.

İsmet Cengi, ayak ayak üstüne atmış, dirseğini dizine dayamış, çenesini avucunun içine almış, sokağa bakarken Sezâ'nın soruşuna karşılık olarak:

— Bilmem, dedi, helbette hoşuma gidenler olmuştur... Kızken biri vardı... Ancak bu bir sevgi mi, çocukluk mu? Daha doğrusu sevmek nedir, ben onu bilmiyorum!

— Nasıl bilmiyorsun?

— Bilmiyorum ya! Birini seviyorlar, onun için kendilerini öldürüyorlar. Biz Sakızağacında otururken karşımızdaki arsada bir kulübede yaşayan bir arabacı vardı. Karısı birini sevdi, kendini kuyuya attı. Ben, karşıma varacak biri çıkınca hemen vardım, ötekini de hiç düşünmedim... Şimdi aklıma geldikçe de hiç acı duymuyorum!

— O kimdi?

— Bir öğretmendi, genç bir çocuk.

— Seni seviyor muydu?

— Bilir miyim! Beni görünce şaşırır, ayakları birbirine dolaşırdı; sözünü unuturdu. Ama «sevmek» dedikleri bu mu? Böyle başkaları da, belki vardır...

İkisi de sustular, yağmura bakmağa başladılar. Biraz sonra gene İsmet

— Daha doğrusu, ben, galiba hiç kimseyi sevmedim, dedi, beni sevip sevmediklerini de bilmiyorum. Birçokları sokuldular, birçok sözler de söylediler ama benim için kendini öldüren çıkmadı...

— İçlerinde en canlısı hangisi idi?

— En canlısı? Bilmem... En canlısı burada değil, Berlin'de idi!

— Berlin'de mi? Biz orada iken mi?

İsmet, Sezâ'ya bakarak gözleri ile «evet» diye işaret etti.

— Berlin'de kim? Sakın... Haa, bildim!

Biraz sustuktan sonra Sezâ, inanmak istemiyormuş gibi:

— Tuhaftır: dedi, sana açıldı mı?

İsmet bunu söylediğine pişman olmuş gibi idi. Bir yandan da arkadaşının inanmamasına kızdı.

— Evet, dedi.

Sonra da:

— Aman, dedi, geçmiş gitmiş şeyler... Onun sözü bana pek dokunmuştu. Ama ben birşey duymuyordum. O da genç değildi. Bir de insan evli olduktan sonra...

Sezâ bu son sözleri beğenmedi,

— Sevmek, dedi, evli, bekâr dinler mi? İnsan istiyerek, hesapla sevmez ya!

— Dedim ya, ben hesapsız sevgi duymadım.

— E, sonra ne oldu?

— Ne olacak, hiç... O benden birşey istemedi ki... «Beni sevsen» bile demedi. Yalnız, beni sevdiğini söyledikçe hoşlanıyordum. Arasıra sever gibi olduğunu da duyardım. Bu sevgi mi? Yabancı bir erkek sevmese de adama bir duygu verir.. O da ileri gitmek istemedi. Yalnız, başbaşa kaldığımız da olmuştur. Kimbilir...

— Sen yüz vermemişsindir; erkek olur da bu kadar söyledikten sonra ileri gitmez olur mu?

— Yüz verip de ne yapacaktım? Hiç kadın yüzü görmemiş süt çocuğu değildi ya! Ben de taş değildim!..

— Senin Cici bunun farkında olmadı mı?

Sezâ'nın «Cici» dediği İsmet'in kocasıdır. Cemil'i ailesi içinde böyle çağırıyorlar.

İsmet dudak büktü,

— Farkında olmaz olur mu? Birkaç gün beni kıskanır gibi oldu, sonra da «işim var» diye kalktı, Hollanda'ya gitti. Şimdi lâkırdısı açılırsa: «Ben bilirdim, seni severdi, diyor, sen de onu seviyordun. Bize gelecek diye gözlerin parlardı. Hastalığında sen de hastalanacaksın diye korktum». İnanır mısın, ben onun hastalandığını unutmuştum. Yahut onun aklında yanlış birşey kalmış.

Sezâ:

— Bu erkekler niçin böyle, dedi, cici seni sevmiyormuş.

İsmet gülümsedi,

— Cici adamı beş dakika sever, dedi, sonra ya uyur, yahut kitap okur.

Sezâ biraz düşündükten sonra:

— Kimbilir ne düşünmüştür, senden bir korkusu olsaydı...

— Korkulacak bir şey olmadığını nereden biliyordu?.. Kaymış bulunurdum. Cici gece, gündüz benim yanımda değildi ya. Böyle bir iş de günler saatler istemez! Adama damga da vurmazlar... Cici beni sevmez ki kıskansın!

— Onlar yalnız sevdiklerini mi kıskanırlar? Hem sevmez, hem de kıskanır. Kadın kendi etidir başkasına vermek istemez!

İsmet, yan gözle Sezâ'ya bakarak:

— Karısını başkasına vermek istemeyen erkek böyle mi olur? Ben burada birini bulsam onun ne haberi olur? Kıskanç erkek bu mu? Onları sıkıştırma, sen de bir kepazelik çıkarma, ne yaparsan yap...

İkisi de kocalarının kayıtsızlığını acı acı düşündüler. Bu erkekler bunları bırakmayacaklar. Ancak bu söz, fırsat düşünce başka kadınlara sokulmayacaklar demek değildir.

Sezâ kocasından korkuyordu: Sermet bir kadına tutulabilir, onu da metres tutabilir. İş uzayabilir, türlü fenalıklar çıkabilir... Sonrası ne olur? Karanlık! İsmet'te bu korku yok. Cici kimseye tutulmaz. Tutulsa da tez bıkar. Cici bir çocuk gibidir. Makinaları, oyuncakları, tirenleri, vapurları, sever. Kendi çocukları ile alay etmeği de bilir. Metrodan, finiküler-den, otomobillerden, ne olursa olsun oyuncaklardan, evde sinema göstermekten hoşlanıyor. Operalara, konserlere, yalnız, dinlemek değil, seyretmek için gider.

Evlendikten sonra karısını alıp Paris'e götürmüştü. Onu Paris'in her köşe bucağında dolaştırdı. İsmet'in her gördüğü şey karşısında şaşıp kaldığını görmek istiyordu: «Asansör, bak idroliktir! Güzel mi? Metro, gel inelim. Nasıl, tünele benziyor mu? Bak bu dükkânda hangi dilden kitap ararsan bulunur? Yoksa ısmarlarsın getirirler. Nasıl otelin temizliği, bizde var mı? Banyonun genişliğine bak!..»

İsmet, şaşılacak bir şey görmedi, ancak yeni evli idiler; kocası da sevilecek iyi bir adamdı. Cici'den hoşlanıyordu. Tombul yanaklı, yüzünden çocuk saflığı akan bir adam. Yürürken gövdesini zor taşıyormuş gibi görünüyordu. Yalnız, görülecek şeyler tez bitti, bu tatlı arkadaşlık da biraz tavsadı. Cici karısına kayıtsızlaştı.

Cici o tombul gövdesi, geniş yanakları, sevimli, tatlı, çocuk yüzü ile, bu yeryüzünde, enine, uzununa dolaşıp ülkeler görmek, şehirler, sokaklar dolaşıp gördüklerini başkalarına da göstermek, onlar için «aferin» toplamak için yaratılmış. Göstermek için yeni bir şey bulununca İsmet aranıyordu! İsmet onu anlıyor, ancak, ne yapmalı; karşısına çıkan koca bu! Koca değiştirmek kolay mı? Daha iyisini bulacağını nereden bilmeli? Kafa dengi birini görürsün evlidir. Yahut parası yoktur. Kızlar evlerinde biraz çokça kaldılar mı anayı, babayı, eğer onlar yoksa ağabeyleri, yenge hanımları bir telâştır alır. Ne yapmalı, insanlık böyle...

İsmet kocasını düşündü: Şüphe yok ki Cici iyi bir adam; ama o kadar sersem, o kadar budala tarafları var ki!.. Onun sokaklarda nasıl dalgın dolaştığını, nasıl bakındığını, sonra kadın için nasıl acıktığını, nasıl sokulduğunu, nasıl acele ettiğini, kendine gelince nasıl kaçtığını, uyuduğunu gördü. Hiçbir adamı bu kadar yakından tanımamalı.

İsmet bunları düşünürken Sezâ da kendi sevgilerinin hesabını yapıyordu. Kızlığında eniştesini, ablasının kocasını sevmişti. Evet sevmiş, ablası da onu kıskanmıştı. Ev içinde dedikodular oldu. Sezâ halasının evine kaçtı. Orada da bu Sermet karşısına çıktı. Evlendi.

Sezâ, eniştesini sahiden sevdiğini sanırdı, ancak şimdi İsmet'in düşündüğü gibi düşününce, o da şüphelendi. «Sevgi bu mu?» Eğer sevgi bu ise, eğer herkes böyle seviyorsa, değerli bir şey değil; «biraz dedikodu oldu diye bıraktım, sonra da kocaya vardım. Üzüntü de duymadım...»

Sermet, İsmet'in Cici'si gibi değil. Cici'de görülen o saflık, o kayıtsızlık, yeryüzünde rahat yaşamak, rahat olmak isteyen, o insan genişliği Sermet'te yok. Sermet didişebilir bir adam, sevebilir. Sermet için güzel bir kadının, bir salon kadınının değeri olduğu gibi süslü bir bebek de bir değerdir. Sezâ da doğurdu, ama çocuk karnında ölmüş, belki biraz da korkmuştu. Bu iğrenç et parçasını görünce, karı koca, bu işi bir daha denemeğe özenmediler. Ölü çocuk doğurduğunu da her nedense saklamağa çalıştılar.

Yeni evlilikte Sermet karısını kıskanır gibi görünmüştü. Şimdi de kıskanırsa da eskisi kadar değil. Karısının akıllı,

varışlı bir kadın olduğuna inanmıştı. Onu dinlerdi. Ona inanır gibi görünürdü. Sahiden de inanır mıydı? Sezâ sanıyor ki, Berlin'e gidinceye kadar karı koca birbirine inanırlardı. Berlin'de ikisi de değiştiler, bozuldular. Orada aralarına düştükleri hemşeriler, birtakım şımarık, kayıtsız insanlar Sermet'i haşarılığa ahştırdılar. Bu yüzden karı koca arasında geçimsizlikler başladı. Bu geçimsizlikler, ufak tefek dargınlıklar da Sezâ üzerinde iyi izler bırakmadı. Yakışık almayan yerlere gitti! Kocası Berlin'de olmadığı günlerde genç kâtipleri evine topladı, sanki kocasından öç aldı. Bu arada hiç kimsenin, kendisinin bile ummadığı bir adamla da düştü!

Bu adam yaşlıca bir doktordur. Hekimliği bırakmış, alışveriş arkasında koşuyormuş! Ne alıp ne sattığı da pek belli değil. Bu adam Berlin'de, kocasının olmadığı sırada Sezâ'ya arkadaşlık etti. Onu her yerde gezdirdi, çok güzel hediyeler verdi, sevgi sözünü hiç etmedi. Çok saygılı, çok ağırbaşlı bir arkadaş oldu. Sezâdan akıl danıştığı da oldu. Bu arkadaşlık, bu ağırbaşlılık emniyeti içinde sarhoşluğa da alıştırdı. Sonunda Berlin'den uzakça bir yerde, bir otelde, onun odasında kaldı.

Ertesi gün hiçbir şey değişmedi. Sezâ bile dün geceyi bu adamın koynunda geçirmiş olduğuna inanmazdı. Sermet, Berlin'e dönünce karısını sessiz, rahat buldu. Doktor da uzaklaştı. Biraz sonra da Berlin'de görünmez oldu. Sanki bu adam onu elde etmek için buralarda kalıyormuş... Beğenmemiş de çekilmiş gitmiş gibi!

Birkaç gün sonra Sezâ düşündü: «O adamdan ne kaldı? Hiç! Bir uşağın yokluğu gibi bir şey! Biraz iğrenç. Böyle bir suçu işleyecek olduktan sonra neden hoşuna giden biri ile işlemedi? Ancak bunu bir suç olarak yazmalı mı? Tatsız tuzsuz bir şeyin suçu olur mu? Olur. Haram olur da tatsız olur mu? Niçin doğrusunu söylememeli!... Sezâ, şimdi de düşünürken: «Bak ihtiyar hayvana, diyordu, hiç haberim olmadan beni tuzağa düşürdü». Sonra da beğenmedi, gitti. Bu herifin eline düşmüş olmak ona çok yıllar üzüntü olacak.

Doktordan çok da kocasına kızıyordu: «Aptal, sanki beni kıskanırsın» diye yüzüne bağırmak istiyordu.

Bu sözü böylece kocasına söylese acaba Sermet ona ne der? O kadar hayvan olabilir mi ki omuzlarını silksin; «Ne yapayım, benim için değişiklik yok» desin? Bunu Sermet söyleyemez; belki ayrılık olur. Bu sözü belki Cici söyleyebilir. İsmet'in hakkı var: karısını kıskananlar böyle mi olurlar?

Sermet işe boğulmuş görünüyor. Evli olduğunu sanki unutuyor. Sevgi sözünü hiç ağzına almıyor. Bu açık bir bıkkınlıktır. «Elime bir fırsat geçse bundan öç alabilir miyim?» diye düşünüyor. Kolay değil!

İki genç kadın, gittikçe kararan sokağa, yağan ince yağmura bakıp geçenleri düşündükçe kendilerini yalnız, zavallı buldular. Sezâ hiç sevmediğine, sevilmediğine inandı. «Beni kim sevdi?» diye sorunca, içinden gelen karşılık «Hiç kimse» oluyor. İsmet'i hiç olmazsa bir adam sevmiş. Yalnız, neden o da bu kadar çekingen davranmış, neden İsmet'e «Sizden hiçbir şey istemiyorum» demiş? İsmet'in gönlünde daha derin izler bırakabilirdi. Bir gün gelip onun sevgisinin bu kadar değerli olacağını kestirememişti. «O günler geri gelse eskisi gibi çekingen davranmazdım...» diye aklından geçirdi. Onu görmek istedi. Eğlenceli sözlerini hatırlıyarak: «Ne güzel konuşurdu?» diye düşündü.

— Sezâ! Berlin'den geldikten sonra onu gördün mü?

— Kimi? Ha, gördüm. Bize de geldi. Bir gün de istasyonda gördüm. O beni görmedi. Yanında bir general vardı.

— Size geldiği gün benden söz oldu mu?

— Yok. Hatırlamıyorum.

— Çok ihtiyarlamış mı?

— Değişmemiş. Gene o zarif adam! Saçları ağarmış gibi geldi. Uzak bir yere gideceğini söylüyordu.

— Uzak bir yere... Nereye?

— Bilmem. Söylemedi.

— Size niçin geldi?

— Bize mi? Sermet yemeğe çağırmıştı. Kocam onun bize geldiğini göstermek için başkalarını da çağırdı. Söyledim: «Bunları çağırma, bayağılık olur, bu adam hoşlanmaz» dedim, beni dinlemedi. O da hem az konuştu, hem de tez kaçtı.

— O gün benim sözüm geçti mi?

Sezâ İsmet'in gözlerine bakarak gülümsedi,

— İsmet, dedi, sen onu seviyorsun!

— Yook... Bilmem. Belki seviyorum. Daha doğrusunu istersen onun beni sevdiğini istiyorum. Ben onun gibi adam görmedim! Biraz genç olsaydı...

— Genç olsaydı ne yapardın?

— Bir şey yapmazdım... Doğrusu göreceğim geldi. Acaba şimdi beni görse, gene sever mi?

— Kimbilir! Görmek istiyorsan buraya geldiğini duyunca gider görürsün. Sonra da evine çağırırsın. Güç bir iş değil ya!

— Yok gitmem. O beni hiç arayıp sormadı.

Sezâ güldü,

— Sen onu şimdi de seviyorsun, dedi.

— Olsun... O da beni sevseydi arardı.

— Eğer seviyorsa, seni de sevmiyor diye biliyorsa çekinmiştir. Ama kimbilir, aradan yıllar geçti.

Evet doğru, yıllar geçti. O ince yağmur gene yağıyor. Sokak büsbütün karanlıklaştı, hizmetçi kız gelip odanın ışığını yakmasa iki genç kadın kendilerini bu pencerenin önünden alamıyacaklardı.

1947

SAHAN KÜLBASTISI

Yemeğe giderken, alışkanlıkla, kitapçının önünde durdum, kitaplara bakıyordum; bir yandan da «Ne yesem?» diye düşünüyordum. Canım sahan külbastısı istiyor. Bizim lokantalarımızda, aşçı dükkânlarında bulunmaz ki, ev ister. Yalnız ev ile de olmaz, bilen, anlayan, pişiren olmalı. Anam kadını nasıl aramazsın! O kadınlar gittiler, yerleri de boş kaldı. «Şimdi yıllarca bekliyeceksin ki, yeni yaşayışın evi kurulsun da, ev kadını da gelsin, eskilerin yerlerini tutabilsin!» diye dalgın dalgın düşünürken arkamdan adımın çağrıldığını duydum. Döndüm, geçen yıl Adana'da bizimle birlikte çalışanlardan bir arkadaş. Bir müfettiş. Sıraya durmuş otobüs bekliyor. Ben dönüp bakınca:

— Hoş geldin yahu, diye seslendi.

Yanına sokuldum:

— Hoş bulduk ama nereden geldim? diye sordum.

— Bilmem, dedi, ben seni çoktan görmedim de, burada yoksun sandım.

— Çoktandır buradayım, dedim.

— Güzel, dedi, nasılsın?

— İyiyim, dedim.

— Nereye gidiyorsun?

— Yemeğe çıktım.

— Ev nerede?

— Ev yok, oteldeyim.

— Öyle ise gel bize gidelim, dedi, yemeği yer döneriz.

Beni yemeğe çağıracağını sanmazdım. Elinden kurtulmak için:

— Lâfa dalar geç kalırız, dedim, benim de işim var. Başka bir gün...

— Benim de işim var, dedi, hiç geç kalmayız. Sen sokul şuraya!

— Yok canım, sırayı mı bozalım, başka bir gün gideriz, dedim.

Elimi de uzattım, ayrılacaktım, elimi tuttu, bırakmadı. Döndü arkaya doğru uzanan kuyruğa baktı. Onu pek uzun bulmamış olmalıdır ki:

— Dur öyleyse ben çıkayım, dedi.

— Çıkma, geç kalırız...

Demeğe kalmadı, çıktı, beni de sürükledi, gittik, sıranın ucuna durduk.

Kendi kendime: «Ee, Mustafa, dedim, boş bulundun oğlum, hiç olmazsa, bir iki saat kavuk sallayacaksın..»

Dediğim gibi de oldu: sıraya girip durunca bana döndü,

— E, ne var ne yok bakalım, dedi.

— Ne olsun, iyilik, sağlık, dedim.

— İyilik, sağlık olsa da bir şeydir, dedi, bana sorarsan ne iyilik, ne de sağlık. Kargaşalık... Hastahane yok, hekimlerin yanlarına yaklaşamazsın, ilâçlar karaborsada... Millî Korunma da adam arıyor... Bak artık iyiliğini, sağlığını anla!... Doğru değil mi? Yok değilse söyle. Konuşuyoruz! Yalnız bir sağlık değil ya, her işimiz karışık. Niçin mi diyorsun? Bilen, anlayan yok. Daha doğrusunu istiyor musun? Söz dinleyen yok. Bak geçen yıllar «harp ekonomisi» dediler. Eh iyi. Gidişe baktım, yanlış yanlış efendiler, dedim, yarım iş olmaz. İğneden ipliğe kadar ne varsa alacaksınız. Sonra da herkese dağıtacaksınız. İşte bitti, gittiii... Bilmiyorsunuz güzel.. Anlıyorum. Herkes her işi bilmez. Ama bilenden sorar. Öğrendiğini de yapar. Bilenlere inanmıyorsun. Olabilir. Avrupa burnumuzun dibinde. Bakarsın onlara. Ne yapıyorlarsa sen de

yaparsın. Bundan kolay ne var. Doğru değil mi? Bu bir misal. Aklıma geldi de söyledim. Her iş buna göre... Ne söylendi ise yapmadılar. Yapmadılar değil, kulak bile asmadılar. Şimdi sıkıntı var deyip kıvranıyorlar. Helbette var. Suç kimde?

Bu arkadaşta ıslâhatçılık eskiden de vardı. Biraz artmış. İşin kötüsü: yüksek sesle konuşuyor. Dolayımızda olanlar da işitiyor, bize bakıyorlar. Ben de öyle, göz altında kalmaktan sıkılıyorum. Yalnız bana söylese, dinleyeceğim, belki onun hoşuna gidecek sözler de söylemeğe katlanacağım, gülümseyeceğim. Bağıra bağıra, konuşuyor. Ben böyle şeyden hoşlanmam. Bana yedireceği yemek, kokusu burnumda tüten, sahan külbastısı olsa, çektirdiği bu sıkıntıya, bu birkaç saatlik dalkavukluğa değmez.

Bir yandan bunları düşünüyor, bir yandan da, bu arkadaşın, bu son yılda esen kara politika yeline paçasını kaptırmamış olmasına seviniyorum. Ya politikacılığa başlamış olsaydı!. Bu kalıp, bu kıyafet, bu gür sesle: Demokratik bir idare... Hürriyet istiyoruz... Söz milletindir... diye gümbürdeseydi! (Saf adamdır, söylediklerine de inanır.) benim durumum nice olurdu!... Öyle ya kötünün kötüsü var!

Bereket versin politikacı değil, yalnızca ıslâhatçı. Seçimlerde bağımsız adaylığını koymağı bile düşünmüyor. Partileri de beğenmiyor.

— Bu ne zavallılık, diyor, biri birinden farkı olmayan iki parti... Ha? Değil mi? Yok değilse söyle. Ölmeden şu sandalyaya bir de ben oturayım partisi! Bununla Devlet murakabesi olur mu? Ama kime anlatacaksın? Hiç kimse işin farkında değil! Kargaşalık dedim ya..

Umuyordum ki otobüse girersek, yer dardır, sarsıntı da vardır, belki ayrı da düşeriz, bu adamın da ağzı biraz kapanır, ben de rahat ederim. Umduğum çıkmadı. Otobüste ayakta kaldık. Bu benim arkamda kalmış. Anlatıyor: Lâkırdıyı nereden dolaştırmış ise cezaevlerinin üstüne getirmiş. Bu bilmem ne demiş te, dinlememişler, sonra da iş kötü olmuş!

Havuzbaşında indik, hep cezaevlerini anlatırken birine rasgeldi. Onunla konuşmağa başladı, ben yürüdüm. Köşebaşında bana yetişti, yeniden partileri çekiştirmeğe başladı:

— Bunlarınki particilik değil, bulanık suda balık avlamak. Değil mi? Sen böyle görmüyor musun? Bana «Muhalifler çıktılar, seçim, olacak» dediler; baktım, seçim ama ne seçim! Hükümet darbesi! O ne lâflar. Yahu, elegüne karşı... Bereket versin, millet kabadayı da bozulmadı. Yoksa dönerdik Meksikaya! Hepsinin başı da bizim bilgisizliğimiz. Söyleyince de darılırlar. Eh, biz de söylemiyoruz.

Sözün kısası: duraktan Havuzbaşı'na, Havuzbaşı'ndan da evine kadar, iki adımda bir durup söyledi, ders verdi, her işin aksayan yerini buldu, ilâcını yazdı, akıl da öğretti, daha da öğretecekti, oturduğu apartman katının kapısına vardık.

Kapının önüne, bir küçük çocuk çorabı düşmüştü. Aldı baktı,

— Bu bizim küçüklerin olacak, dedi.

Sonra kapının ziline bastı. Ses yok. Bir daha bastı. İçerden, korkmuş, belki de ağlamış bir çocuk sesi:

— Kimoo? diye sordu.

— Benim, aç!

Biraz durduktan sonra, gene o çocuk sesi, bu sefer kapının hemen arkasından, belki de yüzünü kapıya dayayarak:

— Siz misiniz, beyefendi? diye sordu.

— Benim, aç!

— Açamam beyefendi.

— Aç canım, açamam ne demek!

— Açamam beyefendi, hanım kitledi gitti.

— Gitti mi? Nereye gitti?

— Bilmem beyefendi.

Bana döndü

— Gördün mü şimdi safayı! dedi.

Canı sıkıldı. Ne yapacağını bilemedi. Ben de ne diyeceğimi şaşırdım.

— Eh evdir... olur, dedim.

Sanki işi hafifletmek istedim.

Yeniden içeri seslendi:

— Kız, dedi, yemek yemeden mi gittiler?

— Yediler efendim.

— Hanım benim için bir şey demedi mi?

— Demedi efendim.

— E, akşama yemek var mı?

— Bilmem efendim.

— Sen git teldolaba bak bakayım.

Biraz sonra kızın sesi:

— Havuç var efendim.

Bana döndü:

— Kadın kısmı, belli olmaz ki dedi, biraz sinirlidir de... Bakalım akşama gelirse anlarız.

İstemiyerek

— Ya gelmezse? demişim.

— Gelmezse arayıp getirmeli, dedi, ne yapacaksın.

Sonra kıza seslenerek:

— Dilber, dedi, biz gidiyoruz. Ben akşama uğrarım.

Döndük. Arkadaşımın elinde çocuk çorabı, sokağa çıkınca:

— İşte, bu da bizim ev kadınımız, dedi, beğendin mi? Gel de bu memlekette aile kur!

Dilimin ucuna kadar geldi: «E, birader böyledir de, niçin eve bir de misafir sürüklüyorsun!» diyecektim. Vazgeçtim.

Dalgındı, içi sıkılıyordu. Bununla beraber susmak pek acıklı olacağı için Havuzbaşına kadar da bana ev kadını yetiştirmek yollarını öğreten geniş bir ders verdi.

İstiyordu ki beni *Buket*'e kadar götürüp bir yemek yedirsin.

— Yok, dedim, buraya kadar gelmişken, kızkardeşime de bir uğrayayım!

Ayrıldık.

Şu tesadüfe bakınız: Kızkardeşime uğradım, yemek istedim.

— Ne var? dedim.

Kardeşim:

— Vah, vah dedi, biraz önce gelseydin sahan külbastısı vardı. Sen seversin.

Bunu işitince arkadaşımın bana ettiği kötülüğün acısı yüreğime çöktü.

— Bana bak, dedim, sen sahan külbastısı pişirmeği bilir misin?

— A, bilmez olur muyum? dedi.

— Yarın sendeyim, dedim, etini enistem alsın, tatlısı da benden. Şimdi yiyecek bir şey ver.

Sağ yağlı pırasa varınış. Verdiler yedik.

1947

KURT MASALI

Malmüdürü, dairе kahvecisi Hacı Haşimin oğlu Mustafa'yı yollayıp âşâr emanet memuru Salih efendiyi çağırttı.

— İşi de varsa bıraksın gelsin, dedi.

Salih efendi gelince:

— Buyur bakalım, dedi, şu kapıyı kapa da, gel şuraya otur; sana bir kurt masalı anlatayım.

Salih kapıyı kapadı geldi, müdürün karşısına oturdu. Bir aralık aralarından su sızmazken, şimdi, her nedense, araları açılmış olan bu iki adam bakıştılar.

Malmüdürü sordu:

— Sen kurt ile tilkinin arkadaş olduklarının masalını bilir misin?

Âşâr memuru :

— Bilmem, dedi.

— Haa, bak sana anlatayım: Bir kurt ile bir tilki arkadaş olmuş, birlikte gezip birlikte avlanmağa başlamışlar. Oralardaki mandıralarla kümesleri yoklar, Allah ne verdiyse karınlarını doyurup keyiflerine bakarlarmış. Günün birinde bir bağ kıyısında tilki bir kapana yakalanmış. Hemen kurda seslenmiş: «Aman kurt arkadaş, yetiş demiş, bir kapana tutuldum, kurtulamıyorum, acısı da yüreğime çöktü, gel kapanın şu yayına bas ta beni kurtar.» Kurt uzaktan bakmış:

«Yok, demiş, sen ne kadar çalışsan bu kapandan kurtulamazsın. Ben de sana sokulup tatlı canımı korkulu bir duruma sokamam.» Tilki anlamış ki kurttan bir yardım yok; kapanın sahibi de bayırın başından görünmüş, ne yapsın, yatmış ölmüş gibi uzanmış. Kapan sahibi gelmiş tilkiyi ölmüş sanmış, ayağı ile bir o yana bir de bu yana vurmuş, görmüş ki tilkide can yok. Kapandan çıkarmak için yaya basınca tilki fırlamış, canını kurtarmış. Kurda da hiçbir şey söylememiş. Aradan biraz geçtikten sonra kurt bir kapana düşmüş. Kurtulmak için tilkiden yardım isteyince tilki: «Yok, demiş, kendimi senin için korkulu duruma sokamam, senden ders aldım.» Kurt: «Aman, demiş.» — «Amanı zamanı yok. Öl ki kurtulasın.» İşte kurt masalı bu. Sen bu masaldan birşey anladın mı?

— Anlamadım.

— Haa, şimdi anlarsın.

Malmüdürü çekmecesinden bir kâğıt çıkardı.

— Bak şu kâğıda, dedi. Sen hiç kimse ile böyle bir kâğıt imzaladın mı?

Âşâr memuru durakladı.

Malmüdürü sordu:

— Bu kâğıt vilâyette, müfettişlerin elinde ise ne dersin?

Âşâr kâtibi sarardı.

Malmüdürü çekmeceden bir kâğıt daha çıkararak:

— Bak benden ne soruyorlar, diye kâğıdı uzattı...

Âşâr memuru onu da okuyunca kızardı.

Malmüdürü sordu

— Seni tuzağa düşürmüşler mi? dedi.

— Düşürmüşler.

— Şimdi Kurt masalını anladın mı?

— Anladım...

— Eh, hadi, şimdi öl ki kurtulasın!

*
**

Zavallı Âşâr memuru öldü ama gene de kurtulamadı. İki bin lira para cezası, dört yıl da hapis kestiler.

1947

BU YOLLAR UZAR

Postacı Hayri, yirmi altı yaşında bir delikanlı. Belediye kâtibine bir kâğıt götürmüştü, dönerken kasabın çırağına rastgeldi. Çırak onu görünce durdu. Hayri'ye:

— Kuzu ciğeri istemişsin, dedi, usta ayırdı. Eve götürdüm, kimse yoktu. İstersen şimdi al, istersen, dükkândadır, eve giderken alırsın!

«Evde kimse yoktu» sözü kulağını tırmaladı.

— Kapıyı vurdun mu? diye sordu.

— Vurdum. Evde adam olsaydı duyardı. Komşular duydular.

— Koy dükkâna, ben uğrar alırım.

Yürüdü, postaneye gitti. Yüreğinde bir sıkıntı, bir ateş. Altı aylık evlidir. Karısını gözünden kıskanıyor. Adamın aklına en olmayacak şeyler gelir!..

Postanede duramadı. Arkadaşına:

— Recep, dedi, sen buradan ayrılma. Beni yukardan sorarlarsa, belediyeye gitti, de. Ben eve kadar bir gideyim. Şimdi gelirim.

Kasaptan ciğeri aldı, bir solukta eve.

Yukarı mahallede oturuyorlardı. Evin kapısına varınca cebinde anahtarını aradı. Elleri titriyor. «Helbet bir şey var ki, ellerim böyle titriyor.» diye düşünüyordu.

Kapıyı açtı. Hiç ses yok.

Kapının sağ yanında her gün oturdukları odaya baktı. Yok. Kapının arkasında, çiviye asılmış bir erkek ceketi ile bir pantalon var. Buz gibi oldu. «Bunlar kimin?» diye düşündü. Kendisinin!.. Kıskançlık gözlerini bürümüş, görüyor da tanımıyor.

Yattıkları odanın kapısını açarken içerde karısını bir yabancı ile görecekmiş gibi geliyordu. Orası da boş.

Nereye gitti? Komşulara gitmez. Hırsız korkusu ile evi boş bırakmaz. Bırakacak olsa bile haber verir. Onu nerede aramalı?

Ciğeri mutfağa bırakıp kaynatasının evine gidecekti. Ara kapıyı açıp bahçe üstüne, camekânlı sofaya çıktı. Kulağına kadın sesleri geldi. Bahçe büyük, ağaçlar da kapıyor, kimler olduğu görülmüyor. Eğildi, ağaçların altından baktı. Karşı duvarın dibinde birkaç kadın var. Kendi kızkardeşini tanıdı.

Elinde ciğerle bahçeye çıktı. Komşu kızları, hısım kızları toplanmışlar, çocuklukları akıllarına gelmiş olsa gerek, köşe kapmaca oynuyorlar. Bağrışıp gülüşüyorlar.

Biraz yaklaşınca karısı onu gördü. Koştu, ciğeri elinden aldı, mutfağa girdi, oradan da sabunla el havlusu getirdi.

Hayri, kızlara sataşıp alay etmek istiyor, karısı da:

— Hadi, ellerini yıka, ellerini yıka. Çabuk olsana, diye bağırıyor, Hayri'yi kuyu başına çekiyordu. Hayri sevindi. Karısının yüzüne bakıp güldü. Sonra ellerini yıkadı. Elinde havlu ile kızlara doğru yürüdü:

— Ulan şu ettiğiniz işe bakın be! İçinizde bu evli, bu da evli - kendi kızkardeşini göstererek - bu da, sözüm yabana nişanlı. Kalanınız da at gibi kızlar, bağırtınızdan deniz kıyısında durulmuyor!

Kızlar:

— Sen karışma, git işine, diye, bağırdılar.

Hayri onlara bakıp gülüyordu.

Kızkardeşi:

— Yıkıl, git ordan, sen bize ne karışıyorsun, diye bağırdı.

Hayri:

— Ulan, dedi, seni alan herifin de kaz kadar beyni var mı?

Karısı havluyu elinden alıp:

— Hadi git işine, diye kolundan çekiştirmeğe başladı.

Kızlar da arkasından ittiler, Hayri'yi bahçeden aşırdılar. Karısı arkasından geldi. Eve girince Hayri durdu. Karısını kucakladı. Bağrına bastı. Sanki kırk yıldır görmemiş gibi. Yüzünden, gözünden öptü. Doyamıyor, bitiremiyordu.

Karısı:

— Canım ne yapıyorsun?.. Çocuk musun?.. Kızlar bahçede, diye çırpınıyor!

Güçle elinden kurtuldu.

Hayri evden çıktı. Elleri ceplerinde, ıslık çalarak, ayaklarını sürterek yokuştan aşağı iniyordu. Denizden karpuz kokuları geliyor. Uzakta, gökkavşağında bir duman var. Bugün posta günü mü?

Yetim Mehmedin evinin köşesinde Semerci Halil ustaya karşı geldi. Halil usta, yokuşu yavaş yavaş çıkıyor. Soluyarak:

— Ne o Hayri, dedi, evden mi geliyorsun? Geceler yetmiyor değil mi?

— Yok valla, dayı. Ciğer almıştım da eve bıraktım... İşe gidiyorum.

Halil usta; Hayri'nin arkasından söylendi:

— Git bakalım... Git yaa! Ama bu işler de böyle sürer sanma! Benim de günde üç yol eve gidip dükkâna döndüğüm olurdu. Sonra yollar uzadı. Şimdi tövbeler olsun... İkindiyin dükkândan çıkıyorum, akşama eve zor yetişiyorum. Bir gün gelir bu yollar, sana da uzar anladın mı? Bu yokuşlar sana da domuzlaşır. Tıknefes at gibi solur solur da çıkamazsın. Bak bana! Gidi gençlik...

Hayri bu sözlerin hiç birini işitmedi.

Çoktan yokuşu inmiş, belki postaneye de varmıştır.

1947

KARISININ KOCASI

Ana, baba yaşlandılar. Kendilerini geçindiremez oldular. Evlerini de belediye alıp yola kattı; parası da verilmedi. Verilse bile, ev, eski bir evdi; bir yenisini alacak kadar para getirmezdi. İster istemez, oğullarının yanına sığındılar.

Oğulları: Cemalettin Yapıman mühendistir. Eskiden Devlet hizmetinde idi, şimdi kendi başına çalışıyor. Teahhütlere girer, evler alır satar. İşleri oldukça geniştir, gittikçe de genişliyor.

Gelinleri: Bayan Nebahat Yapıman.

Eski paşalardan birinin torunu, bir binbaşının da kızı imiş. İki çocuk anası, oldukça güzel, sürmeli, rimelli, boyalı, kaşları yoluk, kumar düşkünü bir hanımdır. Kaynanası ile kaynatasının, evine gelip yerleştiklerini hiç istemez.

İhtiyarlara arka odalardan birini verdiler. Arasıra, hizmetçilerden biri odalarına girip,

— Bu akşam misafir var, sizin yemeğinizi buraya getireceğiz, der.

İhtiyarlar gücenir, içlenirler.

Baba: Reşit efendi.. İskilip'lidir.

Orada Kalemlioğulları diye tanınmış bir ailenin çocuğudur. Konya'da bir medresede okurken, İskilipli bir tanıdığı-

nın yardımı ile Vali Hasan Paşanın yanına kapılanmış, onunla birlikte birçok yerleri dolaşmış, sırasına göre, paşanın vekilharçlığını, kâtipliğini, kâhyalığını etmiş, onların yanında evlenmiş, son yıllara kadar da paşanın ailesinin yanından ayrılmamıştı. «Efendilerim beni aç, açık bırakmazlar» derdi.

Belki de bırakmazlardı ama devran değişti, efendileri, kendileri aç, açık kaldılar. Bununla beraber Cemalettin'i onlar yetiştirdiler sayılır.

Ana: İffet hanım, bir müderris kızıdır. Hasan Paşa konağında terbiye görmüştür.

Demek istediğimiz: Ana baba ikisi de yol yordam bilir, terbiye görmüş adamlardı. Öyle, utanılacak, misafir yanına çıkarılamaz insanlardan değillerdi. Hele Reşit efendi, eskilerden anlatmağa başlayınca sözlerini dinletir, kendisinden istifade olunur bir adamdı. Ancak hem oğulları ile gelinleri, hem de onların misafirleri bu baba ile anayı dinleyecek, anlayacak terbiyede insanlar değillerdi. Misafir olmayıp da ihtiyarları sofralarına aldıkları günlerde de onlarla hemen hiç konuşmazlardı. Onlar da seslerini çıkarmazlar, yemekleri bitince odalarına çekilirlerdi.

Bu yaşayışa, ana, dayanamadı. Günün birinde bohçasını koltuğuna alıp, kıyı mahallelerden birinde oturan ablası Fıtnat hanımın evine gitti. İki hafta sonra da kocası sandığını götürdü.

Hizmetçiler sordular:

— Hanım nerede, artık gelmeyecek mi? dediler.

Gidip hanımlarına söylemiş olacaklar ki; Bayan Nebahat de kocasına:

— Annen teyzene gitmiş, artık gelmiyecekmiş, dedi.

Cemalettin karısının yüzüne baktı, sesini çıkarmadı. Belki: «Bir anamı evimde barındıramıyorum; senin yüzünden» diye düşünmüştür. Bunu karısına söylese belki karısı da: «Ben anana ne yaptım; daha iyisini istiyorsan sen niçin yapmıyorsun?» demez mi? Ama istediğini yapmağa kalksa Nebahat kıskanır, evinin tadı kaçar. Anası da oğlundan yüz bulsa gelini ezip evin idaresini eline almak istemez mi? Öyle olunca Nebahat: «Anan kocaya varmış, kendine bir ev kurmuş, evinin de hanımı olmuş, kocasının da safasını sürmüş.

Ben de kocaya vardım. Bu ev de benim evim. Bu evin idaresini ona vermem. Daha da dinç. Kimbilir ne kadar yaşar... O seni büyüttü ise ben de kendi çocuklarımı büyütüyorum. Anana, babana daha iyisini de yapamam. İşte ev. Otursunlar. Aç değil, açık değiller. Benim evime de karışmasınlar» diyebilir. Pek haksız da olmaz.

Cemalettin: «Bunlara biraz para vermeli!» diye düşündü. Eskiden de böyle düşünmüş, hiçbir şey de yapamamıştı. «Bir yere biraz para koymalı, gidip oradan alsınlar. Nebahatin de hiç haberi olmaz. Hesaplara bir bakayım da...»

Bu hesaplara, her nedense bakılamıyor.

Teyzesi Fıtnat hanım dul bir kadındır. Bir çürük evi, kocasından kalma, eski hesapla bile pek az, bir emekli aylığı vardır.

Bu kadar az para ile nasıl olup da geçinilebildiği anlaşılamıyacak kadar güçtür.

Fıtnat hanım, eğer çok yaşlanmış, kendi hizmetini kendi göremiyecek duruma düşmemiş olsaydı, çok titiz, sert bir kadın olduğu için, belki kızkardeşini evinde istemezdi. Bunu bildiği için İffet hanım sandığını ilk geldiği gün getirmedi.

Yaşlı bir kadın için ihtiyar ablasının hizmetini görmek kolay değildir. Ama oğlunun, gelininin suratlarını çekmektense!

İffet hanım, oğlu ile gelinini, ablasının komşularına çekiştirmekle avunuyor, her çekiştirmeden sonra da biraz ağlıyordu.

— Ben onun için bu kadar şeye katlandım da karşılığı, dört günlük gelinin ağzına bakıp, benim yüzüme bakmadı. Bir çift lakırdı etmedi. Bir kere odamın kapısını açıp hatırımı sormadı. Bir daha onun evine gider miyim? Büyük sözüme tövbe, cami kapısında avuç açar dilenirim de onun evine gitmem. Allahtan dilerim, onlar da çocuklarından çeksinler!

İffet hanım, bu sözleri komşu kadınlara söylerken ablası da minderin üstünde imâ ile namaz kılmağa hazırlanıyordu; döndü,

— Adam sende, dedi, erkekler karım köylü olurlar; yeni mi öğreneceksin?

Komşulardan biri:

— Â, hiç öyle değil hanım, dedi, Fikri beyin kızı nasıl anasını, babasının çekti yanına aldı. Gül gibi bakıyor.

Fitnat namaza durmuşken dayanamadı. Başını çevirip:

— Hanım, dedi, kız evlât başka, erkek evlât başka. Erkek evlât olur da, el kızının ağzına bakmaz olur mu?

Bunu söylerken Fitnat hanım, kendi kocasını nasıl sıkıştırıp da kaynanasını evden kaçırdığını aklına getirmiştir. Hem Hacı bey, nur içinde yatsın, celâlli adamdı, anasının üstüne yürüdü.

İffet hanım, kocasını da, oğlunun evinde bırakmak istemiyordu. İki kişinin olduğu ile üç kişi de olur. Ancak ablasını nasıl yumuşatmalı? Eğer Reşit efendi eve beş on para getirebilse... Kocasına bir iş bulabilmek için, eski efendileri Hasan paşanın torunlarından birinin kocasına gidip yalvarmağı düşünüyor.

Karısı ablasına gittikten sonra, oğlunun evinde, Reşit efendinin durumu da büsbütün silikleşti. Hizmetçiler çamaşırını almağı unutuyorlardı. Kendi yıkadı. Bir gün yemeğe oturacaklar, ihtiyar babayı unutup çağırmıyacaklar diye korkuyordu.

Öğle yemeğinden sonra ortalıkta kimse kalmaz, gelin hanım öğle uykusuna yatar, hizmetçiler mutfağa dolarlar. Böyle sessizlik olunca Reşit efendi ayaklarının uçlarına basarak misafir odasına gider, misafir cıgaralarından bir kaçını alıp sokağa çıkar, kıskanarak, katık ederek içer.

Artık hizmetçiler bile, onunla konuşacak bir söz bulamıyorlar. Çıkıp pazarı gezer, gidip cami odasında imamla, müezzin Süleymanla konuşur. Yanında cıgarası varsa içer. Yoksa, Murat efendinin yahut Çerkes İsmail beyin gelmesini bekler. Murat efendinin cıgarası boldur. Verir. Köylü içer. İsmail bey on birlik içiyor.

Bir gün konuşuyorlardı, söz nasıl açıldı ise, Murat efendi, oğlu ile gelinini çekiştirmeğe başladı.

— Beni gelin uşak yerine koydu, dedi, evin alışverişini üstüme yıktı. Bir limon, bir demet maydanoz alınacak olsa gelsin büyük baba! Evde, at gibi kızkardeşleri var, biri çıkıp bir limon almaz!

Reşit efendi dinledi.

— Ne iyi gelinin, ne iyi oğlun varmış! dedi.

Murat efendi,

— Nesi iyi? diye sordu.

— Her şeyleri iyi... Allaha şükret!

Başını çevirip yolun boyuna baktı, kendi kendine söylermiş gibi de:

— Bizde iş buyurmak değil, adam hesabına koyup bir hatır sormaz, bir çift lâkırdı etmezler... dedi.

Bu konuşmadan bir kaç gün sonra oğlu, sanki babasının gönlünden geçenleri biliyormuş gibi, babasını çağırdı. Ona bir takım kâğıtlar, makbuzlar verdi.

— Bunları tahsil şubesinden çıkartır, kayıtlarını da yaptırırsın! dedi.

Baba ne kadar sevindi, ne kadar açıldı. Bütün acılarını unuttu, işe yarar bir adam olmak ne iyi, ne kadar tatlıdır!..

Hemen o gün şubeye gitti. Bastonu kolunda, gözlükleri burnunun ucunda, oda oda dolaştı. Çalışanlara iş öğreterek, hademelere çıkışarak, işi bir günde çıkarttı. O gece oğlunun misafirleri vardı, göremedi. Ertesi sabah, oğlu, işine giderken karşısına çıktı, kâğıtları gösterdi, anlattı. Oğlu aldı, baktı:

— E, hani bunun şeysi? diye sordu.

— Neysi?

— Burada teslimi olacak. Tarihi de yok.

Baktı, doğru.

— İhtiyarlık, ben görmemişim. Ver de düzelttireyim, dedi.

Oğlu vermedi.

— Yok, ben düzeltir, yaptırırım, dedi.

Gelin de kocasına

— Ben sana söyledim, dedi; kendin yaptırmalı idin. Yahut Fahri gider, yaptırırdı.

Cemalettin kâğıtları cebine koydu çıktı, gitti. İhtiyar da, yüreğinde acı bir bezginlikle odasına döndü.

Ölüm insanları bir işe yaramamaktan kurtarır!

Demek Cemalettin bu kâğıtları babasına verecek olunca karısı:

— Verme! demiş.

Kaynatası bir işe yarar da bu evde söz sahibi olur, diye korkuyor.

Reşit efendi «Ben de yapamadım ya, gelinin sözü doğru çıktı» diye düşündü..

Yalnız bu sefer değil, her fırsat düştükçe, gelin kaynatasını kocasına çekiştiriyor. Cemalettin bunları dinler, karısının aşağılık birşey olduğunu anlıyarak üzülür, sesini de çıkarmazdı.

Yalnız bir seferinde, karısı:

— Baban misafir odasından cıgaraları aşırıyor. Cıgara dayandıramıyorum, diye koğulayınca Cemalettin:

— E canım, dedi. Bu kadarını da görmeyiver. Aldığı da oğlunun malı.

Karısı bozuldu,

— Şekerim, senin de söylediğin söze bak. Kıskandığım için mi söylüyorum. Ben onun iyiliği için söylüyorum. Babanda, biliyorsun damar katılığı var.

— Olsun canım. babam da ölürse ko cıgaradan ölsün.

— Sen öyle söyledikten sonra içsin güle, güle. Ben onun iyiliği için söyledim..

Cemalettin karısına: «Ben senin niçin söylediğini bilirim» der gibi:

— Sen şuradan bir çift çorap ver, dedi.

Gelin de sustu ama ihtiyar da misafir odasında bir daha cigara bulamadı.

İhtiyar, kâğıtları oğluna verip odasına döndükten sonra ayakta durdu. Düşünür gibi idi. Biraz sonra evden çıktı gitti. Bir daha da gelmedi.

Gece oldu. Hizmetçiler geline haber verdiler.

— Efendi gelmedi, dediler.

O da kocasına söyledi. Kocası da:

— Anama gitmiştir, dedi.

— Evet, oraya gitmiştir, dediler.

Geçti.

Gece bir aralık Cemalettin'in aklına geldi. «Annem bıraktı gitti. Bana da darılmıştır. Nebahatin haberi olmadan ben onu aramalıydım. Daha iyisi, biraz para ayırmalıyım. Babam da şimdi onun yanına gitmiştir. Belki o da bir daha bu-

raya dönmiyecek. Yıllar var ki ben anamla babamla konuşamıyorum. Bizden ayrı belki daha rahat olurlar. Yalnız paraları yoktur. Şu para işini yarın bitirmeliyim» diye düşündü. Ertesi gün de aklına geldi ama işleri vardı, ertesi güne bıraktı.

Babası, Cemalettin'in düşündüğü gibi karısının yanına gitmişti. Girdi, oturdu. Baldızı hal hatır sordu ama güler yüz göstermedi. Karısı kahve pişirdi, cigara verdi. Susuyor, dalgın düşünüyordu. Sonra bir aralık karısı ile yalnız kaldılar. Ağladı:

— Fena, artık çok fena. Doğrusu ölümü candan istiyorum, dedi.

Karısı: «Allah gecinden versin» demedi.

— Hadi hadi, ağlayıp durma. Biz talihimize küselim. Bizim oğlumuz adam çıkmadı, dedi.

İhtiyar içini çekti,

— O bizim oğlumuz değil, karısının kocası, dedi.

Akşam olup büyük baba gitmeğe kalkınca karısı:

— İstersen kal burada, dedi.

— Yok, dedi, ben gideyim. Yalnız sende varsa bana bir tütün parası ver.

Oradan çıktı. Oğlunun evine de gitmedi. Oğlu teyzesinin evinde, karısı oğullarının yanında bilerek arayıp sormadılar. Birkaç ay sonra ihtiyarın başını alıp gittiği anlaşıldı, arandı ise de bir izi bulunamadı.

1948

M. Ş. Esendal'ın hikâyeleri 1924 - 1951 yılları arasında çok aralıklı olarak yayımlanmış, bir bölümü de ancak ölümünden sonra basılabilmişti. Parti ve resmî görev yaşamından çözülüp yalnızlık köşesine çekildiği yıllarda gazete ve dergilerde çıkan eski hikâyelerini derliyen, yeni hikâyeler de yazarak «Toplu eserleri»ni düzenlemeğe girişen Esendal, hikâyelerinden 50 tanesini toplayan iki kitap da bastırmıştı. Esendal'ın hikâyelerinin çıktığı gazete ve dergiler de tarih sırasıyla şunlardır: «Meclek» (1924 - 1925), «Cumhuriyet» (1938), «Sanat ve Edebiyat Gazetesi» (1947), «Seçilmiş Hikâyeler Dergisi» (1947 - 1948), «Vakit» (1932), «Ulus» (1948 - 1949), «Ülkü Dergisi» (1949), «Hisar Dergisi» (1950), «Pazar Postası» (1951), «Türk Dili» (1951) ve «Dost» dergisi.

Toplu eserlerin, hikâyeleri derleyen son cildinde, Esendal'ın hikâyelerinin bir bibliografyası konacak, her hikâyenin yazılış, ilk ve sonraki yayın tarihleri gösterilecek, yazılışla son yayın tarihleri arasındaki önemli değişikliklere işaret edilecektir.

Bu son toplu eserler yayını, Esendal'ın gazete, dergi ve kitaplardaki eski metinlere değil, merhumun terekesinden yayınevine verilen ve uzun araştırmalardan sonra elde edilen, sanatçının elyazısı ile yaptığı düzeltmelerle baskıya hazırlanmış metinlere uyularak düzenlenmiştir.

Son cilde eklenecek olan bibliografya, hikâyenin ilk yazılışı, son değişiklikleri üzerinde araştırma yapmak istiyenler için hazırlandı.

Tahir ALANGU

